DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ARKEOLOJİK ALANLARDA BİR SUNUM YÖNTEMİ OLARAK ARKEOPARKLAR

Yeliz KESKİN

Temmuz, 2019

İZMİR

ARKEOLOJİK ALANLARDA BİR SUNUM YÖNTEMİ OLARAK ARKEOPARKLAR

Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
Mimarlık Anabilim Dalı, Restorasyon Programı

Yeliz KESKİN

Temmuz, 2019

İZMİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ SINAV SONUÇ FORMU

YELİZ KESKİN, tarafından **PROF. DR. MİNE TANAÇ ZEREN** yönetiminde hazırlanan **"ARKEOLOJİK ALANLARDA BİR SUNUM YÖNTEMİ OLARAK ARKEOPARKLAR"** başlıklı tez tarafımızdan okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Mine TANAÇ ZEREN

Yönetici

Prof. Dr. Serdar AYBEK

Jüri Üyesi

DR. ÖĞR. ÜYESİ FEYZAL ÖZKABAN

Jüri Üyesi

Prof. Dr. Kadriye ERTEKİN

Müdür

Fen Bilimleri Enstitüsü

TEŞEKKÜR

Yüksek Lisans tezimin oluşum ve gelişim sürecinde;

Profesyonel desteğini esirgemeyen, bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşan, arşivinden faydalanmama izin veren, çalışmalarıma yön veren ve her zaman yanımda olan değerli tez danışmanım Prof. Dr. Mine TANAÇ ZEREN'e,

Bilgilerini ve önerilerini benden esirgemeyen jüri üyeleri Prof. Dr. Serdar AYBEK'e ve Dr. Öğr. Üyesi Feyzal AVCI ÖZKABAN'a,

Tez kapsamında oluşturulan öneri projenin gelişiminde bilgi, birikim ve deneyimlerini paylaşan ve her koşulda yanımda olan sevgili arkadaşım Mimar Engin YAVUZ'a,

Arşivlerini ve bilgilerini benimle paylaşan Torbalı Metropolis Kazı Ekibi'ne,

Profesyonel ve manevi desteklerini benden esirgemeyen değerli hocalarım Doç. Dr. Zehra AKDEMİR VERYERİ ve Prof. Dr. Şeniz ÇIKIŞ'a,

Deneyimleri ve fotoğraf arşivi ile tezime katkı sağlayan Araş. Gör. Fulya SELÇUK'a,

Öneri projenin tasarım aşamasında fikir ve deneyimlerini paylaşan, her zaman destek veren sevgili arkadaşlarım Mimar Corc Maykıl URAY ve Mimar Özlem KAYA'ya,

Verdiği desteklerden ötürü sevgili çalışma arkadaşım Araş. Gör. Ece GÜLEÇ'e,

Mesleki ve akademik hayatımda bana katkıları sonsuz olan Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nde görev yapan tüm öğretim üyelerine,

Bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşan, İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü Mimarlık Fakültesi'nde görev yapan tüm öğretim elemanlarına,

Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Anabilim Dalı Restorasyon Yüksek Lisans Programı'nda çalışmalarımızı beraber sürdürdüğümüz değerli dönem arkadaşlarıma,

Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nde bana dört yıl boyunca yol arkadaşlığı yapan lisans programındaki dönem arkadaşlarıma,

Hayatım boyunca her zaman, her koşulda arkamda olan, desteğini esirgemeyen, motivasyonumu arttıran; annem Yeşim KESKİN'e, babam Önder KESKİN'e, anneannem Mehibe CİNGÖZ'e,

Ve bu yolda beni cesaretlendiren, destekleyen, bana katkı sağlayan herkese teşekkürü borç bilirim…

Yeliz KESKİN

ARKEOLOJİK ALANLARDA BİR SUNUM YÖNTEMİ OLARAK ARKEOPARKLAR

ÖZ

Arkeolojik miras alanları, geçmiş uygarlıkların yaşam biçimi, sosyo-kültürel ve ekonomik hayatı, mimarlık ve sanat anlayışı gibi pek çok veriyi günümüze taşımakta, günümüz toplumunun geçmişi anlamasına olanak sağlamaktadır. Bu nedenlerden ötürü arkeolojik alanların muhafaza edilerek sürdürülebilirliğinin sağlanması gerekmektedir. Ancak bu alanların sürdürülebilirliğinin sağlanması adına fiziksel koruma önlemlerinin alınması tek başına yeterli olamamaktadır. Arkeolojik alanların korunarak gelecek nesillere aktarılması ancak ve ancak kamunun bu alanlara karşı farkındalık düzeyinin artması ile mümkün olabilmektedir. Dolayısıyla arkeolojik alanlarda yapılan araştırma ve koruma çalışmalarının yanında bu alanların topluma sunulması, çağdaş dünyada bir gerekliliğe dönüşmüştür. Tarihi dokuyu çeşitli mimari düzenlemeler ile kamuya açmak ve bu alanlardaki bilimsel verileri çağdaş sunum teknikleri ile ziyaretçilere aktarmak, toplumların arkeoloji bilimine ve geçmiş uygarlıklara karşı farkındalığını ve ilgisini arttırmaktadır. Bu bağlamda bilginin aktarım yolunu belirlemek, ziyaretçilerin araştırmalara dayalı verileri anlayabileceği şekle dönüştürmek ve bu çerçevede alan üzerinde mimari düzenlemeler yapmak günümüzde çok önemli bir konuya dönüşmüştür.

Tez kapsamında arkeolojik mirasın bizlere sunduğu bu tarihi bilgi birikiminin çağdaş bir aktarım yöntemi olan “arkeopark” kavramı üzerine bir okuma yapılmış, sonrasında yurt içinden ve yurt dışından belirlenen arkeolojik alan örnekleri karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Bu inceleme dışında, toplanan veriler ışığında geçmiş uygarlıkların gündelik yaşantılarını aktarabilmeyi amaçlayan bir deneysel arkeoloji alanı, İzmir Torbalı Metropolis Ören Yeri’nde hazırlanan bir çevre düzenleme projesiyle detaylandırılarak sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Koruma, arkeolojik miras, sunum, açık hava müzesi, arkeopark

ARCHAEOPARKS AS A PRESENTATION METHOD OF ARCHAEOLOGICAL SITES

ABSTRACT

Archaeological heritage sites include lots of information about past civilizations' socio-cultural and economical life, sense of architecture and art. Also these sites allow society to understand its past better. Due to these reasons archeological sites must be preserved to provide its sustainability. However, sustainabilities of these sites cannot be achieved by only physical preservation precuations. Carrying archeological sites via preservation to next generations can only be achieved by increasing public awareness for these sites. Thus, besides the research and preservation studies, exhibitions of these sites to the community has become a requirement of the contemporary world. Granting public access on the historical environment with help of some architectural arrangements and relaying scientific data about these study fields via modern presentation techniques to visitors, will increase the awareness and interest on the archaeology and past civilizations. In this context, determining how to transfer information, transforming research data to a level that can be perceived by visitors and within this scope making architectural arrangements on this site has become of major importance.

Within the context of this thesis, a research on new idea of information transformation method "archaeopark" is evaluated. Afterwards, chosen domestic and foreign archaeological site examples are examined comparatively. In addition, in the light of the data collected, an experimental archaeology site is presented, which aims to reflect the experiences of the past civilizations in their daily lives, with an environmental arrangement project prepared for Metropolis Ancient City, İzmir.

Keywords: Preservation, archaeological heritage, presentation, open air museum, archaeopark

İÇİNDEKİLER

Sayfa

YÜKSEK LİSANS TEZİ SINAV SONUÇ FORMU ii
TEŞEKKÜR iii
ÖZ v
ABSTRACT vi
ŞEKİLLER LİSTESİ xi
TABLOLAR LİSTESİ xix

BÖLÜM BİR- GİRİŞ 1

1.1 Çalışmanın Amacı 1
1.2 Çalışmanın Kapsamı 2
1.3 Çalışmanın Yöntemi 3
1.4 Çalışmanın Literatürdeki Yeri 5

BÖLÜM İKİ - ARKEOLOJİK ALANLAR İLE İLGİLİ KURAMSAL ÇERÇEVE 9

2.1 Kültürel Miras ve Kültürel Varlık Tanımı 9
2.2 Arkeolojik Miras Tanımı 11
2.3 Arkeolojik Sit Tanımı 13
2.4 Arkeolojik Mirası Korumaya Yönelik Uluslararası Kurumlar 15
2.5 Arkeolojik Alanlara Yönelik Uluslararası Tüzükler ve Yasal Düzenlemeler . 18
2.6 Arkeolojik Mirası Korumaya Yönelik Ulusal Kurumlar 22
2.7 Arkeolojik Alanlara Yönelik Ulusal Yasal Düzenlemeler 27
2.8 Arkeolojik Eserlerin Sunumuna Yönelik Kurumların ve Yasal Düzenlemelerin Değerlendirilmesi 34

BÖLÜM ÜÇ- ARKEOLOJİK ALANDAKİ ESERLERİN SERGİLENMESİNE YÖNELİK YAKLAŞIMLAR VE ARKEOPARK KAVRAMI 41

3.1 Arkeolojik Alan Yönetimi 43
3.2 Arkeolojik Alan Yönetimi Kapsamında Uygulanan Sergileme Yöntemleri ... 47
3.2.1 Arkeolojik Mirasın Yerinde Sergilenmesi 49
3.2.2 Müzede Sergileme 50
3.2.3 Arkeopark Olarak Sergileme 52
3.2.3.1 'Arkeopark' Tanımı ve Tasarım Ölçütleri 54
3.2.3.2 Arkeoparkların Tarihçesi 57
3.2.3.3 Arkeoparkların Hedefleri 59
3.2.3.3.1 Kültür Varlıklarının Korunması Hedefi 60
3.2.3.3.2 Kültür Varlıklarının Sunumu ve Sergilenmesi Hedefi 60
3.2.3.3.3 Kültür Varlıklarının Sürdürülebilirlik Hedefi 61
3.2.3.3.4 Eğitim Hedefi 61
3.2.3.3.5 Dinamizm Hedefi 62
3.2.3.3.6 Turizm Hedefi 62
3.2.3.4 Arkeoparkların Çevrelerinde Yarattığı Etki 63
3.3 Arkeolojik Alanlarda Bulguların Korunması ve Sunumuna Yönelik Teknikler ve Mimari Düzenlemeler 64
3.3.1 Fiziksel Uygulamalar 65
3.3.1.1 Konservasyon ve Restorasyon Çalışmaları 65
3.3.1.1.1 Anastilosis 66
3.3.1.1.2 Bütünleme 68
3.3.1.1.3 Yeniden Yapım 68
3.3.1.2 Çevre Düzenlemesi 69
3.3.1.2.1 Gezi Güzergahları 72
3.3.1.2.2 Yönlendirme ve Bilgilendirme Elemanları 77
3.3.1.2.3 Engelli Çözümleri 81
3.3.1.3 Ek Yapılar 82
3.3.1.3.1 Koruma Çatıları 83
3.3.1.3.2 Giriş Kapıları 86

3.3.1.3.3 Ziyaretçi Merkezi ve Sergileme Mekanları 87
3.3.1.3.4 Arkeolojik Alanlarda Algısal Uygulamalar 90
3.3.2 Arkeolojik Alanlarda Algısal Uygulamalar 93
3.3.2.1 Sembolik Temsil Araçları 94
3.3.2.2 Eylemsel Temsil Araçları 95
3.3.2.2.1 Deneysel Arkeoloji 95
3.3.2.3 İmgesel Temsil Araçları 100
3.3.2.3.1 3D Modelleme ve Simülasyon Teknolojisi 101
3.3.2.3.2 Sanal Gerçeklik Teknolojisi 103
3.3.2.3.3 Mobil Uygulamalar 106

BÖLÜM DÖRT- ARKEOPARK ÖRNEKLERİNİN İNCELENMESİ 108

4.1 Türkiye'de Arkeoparkların Kapsamı ve Örnekler 108
4.1.1 Bursa Aktopraklık Arkeoparkı 109
4.1.2 İzmir Yeşilova Höyüğü 125
4.1.3 Kırklareli Aşağı Pınar ve Kanlıgeçit Açık Hava Müzesi 140
4.1.4 Konya Çatalhöyük 157
4.1.5 Aksaray Aşıklı Höyük Arkeoloji Parkı 171
4.2 Yurt Dışında Arkeoparkların Kapsamı ve Örnekleri 183
4.2.1 Stonehenge Arkeoparkı 183
4.2.2 Pavlov Arkeoparkı 195
4.2.3 Boario Arkeoparkı 201
4.2.4 Atina Arkeoparkı 206
4.3 Türkiye'deki ve Yurt Dışındaki Arkeopark Örneklerinin Karşılaştırılması . 215
4.4 Arkeolojik Alanların Tarihsel Dönemlerine Göre Değişen Arkeopark Örneklerinin Karşılaştırılması 218

BÖLÜM BEŞ- METROPOLİS ANTİK KENTİ ARKEOPARK ÖNERİSİ.... 221

5.1 Alanın Tarihçesi 222
5.2 Alanın Günümüzdeki Durumu ve Potansiyelleri 227

5.3 Metropolis Ören Yeri'ne Yönelik Öneri Düzenlemeler 236
5.3.1 Gezi Güzergahı ve Gezi Platformları 237
5.3.2 Yönlendirme ve Bilgilendirme Elemanları 242
5.3.3 Donatı Elemanları 245
5.3.4 Mevcut Hizmet Mekanlarının Kullanımı 249
5.3.5 Güvenlik Önlemleri 251
5.3.6 Sunumda Teknoloji Kullanımı 251
5.4 Metropolis Deneysel Arkeoloji Alanı Öneri Projesi 253

BÖLÜM ALTI- SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRMELER 267

KAYNAKLAR 270

EKLER 286

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1.1 Çalışmanın yöntemi 4
Şekil 3.1 Arkeolojik miras yönetiminin dairesel yöntemi 45
Şekil 3.2 Alan yönetim planının aşamaları 46
Şekil 3.3 Arkeolojik çalışmaların amacı 49
Şekil 3.4 Arkeoparklarda ve arkeolojik alanlarda uygulanan koruma ve sunum uygulamalarının ve belirlenen hedeflerin kümesi 53
Şekil 3.5 Arkeopark oavramının oluşumu 54
Şekil 3.6 Unteruhldingen Kazıklıyapı Açık Hava Müzesi 59
Şekil 3.7 Efes Antik Kenti Celcius Kütüphanesi anastilosis uygulaması 67
Şekil 3.8 Knossos Sarayı yeniden yapım uygulaması 69
Şekil 3.9 Pergamon Antik Kenti giriş alanı 71
Şekil 3.10 Pergamon Antik Kenti gezi güzergahı ve yönlendirme elemanları 71
Şekil 3.11 Priene Antik Kenti giriş alanı 72
Şekil 3.12 Priene Antik Kenti gezi güzergahı 72
Şekil 3.13 Efes Antik Kenti Kuretler Caddesi 74
Şekil 3.14 Efes Antik Kenti içerisindeki ahşap gezi platformu 75
Şekil 3.15 Efes Antik Kenti Yamaç Ev 2 gezi platformları 76
Şekil 3.16 Efes Antik Kenti Yamaç Ev 2 gezi platformları 76
Şekil 3.17 Erythrai Antik Kenti gezi güzergahı 77
Şekil 3.18 Ören yeri giriş tabelası form ve boyutları 78
Şekil 3.19 Pergamon giriş tabelası 78
Şekil 3.20 Ören yeri bilgilendirme tabelası form ve boyutları 79
Şekil 3.21 Efes Antik Kenti bilgilendirme tabelaları 79
Şekil 3.22 Ören yeri yönlendirme tabelası form ve boyutları 80
Şekil 3.23 Yönlendirme tabelası örnekleri 80
Şekil 3.24 Pergamon Antik Kenti engellilere uygun olmayan gezi güzergahı örneği 82
Şekil 3. 25 Yeşilova Höyüğü engellilere uygun olan gezi güzergahı örneği 82
Şekil 3.26 Efes Yamaç Evler Koruma Çatısı 85
Şekil 3.27 Efes Yamaç Evler Koruma Çatısı Kesiti 85

Şekil 3.28 Efes Yamaç Evler Koruma Çatısı iç mekan görüntüsü 86
Şekil 3.29 Efes Antik Kenti Giriş Kapısı 86
Şekil 3.30 Didyma Antik Kenti Giriş Kapısı 87
Şekil 3.31 Troya Müzesi ve Ziyaretçi Merkezi Yapısı 89
Şekil 3.32 Troya Müzesi ve Ziyaretçi Merkezi Yapısı iç mekan görüntüsü 89
Şekil 3.33 Efes Antik Kenti'nde bulunan büfe ve satış birimi 91
Şekil 3.34 Efes Antik Kenti'nde bulunan turist bilgilendirme birimi 91
Şekil 3.35 Teos Antik Kenti'nde yapılan düzenelemeler silüet ve vaziyet planı 92
Şekil 3.36 Teos Antik Kenti depo yapısı 92
Şekil 3.37 Teos Antik Kenti kazı evi ve çevresi 93
Şekil 3.38 Miletos Antik Kenti sembolik temsil araçları 95
Şekil 3.39 Deneysel arkeolojinin uygulama yöntemleri 96
Şekil 3.40 Aşıklı Höyük mimarinin deneysel arkeoloji ile canlandırması 98
Şekil 3.41 Klazomenai aktivitelerinin deneysel arkeoloji ile canlandırılması 98
Şekil 3.42 Yeşilova Höyüğü domuz avlama eyleminin canlandırılması 99
Şekil 3.43 Klazomenai zeytinyağı işliği ve depoları 99
Şekil 3.44 Klazomenai zeytinyağı işliğinin yapay rekonstrüksiyon 100
Şekil 3.45 Mahmut Akok'un Ankara Roma Hamamı'nı üç boyutlu görselleştirmesi 101
Şekil 3.46 Çorum Arkeoloji Müzesi'nde bulunan savaş arabası simülatörü 103
Şekil 3. 47 Sanal gerçeklik teknolojisi kullanılırken giyilen özel donanımla 104
Şekil 3. 48 Hera Tapınağı'nın Çıplak Gözle Görünümü 105
Şekil 3. 49 Hera Tapınağı'nın sanal gerçeklik teknolojisi ile görünümü 105
Şekil 3. 50 Antik Stadyum'da yarışan sanal atletlerin görüntüsü 106
Şekil 3. 51 Kemeraltı Mobil Uygulaması 107
Şekil 4.1 Aktopraklık Höyük B Alanı 110
Şekil 4.2 Aktopraklık Arkeoparkı Öneri Vaziyet Planı 112
Şekil 4.3 Aktopraklık Arkeoparkı giriş kapısı 112
Şekil 4.4 Alandaki arkeolojik kalıntılar 113
Şekil 4.5 Kalkolitik Dönem mimarisinin canlandırmasının yapım sürecine çevre halkın katılımı 114
Şekil 4.6 Kalkolitik Köy Canlandırması 114

Şekil 4.7 Alanda bulunan gezi güzergahı 115
Şekil 4.8 Dönemler arasındaki algısal geçişi sağlayan zaman tüneli 115
Şekil 4.9 Neolitik Köy Canlandırması 116
Şekil 4.10 Kalkolitik Köy Canlandırması arka kısmında bulunan hendek 116
Şekil 4.11 Kalkolitik Köy Canlandırması iç mekan düzenlemesi 117
Şekil 4.12 Eski Kızılelma Köyü'nün çevredeki köylülerin katılımı ile taşınması ve yeniden yapımı 117
Şekil 4.13 Aktopraklık Arkeoparkı'na taşınan Eski Kızılelma Köyü 118
Şekil 4.14 Aktopraklık Höyük Müze Yapısı 119
Şekil 4. 15 Aktopraklık Höyük Karşılama Binası 119
Şekil 4.16 Karşılama Binası iç mekandaki sergi ve maketler 120
Şekil 4.17 Aktopraklık Arkeoparkı çocuklar için yapay kazı alanı 121
Şekil 4.18 Aktopraklık Arkeoparkı Çocuk Kazı Evi 121
Şekil 4.19 'Zaman Yolculuğu' Projesi Neolitik Köy Canlandırması 126
Şekil 4.20 Deneysel arkeoloji alanına gelen ilköğretim öğrencileri 127
Şekil 4.21 Deneysel arkeoloji yöntemi ile kilden alet yapımı 128
Şekil 4.22 Yeşilova Höyüğü Ziyaretçi Merkezi ve Kazı Alanı Vaziyet Planı 129
Şekil 4.23 Yeşilova Höyüğü Ziyaretçi Merkezi ve Kazı Alanı Projesi Kesit ve Görünüşleri 129
Şekil 4.24 Yeşilova Höyüğü Ziyaretçi Merkezi 129
Şekil 4.25 Kapalı sergi alanı 131
Şekil 4.26 Sergi alanında simülasyon tekniği ve teknoloji kullanımı 131
Şekil 4.27 Kazı evi ve laboratuvar 132
Şekil 4.28 Giriş ve sergileme alanı 132
Şekil 4.29 Konferans salonu 133
Şekil 4.30 İç mekanda sirkülasyonu sağlayan rampa 133
Şekil 4.31 Dış mekanda sirkülasyonu sağlayan rampalar 134
Şekil 4.32 Açık alan düzenlemesi ve yönlendirme elemanları 134
Şekil 4.33 Kazı alanında önünde uzman eşliğinde bilgilendirme 135
Şekil 4.34 Kazı alanında bulunan bilgilendirme panoları 135
Şekil 4.35 Kırklareli Tarihöncesi Yerleşimleri'nin konumları 141
Şekil 4.36 Aşağı Pınar Kazı Alanı 142

Şekil 4.37 Yapıların iç mekan kurgularının ve yaşantının canlandırılması 145
Şekil 4.38 İkinci Tabaka Yerleşmesi İllüstrasyonu..... 146
Şekil 4.39 Köy Canlandırması 146
Şekil 4.40 Deneysel Arkeoloji yöntemi ile ev yapımı 147
Şekil 4.41 Birinci Sergi Evi iç mekan düzenlemesi..... 148
Şekil 4.42 Birinci Sergi Evi 148
Şekil 4.43 Dönem hayvanlarının canlandırması 149
Şekil 4.44 Aşağı Pınar Açık Hava Müzesi Vaziyet Planı 150
Şekil 4.45 Kanlıgeçit Arkeolojik Alanı'nın düzenlenmeden önceki durumu 152
Şekil 4.46 Kanlıgeçit Açık Hava Müzesi..... 153
Şekil 4.47 Çatalhöyük Kazı Alanları 157
Şekil 4.48 Çatalhöyük Evlerinin İllüstrasyonu 159
Şekil 4.49 Çatalhöyük Doğu Höyüğü Yerleşim Planı 160
Şekil 4.50 Çatalhöyük Güney Koruganı 161
Şekil 4.51 Çatalhöyük Güney Koruganı iç mekandan görüntüsü 161
Şekil 4.52 Çatalhöyük Kuzey Koruganı 162
Şekil 4.53 Çatalhöyük Kuzey Koruganı iç mekandan görüntüsü 162
Şekil 4.54 Çatalhöyük Arkeolojik Alanı'ndaki doğal gezi güzergahı 163
Şekil 4.55 Çatalhöyük Kuzey Koruganı içerisindeki gezi güzergahı 163
Şekil 4.56 Çatalhöyük Kuzey Koruganı içerisindeki bilgilendirme panosu 163
Şekil 4.57 Çatalhöyük Arkeolojik Alanı'ndaki ek yapı topluluğu..... 164
Şekil 4.58 Çatalhöyük Arkeolojik Alanı'ndaki bekçi kulübesi 164
Şekil 4.59 Çatalhöyük Arkeolojik Alanı Ziyaretçi Merkezi Yapısı..... 165
Şekil 4.60 Çatalhöyük Arkeolojik Alanı Ziyaretçi Merkezi Yapısı iç mekanı 165
Şekil 4.61 Çatalhöyük Neolitik Köy Canlandırması..... 166
Şekil 4.62 Neolitik Köy Canlandırması'ndan bir konutun iç mekan düzenlemesi .. 166
Şekil 4.63 Ölü gömme ve duvar resmi geleneğinin canlandırılması 167
Şekil 4.64 Aşıklı Höyük'te bulunan Neolitik Dönem kerpiç konut kalıntıları 172
Şekil 4.65 Aşıklı Höyük Saha Gelişim Planı 174
Şekil 4.66 Aşıkı Höyük Arkeoloji Parkı giriş kapısı 175
Şekil 4.67 Patika ve yönlendirme elemanı..... 175
Şekil 4.68 Moloz taştan oluşturulmuş rota ve arkeolojik buluntular 176

Şekil 4.69 Neolitik Köy Canlandırması 177
Şekil 4.70 Neolitik Köy Canlandırması 177
Şekil 4.71 Neolitik Köy Canlandırması iç mekan düzenlemesi..... 178
Şekil 4.72 Üst Örtü yapısı 179
Şekil 4.73 Üst örtü içerisindeki rota ve taşıyıcı elemanlar..... 179
Şekil 4.74 Katılımcı mimarlık çalışmaları ile köy halkının deneysel arkeoloji uygulamalarına katılması 180
Şekil 4.75 Stonehenge Arkeolojik Alanı içerisindeki anıtsal taşlar 184
Şekil 4.76 Stonehenge Arkeolojik Alanı'nın İngiltere'deki konumu 184
Şekil 4.77 Stonehenge Arkeolojik Alanı'nın erişim ve ulaşım harştaası..... 186
Şekil 4.78 Stonehenge kaldırılan yol ve taşıt otopark alanı 187
Şekil 4.79 Stonehenge Ziyaretçi Merkezi görüntüsü 188
Şekil 4.80 Stonehenge Ziyaretçi Merkezi planı 188
Şekil 4.81 Stonehenge Ziyaretçi Merkezi Kuzey Cephesi..... 188
Şekil 4.82 Stonehenge Ziyaretçi Merkezi Doğu Cephesi 189
Şekil 4.83 Stonehenge Ziyaretçi Merkezi ve gezi rotası görüntüsü 189
Şekil 4.84 Stonehenge Ziyaretçi Merkezi yarı açık mekan görüntüsü..... 189
Şekil 4.85 Stonehenge Ziyaretçi Merkezi sergi mekanı..... 190
Şekil 4.86 Sergi alanında Neolitik Dönem iskeleti rekonstrüksiyonu 190
Şekil 4.87 Stonehenge Çemberi animasyon alanı 191
Şekil 4.88 Stonehenge Neolitik Ev Canlandırmaları 191
Şekil 4.89 Stonehenge Neolitik Ev Canlandırmaları iç mekan görüntüsü..... 192
Şekil 4.90 Stonehenge taş taşıma tekniğinin canlandırılması 193
Şekil 4. 91 Stonehenge canlandırma alanı aktiviteleri 193
Şekil 4.92 Stonehenge yapay kazı alanı 194
Şekil 4.93 Stonehenge Arkeoparkı'nda peyzaj uygulaması ve bilgilendirme panoları 194
Şekil 4.94 Pavlov Arkeoparkı dışarıdan görüntüsü..... 195
Şekil 4.95 Pavlov Arkeoparkı giriş bölümü..... 196
Şekil 4.96 Pavlov Arkeoparkı Vaziyet Planı..... 196
Şekil 4.97 Pavlov Arkeoparkı Planı 197
Şekil 4.98 Yerinde sergilenen arkeolojik kalıntılar..... 197

Şekil 4.99 Giriş bölümündeki meydan 198
Şekil 4.100 Eğitim mekanı 198
Şekil 4.101 Pavlov Arkeoparkı Kesiti 199
Şekil 4.102 Pavlov Arkeoparkı Sergi Mekanı 199
Şekil 4.103 Deneysel arkeoloji yöntemi olarak dokumanın canlandırılması 200
Şekil 4.104 Deneysel arkeoloji yöntemi olarak avcılığın canlandırılması 200
Şekil 4.105 Deneysel arkeoloji yöntemi olarak Paleolitik Dönem ritüellerinin canlandırılması 200
Şekil 4.106 Boario Arkeoparkı 202
Şekil 4.107 Boario Arkeoparkı Haritası 202
Şekil 4.108 Paleolitik Dönem mağara canlandırması 203
Şekil 4.109 Boario Arkeoparkı Neolitik Köy Canlandırması 204
Şekil 4.110 Boario Arkeoparkı Neolitik evlerin iç mekan canlandırması 204
Şekil 4.111 Bakır Çağı Evleri ve gölet canlandırması 205
Şekil 4.112 Bronz Çağı Köy Canlandırması 205
Şekil 4.113 Boario Arkeoparkı Kazı Çalışması Canlandırması 206
Şekil 4.114 Kil makzemeden alet yapımı atölyesi 206
Şekil 4.115 Atina Şehir Merkezi Haritası 207
Şekil 4.116 Atina Kenti ve Arkeolojik Alan Görüntüsü 208
Şekil 4.117 Atina Kenti ulaşım analiz,..... 209
Şekil 4.118 Atina Arkeoparkı Vaziyet Planı 210
Şekil 4.119 Atina Akropolis Müzesi 211
Şekil 4.120 Atina Akropolis Müzesi iç mekanı 211
Şekil 4.121 Atina Arkeoloji Parkı giriş alanı 212
Şekil 4.122 Atina Arkeolojik Alanı Gezi Platformları 212
Şekil 4.123 Duvara asılan bilgilendirme panoları 213
Şekil 4.124 Bağımsız bilgilendirme panosu 213
Şekil 4.125 Atina Arkeoloji Parkı'ndan bir üst örtü örneği 214
Şekil 4.126 Atina Antik Tiyatrosu 214
Şekil 4. 127 İnsanlık Tarihinin çağlara ayrılması 218
Şekil 5.1 Torbalı'nın Türkiye'deki konumu 221
Şekil 5.2 Metropolis'in Kıyı Ege Bölgesi'ndeki Konumu 222

Şekil 5.3 Metropolis Kent Planı 226
Şekil 5.4 Metropolis'in 2003 yılından hava görüntüsü 228
Şekil 5.5 Akropolis sur duvarları 229
Şekil 5.6 Tiyatro Yapısı 230
Şekil 5.7 Resepsiyon Salonu korugan yapısı 230
Şekil 5.8 Resepsiyon Salonu içerisindeki mozaikler, freskler ve çağdaş gezi platformu 231
Şekil 5.9 Peristilli Ev 231
Şekil 5.10 Sur duvarı ile bölünmüş Bouleuretion 232
Şekil 5.11 Hamam Yapısı'ndaki Hypocaust Sistemi 233
Şekil 5.12 Hamam ve Gymnasion Yapı kompleksini örten korugan 233
Şekil 5.13 Bizans Kalesi Sur Duvarları 234
Şekil 5.14 Hamam yapılarındaki korugan örtüler 234
Şekil 5.15 Ören yeri girişindeki hizmet yapıları topluluğu 236
Şekil 5.16 Gezi rotası, yönlendirme tabelaları ve aydınlatma elemanları 236
Şekil 5.17 Metropolis Ören Yeri için önerilen hafif strüktürlü gezi platformu 238
Şekil 5.18 Metropolis Ören Yeri mevcut gezi güzergahları 239
Şekil 5.19 Metropolis Ören Yeri gezi güzergahlarının öneri proje bağlamında değişimi 240
Şekil 5.20 Metropolis Ören Yeri öneri gezi güzergahları 241
Şekil 5.21 Öneri bilgilendirme panosu-1 242
Şekil 5.22 Öneri bilgilendieme panosu-2 243
Şekil 5.23 Metropolis Ören Yeri buluntuların sunumu için önerilen tabela kullanımı 244
Şekil 5.24 Öneri aydınlatma elemanı 245
Şekil 5.25 Öneri çit elemanı 246
Şekil 5.26 Öneri oturma elemanı 247
Şekil 5.27 Metropolis Ören Yeri önerilen donatı kullanımı 248
Şekil 5.28 Metropolis Ören Yeri mevcut hizmet yapıları 249
Şekil 5.29 Metropolis Ören Yeri mevcut hizmet yapıları 249
Şekil 5.30 Metropolis Ören Yeri Ziyaretçi Karşılama Merkezi 250
Şekil 5.31 Metropolis Ören Yeri sunumda önerilen teknoloji kullanımı 252

Şekil 5.32 Kamulaştırılmış 1381 Numaralı Parsel 253
Şekil 5.33 Deneysel alan için öngörülen yerleşim alanı 254
Şekil 5.36 Öneri projenin ören yeri içerisindeki konumu ve gezi güzergahına entegrasyonu 256
Şekil 5.37 Öneri proje ve mevcut düzenlemelerin ilişkisi 257
Şekil 5.38 Öneri proje ve mevcut düzenlemeler 258
Şekil 5.39 Öneri projenin giriş alanı 259
Şekil 5.40 Otoparktan öneri deneysel alanın ve mevcut yapıların görüntüsü 259
Şekil 5.41 Öneri projede kot farklarının çözümü 260
Şekil 5.42 İki kütle arasındaki çocuk kazı alanı 261
Şekil 5.43 Öneri deneysel alandaki panolar 262
Şekil 5.44 Öneri deneysel alandaki panoların konumlandırılması 262
Şekil 5.45 Tekil temel ayakları ve düşey taşıyıcı elemanları 263
Şekil 5.46 Tekil temel ayağı ve düşey taşıyıcıların bağlantı detayı 263
Şekil 5.47 Döşeme ve çatının strüktür sistemi 264
Şekil 5.48 Çatı formu ve döşeme 265
Şekil 5.49 Metropolis Deneysel Arkeoloji Uygulama ve Sergileme Alanı öneri projesi 266
Şekil 5.50 Metropolis Deneysel Arkeoloji Uygulama ve Sergileme Alanı öneri projesi 266

TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 2.1 Arkeolojik eserlerin sunumuna yönelik uluslararası belgelerin kronolojik sıralaması ve içerikleri 36
Tablo 2.2 Arkeolojik eserlerin sunumuna yönelik ulusal belgelerin kronolojik sıralaması ve içerikleri 39
Tablo 3.1 Arkeoparkların tasarım ilkeleri 57
Tablo 3.2 Arkeolojik park sunum ilkeleri 94
Tablo 4.1 Aktopraklık Arkeoparkı hakkında genel bilgiler 109
Tablo 4.2 Aktopraklık Arkeoparkı'nın hedefler bağlamında değerlendirilmesi 123
Tablo 4.3 Aktopraklık Arkeoparkı'nın planlama kriterleri bağlamında değerlendirilmesi 123
Tablo 4.4 Aktopraklık Arkeoparkı'nın tasarım kriterleri bağlamında değerlendirilmesi 124
Tablo 4.5 Yeşilova Höyüğü hakkında genel bilgiler 125
Tablo 4.6 Yeşilova Höyüğü'nün hedefler bağlamında değerlendirilmesi 137
Tablo 4.7 Yeşilova Höyüğü'nün planlama kriterleri bağlamında değerlendirilmesi 138
Tablo 4.8 Yeşilova Höyüğü'nün tasarım kriterleri bağlamında değerlendirilmesi.. 139
Tablo 4.9 Aşağı Pınar ve Kanlıgeçit Açık Hava Müzesi hakkında genel bilgiler ... 140
Tablo 4.10 Aşağı Pınar ve Kanlıgeçit Açık Hava Müzesi'nin hedefler bağlamında değerlendirilmesi 154
Tablo 4.11 Aşağı Pınar ve Kanlıgeçit Açıkjava Müzesi'nin planlama kriterleri bağlamında değerlendirilmesi 155
Tablo 4.12 Aşağı Pınar ve Kanlıgeçit Açık Hava Müzesi'nin tasarım kriterleri bağlamında değerlendirilmesi 156
Tablo 4.13 Çatalhöyük Arkeolojik Alanı hakkında genel bilgiler 157
Tablo 4.14 Çatalhöyük Arkeolojik Alanı'nın hedefler bağlamında değerlendirilmesi 168
Tablo 4.15 Çatalhöyük Arkeolojik Alanı'nın planlama kriterleri bağlamında değerlendirilmesi 169

Tablo 4.16 Çatalhöyük Arkeolojik Alanı'nın tasarım kriterleri bağlamında değerlendirilmesi 170
Tablo 4.17 Aşıklı Höyük Arkelojik Alanı hakkında genel bilgiler..... 171
Tablo 4.18 Aşıklı Höyük Arkeolojik Alanı'nın hedefler bağlamında değerlendirilmesi 181
Tablo 4.19 Aşıklı Höyük Arkeolojik Alanı'nın planlama kriterleri bağlamında değerlendirilmesi 181
Tablo 4.20 Aşıklı Höyük Arkeolojik Alanı'nın tasarım kriterleri bağlamında değerlendirilmesi 182
Tablo 4.21 Yurt içi ve yurt dışı örneklerinin tez kapsamında belirlenen hedefler bağlamında karşılaştırması 215
Tablo 4. 22 Yurt içi ve yurt dışı örneklerinin planlama kriterleri bağlamında karşılaştırılması..... 216
Tablo 4.23 Yurt içi ve yurt dışı örneklerinin tasarım kriterleri bağlamında karşılaştırması..... 217

BÖLÜM BİR
GİRİŞ

Arkeolojik miras kazılar sonucunda gün ışığına çıkarıldıktan itibaren buluntular üzerinde araştırma, belgeleme, koruma ve sergileme uygulamalarına gereksinim duyulmaktadır. Arkeolojik alanların korunması ve sunumuna yönelik bu müdahaleler, uzmanlık ve hassasiyet gerektirmenin yanında; bağlama, çevresel ve sosyal koşullara bağlı olarak değişkenlik gösterebilmektedir. Tez kapsamında incelenen 'arkeopark' kavramı da arkeolojik alanlar üzerinde çağdaş sunum ve koruma yöntemlerini barındıran bir alan yönetimi yaklaşımıdır. Bu bölümde, ''Arkeolojik Alanlarda Bir Sunum Yöntemi Olarak Arkeoparklar'' başlıklı tezin amacı, kapsamı, yöntemi ve literatürdeki yerinden bahsedilecektir.

1.1 Çalışmanın Amacı

Tez çalışması, insanoğlunun kültürünün yansıması olan ve evrensel değer taşıyan kültürel miras alanlarının korunarak gelecek nesillere aktarılması gerekliliğinden yola çıkılarak hazırlanmıştır. Arkeolojik miras alanları da kültürel miras alanlarının önemli bir parçasıdır. Arkeolojik buluntular bilimsel kazı teknikleri ile açığa çıkarılmakta, belgelenmekte ve bu eserler üzerinde gerekli koruma önlemleri alınmaktadır. Fakat arkeolojik buluntuların tam olarak korunması ve gelecek nesillere aktarılabilmesi ancak gerekli koruma önlemlerinin alınmasının yanısıra buluntuların kamu ile bütünleşmesi ve kamunun buluntuları algılaması ile mümkün olabilmektedir. Çünkü korumanın bir araç olarak görüldüğü ve arkeolojik miras alanlarının toplumdan yalıtıldığı bir ortamda miras alanlarının sürdürülebilirliğinin sağlanması mümkün değildir.

Bu tezin amacı, toplumun kültür mirasını katılımcı politikalar ile yaşayarak ve dahil olarak hissetmesini, algılamasını ve benimsemesini sağlamak için arkeolojik alanların çağdaş teknikler ile sunulmasıdır. Bu bağlamda Torbalı Metropolis Arkeolojik Alanı incelenmiş ve alanın sunumu için öneri proje modeli geliştirilmiştir.

1.2 Çalışmanın Kapsamı

Arkeolojik alanların sunumu ve bu alanlardaki mimari düzenlemeler üzerine kurgulanan bu tezin toplam altı adet bölümü bulunmaktadır. Tezin ilk bölümünde çalışmanın amacı, kapsamı, yöntemi ve konunun ilgili literatür içerisindeki konumundan bahsedilmiştir.

Tezin ikinci bölümünde ise kültürel miras, kültürel varlık, arkeolojik miras, arkeolojik sit gibi kavramların tanımları yapılmıştır. Yine ikinci bölümde, arkeolojik miras alanlarında ulusal ve uluslararası kurumsallaşma ve yasal düzenlemelerden bahsedilmiş, arkeolojik alanlarda yapılabilecek düzenlemelerin sınırları tanımlanmıştır.

Üçüncü bölümde arkeolojik alan yönetimi, bir alan yönetimi yaklaşımı olan 'arkeopark' kavramı üzerinde durulmuş, arkeolojik alanlarda yapılabilecek fiziksel, algısal uygulamalar ve tüm bu uygulamaların tasarım kriterlerinden bahsedilmiştir.

Tezin dördüncü bölümünde Türkiye'den ve yurt dışından seçilmiş dokuz adet arkeopark örneği ayrıntılı şekilde incelenmiş, arkeopark alanlarında uygulanan koruma ve sunum yaklaşımları irdelenmiştir. Bölümün sonunda incelenen dokuz adet arkeopark örneğinin çeşitli parametreler bağlamında karşılaştırmaları da yapılmıştır.

Beşinci bölümde İzmir İli'nin Torbalı İlçesi'nde bulunan Metropolis Antik Kenti için öncelikle alanın bütününe ait gezi ve sunum senaryosuna ait proje, devamında da bu senaryonun en önemli parçası olan ve o dönem toplumunun gündelik hayatını, üretim biçimini aktarmakta rol oynayan deneysel arkeoloji alanı projesi aktarılmaktadır.

Tezin son bölümünde tüm araştırmalar bağlamında sonuç ve değerlendirmeler yapılmıştır. Bu bölümde arkeolojik alanlarda çağdaş koruma ve sunum yöntemlerinin uygulanması gerekliliğinden bahsedilmiş, bu uygulamalar sayesinde buluntuları

algılamanın yanında arkeolojik alanlara karşı kamu farkındalığının oluşacağına ve bu sayede arkeolojik mirasın sürdürülebilirliğinin sağlanabileceğine vurgu yapılmıştır.

1.3 Çalışmanın Yöntemi

Çalışmanın yönteminde öncelikle arkeolojik miras alanları üzerinde yapılacak olan mimari düzenlemelerin yasal sınırlarını öğrenmek, bu alanlar üzerinde yapılmış olan fiziksel ve algısal müdahale yöntemlerini ve yöntemlerin tasarım kriterlerini kavramak, kuramsal çerçevesini anlamak ve var olan örnekleri saptamak adına literatür taraması yapılmıştır.

Literatür taraması sonrasında arkeolojik alanlar üzerindeki mimari düzenlemeleri, sunum tekniklerini yerinde incelemek için Türkiye içerisindeki bazı arkeolojik alanlara gidilerek araştırmalar yapılmıştır. Ziyaret edilen arkeolojik alanlar ise;

- Bursa Aktopraklık Arkeoparkı
- İzmir Yeşilova Höyüğü
- Konya Çatalhöyük
- Aksaray Aşıklı Höyük
- İzmir Efes Ören Yeri
- İzmir Pergamon Ören Yeri
- İzmir Teos Ören Yeri
- İzmir Erythrai Antik Kenti
- İzmir Metropolis Ören Yeri
- İzmir Klazomenai Ören Yeri
- İstanbul Küçükyalı Arkeoparkı
- Didyma Ören Yeri
- Priene Ören Yeri
- Milet Ören Yeri
- Gaziantep Zeugma Müzesi

şeklinde sıralanabilir. Tez kapsamında incelenen yurtdışı arkeolojik alan örnekleri ise yalnızca literatür ve internet kaynaklarının taraması yapılarak araştırılmıştır.

Son olarak ise bu çalışmalar ışığında, İzmir Metropolis Ören Yeri için mimari düzenlemeleri ve çağdaş sunum tekniklerini içeren bir öneri proje üretilmiştir (Şekil 1.1).

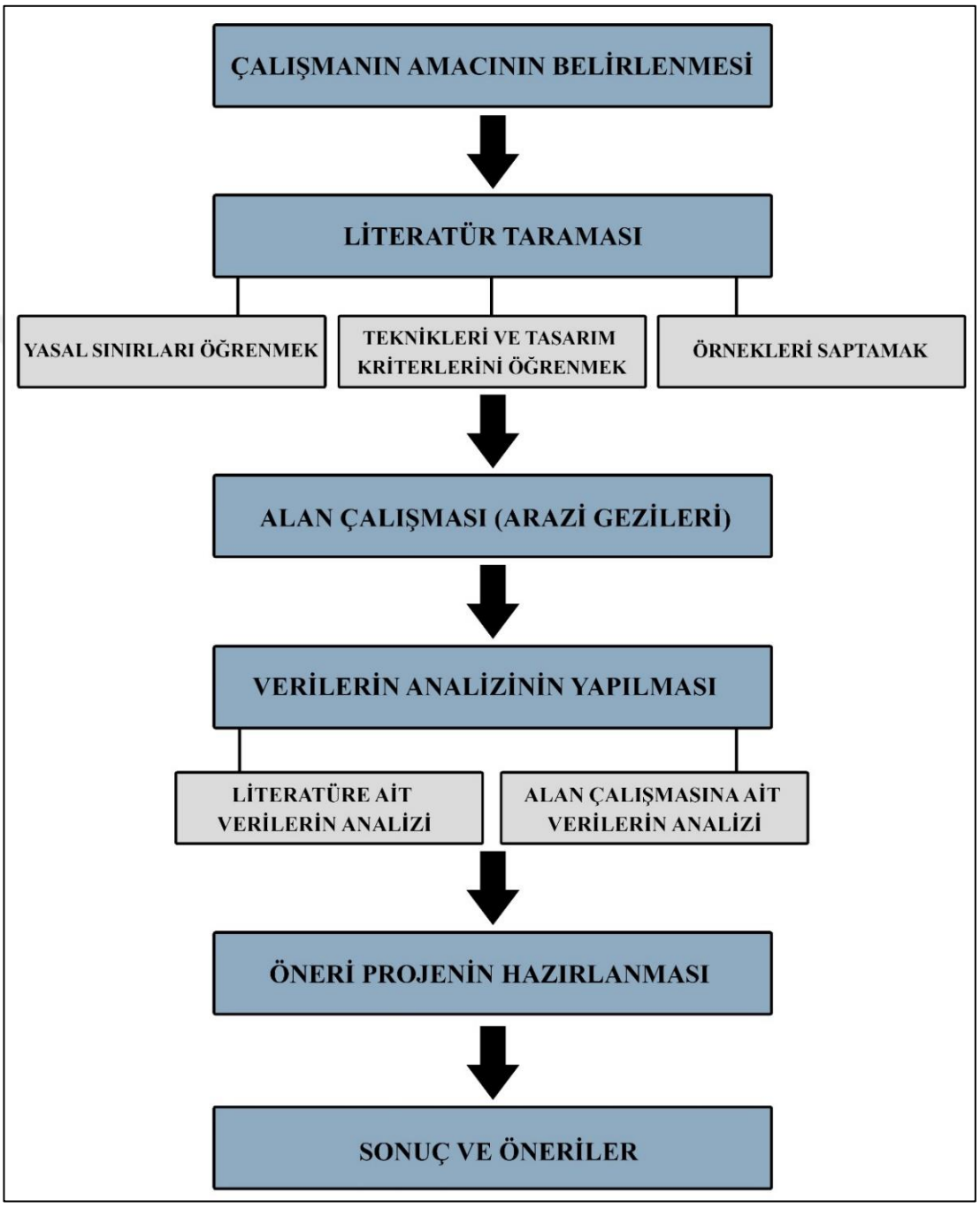

Şekil 1.1 Çalışmanın yöntemi

1.4 Çalışmanın Literatürdeki Yeri

Tez çalışmasına yönelik literatür ve araştırma kapsamına giren birçok kazı raporu, alan yönetimi raporu, tez, kitap, makale, bildiri ve yasal düzenlemeler bulunmaktadır. Bu bağlamda incelenen temel kaynaklar ise;

- Arkeoparkların tanımı, kapsamı ve uygulama alanlarına ilişkin kaynaklar
- Arkeolojik alanlarda fiziksel uygulamalara ya da çevre düzenleme müdahalelerine ilişkin kaynaklar
- Arkeolojik alanlarda uygulanan algısal uygulamalara ya da sunum tekniklerine yönelik kaynaklar
- Arkeolojik alanlarda fiziksel uygulamaları ve sunum tekniklerini bir arada içeren kaynaklar

olmak üzere dört grupta incelenebilir.

Arkeoparkların tanımı, kapsamı ve uygulama alanlarına ilişkin kaynaklar

Kwas (1986), ‘‘Archaeological Parks Integrating Preservation, Interpretation, and Recreation’’ adlı çalışmasında, arkeopark kavramının tanımını ve kapsamını belirtmiştir. Arkeopark alanlarının diğer arkeolojik alanlardan farklarını ve bu farkları oluşturan gereksinimler üzerinde durmuştur.

Bayraktar (2010), ‘‘Kentsel Alanda Arkeolojik Park Tasarımı: Küçükyalı ve Saraçhane Arkeolojik Parklarının Değerlendirilmesi’’ başlıklı yüksek lisans tezinde, arkeopark alanlarının özellikleri üzerinde durularak belirlenen iki arkeopark örneğinin değerlendirmesi yapılmıştır.

Tuna ve Erdoğan (2016), ‘‘Arkeolojik Sitlerin Sürdürülebilirliği Kapsamında Arkeolojik Parklar’’ başlıklı makalede arkeopark kavramının tanımı, kapsamı ve bu alanlardaki uygulamalardan bazıları aktarılmıştır.

Arkeolojik alanlarda fiziksel uygulamalara ya da çevre düzenleme müdahalelerine ilişkin kaynaklar

Ertürk (2002), ‘‘Arkeolojik Mirasın Korunmasında Ören Yeri Müzelerinin Rolü’’ başlıklı yüksek lisans tezinde, arkeolojik alanlarda ek yapı kapsamına giren müzelerin arkeolojik mirası anlamlandırmadaki önemi üzerinde durulmuştur.

Zeren ve Uyar (2010), ‘‘Arkeolojik Alanlarda Koruma Çatıları ve Gezi Platformlarının Düzenlenmesi Kriterleri’’ başlıklı makalede, arkeolojik alanların kamuya açılmasında ve korunmasında önemli rolü olan koruma çatıları ve gezi güzergahlarının tasarım kriterleri ve ana ilkeleri üzerinde durulmuş ve örnekler üzerinden değerlendirmeler yapılmıştır.

Köksal (2014) ‘‘İzmir Smyrna Agorasında Gezi Güzergahlarının Planlanması, Mozaikli Alan Üzerine Koruma Çatısı Önerisi’’ başlıklı yüksek lisans tezinde arkeolojik alanlarda gezi güzergahları ve platformlarına ilişkin tasarım kriterleri üzerinde durarak Smyrna Agorası’na model önerisi geliştirmiştir.

Tuna (2016), ‘‘Arkeolojik Peyzajların Sunumunda Kullanılan Yapısal Unsurların İrdelenmesi’’ başlıklı makalede, arkeolojik miras alanları üzerindeki düzenlemelerin kapsamı aktarılmıştır.

Pasin ve Varinlioğlu (2018), ‘‘Arkeolojik Çevre Bağlamında Yeni Yapı Tasarımı’’ başlıklı makalede, arkeolojik miras alanlarında yeni yapı tasarımı yaklaşımları ve tasarlanacak yapıların ana ilkeleri üzerinde durulmuştur.

Uçar ve Ömercioğlu (2018), ‘‘Yeniden İnşa Problematiği ve Arkeolojik Alanların Sunumu’’ başlıklı çalışmada, arkeolojik alanlarda restorasyon çalışmaları kapsamında kalıntıların ziyaretçilere aktarımında uygulanan yöntemler ve örnekleri aktarılmıştır.

Arkeolojik alanlarda uygulanan algısal uygulamalara ya da sunum tekniklerine yönelik kaynaklar

Deniz (2008), ‘‘Müze Sergileme Alanlarında Güncel Gösterim Teknikleri İle Mimari Tasarım İlişkisi Üzerine Bir İnceleme’’ adlı yüksek lisans tezinde, çağdaş ve kamunun ilgisini çeken sunum ve sergileme teknikleri üzerinde durulmuştur.

Derin (2010), ‘‘İzmir-Yeşilova Höyüğü’nde Yeni Bir Eğitim Yöntemi: Zaman Yolculuğu’’ başlıklı makalede, algısal yöntemler ve bu yöntemlerin eğitim ile ilişkisi üzerinde durulmuştur.

Nikolic ve arkadaşları (2010), ‘‘Archaeologıcal Park As a Product Of Emotional Design: Design And Organizatıon Of A Park Based On The Exploration Of Visitors’’ Emotıons’ başlıklı makalede arkeopark alanlarında uygulanan algısal sunum tekniklerinin ziyaretçilere deneyimler sunması ve bu deneyimlerin ziyaretçiler üzerindeki duygusal etkileri üzerinde durularak bu yöntemlerin değerlendirmesi yapılmıştır.

Eres (2016a), ‘‘Arkeolojik Kazı, Koruma, Sergileme ve Toplum İlişkisi-Kırklareli’nde Tarihöncesi Arkeolojik Alanlar Üzerinden Bir Deneyim’’ başlıklı yazısında, yasal çerçeve kapsamında arkeolojik alanlar üzerinde yapılan düzenlemelerin değişen kapsamı üzerinde durulmuş, bu düzenlemelerin görüldüğü arkeolojik alan örnekleri değerlendirilmiştir.

Sertalp (2018), ‘‘Ören Yerlerinde Artırılmış Gerçeklik Standlarının Kullanımı: Ankara Roma Hamamı Artur Örneği’’ başlıklı makalede, arkeolojik miras alanlarında kalıntıların ziyaretçilere aktarımında kullanılan ve çağdaş bir yöntem olan sanal gerçeklik teknolojisi üzerinde durulmuştur.

Arkeolojik alanlarda fiziksel uygulamaları ve sunum tekniklerini bir arada içeren kaynaklar

Eres (2001), ‘‘Tarihöncesi Kazı Yerlerinin Kültür Sektörüne Kazandırılması İçin Deneysel Bir Proje Önerisi: Kırklareli- Aşağı Pınar Açık Hava Müzesi’’ adlı makalesinde yeterince ilgi çekmeyen arkeolojik alanların toplumun ilgisini çekebilmek ve arkeolojik alanların sürdürülebilirliğini sağlamak adına yapılması gereken fiziksel ve algılsal müdahaleler üzerinde durulmuş, Kırklareli Aşağı Pınar Arkeolojik Alanı'nın dönüştürülmesi için model geliştirilmiştir.

Hodder (2006), ‘‘Çatalhöyük: Yerleşme, Proje ve Sergi için Kısa bir Giriş’’ adlı çalışmasında, Çatalhöyük Arkeolojik Alanı için önerilen çevre düzenlemesi ve sergileme teknikleri üzerinde durulmuş ve projenin değerlendirilmesi yapılmıştır.

Karul ve arkadaşlarının (2010), ‘‘Bursa Aktopraklık- Kültürel Miras Yönetim Planı’’ adlı makalesinde ve Karul (2017), ‘‘Aktopraklık: Tasarlanmış Prehistorik Bir Köy’’ adlı kitabında, Bursa Aktopraklık Arkeolojik Alanı'nın yönetim planı kapsamında yapılan fiziksel uygulamalar ve algısal sunum teknikleri üzerinde durulmuştur.

Özbaşaran ve arkadaşlarının (2010), ‘‘Yaşayan Geçmiş: Aşıklı Höyük’’ başlıklı makalesinde, Aksaray'da bulunan Aşıklı Höyük Arkeolojik Alanı'nda uygulanan yöntemler ortaya konmuştur.

Eres (2016c), ‘‘Tarihöncesi Kazı Alanlarında Koruma ve Sergileme Kavramının Gelişimine Kısa Bir Bakış’’ başlıklı yazısında, arkeolojik alanlarda geçmişten günümüze değişen sergileme ve sunum kavramları üzerinde durulmuştur. Çağdaş sergileme teknikleri değerlendirilmiştir.

Bu çalışmanın diğer çalışmalardan farklı olarak; arkeopark tanımını ve kapsamını, arkeolojik alanlarda uygulanan fiziksel düzenlemeleri, sunum tekniklerini, arkeopark kapsamına giren örneklerin incelemesini bir arada barındırması ve bunlar sonucunda bir proje modeli geliştirilmesi literatürdeki yerini belirlemektedir.

BÖLÜM İKİ
ARKEOLOJİK ALANLAR İLE İLGİLİ KURAMSAL ÇERÇEVE

Korumanın başarıya ulaşabilmesi için doğru bir yasal düzene ve güçlü bir örgütlenmeye ihtiyaç vardır. Korumanın dayandığı en önemli üç ayak; yasalar, kurumsallaşma ve eğitimdir (Ahunbay, 2016, s.135-136). Bu bölümde kültürel varlık, kültürel miras, arkeolojik miras, sit, arkeolojik sit gibi kavramların tanımları yapılacaktır. Tanımlama sonrasında ulusal ve uluslararası kurumlar, örgütlenme ve yasal düzenden bahsedilecek ve arkeolojik alanların sunumuna yönelik yasal düzenleme ve örgütlenmelerin değerlendirmesi yapılacaktır.

2.1 Kültürel Miras ve Kültürel Varlık Tanımı

Korunması gerekli kültürel değerler günümüzde 'kültürel varlık' ve 'kültürel miras' kavramları ile tanımlanmaktadır. 'Kültür' sözcüğü Türk Dil Kurumu tarafından *''Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü''* olarak tanımlanmıştır (Türk Dil Kurumu [TDK], 2018). Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere 'kültür ile ilgili her değer büyük bir hassasiyetle korunmalıdır.

Kültür ile ilgili somut ve somut olmayan değerlerin bütünü kültürel mirası oluşturur. Kültürel miras, mimariden geleneklere kadar toplumlara ya da uygarlıklara ait olan tüm değerleri kapsamaktadır. Kültürel miras, günümüzün geçmişe verdiği değer ve geçmişin günümüze yaptığı katkı olarak da tanımlanabilmektedir (Colin ve Paul, 2017, s.170-171).

Tüm toplumların dünya kültür mirasına katkısı vardır. Evrensel kabul edilen kültür mirasını korumak ise ulusal ve uluslararası yasalarla ya da anlaşmalarla güvence altına alınmıştır. Kültürel mirasın önemli bir bölümünü mimari miras ve arkeolojik miras oluşturmaktadır. İnsanlığın yaşantıları, gelenekleri, inançları ve teknolojileri hakkında bilgilendirilmemizi sağlayan mimari mirasın ve arkeolojik mirasın korunmasına

yönelik geliştirilen ilk hukuksal altyapı olan Venedik Tüzüğü 1964 yılında hazırlanmıştır (Ahunbay, 2009). Venedik Tüzüğü'nde arkeolojik mirasın sürdürülebilirliğinin sağlanması ve korunmasına yönelik her çareye başvurulması gerektiği ve bu koruma uygulamalarının belirlenen ilkelere ve standartlara uygun olarak yapılması gerektiği vurgusu yapılmıştır (ICOMOS, 1964).

Dünyada korunması gerekli somut değerler kültür varlıkları ve doğal varlıklar olarak ikiye ayrılmıştır. 'Kültürel varlık' kavramı ilk kez 1976 yılında UNESCO tarafından ortaya atılan bir kavramdır. Buna göre 'kültürel varlık' söylemi, kültürel geleneklerle ilgili olan tüm maddi varlıkları kapsamaktadır. Bu kavram ülkemizde 1983 yılında çıkarılan 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'na da alınmıştır (Ahunbay, 2016, s.22). 2863 sayılı yasanın 3.Maddesi'nde yer alan kültürel varlık tanımı, ''*Tarih öncesi ve tarihi devirlere ait, bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer altında veya sualtındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklardır.''* biçiminde yapılmıştır. 'Doğal varlık' tanımı ise estetik ve bilimsel açıdan değerli jeolojik oluşum, bitki örtüsü, su öğesi, tarihi bahçeler gibi korunması gerekli değerleri kapsamaktadır (Madran ve Özgönül, 2011, s.7).

Kültürel varlıklar; taşınır kültür varlıkları ve taşınmaz kültür varlıkları olarak ikiye ayrılmaktadır. Resim, heykel, çini, cam, metal, dokumalar, mobilyalar, sikke, kitap, sanat eserleri, belgeler, mozaik ya da kültürel geleneklerle ilgili olan ve taşınabilen herhangi bir varlık taşınır kültür varlığı kapsamına girmektedir. Anıtlar ve sitler ise taşınmaz kültür varlığı sayılmaktadır (Ahunbay, 2016, s.22). 'Anıt' kavramı bugün sadece Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesinde tanımlanmış olup, bu tanım *''Tarihsel, arkeolojik, sanatsal, bilimsel, sosyal ve teknik bakımlardan önemleri nedeniyle dikkate değer binalar ile diğer yapılar ve bunların müştemilatı ile tamamlayıcı kısımları''* olarak yapılmıştır (Madran ve Özgönül, 2011, s.9). Tanımdan da anlaşılacağı üzere 'anıt' kavramı korunması gerekli tekil ölçekli yapıları kapsarken, 'sit' kavramı' çok sayıda anıtı ya da daha geniş alanları kapsamaktadır.

Taşınmaz kültür varlıkları örneklerinden bazıları şunlardır; ören yerleri, akropoller, kaya mezarları, nekropoller, kaleler, çeşmeler, sebiller, imaretler, dini yapılar, bedestenler, hanlar, namazgahlar, harabeler, kervansaraylar, külliyeler, peri bacaları, freskler, kabartmalar, mozaikler ve bazı arkeolojik kalıntılardır (Şimşek, 2015, s.3-4). Arkeolojik alanlar hem taşınır hem de taşınmaz kültür varlıklarını bir arada barındıran alanlardır.

2.2 Arkeolojik Miras Tanımı

Arkeoloji, tarih öncesi çağlardan itibaren insanlığın kültürel ve sosyal gelişimi, gelenekleri, teknolojileri, inançları hakkında bilgilendirilmesini sağlayan ve bu bilgileri gelecek nesillere aktaran bilim dalıdır. İnsanlığın geçmişi arkeolojik çalışmalar sayesinde öğrenilmekte ve bu bilgiler günümüze ulaşmaktadır (Sevin, 1999).

Mehmet Özdoğan arkeolojiyi, geçmiş dönemlerde yaşamış insan topluluklarının kültürel ve toplumsal düzenlerini, günümüze kadar gelebilen maddi kalıntılara dayanarak araştıran, belgeleyen ve yorumlamaya çalışan bir bilim dalı olarak tanımlamaktadır (Özdoğan, 2011, s.19).

Arkeolojik miras kültür mirasının önemli bir parçasıdır ve tüm insanlığın ortak mirası kabul edilmektedir. Tarih öncesi devirlerden bu yana Anadolu birçok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. Arkeolojik miras bu uygarlıklar hakkında en temel verinin elde edilmesini sağlamaktadır. Bu nedenle çok zengin arkeolojik mirasa sahip olan Türkiye'de geçmiş uygarlıkların belgesi olan arkeolojik mirasın korunması büyük önem taşımaktadır.

Arkeolojinin araştırma alanı üç öğeyi kapsar. Bunlar; nesneler, çevresel ortam ve yaşantıdır (Gamble, 2014, s.2). Clive Gamble arkeolojiyi, heyecan verici bir unsur olarak tanımlamakta ve şöyle demektedir; *''Bu heyecanın kaynağı, asla gidemeyeceğimiz yerlere ve geçmişe gidebilmemizi sağlayan, nereden geldiğimizi bilerek kim olduğumuzu daha iyi anlayabilmemiz için olağan deneyimlerimize*

dayanarak zamanı ve nesneleri farklı biçimlerde ele almamıza yardımcı olan arkeolojik hayal gücümüzdür.'' (Gamble, 2014, s.1) Arkeolojik miras geçmişi anlamlandırmamızı sağlayan belgeleri kapsamaktadır. Geçmişi anlamak bugünü yorumlamamıza fayda sağlar.

Arkeolojik miras kavramının diğer kültür varlıklarından farklı olduğunun kabulü ilk olarak 1931 yılında Carta Del Restauro'da vurgulanmıştır. Karta'nın 3.Maddesi'nde arkeolojik mirasın korunması gerektiğinden bahsedilmiştir (ICOMOS, 1931). Devamında arkeolojik mirasın korunması gerekliliği Venedik Tüzüğü'ne (1964) uzanmıştır. Venedik Tüzüğü'nün 15.Maddesi'nde arkeolojik mirası korumanın gerekliliği ve yöntemlerinden kısaca bahsedilmiştir (ICOMOS, 1964). Arkeolojik miras kavramı ICOMOS'un 1990 yılında hazırlanan Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü'ne göre şöyle tanımlanmıştır; *''Arkeolojik miras' temel verileri arkeolojik yöntemlerle ele edilen maddi mirastır. İnsan varlığının her tür izini kapsar ve her tür insan etkinliğini yansıtan yerleri, terk edilmiş yapıları, toprak ve su altındaki sitler de dahil olmak üzere her tür kalıntıyı, bunlarla ilişkili taşınabilir tüm kültürel malzemeyi içerir.''* (ICOMOS, 1990).

Arkeolojik miras alanlarında yapılan çalışmaların başlıca hedefi bu mirasın gelecek nesillere korunarak aktarılması olmalıdır. Bu koruma anlayışı maddi kalıntıları gün ışığına çıkarmaktan öte eserlerin belgelenerek gerekli bakım ve onarım çalışmalarının yapılması şeklinde uygulanmalıdır (Ahunbay, 2009).

Arkeolojik eserlerin tümü arkeolojik mirasın bir parçasıdır. 2863 sayılı Yasa'nın 23.Maddesi'nde arkeolojik eser tanımı *''kazı ve benzeri çalışmalarla bulunmuş kültür varlıklarıdır.''* şeklinde yapılmıştır. Bir varlığın arkeolojik eser olabilmesi için tarih öncesi ya da tarih devirlerine ait olması, belge değeri taşıması ve ait olduğu devirlerin kültürel, teknik ve sosyal özelliklerini yansıtması gerekmektedir (Şimşek, 2015, s.17).

Toplumların geçmişlerinin anlaşılmasında temel kaynaklardan biri olan arkeolojik mirasın gelecek nesillere aktarılabilmesi ve bu eserler üzerinde bilimsel çalışma yapılabilmesi için tespit ve tescil işlemlerinin mutlaka yapılması gerekmektedir

(Şimşek, 2015, s.19). Günümüzde arkeolojik miras alanları tespit ve tescil işlemlerinden sonra alanın durumu değerlendirilerek gerekirse arkeolojik sit alanı ilan edilirler.

2.3 Arkeolojik Sit Tanımı

Zeynep Ahunbay 'sit' kavramını, korunacak özellikleri bulunan doğal ya da insan yapısı ya da ikisinin ortak ürünü olan alanlar olarak tanımlamıştır. Özelliklerine göre sit alanları; doğal, tarihi, arkeolojik, kentsel, kırsal ve karmaşık sitler olarak sınıflandırılmaktadır. Kısaca sitler, ait oldukları dönemin yaşantısını, teknolojisini, kültürünü yansıtan kent ya da kent kalıntılarıdır. Önemli tarihi olayların geçtiği yerler ya da tabiat özellikleriyle korunması gerekli alanlar da sit kavramına girmektedir (Şimşek, 2015, s.4; Ahunbay, 2016, s.23).

'Arkeolojik sit' kavramı ise ülkemiz mevzuatında, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları Yasası ve KTVKYK'nın (Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu) 658 sayılı İlke Kararı'nda olmak üzere toplam iki yerde tanımlanmıştır. 2863 sayılı yasada *''yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan kent kalıntıları'* olarak tanımlanan arkeolojik sit kavramı, 658 sayılı İlke Kararı'nda *'insanlığın varoluşundan günümüze kadar ulaşan eski uygarlıkların yeraltında, yerüstünde ve sualtındaki ürünlerini, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklerini yansıtan her kültür varlığının yer aldığı alanlar ve yerleşmeler''* olarak tanımlanmıştır (TC Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu, 1999a; Madran ve Özgönül, 2011, s.16).

Yukarıda bahsi geçen bu 'arkeolojik sit' tanımlamalarına göre bir alanın arkeolojik sit alanı kapsamına girebilmesi için 'zaman', 'konum' ve 'içerik' unsurlarının dikkate alınması gerekmektedir. 'İnsanlığın var oluşundan günümüze kadar ulaşan' sözü ile zaman unsuru tanımlanmaktadır. 'Yeraltında, yerüstünde ve sualtında' sözü ile konum ya da mekan unsuru belirtilmiştir. 'Sosyal, ekonomik ve kültürel özellikleri yansıtması' tanımı ile arkeolojik sit alanlarının içeriği açıklanmıştır.

Arkeolojik sit alanlarında arkeolojik sitlerin taşıdıkları önem ve özelliklere göre koruma kullanma koşulları belirlenerek derecelendirme yapılmaktadır. Bu derecelendirmeye göre ülkemizde 1.Derece, 2.Derece ve 3.Derece Arkeolojik Sit Alanları olmak üzere üç farklı koruma ölçütü (statüsü) belirlenmiştir. Bunlar dışında karmaşık sit kapsamına giren kentsel arkeolojik sit alanlarına da rastlanmaktadır (TC Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu, 1999a).

Kültür Bakanlığının 1999 yılında yayınlamış olduğu Kültür Varlıkları ve Koruma Yüksek Kurulu Mevzuatının 658 sayılı ilke kararına göre,

- 1.derece arkeolojik sit alanları; *"Korumaya yönelik bilimsel çalışmalar dışında aynen korunacak sit alanlarıdır. Bu alanlarda, kesinlikle hiçbir yapılaşmaya izin verilmemesine, imar planlarında aynen korunacak sit alanı olarak belirlenmesine, bilimsel amaçlı kazıların dışında hiçbir kazı yapılamayacak alanlar"* olarak tanımlanmıştır.
- 2.Derece Arkeolojik Sit Alanları; *''Korunması gereken, ancak koruma ve kullanma koşulları koruma kurulları tarafından belirlenecek, korumaya yönelik bilimsel çalışmalar dışında aynen korunacak sit alanlarıdır.''* 2.derece arkeolojik sit alanlarına 1. ve 3.Derece Arkeolojik Sit Alanları'na nazaran ülkemizde nadiren rastlanmaktadır.
- 3.Derece Arkeolojik Sit Alanları; *''Koruma- kullanma kararları doğrultusunda yeni düzenlemelere izin verilebilecek arkeolojik alanlardır.''* olarak tanımlanmıştır. Ayrıca bu sit alanları, bazı bilimsel kaynaklara göre arkeolojik buluntuların yer alma potansiyeli olan alanlar olarak kabul edilmektedir.
- Kentsel Arkeolojik Sit Alanları; *''Arkeolojik sitlerle, 2863 sayılı Yasanın 6.Maddesi'nde tanımlanan korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarını içeren ve aynı yasa maddesi gereği korunması gerekli kentsel dokuların birlikte bulunduğu alanlardır.''* olarak tanımlanmıştır (TC Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu,1999a).

Arkeolojik sit alanlarında yapılacak çalışmalar büyük titizlik gerektimektedir. Buralarda yapılan araştırma, belgeleme, bakım, onarım, restorasyon ya da yeni uygulamalar disiplinler arası çalışma gerektirmektedir. Arkeolojik sit alanlarında yapılacak her müdahale için hassas bir çalışma sürdürülmeli, koruma kullanma dengesi bağlamında koruma yönünde kararlar üretilmelidir.

2.4 Arkeolojik Mirası Korumaya Yönelik Uluslararası Kurumlar

Tüm insanlığın ortak mirası sayılan kültürel varlıkların korunması son yıllarda çok önemsenen, güncel ve evrensel bir konu haline gelmiştir. Birçok uluslararası kurum arkeolojik mirası da kapsayan kültür mirasının korunması konusunda çalışmalar yapmaktadır. Bu uluslararası kurumlardan başlıcaları;

- UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim, Kültür Kurumu),
- ICCROM (Kültür Varlıklarının Korunması ve Onarım Çalışmaları Uluslararası Merkezi),
- ICOMOS (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi),
- Avrupa Konseyi,
- Avrupa Birliği,
- OWCH (Dünya Miras Kentleri Organizasyonu),
- Europa Nostra (Bizim Avrupa'mız) ve
- Avrupa Tarihi Kentler ve Bölgeler Birliği'dir.

Yukarıda belirtilen kurumların hedefleri, görevleri ve kuruluş amaçları sırasıyla aşağıda açıklanmıştır.

1945 yılında kurulan UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü) kültür varlıklarının korunması konusunda büyük bir rol üstlenmekte, tehdit altında olan kültürel miras alanlarına uzman desteği ve maddi yardım göndermektedir. Türkiye UNESCO'nun kurucu ilk on üyesinden biridir (Madran ve Özgönül, 2011, s.112). Uluslararası önem taşıyan kültürel ve doğal varlıklara, anıt ya da sitlere 'Dünya Mirası' statüsü tanınarak Dünya Miras Listesi'ne alınmaktadır. Dünya'da birçok arkeolojik sit alanı bu listede yer almaktadır. Türkiye'de bulunan; Hattuşaş (Çorum),

Troya (Çanakkale), Çatalhöyük (Konya), Efes (İzmir), Ani Arkeolojik Alanı (Kars), Afrodisias (Aydın), Göbeklitepe (Urfa), Hierapolis (Denizli) gibi arkeolojik alanlar UNESCO Dünya Miras Listesi'nde yer almaktadır. Dünya Miras Listesi için belirlenen ve sürekli olarak güncellenen belirli kriterler bulunmaktadır. Bu listeye girebilmek için bu varlıkların ya da eserlerin özgün olması ve bu kriterlerden en az birinin sağlanıyor olması gerekmektedir. Bu kriterlerden bazıları; varlığın bir uygarlığa tanıklık yapması, yaratıcı insan eseri olması, bir ya da birden fazla kültürü temsil etmesi, belirli bir dönemin kültürünü, mimarisini, tarihini temsil etmesi, uygarlıklar ya da kültürler ile ilgili olaylar, gelenekler, sanat anlayışları ya da inançlar ile bağlantılı olması gibi maddelerden oluşmaktadır (Madran ve Tağmat, 2007, s.3).

1954'te kurulan Avrupa Konseyi ise Avrupa'nın kültür mirasını korumaya yönelik çalışmalar yapmaktadır. Avrupa'nın kültür mirası üzerine envanter çalışmaları, araştırmalar, seminerler, etkinlikler bu konseyin başlıca çalışmalarını oluşturmaktadır (Ahunbay, 2016, s.134-135). Avrupa Konseyi temel görevini, kültürel mirasın ve arkeolojik mirasın korunmasında üye ülkeler arasında iş birliğinin sağlanması olarak belirlemiştir.

1959 yılında UNESCO tarafından Roma'da kurulan ICCROM (Uluslararası Koruma Çalışmaları Merkezi ve Kültür Varlıklarının Restorasyonu) ise koruma alanındaki eğitim, bilgilendirme çalışmaları, belge toplama ve restorasyon uygulamalarının düzeyini yükseltme gibi görevler üstlenmiştir. ICCROM temel misyonunu; koruma alanında eğitim vermek, bilgi aktarımını sağlamak, araştırmaları sürdürmek, iş birliği yapmak ve yaptırmak, halkın koruma bilincini yükseltmek için tanıtım ve sunum faaliyetlerini desteklemek olarak belirlemiştir (Madran ve Tağmat, 2007, s.39).

1963 yılında kurulan ve bir sivil toplum örgütü niteliği taşıyan Europa Nostra (Bizim Avrupamız), bilimsel araştırmalar ya da atölye çalışmaları gibi uygulamalarla Avrupa'nın kültürel ve doğal mirasını koruma ve tanıtma gibi hedeflere sahiptir (Madran ve Özgönül, 2011, s.118). Europa Nostra çeşitli kampanyalar, etkinlikler, sergiler, bilimsel araştırmalar, yayınlar, ödüller aracılığıyla toplumu, kurumları ve

yetkilileri kültürel mirası koruma konusunda bilinçlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu kurum Avrupa'da koruma konusunda çalışmalar yapan birçok sivil toplum örgütünü biraraya getiren, kar amacı gütmeyen, koruma konusunda çalışmalar yapan kilit bir sivil toplum örgütüdür. Bu kurum özellikle risk altındaki kültür mirasının, genellikle arkeolojik mirasın korunması konusunda çalışmalarını sürdürmektedir. Europa Nostra korumayı teşvik etmek amacıyla üç kategoride ödüller vermekte, koruma ile ilgili deklarasyonlar yayınlamaktadır (Madran ve Tağmat, 2007, s.33-34).

Koruma alanında çok aktif olan uluslararası örgütlerden bir diğeri de 1965 yılında kurulan ICOMOS'tur (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi). Bu örgütün koruma alanında bir tartışma ortamı yaratarak bilgi alışverişinin sağlanması, korumanın sürdürülebilirliği için çeşitli kurumlar ya da kuruluşlar arasında iş birliğinin sağlanması, koruma uzmanı yetiştirilmesi gibi amaçları vardır (Ahunbay, 2016, s.134-135). ICOMOS'un çok sayıda uluslararası uzmanlık komiteleri bulunmaktadır. Kültür Turizmi Uluslararası Komitesi, kültürel miras alanlarında koruma ve turizm dengesini sağlayarak bütünleşik bir yaklaşımı hedeflemektedir. Arkeolojik Mirasın Yönetilmesi Uluslararası Komitesi arkeolojik miras alanlarında alan yönetimi konusunda bilgi ve araştırmalar ışığında danışmanlıklar yapmaktadır. Uluslararası Yorumlama ve Sunum Komitesi kültür mirası alanlarının ve eserlerin kamuya sunularak yorumlanması konusunda çağdaş teknikler geliştirme üzerine çalışmalar yapmaktadır. Bu komiteler haricinde daha birçok konuda çalışmalarını sürdüren komiteler bulunmaktadır (Madran ve Tağmat, 2007, s.26-29).

Avrupa Birliği 1974 yılında Avrupa Parlamentosu'nun kültürel mirasın korunması konusunda toplanması ile bazı kurallar saptamıştır. Avrupa Birliği; 1993 yılından beri kültürel miras, doğal miras ve arkeolojik mirasın korunması adına çalışmalar yapmakta, çeşitli kampanyalar ve fonlarla kültürel mirasın korunmasına destek olmaktadır (Madran ve Özgönül, 2011, s.116).

OWCH (Dünya Miras Kentleri Organizasyonu) 1993 yılında Fas'ta kurulmuştur. Bu kuruluşun başlıca amacı Dünya Miras Konvansiyonu'nun uygulanmasına katkıda bulunmaktır. Bu katkıyı da yerel yönetimlerin koruma konusunda eğitilmesi,

yöneticiler arasında bilgi alışverişinin sağlanması, özel yönetim şekillerinin geliştirilmesi ve uygulanması ile yapmaktadır (Madran ve Özgönül, 2011, s.118).

Avrupa Tarihi Kentler ve Bölgeler Birliği, Avrupa Konseyi bünyesinde 1999 yılında kurulmuştur. Bu birlik Avrupa Konseyi'ne üye ülkeler arasında koruma konusunda iş birliği yapmalarını sağlamayı ve kamunun bu konuda bilinçlendirilmesini amaçlamaktadır (Madran ve Özgönül, 2011, s.118-119). Avrupa Tarihi Kentler ve Bölgeler Birliği'nin koruma alanında yürüttüğü birçok proje vardır. Bu projelerin amaçları arasında tarihi dokunun korunmasında teknoloji kullanımını teşvik etmek, kamu bilinci adına kültür mirasının halka tanıtımı, sunumu ve yorumlanmasını sağlamak gibi planlar bulunmaktadır (Madran ve Tağmat, 2007, s.36-37).

Bu kurumlar kültürel miras kapsamına giren arkeolojik mirasın da korunması konusunda çeşitli çalışmalar sürdürmektedir. Dünya'da daha birçok kurum ya da sivil toplum örgütü koruma alanında çalışmalar sürdürmektedir. Amaçları birbirine çok yakın olan bu kurumların ortak hedefi dünya kültür mirasının sürdürülebilirliğinin sağlanması, belgelenmesi ve bu mirasın öneminin toplum tarafından anlaşılmasıdır. Dünya'da özellikle arkeolojik alanlarda görülen kültür erozyonunun önlenmesi için bu kurum ya da örgütlerin yürüttüğü görevlerin yararı yadsınamaz bir gerekliliktir.

2.5 Arkeolojik Alanlara Yönelik Uluslararası Tüzükler ve Yasal Düzenlemeler

1. Dünya Savaşı, 2. Dünya Savaşı ve diğer birçok etken, tarihi çevrede büyük yıkımlara sebep olmuştur. Ülkeler bu yönde yeni tedbir arayışları içine girmiştir. Bu dönemde anıtların tek başlarına değil çevreleriyle birlikte korunmaları gerektiği görüşü önem kazanmıştır (Kaderli, 2014; Ahunbay, 2009). Bu ortamda 1931 yılında yayınlanan Atina Tüzüğü ile (Carta Del Restauro) anıtların doğal ve yapılı çevreleriyle birlikte korunması gerektiği karara bağlanmıştır. Arkeolojik mirasa yönelik olarak tüzüğün 3.Maddesi'nde her türlü bütünlemeden kaçınılması gerektiğinden ancak anastilosis uygulamasının yapılabileceğinden bahsedilmiştir. Bu uygulama, mümkün

olan en az ek malzeme ile dağılmış parçaların birleştirilmesi olarak tanımlanmıştır (ICOMOS, 1931).

1956 yılında UNESCO tarafından kabul edilmiş Arkeolojik Kazılara Uygulanabilir Uluslararası Prensipler Hakkında Tavsiye Kararı'nda arkeolojik mirasın korunması amaçlanarak çeşitli kurallar ve standartlar benimsenmiştir. Buna göre UNESCO'ya üye her devlet kendi sınırları içerisinde bulunan arkeolojik mirasın korunmasını garanti etmeli, her devlet arkeolojik mirası korumak için merkezi bir organizasyon sistemi kurmalı, araştırma merkezleri ve üniversiteler ile iş birliği içinde olmalıdır. Ayrıca koleksiyonların rezerve edilmesi ve ziyaretçilere sunumu için müzeler kurulmalı, devletler arkeolojik alanlara olan ilgi ve bilincin arttırılması için eğitim programları düzenlemeli, arkeolojik eserlerin anlaşılabilmesi için çeşitli yöntemler geliştirmelidir. Karara göre arkeolojik alanlarda belgeleme çalışmaları ve yapılan kazıların sayısı arttırılmalı, bu kazılar teşvik edilmeli ve bu uygulamalar uzman kişilerce yapılmalıdır (UNESCO, 1956).

1957 yılında Danimarka ve İsveç'te uluslararası bir konferans düzenlenmiştir. Bu konferansın buralarda düzenlenmesinin nedeni ise İskandinav ülkelerinin kültür mirasının açık hava müzesi ve yapay rekonstrüksiyonlar yöntemleri ile aktarımı konusunda tecrübeli olmasındandır. Bu sayede bu ülkeler tecrübelerini diğer ülkeler ile paylaşabilecektir. Bu konferans sonrasında 12 maddelik bir tüzük oluşturulmuştur. Bu tüzüğe göre, rekonstrüksiyonların reddedilemeyeceği fakat bu uygulamaların kesinlikle belli koşullarda ve bilimsel altyapı çerçevesinde yapılması gerektiği düşüncesi gelişmiştir (Eres, 2016a, s.162).

1964 yılında yayınlanan Venedik Tüzüğü'nde (Venice Charter) arkeolojik kazıların 1956 yılında UNESCO tarafından kabul edilmiş kurallara ve standartlara göre yapılması gerektiğinden ve arkeolojik kalıntıların anlaşılmasını ve algılanmasını kolaylaştıracak her yola başvurulabileceğinden bahsedilmiştir. Tüzükte yeniden inşa uygulamalarından kaçınılması gerektiği, arkeolojik alanlarda yalnızca anastilosis uygulamasına yer verilmesi gerektiğine de değinilmiştir. Tüzükte genel olarak kültürel mirası korumayı hedef alan dolayısıyla arkeolojik mirası da ilgilendiren çeşitli

maddeler bulunmaktadır. Venedik Tüzüğü'nde anıtların sanat eseri olmasından öte belge değeri taşımasından dolayı korunması gerektiğinden bahsedilmiş; 7.Maddesi'nde anıtların bağlamları ile ilişki kurduğu ve bulundukları yerde korunmasının gerekliliğine vurgu yapılmıştır (ICOMOS, 1964).

1990 yılında hazırlanan Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü'nde arkeolojik mirasın korunmasının uluslararası, ulusal, bölgesel ve yerel planlama politikalarıyla bütünleşmesi gerektiği belirtilmiştir. Arkeolojik miras konusunda bilgilendirmenin önemi ve gerekliliğinden bahsedilmiştir (ICOMOS, 1990/2). Tüzükte arkeolojik mirasla ilgili yasaların temel özellikleri belirtilmiş, bu yasaların çiğnenmesi durumunda uygulanacak işlem ve yaptırımların tanımlanması gerektiği belirtilmiştir (ICOMOS, 1990/3). Bu yasalara göre her ülke kendi arkeolojik mirasının araştırılması ve korunması için gerekli olanakları sunmalıdır. Arkeolojik miras herkesin ortak mirası sayılmalı, korunmalı ve bu miras yok edilmemelidir. Tüzüğe göre arkeolojik mirasın yok edilmesine ya da tahribatına izin verilen bazı sıra dışı durumlarda bu miras yok edilmeden önce mutlaka araştırılmalı ve belgelenmelidir (Şimşek, 2015, s.31-32). Yine bu tüzükte arkeolojik mirasın yalnızca tescillenmiş kısımlarının korunmasının doğruluğu tartışılmıştır. Yeni bulunmuş ya da henüz tescillenmemiş arkeolojik eserlerin de inceleme ve tescil işlemlerinin yapılıncaya kadar korumalarının garanti edilmesi üzerinde durulmuştur (ICOMOS, 1990/3). Tüzükte arkeolojik miras yönetimi ile ilgili maddeler yer almaktadır, yönetim planının genel hedefi bütün maddi varlıkların bakım ve onarımının yapılarak sürdürülebilirliğinin sağlanması olarak tanımlanmıştır. Bu eserler geleceğe aktarılacak şekilde yerlerinde korunmalıdır (ICOMOS, 1990/6). Arkeolojik mirasa yönelik bilginin kamuya aktarımı ve sunumunun bu eserlerin korunması bilincinin oluşması için en iyi yöntem olduğu ifade edilmiştir. Bu sunum yöntemlerinin çağdaş yaklaşımlardan oluşması ve toplumun yapısına göre sürekli güncellenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Sunum adına yapılan yeniden yapımların diğer bir deyişle rekonstrüksiyonların dönemsel karışıklık yaratmaması için mevcut arkeolojik kalıntıların üzerine yapılmaması gerektiği bilgisi tüzükte yer almaktadır (ICOMOS, 1990/7). Bu tüzük ile Venedik Tüzüğü'nün reddettiği yapay canlandırmalar kabul

görmüştür. Tüzükte yeniden yapımların deneysel çalışmalara ve yorumlamalara olanak sağladığı vurgusu yapılmıştır (Eres, 2016a, s.163).

Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi'nde (1992) arkeolojik mirasın, uygarlıkların geçmişlerinin tanınmasındaki en temel öğe olduğu belirtilmiştir. Arkeolojik mirasın tahrip edildiğinden bahsedilmiş ve tahribatın yeni yapılaşma kadar halkın bilgi ve bilinç eksikliğinden kaynaklandığına değinilmiştir (Council Of Europe, 1992). Sözleşmede arkeolojik mirasın tespit ve tesciline yönelik maddeler yer almaktadır. Arkeolojik varlıkların envanterinin ve sınıflandırmasının yapılması gerektiğinden, arkeolojik varlıkları tesadüfen bulan kişilerin bunları yetkili makamlara bildirmesi ve eserlerin bu makamlarca incelenmesi gerektiğinden bahsedilmiştir (Şimşek, 2015, s.19). Araştırma ve kazıların yalnızca uzman kişiler tarafından denetimli şekilde yapılmasının mutlak gerekli olduğu ifade edilmiştir (Şimşek, 2015, s.32). Kazı sonucu ortaya çıkarılmış arkeolojik buluntuların yerinde korunması eğer yerinde korunamıyorsa bu buluntular için depolar yapılması öngörülmüştür. Sözleşmenin 9.Maddesi'nde arkeolojik mirasın korunması için kamunun bilinçlendirilmesi ve eğitim programlarının düzenlenmesinin gerekliliğinden bahsedilmiştir. Arkeolojik sit alanlarının halka açılarak sergilenmesi yaklaşımının da kamu bilinci yaratacağı vurgulanmıştır (Council Of Europe, 1992).

ICOMOS tarafından 1999 yılında Meksika'da yapılan Uluslararası Kültürel Turizm Tüzüğü, kültürel mirasın tüm insanlığa ait olan evrensel bir değer olduğu ve bu mirası korumanın tüm insanlığın ortak sorumluluğu olduğu ifade edilmiştir. Kültür turizmi, kültürel alışverişe ön ayak olmakta aynı zamanda mirasın ekonomik yönlerini yakalayarak koruma anlamında finansman sağlamaktadır. Bu nedenle kültürel miras alanlarında gün geçtikçe daha önemli bir araç haline gelen kültür turizminin doğru yönetilmesi ve ziyaretçilere kültürel mirasın korunması gerekliliği bilincinin aktarılabilmesi önemli bir konu haline gelmiştir. Turizmin doğru planlanması için kültürel miras alanının potansiyellerinin iyi analiz edilmesinin, alanın kapasitesine ve potansiyellerine göre planlama ve programlama yapılmasının gerekliliği vurgulanmıştır. Turizm planlamasında miras alanlarına ziyaretçiler için gezi güzergahlarının, uygun tesislerin yapımının alandaki konfor kalitesini arttırdığı

belirtilmiştir. Tüzükte turizm faaliyetlerinin ev sahibi topluluğa fayda sağlayacak bir unsur olduğu ve kültür mirasının korunmasına katkıda bulunacak bir olgu olacağından bahsedilmiştir. Bu nedenle kültür turizmi, toplumlar üzerinde koruma konusunda büyük bir motivasyon kaynağı olmaktadır. Tüzükte Kültür mirası bölgelerinin turizme açılması, kültürel mirasın sunumunun teşvik edilmesi, miras alanlarının erişilebilir olmasının önemi vurgulanmıştır (ICOMOS, 1999).

ICOMOS'un 2008 yılında yayınladığı Kültürel Miras Alanlarının Algılanması ve Sunumu Tüzüğü'nde kültürel miras alanlarının erişilebilir ve anlaşılabilir olması, bu alanlarda güncel ve aktif sunum tekniklerinin kullanılması, buralarda verilen bilginin doğru ve güvenilir olması, alanın fiziksel yapısının yanı sıra kültürel ve geleneksel ritüeller ile ilgili de bilgilendirme yapılması gibi konular üzerinde durulmuştur. Tüm bu sunum teknikleri uygulanırken alanın özgünlüğünün korunması, alanın kültürel ve doğal yapısına zarar verilmemesi, kültür varlıklarının sürdürülebilirliğinin sağlanması gibi hususlara dikkat edilmesi gerekliliği vurgulanmıştır. Kültürel miras alanlarında sunum ve sergi uygulamalarının sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için bu uygulamaların ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan faydacı olmasının bir zorunluluk olduğu, bu nedenle de miras alanlarının doğru şekilde planlanması gerektiği vurgulanmıştır (ICOMOS, 2008).

2.6 Arkeolojik Mirası Korumaya Yönelik Ulusal Kurumlar

Kültürel mirası ya da kültürel varlıkları koruma yükümlülüğü olan her kurum arkeolojik mirası korumakla da yükümlüdür. Ülkemizde kültürel mirası koruma amacı taşıyan birçok kamu kurumu ya da sivil toplum örgütü vardır. Bir kültürel miras ögesi olan arkeolojik mirası korumakla yükümlü kamu kurumları şu şekilde sıralanabilir;

- Kültür ve Turizm Bakanlığı
    - Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü
    - Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ve Bölge Kurulları
    - Rölöve ve Anıtlar Teknik Müdürlükleri

    - Vakıflar Genel Müdürlüğü
    - Restorasyon ve Konservasyon Merkez Laboratuvarı
- Bayındırlık ve İskan Bakanlığı
- İçişleri Bakanlığı
- Yerel yönetimler (İl ya da ilçe belediyeleri)

Yukarıda belirtilen ulusal kurumların amaç, görev ve yetkileri aşağıda sırasıyla belirtilmiştir.

T.C. Kültür ve Turizm Bakalnlığı, 2863 sayılı Yasa'da da belirtildiği üzere ülkemizde kültürel değerleri koruma alanındaki en üst kuruluş görevindedir. Taşınmaz kültür varlıklarının kullanımının kamu kurum ve kuruluşlarına bırakılması, gerçek ya da tüzel kişilere satışının yapılması veya kiraya verilmesi Kültür Bakanlığı'nın iznine tabidir. Her türlü taşınmaz kültür varlıklarının korunması için tedbir almak ve bu tedbirleri denetlemek Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın görevi kapsamına girmektedir. Bakanlık bu tedbir gereksinimlerini ve denetimleri ise belediyeler ve valilikler yoluyla yapmakta ya da yaptırmaktadır. Kültür ve Turizm Bakanlığı arkeolojik kazı alanlarının ve diğer araştırma alanlarının korunmasından ve değerlendirilmesinden de sorumludur (Madran ve Özgönül, 2011, s.120).

Kültür Bakanlığı'nın koruma ile ilgili birimi olan Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün birçok görev tanımı vardır. Bunlardan birincisi, taşınır ya da taşınmaz kültür varlıklarının arkeolojik kazı ya da araştırmalarla ortaya çıkarılması, korunması, tanıtılması ve tahribatın önlenmesi için gerekli tedbirleri almaktır. Gereken yerlerde müzelerin, rölöve ve anıtlar müdürlüklerinin ve gerekli laboratuvarların açılması için teklif götürmek, bu kurumların idaresini ve sürdürülebilirliğini sağlamak, koruma konusunda hizmet veren kurumlar arasında koordinasyon ve işbirliğini sağlamak, kültür varlıklarının bakım, onarım ve restorasyonu konularını yürütmek gibi görevlere de sahip olan Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün başlıca hedefi ülkemizdeki koruma kültürünü geliştirmek ve korunması gerekli tüm kültür varlıklarını korumaktır (Madran ve Özgönül, 2011, s.120).

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu, korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının restorasyonları ile ilgili ilkeleri belirler ve bölge kurulları arasındaki koordinasyonu sağlar (TC Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2018). Koruma Yüksek Kurulu koruma ile ilgili bakanlıklarca gönderilen ve gündeme alınan konularda görüşmeler ve toplantılar yaparak karar verir, projelerin uygulanmasında doğan sorunları değerlendirerek görüşünü açıklar (Ahunbay, 2016, s.139). Koruma Bölge Kurulları ise sorumlu oldukları bölgelerdeki tespit ve tescil işlemlerinden, sit alanlarının belirlenmesinden, kültür varlıklarının gruplandırılmasının yapılmasından sorumludur (TC Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu, 2018). Arkeolojik alanların tespiti, tescili, korunması ve uygulamalara yönelik karar alma yetkisi de Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ve Bölge Kurulları'na aittir. Sit sınırları içerisinde koruma amaçlı imar planı doğrultusunda alan düzenlemesi yapılması, altyapı ve üstyapı çalışmalarının proje kontrolünü sağlama ve projenin uygulanmasını karara bağlama yetkisi de kurullarca yapılmaktadır (Madran ve Özgönül, 2011, s.122).

Rölöve ve Anıtlar Teknik Müdürlükleri görev alanı kapsamlarındaki bölgelerde bulunan ve Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı olan arkeolojik sit, müze ve anıtların bakım, onarım işlerinden sorumludur. Bu bakım ve onarım uygulamalarının projelerin hazırlanması, ihale edilmesi ve denetimini o bölgede bulunan Rölöve ve Anıtlar Teknik Müdürlükleri sürdürmektedir (Ahunbay, 2016, s.139).

Vakıflar Genel Müdürlüğü, yönetimi vakfa ait olan cami, medrese, imaret gibi yapıların bakım ve onarımından sorumludur. Bunun dışında Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün eski eserlerin tespit, tescil ve değerlendirmesini yapmak, belgelemek ve arşivlemek, restorasyon projelerini hazırlamak, yıllık ve beş yıllık eser onarım programlarını hazırlamak gibi görevleri de vardır (Madran ve Özgönül, 2011, s.126).

Restorasyon ve Konservasyon Merkez Laboratuvarı 1984 yılında koruma uygulamalarını bilimsel yöntemlerle sürdürürebilmek için kurulmuştur. Bu kuruluş kültür varlıklarının korunmasında bilimsel ve teknik yöntemleri uygulayarak daha güvenilir bilgiye ulaşmak ve bu bilgiyi yaygınlaştırmak için çalışmaktadır.

Dünya'daki ve ülkemizdeki son gelişmeler laboratuvarda düzenlenen birçok kurs, seminer ve sergiler ile koruma alanında çalışan arkeolog, mimar ve diğer meslek insanlarına duyurulmaktadır (Ahunbay, 2016, s.140).

Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, imar ve yapılaşma konularından sorumlu olduğu için kültürel ve doğal değerlerin korunması ile doğrudan ya da dolaylı olarak ilgili bir kurumdur. Tarihi çevrelerin ve anıt çevrelerinin kamuya açılması ve düzenlenmesi için kamulaştırılması, projelendirilmesi ve uygulanması Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nın maddi katkıları ile gerçekleştirilmektedir (Ahunbay, 2016, s.124).

İçişleri Bakanlığı valilik ve belediyelerin kültürel ve doğal değerlerin korunması konusundaki rol ve görevleri konusunda bilinçlendirici, aydınlatıcı, yol gösterici çalışmalar yapmakta, kurallara uygun hareket edilmesini sağlamaktadır. İçişleri Bakanlığı sivil toplum örgütleri ve üniversiteler ile iş birliği yaparak kültür varlıklarının belgelenmesi, korunması ve restorasyonu ile ilgili çalışmalar sürdürmektedir (Ahunbay, 2016, s.124).

Ülkemizde kültür ve tabiat varlıklarını koruma konusunda bakanlıklarca alınan kararları uygulamak yerel yönetimlerin de yükümlülükleri arasındadır. Fakat çoğunlukla koruma konusunda yeterli bilinç ve duyarlılık düzeyine ulaşmamış yerel yönetim anlayışı nedeniyle belediyeler koruma konusunda yetersiz kalmakta, kültür mirasının tahribatına engel olamamakta, koruma konusunda etkin rol alamamaktadır.

Ülkemizde kültürel mirası koruma alanında çalışmalar yapan sivil toplum örgütlerinden bazıları şu şekildedir;

- TMMOB Mimarlar Odası,
- Çekül Vakfı (Çevre ve Kültürel Değerleri Koruma Vakfı),
- Tarihi Kentler Birliği,
- TAÇ Vakfı (Turizm, Anıt ve Çevre Değerlerini Koruma Vakfı),
- KORDER (Koruma ve Restorasyon Uzmanları Derneği),
- Arkeoloji ve Arkeologlar Derneği

Yukarıda yazılı olan, ülkemizde bulunan bazı sivil toplum örgütlerinin sorumlulukları ve amaçları sırasıyla aşağıda belirtilmiştir.

TMMOB Mimarlar Odası koruma kültürünün gelişmesini ve yaygınlaşmasını sağlamak için çeşitli sempozyumlar, seminerler düzenleyerek Türkiye'deki güncel koruma gündemi üzerinde durmaktadır. Kültürel ve doğal değerlerin yok olmasını ve zarar görmesini engellemek için yasa ile kuruma tanınan görevleri yerine getirmektedir. Koruma konusunda diğer sivil toplum örgütleri ile iş birliği yapmaktadır.

Çevre ve Kültürel Değerleri Koruma Vakfı (ÇEKÜL) 1990 yılında kurulmuş, kültür ve tabiat varlıklarını korumak için birçok proje üreten ve çalışma stratejisi gönüllülük esasına dayanan bir sivil toplum örgütüdür (Madran ve Özgönül, 2011, s.135).

Türkiye Tarihi Kentler Birliği, Avrupa Tarihi Kentler Birliği'nin 12. üyesidir. Tarihi Kentler Birliği'ne üye olmak için yerel yönetimin bu konuda duyarlı olması ve çalışmalar yapıyor olması, kentin belirli bir bölümünün sit alanı olması, bir ya da birkaç antik kent ile bir arada ya da üst üste yaşıyor olması, kent içerisinde önemli anıtsal yapıların bulunması, kentin geçmiş uygarlıklara başkentlik yapmış olması, UNESCO Dünya Miras Listesi'nde kültür değeri barındırması gibi şartlardan bazılarına sahip olmak gerekmektedir. Birliğe üye belediyeler arasında iş birliği ve bilgi alışverişi sağlanmaktadır. Birlik, üye belediyelere kültürel değerlerin korunması konusunda her türlü desteği vermektedir (Madran ve Özgönül, 2011, s.135-136).

1976'da kurulan Turizm, Anıt ve Çevre Değerlerini Koruma Vakfı (TAÇ) maddi ve manevi kültürel değerlerin sürdürülebilirliğinin sağlanması için her türlü çalışmayı yapmaktadır. Vakfın çalışmaları çoğunlukla onarım ve restorasyon uygulamaları üstünde yoğunlaşmaktadır. Vakıf koruma alanında verdiği öğrenci ödülleri ile pek çok öğrencinin ve yeni mezunun koruma alanına yönelmesini sağlamıştır. TAÇ Vakfı aynı zamanda Europa Nostra'nın (Bizim Avrupamız) üyesidir (Madran ve Özgönül, 2011, s.137).

Koruma ve Restorasyon Uzmanları Derneği (KORDER) uzman yetiştiren kurumlarla iş birliği yaparak bilimsel araştırma yapmak, koruma uzmanlarının mesleğe uyum sürecini kolaylaştırmak, uzmanların mesleki gereksinimlerini karşılamak gibi görevlere sahiptir. Ayrıca koruma kültürünün gelişmesi için etkinlikler düzenlemek ve kitle iletişim araçları ile bu fikri yaymak da bu derneğin amaçları arasındadır (Madran ve Özgönül, 2011, s.138).

1992 yılında kurulan Arkeoloji ve Arkeologlar Derneği'nin arkeolojik mirasın araştırılması, korunması, arkeolojik alanlara neden olan tahribatların engellenmesi, toplantılar ve geziler düzenlenmesi gibi amaçları vardır. Derneğin üç ayda bir çıkarttığı ve arkeolojik alanların korunması konusunda bilgi vermeyi amaçlayan bir dergisi de bulunmaktadır (Madran ve Özgönül, 2011, s.138).

Koruma kültürünü geliştirmek için kurulan sivil toplum örgütleri ülkemizde 1980'li yıllardan itibaren kurulmaya başlamıştır. Bu örgütlerin amaçları ve hedefleri birbirine çok benzemektedir. Kültür ve tabiat varlıklarını geleceğe aktarmak için çalışan bu kurumların sayısının arttırılması ve bu örgütlenmelerin kamu ve devlet tarafından desteklenmesi gereklidir.

2.7 Arkeolojk Alanlara Yönelik Ulusal Yasal Düzenlemeler

Ülkemizde kültür varlıklarının ve arkeolojik mirasın tanınması ve korunması ile ilgili ilk yasal düzenleme 1869 tarihli Asar-ı Atika Nizamnamesi'dir. Bu yasa ile arkeolojik kazılar izne bağlanmış ve arkeolojik buluntuların yurt dışına çıkarılması yasaklanmıştır (Ahunbay, 2016, s.136). Bu nizamnamenin kapsamı 1874, 1884 ve 1904 yıllarında genişletilmiştir. 1874 yılında hazırlanan Asar-ı Atika Nizamnamesi'nde eski eser tanımı; *'yeryüzünde ve yeraltında bulunan arkeolojik eserler, paralar ve eşya'* olarak yapılmış, tarihi eserlere yapılan tahribatlara ceza hükmü getirilmiştir. 1874 yılındaki yasada arkeolojik buluntular arazi sahibine, devlete ve kazı ekibine verilmek üzere üçe bölünmekteydi. 1884 yılında yürürlüğe giren Asar-ı Atika Nizamnamesi ile bu sistem değişmiştir. O yıldan itibaren ülkemizde

kazı çalışması ile ortaya çıkarılan her türlü buluntu ya da eski eserin devlete ait olması hükmü yürürlüğe girmiştir (Ahunbay, 2010, s.105).

20. yüzyılda cumhuriyetin ilanı ve yeni rejimin arkeoloji ve koruma alanlarına olumlu bakışı, bu alanlarda eğitime önem verilmesi o dönemde toplumun koruma konusunda bilinçlenmesini sağlamıştır. 1950'li yıllardan itibaren kentleşme, nüfus artışı, turizm baskıları, kaçak yapılaşma, yeni yolların, köprülerin, barajların yapımı gibi nedenlerle arkeolojik miras alanları tehdide ve tahribatlara maruz kalmıştır. Bu tehditler sonucunda mirası korumak amacıyla ülkede yeni yasal düzenlemelere gidilmiştir. Bu düzenlemelerin yanı sıra Avrupa'daki bazı tüzük ve kararlar da Türkiye Cumhuriyeti tarafından benimsenmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'nde kültür varlıklarını korumak adına atılan ilk yasal adım 1951 yılında Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun kurulmasıdır. Bu kurul, Türkiye'de 1950'li yıllarda başlayan yoğun imar uygulamalarının kültür varlıklarına verdiği zararı minimuma indirmeyi ve kültür varlıklarını onarmayı amaç edinmiştir (Yılmaz, 2006, s.99).

1973 yılında 1710 Sayılı Eski Eserler Kanunu kabul edilmiştir. Bu yasada ilk kez bütüncül koruma kavramının uygulama biçimi olan 'sit' tanımı ve sit kavramın bir ayağı olan 'arkeolojik sit' tanımı yapılmıştır. Anıttan daha geniş bir kavram olan 'sit'; '*Homojen oluşları ve özellikleri, tarihi, estetik, artistik, bilimsel, ekolojik, etnoğrafik, ebedi veya efsanevi önemleri bakımından korunmaları ve değerlendirilmeleri gereken, tabiatın veya tabiatla insanların müşterek eseri olan topoğrafik bölgelerdir*.' şeklinde tanımlanmıştır. Yasaya göre arkeolojik sitler, sit tanımı içinde yer almaktadır ve '*eski bir medeniyetin kalıntılarının bulunduğu yer veya su altında bilinen veya meydana çıkarılan yer',* ören yeri ya da tarihi şehir kalıntısı olarak da tanımlanmıştır (TBMM, 1973).

1980'li yıllardan itibaren ülkemizde arkeolojik sit kavramının kabulünün yerleşmesi ile arkeolojik alanların korunması için bu alanların sınırları çizilmiş ve korunmaları için gerekli yasal düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır. 1983 yılında

çıkan 2863 Sayılı Kanun'un amacı korunması gerekli taşınır ya da taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının tanımlarını belirlemek, bu konuda gerekli ilke, kural ve kuruluşların görevlerini ve sorumluluklarını belirlemek, bu varlıklar üzerinde yapılacak işlem ve faaliyetleri düzenlemek olarak tanımlanmıştır. 2863 sayılı kanunda korumanın tanımı, taşınmaz kültür varlıklarının bakım, onarım, restorasyon, fonksiyon değiştirme ve muhafaza işleri olarak, koruma alanı ise korunması zorunlu alanlar olarak tanımlanmıştır. Kanunda 'ören yeri' tanımı *''Tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli uygarlıkların ürünü olup, topoğrafik olarak tanımlanabilecek derecede yeterince belirgin ve mütecanis özelliklere sahip, aynı zamanda tarihsel, arkeolojik, sanatsal, bilimsel, sosyal veya teknik bakımlardan dikkate değer, kısmen inşa edilmiş, insan emeği kültür varlıkları ile tabiat varlıklarının birleştiği alanlardır.''* olarak yapılmıştır. 'Çevre düzenleme projesi' tanımı ise ören yerlerini koruyacak şekilde denetimli olarak ziyarete açılması, arkeolojik mirasın tanıtılması, alandaki sorunları çağdaş ve teknolojik donatılar yardımıyla çözmek amacıyla hazırlanmış 1/500, 1/200 ya da 1/100 ölçekli düzenleme projeleri olarak tanımlanmıştır. Bu projelerin arkeolojik ören yerinin bağlamı ve potansiyellerinin analiz edilerek yapılması gereklidir. Arkeolojik eserlerin taşınması ile ilgili olarak yasanın 20.Maddesi'ne göre eserlerin yerlerinde korunmasının gerektiği, taşınmaz kültür varlığının nakli mutlaka gerekli ise Koruma Bölge Kurulu'nun izni ve gerekli tedbirler ile Kültür Bakanlığı'nın uygun gördüğü bir alana taşınabileceği belirtilmiştir (TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1983).

KTVKY'nın (Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu) 1999 yılında 658 Sayılı İlke Kararı'nda arkeolojik sit alanları derecelendirilerek 3 gruba ayrılmıştır. Bu derecelendirmeden Bölüm 2.3'te ayrıntılı olarak bahsedilmektedir. Bu ilke kararına göre; 1.Derece Arkeolojik Sit Alanları içerisinde yapılaşmaya kesinlikle izin verilmeyeceği fakat bu alanlar üzerinde bilimsel çalışmaların yapılabileceği tanımlanmıştır. Bu tanımın bazı istisnaları ise;

a) *Resmi ve özel kuruluşlarca zorunlu durumlarda yapılacak alt yapı uygulamaları için müze müdürlüğünün ve varsa kazı başkanının görüşüyle konunun koruma kurulunda değerlendirilmesine,*

b) *Yeni tarımsal alanların açılmamasına, yalnızca sınırlı mevsimlik tarımsal faaliyetlerin devam edebileceğine, koruma kurullarınca uygun görülmesi halinde seracılığa devam edilebileceğine,*

c) *Höyük ve tümülüslerde toprağın sürülmesine dayanan tarımsal faaliyetlerin kesinlikle yasaklanmasına, ağaçlandırmaya gidilmemesine, yalnızca mevcut ağaçlardan ürün alınabileceğine,*

d) *Taş, toprak, kum vb. alınmamasına, kireç, taş, tuğla, mermer, kum, maden vb. ocakların açılmamasına, toprak, cüruf, çöp, sanayi atığı ve benzeri malzeme dökülmemesine,*

e) *Bu alanlar içerisinde yer alan ören yerlerinde gezi yolu düzenlemesi, meydan tanzimi, açık otopark, WC, bilet gişesi, bekçi kulübesi gibi ünitelerin koruma kurulundan izin alınarak yapılabileceğine,*

f) *Bu alanlar içerisinde bulunan ve günümüzde halen kullanılan umuma açık mezarlıklarda sadece defin işlemlerinin yapılabileceğine,*

g) *Taşınmaz kültür varlıklarının mahiyetine tesir etmeyecek şekilde ilgili koruma kurulundan izin almak koşuluyla birleştirme (tevhit) ve ayırma (ifraz) yapılabileceğine,* şeklinde sıralanmıştır (TC Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu, 1999a).

2.Derece Arkeolojik Sit Alanları için 1.Derece Arkeolojik Sit Alanları için gereken koşullar aynen geçerlidir, tek farkı ise 2.Derece Arkeolojik Sit Alanı içerisinde yer alan tescilsiz yapıların bakım ve onarımının yapılabileceğidir.

Koruma-kullanma kararları doğrultusunda yeni düzenlemelere izin verilen alanlar olarak tanımlanan 3.Derece Arkeolojik Sit Alanları'nda;

a) *Geçiş dönemi yapılanma koşullarının belirlenmesine,*

Geçiş dönemi yapılanma koşullarının belirlenmesinde; öneri yapı yoğunluğunun, mevcut imar planı ile belirlenmiş yoğunluğu aşmamasına, alana gelecek işlevlerin uyumuna, gerekli alt yapı uygulamalarına, öneri yapı gabarilerine, yapı tekniğine ve malzemesine, mevcut ve olası arkeolojik varlıkların korunması ve değerlendirilmesini sağlayacak bir biçimde çözümler getirilmesine,

b) *Varsa onaylı çevre düzeni ve nazım plan kararları ile yerleşime açılmış kesimlerinde arkeolojik değerlerin korunmasını gözeterek, koruma amaçlı imar planlarının yapılmasına,*
c) *Bu ilke kararının alınmasından önce Koruma Amaçlı İmar Planı yapılmış yerlerde planın öngördüğü koşulların geçerli olduğuna,*
d) *Bu alanlarda, belediyesince veya valilikçe inşaat izni verilmeden önce, ilgili müze müdürlüğü uzmanları tarafından sondaj kazısı gerçekleştirilerek, sondaj sonuçlarının bu alanlarla ilgili varsa kazı başkanının görüşleriyle birlikte müze müdürlüğünce koruma kuruluna iletilip kurul kararı alındıktan sonra uygulamaya geçilebileceğine,*
e) *3.Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak belirlenen arkeolojik sit alanlarında koruma kurullarının, sondaj kazısı yapılacak alanlara ilişkin genel sondaj kararı alabileceğine,*
f) *Taşınmaz kültür varlıklarının mahiyetine tesir etmeyecek şekilde ilgili koruma kurulundan izin almak koşuluyla birleştirme (tevhit) ve ayırma (ifraz) yapılabileceğine,*
g) *Bu alanlarda, taş, toprak, kum vb. alınmamasına, kireç, taş, tuğla, mermer, kum, maden vb. ocaklarının açılmamasına, toprak, cüruf, çöp, sanayi atığı ve benzeri malzemenin dökülmemesine,*
h) *Ülke enerji üretimine getireceği katkı ve kamu yararı doğrultusunda bu alanlarda koruma kurulunca uygun görülmesi halinde rüzgar enerji santralleri yapılabileceğine,*
i) *Sit alanlarındaki su ürünleri üretim ve yetiştirme tesislerine ilişkin yürürlükteki ilke kararının geçerli olduğuna* karar verilmiştir (TC Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu, 1999a).

Kentsel Arkeolojik Sit Alanları ise arkeolojik sit alanların kentsel doku ile bütünlük oluşturması durumunda korumaya yönelik özel planlama gerektiren alanlar olarak tanımlanmıştır. Bu sit alanlarının koruma ve kullanma koşulları ise, 2005 yılında hazırlanan 702 sayılı ilke kararına göre;

a) *Bu alanlarda, arkeolojik değerlerin bilimsel yöntemlerle açığa çıkarılması, onarılması ve sergilenmesi işlemlerinin esas alınarak sağlıklı ve kapsamlı arkeolojik envanter temeline dayalı öz gerekli bütün ölçeklerdeki planlama çalışmalarının ivedilikle yapılmasına, bu planlar onanmadan, parsel ölçeğinde uygulamaya geçilmemesine.*

   Planlama çalışmaları sırasında:

   - *Alana gelecek işlevlerin uyumuna,*
   - *Günümüz koşullarının gerektirdiği altyapı hizmetlerinin proje aşamasında kültür katmanına zarar vermeyecek ve toprak kullanımını minimumda tutacak biçimde ele alınmasına,*
   - *Öneri yapı gabarileri ile yapı tekniği ve malzemesinin geleneksel doku ile uyumuna,*
   - *Mevcut ve olası arkeolojik varlıkların korunmasını ve değerlendirilmesini sağlayacak çözümler getirilmesine,*

b) *Bu alanlarda mevcut yıkıntı temeller üzerine, o temellerin ait olduğu eski yapı, korunması gerekli kültür varlığı niteliği taşıyorsa, ayrıca içinde bulunduğu sitin tarihsel kimliğinin yeniden canlandırılmasında önemli bir boşluk yaratıyorsa, yapıya ait eski bilgi, resim, gravür, fotoğraf, anı belgeleri vb. dokümanlarla restitüe edilebileceği ilgili Koruma Bölge Kurulunca kabul edildikten sonra restitüsyon projesi düzenlenerek ve kurulca onaylanarak eski yapının yeniden ihya edilebileceğine,*

c) *Tek yapı ölçeğindeki korunması gerekli kültür varlığı niteliği taşıyan yapı ve yapı kalıntılarının rölöve ve restorasyon projelerinin Koruma Bölge Kurulunca onanması koşulu ile onarılıp kullanılabileceğine, kentsel doku ile bütünlük sağlayan tescili bulunmayan mevcut yapıların da aynı koşullarda hazırlanacak projelere dayalı olarak onarılabileceğine,*

karar verilmiştir (TC Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu, 2005).

Kent içerisinde tarihi doku ile bütünleşik koruma gerektiren ya da tarihi kent dokusunun alt katmanlarında kalan arkeolojik alanlar için ‘kentsel arkeolojik sit’ tanımı yapılmıştır.

714 Sayılı İlke Kararı'na (2006) göre 1.Derece Arkeolojik Sit Alanları, 2.Derece Arkeolojik Sit Alanları ve ören yerlerinde açığa çıkarılan eserlerin alan ile işlevsel ve biçimsel bağlarının kurulması için korunması ve değerlendirilmesine yönelik olarak bakım, onarım, muhafaza, restorasyon ve tanıtımlarına yönelik ihtiyaç duyulan kapalı ve açık sergi alanları, alanın sınırlarını belirleyecek giriş bölümü, ziyaretçilere hizmet verecek kafeterya, ıslak hacimler, otopark, satış birimleri gibi mekanların inşaları Koruma Bölge Kurulu'nun özel izni ile yapılabilmektedir. Bu uygulamalar öncesinde alanın ve yakın çevresinin ayrıntılı analizi yapılmalı, alan kullanım ve düzenleme kararlarını içeren 1/500 ölçekli Çevre Düzenleme Projesi hazırlanarak ön izin alınmalıdır. Açık alan düzenlemeleri onaylı 1/200 ölçekli, mimari mekanların onaylı 1/50 ve daha alt ölçekli uygulama projeleri ile uygulanabileceğine karar verilmiştir. Ayrıca kapalı sergi birimlerinin, restorasyonu tamamlanabilecek, kullanıma uygun mevcut mekanlardan da karşılanabileceğine karar verilmiştir (TC Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu, 2006).

Arkeolojik alanlarda uygulanan bir diğer sunum yöntemi de eserlerin algılanmasını kolaylaştıracak bütünleme uygulamalarıdır. 2012 yılında çıkarılan 26 Numaralı İlke Kararı'na göre, bütünleme yani reintegrasyon çalışmalarında, taşınmazın tarihi bir belge değeri taşıdığı için korunması asıl amaç olacak şekilde; eksilmelerin öncelikle aslı ile tamamlanmasına, aslına ulaşılamıyorsa gerekli analizler yapılarak bütüne uygun şekilde tamamlanmasına ve bu bütünleme çalışmasının mutlaka belgelenmesine karar verilmiştir (TC Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu, 2012).

Ülkemiz sınırlarında 1869 yılında başlayan yasal düzenlemeler, 20.yüzyılın ikinci yarısında hız kazanmıştır. Bu düzenlemeler sonucunda kültürel mirası koruma konusunda ilerlenmiş olunsa da kültür varlığı erozyonu ve tahribat devam etmektedir. Günümüzde arkeolojik alanlarda koruma, bakım, onarım, çevre düzenlemesi amaçlı çalışmalar belirli kanunlar ve yönetmeliklerle sınırlandırılmıştır. Bu kuralların amacı korunması gerekli alanları korumak, geliştirmek, değerlendirmek ve tanıtmak için doğru kararların alınmasını sağlamak ve toplumun koruma sürecine katılımını sağlamaktır.

2.8 Arkeolojik Eserlerin Sunumuna Yönelik Kurumların ve Yasal Düzenlemelerin Değerlendirmesi

Uluslararası anlaşmalar ve tüzükler incelendiğinde kültürel mirasın korunması konusu tek yapı (anıt) korumasından başlamış, sonrasında birçok anıtı kapsayan ve 'sit' olarak adlandırılan alanların bir bütün olarak korunması anlayışına ulaşmış ve günümüzde koruma anlayışı kültür mirasını çağdaş yaklaşımlarla bütünleşik korumayı amaçlayan bir konu haline dönüşmüştür. Bu anlaşma ve tüzükler koruma olgusunu bir düzene soksa da kültür mirası erozyonunu tam olarak önleyememektedir. Bu erozyonu önlemek için öncelikli yapılması gereken çeşitli tanıtım ve eğitim faaliyetleri ile kamunun kültür mirasına olan bilinç seviyesini arttırmaktır. Arkeolojik alanların kamuya açılarak buralarda çeşitli koruma ve sergileme faaliyetlerinin sürdürülmesi yönünde kararları bulunan uluslararası tüzük, sözleşme ve anlaşmalar tezin konusu olan 'arkeopark' kavramını destekler niteliktedir.

Uluslararası belgelere bakıldığında arkeolojik mirasın korunması konusu 1931 Atina Tüzüğü'nden itibaren karşımıza çıkmaktadır. 1956 yılında UNESCO tarafından yayınlanan Arkeolojik Kazılara Uygulanabilir Uluslararası Prensipler Hakkında Tavsiye Kararı'ndan itibaren kamunun arkeolojik alanlara olan bilinç ve farkındalığını arttırmak için bu alanlarda tanıtım ve eğitim faaliyetlerinin sürdürülmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bu kararda hem kazı sırasında hem de kazı sonrasında eserlerin nasıl korunacağının tanımlanması gereği vurgulanmıştır. 1964 yılında hazırlanan Venedik Tüzüğü'nde arkeolojik alanlarda eserlerin anlaşılması için gerekli her yola başvurulması gerektiği belirtilmiş, eserlerin korunmasının ancak eserlerin anlaşılması ve algılanması ile mümkün olabileceği düşüncesi gelişmeye başlamıştır. Bu tüzüğe göre anastilosis uygulaması bir koruma ve sergileme yöntemi olarak kabul edilmiştir. Venedik Tüzüğü'nde eserlerin bağlamları ile ilişki kurduğu ve bulundukları yerde korunmaları gerektiği üzerinde de durulmuş, bununla birlikte arkeolojik buluntuların ören yerlerinde sergileme yaklaşımı gelişmeye başlamıştır. Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü'nde (1990) arkeolojik miras alanlarının kamuya çağdaş sunum teknikleri ile tanıtılması üzerinde durulmuş, bu eğitim ve sunum faaliyetleri ile arkeolojik buluntuların kamu ve devlet tarafından korunmasının

yaygınlaşacağı benimsenmiştir. Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi'nde de arkeolojik mirasın yerinde korunması ve kamuya tanıtımı konularına yer verilmiş, eserlerin yerlerinde korunamadığı durumlarda uygun depo ya da müzelere götürülmesi gerektiği belirtilmiştir. Yine bu tüzükte arkeolojik alanlarda eserlerin yapay canlandırmalarına (rekonstrüksiyon) izin verilirken bu durum kalıntıların modellemelerinin ve canlandırmalarının yapılması, sunumu, yorumlanması açısından bilimsel bir altyapı oluşturmuştur. 1999 yılında yayımlanan Uluslararası Kültürel Turizm Tüzüğü'nde arkeolojik alanların, kültür turizmi için önemli bölgeler olduğu, bu alanların doğru planlama ve programlama yaklaşımları ile turizme açılması, kamuya sunulması ve erişilebilir olması gerektiği vurgulanmıştır. Tüzükte arkeolojik alanlarda ziyaretçiler için çevre düzenlemesi ve hizmete yönelik tesisler yapılmasının alana olan ilgiyi ve alandaki konfor koşullarını arttıracağı belirtilmiştir. 2008 yılında yayımlanan Kültürel Miras Alanlarının Algılanması ve Sunumu Tüzüğü'nde arkeolojik miras alanlarının erişilebilir, anlaşılabilir ve kamuya açık olmasının, bu alanlar üzerindeki farkındalığı arttıracağı üzerinde durulmuştur. Arkeolojik alanlarda toplumun yapısına uygun, aktif ve güncel sunum ve sergileme tekniklerinin kullanılması gerektiği ifade edilmiştir. Tüm bu tüzük ve sözleşmelerin ilkeleri Tablo 2.1'de özetlenmiştir (Tablo 2.1).

Tablo 2.1 Arkeolojik eserlerin sunumuna yönelik uluslararası belgelerin kronolojik sıralaması ve içerikleri

BELGE	1931 ATİNA TÜZÜĞÜ	1956 ARKEOLOJİK KAZILARA UYGULANABİLİR ULUSLARARASI PRENSİPLER HAKKINDA TAVSİYE KARARI	1964 VENEDİK TÜZÜĞÜ	1990 ARKEOLOJİK MİRASIN KORUNMASI VE YÖNETİMİ TÜZÜĞÜ
GENEL KARARLAR	**-Anıtlar çevreleriyle birlikte bütüncül korunmalıdır.** **-Anastilosis ile bütünleme yapılabilir.**	**-Arkeolojik mirasın korunması devletler tarafından garanti edilmelidir.** **-Miasın korunması için merkezi bir organizasyon sistemi kurulmalıdır.** **-Koleksiyon rezervi ve eserlerin sunumu için müzeler kurulmalıdır.** **-Arkeolojik alanlara karşı bilincin arttırılması için eğitim ve tanıtım programları yapılmalıdır.**	**-Arkeolojik kalıntıların anlaşılmasını kolaylaştıracak her yola başvurulmalıdır.** **-Yalnızca anastilosis ile bütünleme yapılabilir.** **-Anıtlar bulundukları yerde korunmalıdır.**	**-Arkeolojik miras halka tanıtılmalıdır.** **-Arkeolojik alanlarda uygulanan sunum teknikleri toplumun yapısına göre güncellenmelidir.** **-Çağdaş sunum teknikleri kullanılmalıdır.** **-Yeniden yapımlar ve canlandırmalara izin verilmelidir.** **-Her ülke kendi topraklarındaki arkeolojik miras için gerekli olanakları sunmalıdır.**

BELGE	1992 ARKEOLOJİK MİRASIN KORUNMASINA İLİŞKİN AVRUPA SÖZLEŞMESİ	1999 ULUSLARARASI KÜLTÜREL TURİZM TÜZÜĞÜ	2008 KÜLTÜREL MİRAS ALANLARININ ALGILANMASI VE SUNUMU TÜZÜĞÜ
GENEL KARARLAR	**-Arkeolojik mirasın tespit, tescil işlemleri mutlaka yapılmalıdır.** **-Kazıların uzmanlar tarafından sürdürülmeli ve belgelenmelidir. Kültürel miras envanteri oluşturulmalıdır.** **-Buluntular yerlerinde korunmalıdır, eğer yerlerinde korunamıyorsa buluntular için depolar ya da müzeler yapılmalıdır.** **-Arkeolojik alanlara yönelik kamu bilinci ve farkındalık yaratılması için eğtiim ve sunum faaliyetleri gerçekleştirilmelidir.** **-Arkeolojik sit alanları halka açılarak sergilenmelidir.**	**-Kültür turizmi planlaması ve programlaması yapılmalıdır.** **-Kültür mirası bölgeleri turizme açılmalı, mirasın sunumu teşvik edilmeli, miras alanları erişileilir olmalıdır.** **-Miras alanlarına konfor koşullarını arttıracak gezi güzergahları, tesisler ve çevre düzenlemesi yapılmalıdır.**	**-Kültürel miras alanları erişilebilir ve anlaşılabilir olmalıdır.** **-Miras alanlarına kamu katılımı sağlanarak alanlara yönelik bilinç ve farkındalık arttırılmalıdır.** **-Kültürel miras alanlarında güncel ve aktif sunum teknikleri kullanılmalıdır.** **-Miras alanlarında yapılan tüm uygulamalar eserlere ve çevreye duyarlı olmalıdır.**

Kısaca arkeolojik miras alanlarının korunması ve sergilenmesi bağlamında günümüzde tüm bu uluslararası belgelerce benimsenen ana ilkeler ve uygulanabilir yöntemler şu şekilde sıralanabilir;

- Arkeolojik mirasın korunması devletler tarafından garanti edilmelidir.
- Arkeolojik alanlarda, tespit, tescil, belgeleme ve envanter işlemleri uzmanlar tarafından yapılmalıdır.
- Arkeolojik sit alanlarında yapılan tüm uygulamaların hedefi öncelikli olarak eserleri korumak olmalıdır.
- Arkeolojik eserler bulundukları yerde korunmalıdır. Eğer bulundukları yerde korunamıyorlarsa uygun müzelerde rezerv edilmelidir.
- Arkeolojik mirasa yönelik farkındalığın arttırılması için eğitim ve tanıtım faaliyetleri uygulanmalı, arkeolojik buluntuların anlaşılması, algılanması için gerekli yollara başvurulmalıdır.
- Arkeolojik sit alanlarının ziyaretçilerin erişimine açılabilmesi için, arkeolojik mirasın sunumu planlanmalıdır.
- Sergilemeye açılan arkeolojik alanlar, ziyaretçiler için bir bütünlük içinde tasarlanarak çevre düzenlemesi, gezi yolları, bilet gişesi, ıslak hacim, otopark gibi servis birimlerinin inşası arkeolojik buluntulara zarar vermeden gerçekleştirilmeldir.
- Arkeolojik alanlarda toplumun yapısına uygun, çağdaş sunum yöntemleri uygulanmalıdır.
- Arkeolojik alanlarda korumaya, yerel halkın ve ziyaretçilerin katılımı sağlanmalıdır.

Türkiye'de kültürel mirası ve arkeolojik mirası koruma amacıyla oluşturulan yasal düzenlemelerin Avrupa'da uygulanan düzeye yaklaştığı söylenebilir. Fakat arkeolojik mirasın korunması sadece yasal düzenlemeler ve koruma çalışmaları ile mümkün olmamaktadır. Korumanın başarıya ulaşması için bağlama uygun koruma ve planlama politikalarının bir arada yürütülmesi, çeşitli disiplinlerin iş birliği içinde çalışması, halkın korumaya katılımının sağlanması ve bilinç düzeyinin arttırılması, arkeolojik alanlarda çağdaş koruma ve sunum yöntemlerinin uygulanması gerekmektedir.

Türkiye'de arkeolojik sitlerin korunmasına yönelik maddeler içeren ilk yasa 1973 yılında çıkarılan 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu'dur. Kanunda 'sit', 'arkeolojik sit' gibi kavramların tanımı yapılmasına karşın arkeolojik sit alanlarında uygulanabilecek yöntemler ve kısıtlamalar üzerinde durulmamıştır. 1983 yılında çıkan 2863 sayılı kanun; ören yerleri ya da arkeolojik sit alanlarını kapsayacak şekilde, bu alanların denetimli olarak ziyarete açılabileceği ve arkeolojik mirasın çağdaş ve teknolojik yöntemlerle tanıtılması amacıyla hazırlanan çevre düzenleme projesi tanımı arkeolojik alanlarda uygulanabilecek yöntemler hakkında bilgi veren ilk düzenlemedir.

658 Sayılı İlke Kararı'na (1999) göre koruma kullanma koşulları belirlenen ve derecelendirilen arkeolojik sit alanlarından 1. ve 2. Derece Arkeolojik Sit Alanları'nda yalnızca korumaya yönelik bilimsel çalışmalar ya da uygulamalar yapılabilmektedir, bu sit alanlarının aynen korunması gerekmektedir. Arkeolojik sit alanı kapsamındaki ören yerlerinde ise gezi güzergahı düzenlemesi, açık otopark, giriş kapısı, bilet gişesi, sergi birimleri gibi düzenlemelere izin verilmektedir. 3.Derece Arkeolojik Sit Alanları ise koruma kullanma koşulları doğrultusunda yeni düzenlemelere izin verilen alanlardır.

714 Sayılı İlke Kararı da 658 Sayılı İlke Kararı'nda ören yerleri için yapılabilecek müdahaleleri destekler niteliktedir. Bu karar ile ören yerlerinde çevre düzenleme projesi kapsamında; ihtiyaç duyulan kapalı ve açık sergi alanları, satış birimleri, otopark, kafeterya ve diğer gerekli tesisler koruma bölge kurullarının izinleri ile yapılabilmektedir.

Ülkemizde kanun, yönetmelik ve ilke kararları ören yerlerinde yapılabilecek müdahale ve yöntemlerin belirlenmesinde sınırlayıcı olmaktadır. Bu alanlarda uygulanabilecek müdahale kararları için ulaşılabilecek genel sonuçlar şu şekildedir;

- Arkeolojik miras alanlarında öncelikli olan eserlerin sürdürülebilirliğinin sağlanarak sonraki nesillere aktarılmasıdır.
- Arkeolojik alanlarda alanın potansiyellerine uygun planlama ve programlama yapılmalıdır.

- Arkeolojik alanlarda çalışmalar uzmanlarca iş birliği ile gerçekleştirilmelidir.
- Arkeolojik eserler yerinde korunmalıdır. Yerlerinde korunması olanaksız ise uygun depo ya da müzelerde rezerv edilmelidir.
- Her arkeolojik alan kendi çevresi, potansiyelleri ve koşulları ile değerlendirilerek gerekli müdahale yöntemleri belirlenmelidir.
- Ören yerlerinin şartları uygunsa kamuya açılmalıdır. Bu durumlarda ören yerlerine ziyaretçiler için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.
- Arkeolojik alanlarda mevcut kalıntılar üzerinde yeniden yapımlar, ilgili kurumun izni ile uygulanabilmektedir.

Yukarıda bahsedilen sunuma yönelik uygulama ve yöntemlerin ulusal belgeler üzerinden kronolojik olarak incelenmesi aşağıdaki tabloda verilmiştir (Tablo 2.2).

Tablo 2.2 Arkeolojik eserlerin sunumuna yönelik ulusal belgelerin kronolojik sıralaması ve içerikleri

BELGE			
GENEL KARARLAR	**1973** 1710 SAYILI ESKİ ESERLER KANUNU	**1983** 2863 SAYILI KANUN	**1999** 658 SAYILI İLKE KARARI
	-Arkeolojik sit tanımı yapılmıştır.	**-Ören yerlerinde çevre düzenleme projeleri hazırlanmalıdır.** **-Ören yerleri denetimli olarak ziyarete açılmalıdır.** **-Arkeolojik buluntular bulundukları yerde korunmalıdır.**	**-Arkeolojik alanlar derecelendirilerek koruma kullanma dengesi sağlanmaya çalışılmıştır.**
BELGE	**2006** 714 SAYILI İLKE KARARI		**2012** 26 SAYILI İLKE KARARI
GENEL KARARLAR	**-Eserlerin bakım, onarım, muhafaza ve tanıtımları için ihtiyaç duyulan kapalı ve açık sergi alanları, giriş ve çıkışlar, hizmet yapıları, otoprak gibi işlevle özel izin ile ören yerlerine getirilebilmektedir.**		**-Eserlerin sunumu için, buluntular gerekli analizler sonucunda bütüne uygun şekilde tamamlanabilir.**

Korumanın başarıya ulaşması ve koruma kültürünün gelişmesi yalnızca yasalar aracılığı ile başarıya ulaşamamaktadır. Kamunun ve devletin koruma konusunda sorumluluk bilincinin artırılması için 'koruma' ülkenin genel politikasının bir parçası olmalıdır. Toplumlar kültür varlıklarının, kendi kimliklerinin bir parçası olduğu düşüncesini benimsemeli, bu aidiyet duygusu ve yurttaşlık bilinci ile kültürel ve doğal değerleri sahiplenmelidir. Bu olgunun sağlanabilmesi için kamu bu konuda eğitilmeli ve kültürel değerler kamuya tanıtılmalıdır. Bu eğitim ve tanıtım programları kitleye ve

bağlama ve zamana göre planlanmalıdır. Koruma konusunda düzenlenen etkinliklere halkın da katılımı sağlanmalıdır. Kültür varlıklarının bilgi değeri kadar o bilginin aktarımı ve dağıtımı da önemlidir. Arkeolojik alanlarda turizm yolu ile ekonomik katkı sağlanan, gelir getiren modeller uygulanarak bölgede koruma alanlarına olan bakış açısı değiştirilerek sahiplenme duygusu yaratılmalıdır.

BÖLÜM ÜÇ
ARKEOLOJİK ALANDAKİ ESERLERİN SERGİLENMESİNE YÖNELİK YAKLAŞIMLAR VE ARKEOPARK KAVRAMI

Arkeolojik alanlarda bilimsel kazılar yapılmalı, çıkan buluntuların belgelemesi tamamlanmalı ve devamında da ilgilileri tarafından gerekli koruma önlemleri alınarak eserler gelecek nesillere aktarılmalıdır. Fakat bu kazı, belgeleme ve koruma işlemleri çoğu zaman arkeolojik alanların veya eserlerin korunmasında yetersiz kalmaktadır. Arkeolojik alanları tehdit eden öngörülebilir ya da öngörülemez birçok koruma sorunu bulunmaktadır. Bu sorunlardan en önemlilerinden biri arkeolojik mirasın korunmasıda devlet kurumlarının ve kamunun farkındalık ve bilinç düzeyinin düşük olmasıdır. Bu durum, arkeolojik mirasın öneminin ve değerinin devlet kurumları ve kamu tarafından algılanamamasından kaynaklanmaktadır.

Arkeolojik eserlerin tam anlamıyla korunması için mutlaka kamuya doğru bir şekilde kavratılması ve koruma konusunda farkındalık oluşturulması gerekmektedir. Bunun için öncelikle toplumun düşünce sisteminin evrim ve değişimi sindirmesi gerekmektedir. Bunu sindiremeyen toplumlar için arkeolojik eserler nesnelerin görsel niteliği ve parasal değeri ile sınırlı kalmaktadır (Özdoğan, 2011, s.164). Türkiye'de de arkeolojik miras bu nedenden ötürü hak ettiği değeri görememekte ve tahrip edilmektedir. Gelişmiş ülkelerde düşünce sistemi eserlerin ekonomik değerinden çok belge ve bilgi değerine dayanmaktadır. Bu nedenle o eserleri korumak ve sergilemek arkeolojik alanlarda uygulanması gereken birincil hedef haline gelmiştir. Fakat sadece bu hedefin benimsenmesi arkeolojik mirası korumak ve sürdürmek için yeterli olamamaktadır. Örneğin ülkemizde korunan bir arkeolojik alanı gezen ziyaretçilerin zihinlerinde bu eserler hakkında sadece 'ilginç' tanımı oluşmaktadır. Aslında bu eserlerin bilgi değerlerinin zihinde canlanması gerekmektedir. Zihinde bilgi ve belge değeri canlanmadığı sürece arkeolojik alanda koruma ve sergileme asıl amacına ulaşmış olmayacaktır.

Türkiye'de arkeolojik miras belge ve bilgi değerinin farkında olunmaması ve bilinçsizlik gibi sebepler, arkeolojik mirasın ya da diğer kültür mirasının tahribatına

neden olan daha farklı sorunları da beraberinde getirmektedir. Bunlar; plansız kentleşme, rant kaygısı, betonlaşma ve duyarsızlık gibi sorunlardır (Çambel, 2006, s.28). Tahribata neden olan bir başka sebep de Türkiye'deki kültür mirası envanterinin yetersiz olması ve planlanan bayındırlık faaliyetleri sırasında bölgeden arkeolojik kalıntıların çıkmasıdır. Böyle durumlar ülkemizde buluntuların yok edilmesine sebep olmaktadır (Serdaroğlu, 2006, s.44). Örneğin 2006 yılında yapılan araştırmaya göre ülkemizde 50'nin üzerinde baraj gölü ve 120'nin üzerinde proje aşamasında olan baraj vardır. Bunlardan sadece 6 tanesi üzerinde ayrıntılı belgeleme çalışması, 3 tanesinde ise kurtarma kazıları yapılmıştır (Özdoğan, 2006a, s.50-51). Eski eser kaçakçılığı da bilinçsizlikten doğan önemli bir koruma sorunudur. Bu sorunu önlemenin en doğru yolu halkın eğitim ve bilinç seviyesinin arttırılarak toplumun eserleri kendi kimliği olarak görerek sahiplenmesidir (Yardımcı, 2006, s.16,17). Türkiye'de karşılaşılan bir diğer koruma sorunu da bilimsel metodlarla yapılmayan kazılar sonucu ortaya çıkan kültür varlıklarının buluntu şekli ve konumu tespit edilmemiş olması ve bu eserlerin bağlamdan koparılmasıdır. Bunun sonucunda eserler tarihi belge değerini yitirirler (Asgari, 2006, s.31-32). Bahsedilen tüm bu tahribatlar, ülkemizdeki kültür varlıklarının yok olmasına neden olmaktadır. Bu eserlerin korunabilmesi için ülkemizdeki kültür varlığı envanterinin çıkarılması çalışmalarının, kurtarma kazılarının, yüzey araştırmalarının ve belgeleme çalışmalarının arttırılması şarttır. Bu konuda devletin maddi desteğinin sağlanması ve yöneticilerin bu konuda duyarlılık göstermesi çok önemlidir (Başgelen, 2006, s.11-13; Duru, 2006, s.46). Bu duyarlılık ise ancak kültürel değer taşıyan arkeolojik varlıkların değerlerinin anlaşılması ve kamunun ve devlet kurumlarının arkeolojik varlıkları kendi kimliğinin bir parçası olarak görmesi ile oluşacaktır.

Arkeolojik alanlar, halkın erişimine açılmadıkları takdirde toplumun ilgisini çekmezler ve kamu üzerinde farkındalık yaratmazlar. Geçmişte var olan bir yerleşimin günümüz toplumunun hafızasında yer etmemesi o yerleşimin günümüz ile bağ kuramamasından kaynaklanmaktadır. Bu bağın kurulamaması arkeolojik alanlara erişimin sağlanmaması dışında erişim sağlanan alanların toplum tarafından algılanamaması ve döneme ait bilginin yeterince aktarılmamasından da kaynaklanmaktadır. Bu nedenlerden ötürü arkeolojik alanların kamunun erişimine

açılması ve sergilenmesi büyük önem taşımaktadır. Arkeolojik mirasın barındırdığı bilgi birikimini topluma geçirebilmesi için çeşitli sunum yöntemleri bulunmaktadır. Bu bölümde arkeolojik alanlarda uygulanan söz konusu yaklaşımlar için yapılması gereken yönetim planı yaklaşımlarından, bir alan yönetim yaklaşımı olan arkeolojik parklardan, arkeolojik parkların kapsamı, tarihçesi, hedefleri ve etkilerinden, bu alanlarda uygulanan sunum teknikleri ve mimari düzenlemelerden bahsedilecektir.

3.1 Arkeolojik Alan Yönetimi

Arkeolojik alan yönetimi, 'kültür mirası yönetimi', 'arkeolojik miras yönetimi', 'kültür varlığı yönetimi' gibi terimlere de karşılık gelebilmekte ya da bu terimlerin kapsamına girebilmektedir. Kültür mirası yönetimi; kültür mirası alanlarında uygulanacak koruma, sunum, işletme, araştırma, planlama, ziyaretçi yönetimi gibi konuları kapsamaktadır (Kerber, 1994, s.3).

Nitelikli bir alan yönetimi anlayışı ancak iyi bir planlama ile mümkün olabilmektedir. Yönetimin içeriğini oluşturan tüm konuların bir düzen ve planlama kapsamında ele alınarak hayata geçirilmesi alan yönetiminin ilk ayağını oluşturur. Arkeolojik alanlarda alan yönetimi, arkeoloji biliminin gelecekteki yönünün belirlenmesinde önemli bir konu haline gelmiştir. Arkeolojik alanlarda alan yönetimi yaklaşımları arkeoloji ile sosyal ve politik sektörler arasında köprü görevi görmelidir. Arkeoloji, sosyal çevreden ve kamudan ayrı düşünülmemeli ve sosyal çevre ile sürekli bir dialog içerisinde olmalıdır (Kristiansen, 1996, s.295-302). Arkeolojik alan yönetimi anlayışları toplumların yararı gözetilerek sürdürülmeli, toplumun tüm kesimleri düşünülerek alan yönetimine dahil edilmelidir. Akademik, politik, ticari ve sosyal grupların görüşleri alınmalı, alan yönetiminin hedefleri ve amaçları bu yönde geliştirilmelidir (Smith, 1995, s.147).

Arkeolojik miras yönetimi, her arkeolojik alanın kendi bağlamı ve potansiyelleri sonucunda şekillense de her yönetim planının ortak amaçları bulunmaktadır. Yukarıda belirtilen tanımlar ve alan yönetiminin kapsamı doğrultusunda arkeolojik miras yönetiminin ana hedef ya da amaçları aşağıdaki şekilde sıralanabilir;

- Yüzey araştırması ve kazı çalışmalarını sürdürmek ya da tamamlamak.
- Arkeolojik alanı tanımlamak ve sınırlarını belirlemek.
- Eserleri belgelemek, envanter işlemlerini yapmak ve bilgi ya da belgeleri arşivlemek.
- Alandaki kültür varlıklarının bakım, restorasyon, konservasyon veya gerekiyorsa rekonstrüksiyon uygulamalarını yapmak.
- Alan içerisinde yürütülecek çalışma programı ve alanın yıllık planlarını hazırlamak.
- Kısa ve uzun vadeli projeleri hazırlamak ve değerlendirmek.
- Arkeolojik alan, ören yeri ve kültür varlıkları üzerindeki tahribatı minimum seviyeye indirmek için gerekli önlemleri almak.
- Alanın bütçesini oluşturmak ve alanın ekonomik yönden sürdürülebilirliğini sağlamak.
- Disiplinler arası çalışma ortamı hazırlamak, farklı uzmanlık alanlarından kişilerin alan üzerinde çalışma yapması ve ortak karar almasını sağlamak.
- Arkeolojinin politik ve sosyal sektörler ile daha yakın ilişki kurmasını sağlamak.
- Katılımcı politikalar izlenerek alana kamunun katılımını sağlamak.
- Korumanın sağlanmasına yönelik tüm uygulamaları yönetmek, ilgili kişi ya da kurumlar ile iletişim kurarak görev dağılımını yapmak, görev tanımlarındaki belirsizlikleri yok etmek.
- Altyapı uygulamalarını yapmak ve gerekiyorsa yenilemek.
- Arkeolojik alan sergileme uygulamalarına uygunsa kazılardan elde edilen verileri kamuya güncel sunum, sergileme ve yayınlama teknikleri ile aktarmak.
- Ulaşım, erişim, giriş-çıkış, sergileme gibi işlevler için çevre düzenlemesi yapmak.
- Alanın değerini ve tanınırlığını uluslararası boyuta taşımak için çeşitli strateji veya yöntemler belirlemek.
- Arkeolojik alanın kültürel turizme entegrasyonunu sağlamak.

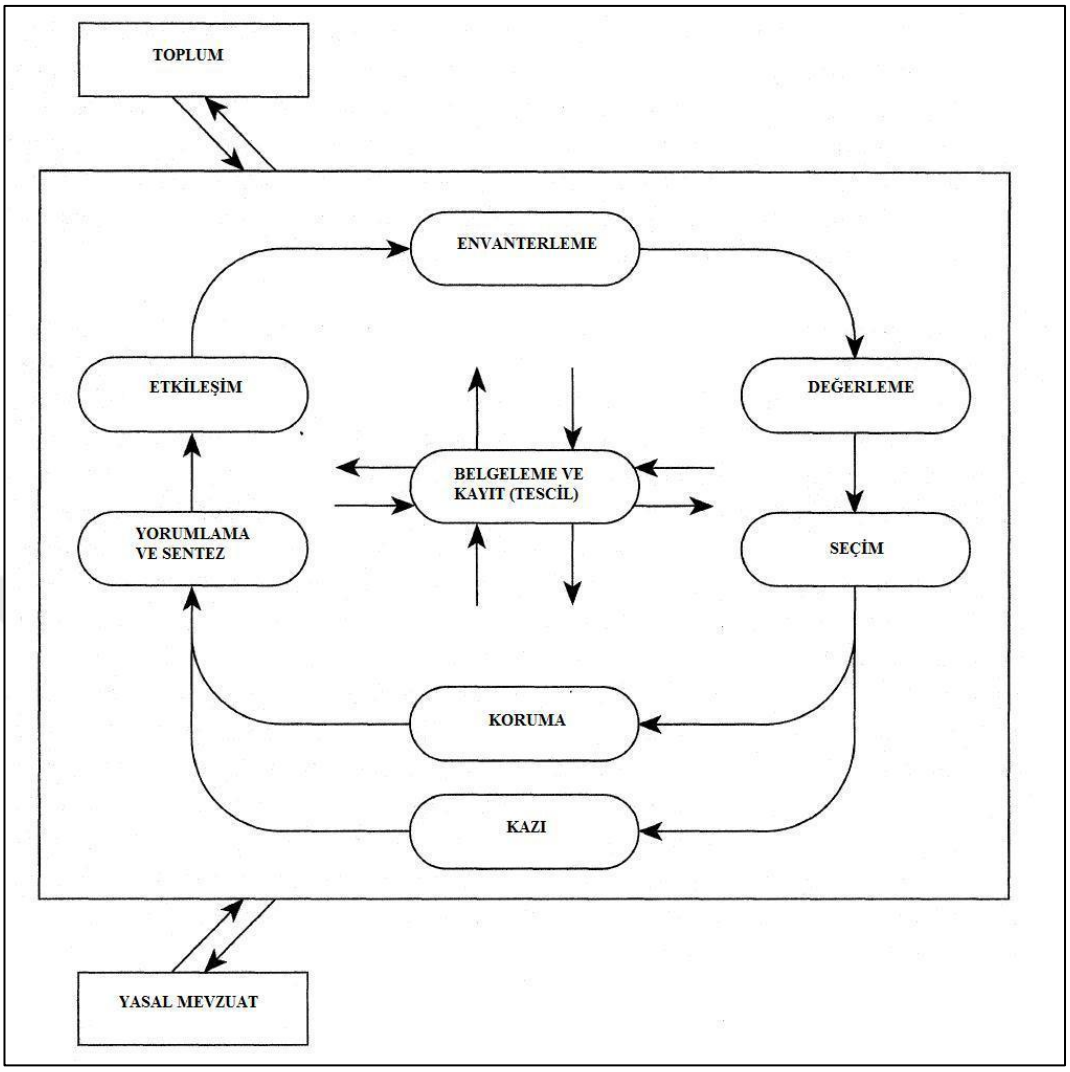

Şekil 3.1 Arkeolojik miras yönetiminin dairesel yöntemi (Williems, 1999)

Koruma, ancak alan yönetimi kapsamında uygulanacak bütüncül bir yaklaşımla başarıya ulaşabilir. Miras yönetimi yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi birbirini tamamlayan adımlardan oluşmaktadır. Bu adımları etkileyen birçok girdi bulunmaktadır. Tabloda da görüldüğü gibi toplum ve yasal mevzuat alan yönetimini etkileyen ve şekillenmesine yardımcı olan girdilerden bazılarıdır (Tablo 3.1).

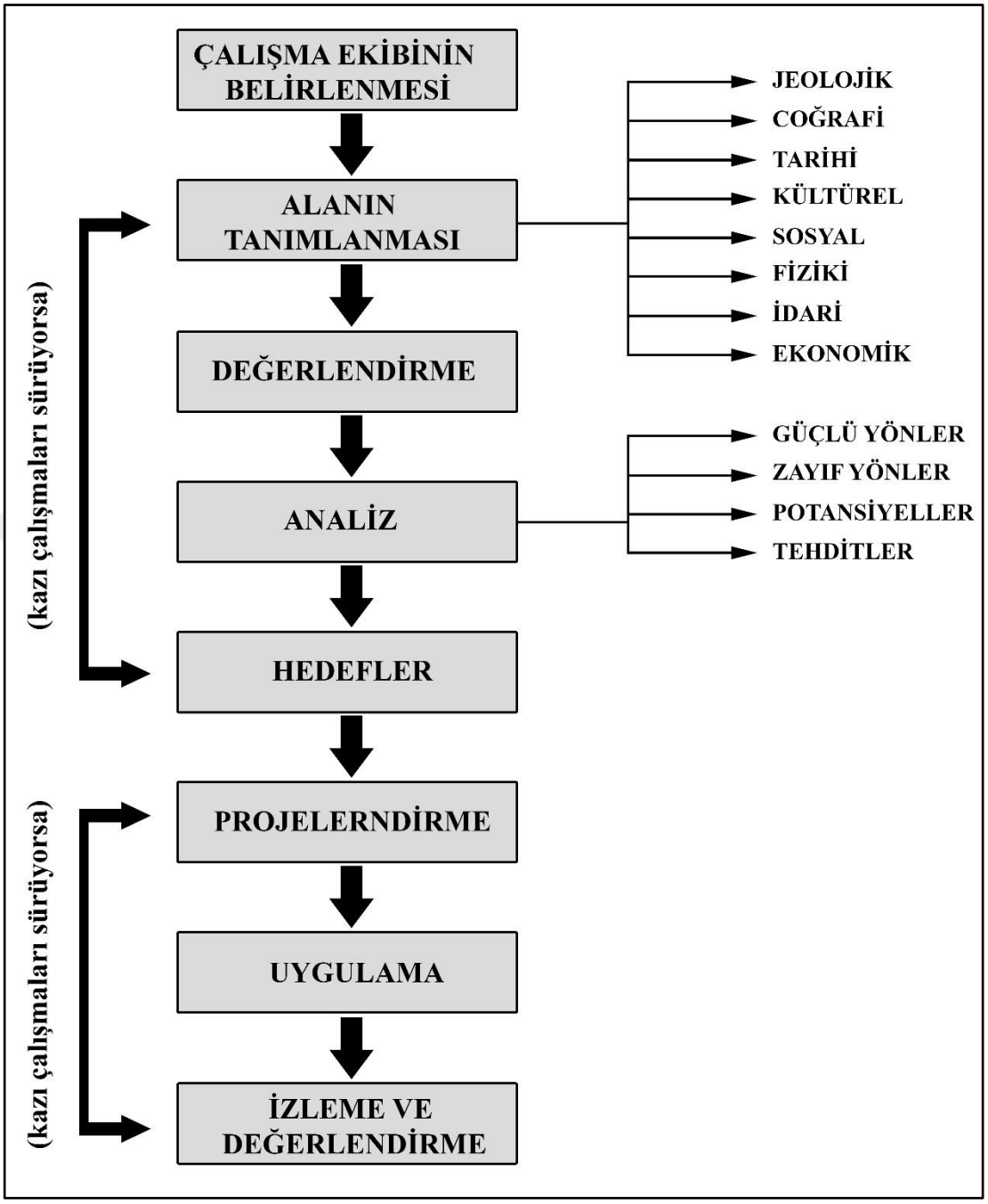

Şekil 3.2 Alan yönetim planının aşamaları

Yönetim planı alan üzerindeki kaynakların en verimli şekilde kullanımını ve sürdürülebilirliği amaçlar. Bunun için öncelikle uzmanlık alanlarına göre çalışma ekibinin belirlenmesi, mevcut durumun, alanın tanımlanması ve değerinin ortaya çıkartılması gerekmektedir. Bir alanın ayrıntılı olarak tanımlanması için alanın coğrafi konumunu, jeolojik ve iklimsel yapısını, tarihsel özelliklerini, sosyal ve kültürel yapısını, idari ve ekonomik girdilerini bilmek gerekir. Bu tanımlardan sonra alanın

kültürel değerinin irdelenmesi ve alanın öneminin anlaşılması kolaylaşacaktır (Ahunbay, 2005, s.35). Sonrasında bu tespitlere göre bir değerlendirme yapılmalıdır. Değerlendirme sonucunda alanın güçlü ve zayıf yönleri, potansiyelleri ve tehditlerini belirlemek üzere bir analiz çalışması yapılmalıdır. Analiz çalışmasından sonra hedefler belirlenmeli ve bu hedefler doğrultusunda projeler hazırlanmalıdır. Tüm bu çalışmaların sonucunda ise uygulama sırasında sürekli olarak sürecin işlerliği izlenmeli, değerlendirilmeli ve gerekli noktalarda revizyonlara gidilmelidir (Şekil 3.2). Bu sayede arkeolojik alanların sürdürülebilirliği sağlanırken topluma sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan katkı sağlanabilmektedir (Özdemir, 2010, s.20-25).

Kültürel miras alanlarında 'alan yönetimi' kavramı tüm dünya için yeni bir olgudur. Bu kavramın tanımlama ve değerlendirilme süreci günümüzde hala devam etmektedir. Batı ülkelerinde miras yönetimine dair kuramsal altyapı oluşmaya başlamıştır ve bu sayede bu ülkelerde nitelikli uygulama örneklerine rastlanmaktadır. Bu bilincin tüm ülkelerce bensimsenmesi kültür varlıklarının korunması için önem arzetmektedir. Türkiye'de de birçok arkeolojik alanda 2000'li yıllardan itibaren alan yönetimi planları yapılmaya ve uygulanmaya başlanmıştır.

Son yıllarda arkeolojik araştırma, kazı, belgeleme, koruma çalışmalarının yanında bu alanların sunumuna ve topluma aktarılmasına yönelik çeşitli projeler ve yönetim planları hazırlanmaktadır. Günümüzde bir kültür varlığının Dünya Miras Listesi'ne girebilmesi için UNESCO tarafından belirlenen alan yönetimi şartlarına uyulması gerekmektedir. Bu yönetim planının alanın korunması, sürdürülebilirliğinin sağlanması adına dengeli olması şarttır (Karul, Avcı, Deveci ve Karkıner, 2010, s.242).

3.2 Arkeolojik Alan Yönetimi Kapsamında Uygulanan Sergileme Yöntemleri

Alan yönetimi kapsamında, ortaya çıkarılan eserler veya kültür varlıkları korunmalı, gelecek nesillere aktarılmalı ve bu kültür varlıkları kamu ile buluşarak kullanılabilir bilgiye dönüştürülmelidir. Belirlenen yönetim modeli sürekli bakıma ve gelişime açık olmalıdır. Bu sayede alan üzerinde ekonomik yönden katkı sağlayacak

olanaklar kullanılabilmekte, arkeolojik alanların sürdürülebilirliği sağlanabilmekte ve kamu arkeolojik alanı tanımaktadır (Özdoğan, 2006b, s.29).

Alan yönetimi kapsamında uygulanan sergileme yöntemlerinin tasarımında uyulması gereken ana ilkeler aşağıdaki gibidir;

- Arkeolojik alanlar üzerinde sergileme için yapılacak hiçbir müdahale ya da düzenleme özgün kalıntılara zarar vermemelidir.
- Arkeolojik alanlar üzerinde yapılan her yeni müdahale, sonrasında yapılması gereken kazı ya da araştırma gibi uygulamalara izin verir nitelikte olmalıdır. Yani arkeolojik alandaki her yeni müdahale geri dönüştürülebilir olmalıdır.
- Klasik müze anlayışından sıyrılarak güncel sunum teknikleri kullanılmalı, uzman olmayan kişilerin de alanı sıkılmadan gezebilmeleri ve anlayabilmeleri sağlanmalıdır.
- Tanıtımda ya da sunumda seçici olunmalıdır. Bazı kazı alanları çok katmanlı ve karışık olabilmektedir. Bu tür kazı alanlarında her katmanı ya da her kalıntıyı ziyaretçiye anlatmak yerine, o yerleşim ya da kültürün oluşumunu ve gelişimini en iyi aktaracak sunum ve sergileme modeli benimsenmelidir.
- Ziyaretçileri sergileme alanına bir kereden fazla çekebilecek nitelikte aktivitelere yer verilmelidir. Bunun için ilgi çekici, eğitici ve rekreatif sunum yöntemleri uygulanmalı ve etkinlikler düzenlenmelidir. Bu alanlarda ziyaretçiyi pasif durumdan çıkararak aktif duruma getirmek çok önemlidir.
- Tüm sergileme ve sunum yöntemleri bilimsel açıdan doğru olmalıdır. Çekicilik oluşturmak adına bilginin özü saptırılmamalıdır.
- Bu ortamlar kamu için bilgilendirici ve eğitici olmasının yanında bilimsel araştırma ya da çalışmalara olanak sağlamalıdır. Bilim adamları, öğrenciler, akademisyenler için sağlanacak alternatif kullanımlar bu mekanların çok yönlü olmasını sağlayacak ve bu alanları zenginleştirecektir (Eres, 2001, s.21).

Sergileme yöntemleri konusuna farklı bir açıdan bakıldığında sergilemenin başarıya ulaşması için birbirini tamamlayan iki farklı sürecin olması gerekmektedir. Arkeolojik çalışmaların ya da arkeolojik buluntuların toplum

tarafından anlaşılabilmesi için nitelikli sunum ve sergileme yöntemlerinin yanında toplumun da belirli bir eğitim altlığına sahip olması gerekmektedir. Bu bağlamda arkeolojik çalışmaların amacı ikiye ayrılmaktadır; birinci amaç arkeolojik bilginin üretilmesi, diğeri ise bilginin kamuya aktarımıdır. Yani bilim insanlarının ürettiği bilginin, uzman olmayan kişilere aktarım biçimi ve toplumun kavrayabileceği şekle dönüştürülmesi çok önemli bir konu haline gelmiştir (Şekil 3.3) (Özdoğan, 2011, s.164-165).

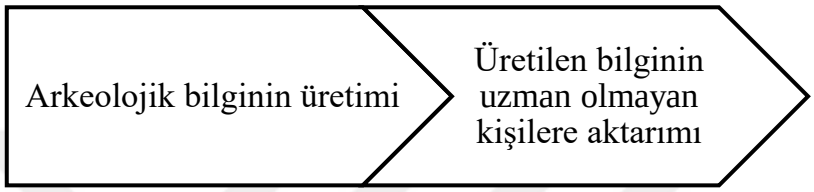

Şekil 3.3 Arkeolojik çalışmaların amacı

Arkeolojik alanlarda bu ilkeler bağlamında yapılan üç adet fiziksel sergileme yöntemi bulunmaktadır. Bunlar;

- Arkeolojik mirasın yerinde sergilenmesi,
- Müzede sergileme,
- Arkeopark olarak sergilemedir.

3.2.1 Arkeolojik Mirasın Yerinde Sergilenmesi

Toplumlar yaşadığı bölgelerde geriye mutlaka izler ya da maddi kalıntılar bırakırlar. Buradaki iz ya da kalıntıların üstleri zamanla kapanır ve bu kalıntılar arkeolojik yöntemlerle gün yüzüne çıkarılırlar. Günümüze kadar yerinde korunarak ulaşmış bu eserlerin durumu 'in situ' olarak adlandırılır. Bu arkeolojik alanlar tümülüs, höyük, ören yeri, nekropol alanı gibi alanlar olabilmektedir. Bu tür alanlar çok kapsamlı olmayan çevre düzenlemesi yapılarak kamuya açılabilmektedir. Bu yaklaşım arkeolojik alanlarda en sık görülen alan yönetimi yaklaşımıdır. Ülkemizde de çevre düzenlemesi ile yerinde sergilenen çok sayıda arkeolojik alan bulunmaktadır. Örneğin; Priene, Milet, Didyma, Teos, Pergamon bu alanlardan bazılarıdır. Arkeolojik alanlarda

uygulanan çevre düzenlemesinin ya da bu alanlardaki ek müdahalelerin kapsamı ise alan yönetimi kapsamında değişebilmektedir. Örneğin; olduğu gibi bırakılarak sergilenen alanlar olduğu gibi kapalı bir mekan içerisinde sergilenen, bir korugan altında sergilenen alanlar da bulunabilmektedir. Bu alanlar genellikle bir giriş kapısı gezi rotası ve hizmet mekanları ile desteklenmektedir.

3.2.2 Müzede Sergileme

'Müze' kavramı Yunanca'da 'Moûsa' yani ilham perilerinin yaşadığı yer anlamına gelen, 'Mouseîon' kelimesinden türetilmiştir. 1706'da yayımlanan 'Kelimelerin Yeni Dünyası' isimli eserde ise 'müze' kelimesi 'halka açık mekan, çalışma odası ya da kütüphane anlamlarında kullanılmıştır (Ulu ve Şahiner, 2010, s.138).

Müzeler; topluma hizmet eden ve toplumun gelişiminde rol oynayan, halkın erişimine açık, eserler üzerinde araştırmalar yapan, eserleri toplayan, koruma önlemlerini alan, eserleri sergileyerek bilgiyi paylaşan, sürekliliği olan kurumlardır. Bu kurumların eğitime de katkısı vardır (Madran, 1999, s.6).

Rönesans Dönemi ile birlikte Avrupa'da geçmişe verilen değer artmış ve geçmişin aydınlatılmasını, öğrenilmesini önemseyen bir yaklaşım ortaya çıkmıştır. Bu dönem ile birlikte artık yalnızca toprağın üstündeki eserler değil toprağın altındaki kültür mirasının da araştırılmasına yönelik çalışmalar başlatılmıştır. Başlarda kalıntıları inceleme, eserleri toplama, koleksiyonerlik yapma gibi eylemler görülürken bu eylemler bu eserlerin sergilenmesi gerekliliğini doğurmuş ve müzeciliğin başlamasına ön ayak olmuştur. Geçmiş zamanlarda bir kurallar bütününe dayanmayan müzecilik ve diğer sergileme faaliyetleri günümüzde ulusal ve uluslararası tüzüklerle belirlenen kurallara uygun olarak sürdürülmektedir. Eserlerin müzede sergilenerek toplumun her tabakası ile buluşma imkanı bulması 20. yüzyılda yaygınlaşmıştır (Eres, 2016a, s.157).

Kamuya açık bir şekilde düzenlenen tarihte bilinen ilk müze 1683 yılında İngiltere'nin Oxford Kenti'nde 'Ashmolean' adındaki müzedir. Sonrasında 18.Yüzyıl'da Fransa'da Luxenburg Müzesi ve Louvre Müzesi açılmıştır. Türkiye

topraklarında bilinen ilk müze ise Osmanlı Devleti'nde 19.yüzyılın ikinci yarısında kurulmuştur (Muşmal, 2009, s.122).

Günümüzde arkeolojik alanlar eserlerin korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasına elverişli değilse arkeolojik alandaki taşınabilir kültür varlıkları müzelere taşınmakta ve buralarda sergilenmektedir. Bu müzeler genellikle kent merkezlerinde bulunan, kamunun erişiminin kolay sağlandığı mekanlardır. Bir başka yaklaşım ise ören yeri ile ilişkilenen bir alana ören yeri müzeleri ya da sergi mekanları inşa edilerek eserlerin bu alanlarda sergilenmesidir. Bu sayede ziyaretçiler müzede sergilenen eserleri bağlamları ile birlikte değerlendirerek algılayabilmektedir.

Arkeoloji müzeleri kültürlerin ya da uygarlıkların bir sistem içinde, belirli prensipler çerçevesinde sergilendiği alanlardır. Bu tür müzelerdeki en temel özellik; eserlerin sergilenmesinin bir disiplin ve metoda dayanmasıdır. Bu metodlardan en yaygın olanı ise eserlerin kronolojik sıraya göre sergilenmesidir. Müzelerdeki ikincil temel özellik ise kayıt ve tescil işlemleridir. Buradaki eserlerin tam adının konması, bütün niteliklerinin belirtilerek kaydedilmesi gereklidir (Gülersoy, 2006, s.23).

Son 30 yılda sayıları gittikçe artan arkeoloji müzeleri günümüzde eserlerin halkın beğenisine sunulmak üzere sergilendiği tarih depoları olarak görülmektedir. Müzeciler, müzeleri bu durağan halinden kurtarıp eserleri yorumlama faaliyetlerini önemsemektedirler. Müzelerde güncel sunum yöntemlerinin uygulanması, ziyaretçilerin eserleri deneyimleyerek algılaması bu mekanları dinamik mekanlar haline getirmektedir. Bu nedenle müzelerde teknoloji kullanımı, çağdaş yaklaşımlar, internet kullanımı öne çıkmaktadır (Colin ve Paul, 2017, s.168).

Günümüzde müzeler, toplumun kültürel geçmişini yansıtan eğitim mekanlarıdır. 1980'li yıllardan beri müzeler birer eğitim kurumu görevi görmekte, ziyaretçinin sergilemeye interaktif katılımı önemsenmektedir. Yani müzelerin en önemli işlevi eğitimdir (Bennett, 1995). Bu eğitim işlevinin yanında müzelerin; toplama, koruma, depolama, arşivleme, sergileme, yönlendirme, geçmiş ile bugün arasında bağ kurulmasını sağalama gibi görevleri de vardır (Önder, Abacı ve Kamaraj, 2009).

Türkiye'de bulunan müzelerde uygulanması gereken yönetim anlayışında benimsenmesi gereken kurallar ise aşağıdaki şekildedir;

- Mevcut eserlerin mümkün olduğunca kronolojik sıraya göre sunulması gerekir.
- Eserlerin müze depolarında sağlıklı şekilde muhafaza edilmeleri gerekir. Ayrıca bu depolar düzenlenerek bilimsel çalışma ya da araştırmalara da olanak sağlamalıdır.
- Müze içerisinde farklı dallardan uzman kişiler belirli iş bölümü yaparak çalışmalarını sürdürmelidir.
- Müzede yönetim planı kapsamında etkinlikler, konferanslar, seminerler ve eğitim faaliyetleri sürdürülmelidir (Özkoç ve Duman, 2008, s.160).

3.2.3 Arkeopark Olarak Sergileme

Bölüm 3.2.2'de de bahsedildiği gibi arkeolojik yöntemlerle elde edilen eserlerin genellikle bağlamlarından koparılarak, kazı alanı dışında, müzeler içerisinde, çeşitli temsil yöntemleri aracılığıyla sunulduğu ve sergilendiği bilinmektedir. 20.yüzyılın ortalarından itibaren bu sergileme yaklaşımı değişmiştir. Değişen bu yeni yaklaşım ile arkeolojik alanların ve eserlerin korunmasının ve sergilenmesinin yanı sıra toplumun bu eserleri anlayabileceği bir hale dönüştürülmesi önem kazanmıştır. Arkeoparklar arkeolojik kalıntıların yerlerinde, toplumun anlayabileceği şekilde sergilendiği çağdaş bir alan yönetimi yaklaşımıdır.

Arkeoparklar, halka açık arkeolojik alanlar olmanın yanında park işlevini de üstlenmişlerdir. Yani arkeoparklar, geleneksel arkeolojik alanlardan farklı olarak 'park' işlevinin getirdiği rekreasyon, dinamizm, deneyim gibi olguları barındırmakta ve ziyaretçiyi etkin kılan bir alan yönetimi anlayışı benimsemektedir (Tuna ve Erdoğan, 2016, s.112). Arkeoparkların geleneksel arkeolojik alanlardan bir diğer farkı ise yerinde sergilenen eserlerin yanında, deneysel arkeoloji, canlandırmalar, modeller, teknoloji kullanımı yardımı ile bütünleşik bir koruma ve sergileme yaklaşımının benimsenmesidir (Şekil 3.4).

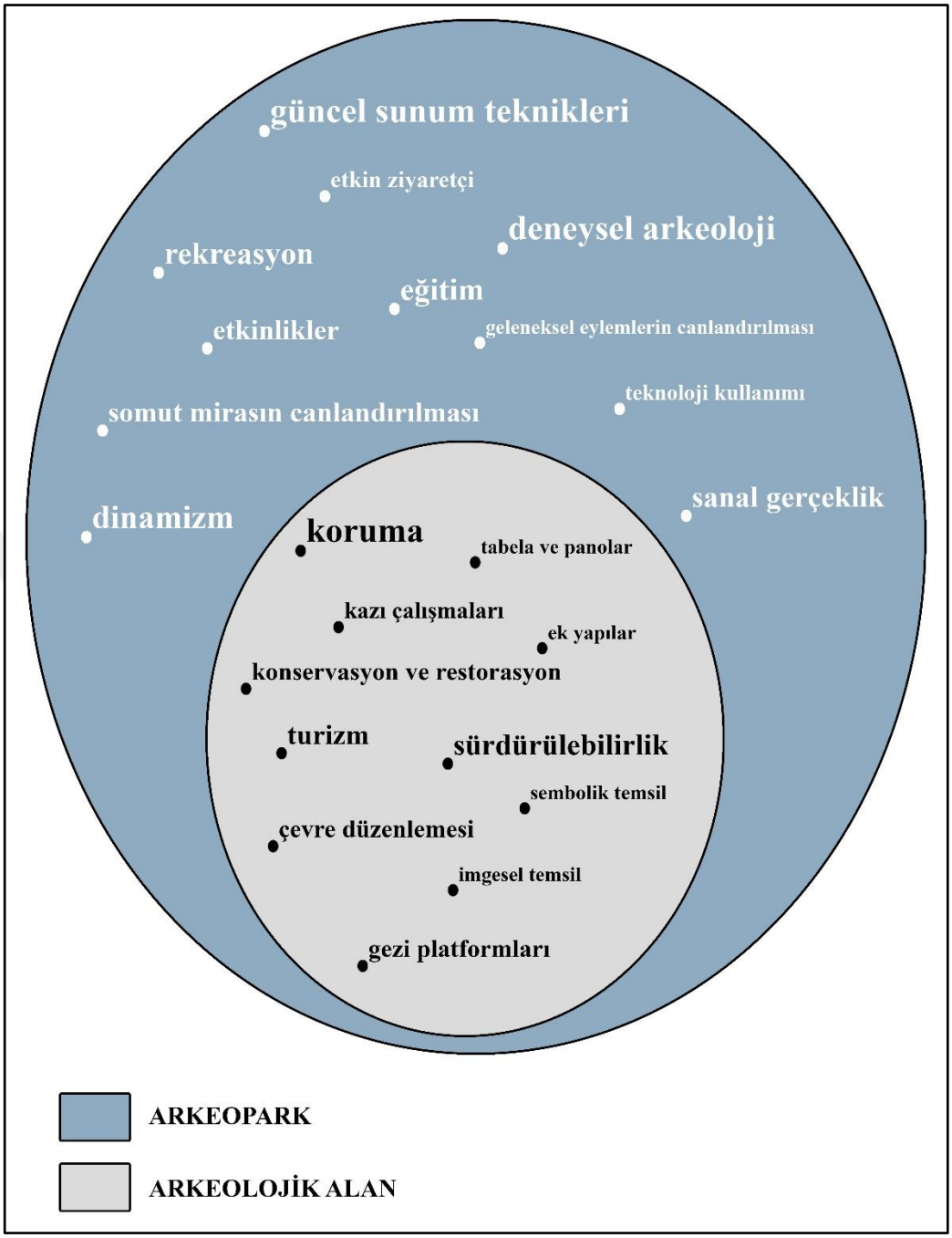

Şekil 3.4 Arkeoparklarda ve arkeolojik alanlarda uygulanan koruma ve sunum uygulamalarının ve belirlenen hedeflerin kümesi

Türkiye Cumhuriyeti'nde arkeoparklar birer açık hava müzesi kabul edilmektedir ve bu alanların yönetimi Kültür Bakanlığı'nca yürütülmektedir. Arkeoparklar uluslararası düzeyde üniversitelerce, derneklerce, eyalet müzeleri ya da park sistemleri tarafından yönetilebilmektedir (Bayraktar, 2010, s.26).

Arkeoparklar birer arkeolojik alan ya da bir açık hava müzesi kabul edilseler de, bu alanların geleneksel arkeolojik alanlardan ya da müzelerden farklılaşan birçok girdisi bulunmaktadır. Arkeolojik alana ek olarak bir etkinlik parkı olan arkeoparkların yönetimi zordur ve uzmanlık gerektirmektedir. Arkeoparkların yönetimi ancak birçok farklı daldan uzmanın bir arada çalışması ile başarıya ulaşabilir. Bunlar arkeoloji, mimarlık, turizm, peyzaj mimarlığı, eğitim, işletme, teknoloji gibi uzmanlık dallarıdır.

3.2.3.1 'Arkeopark' Tanımı ve Tasarım Ölçütleri

'Arkeopark' kavramı 'arkeoloji' ve 'park' kelimelerinin birleşmesi ile oluşmuştur. Halka açık arkeolojik alan anlamına gelen arkeopark kavramını karşılayan iki çeşit arkeopark olgusu bulunmaktadır. Bunlardan birincisi bir arkeolojik alanın düzenlenerek bir arkeololoji parkı haline getirilen ve içerisinde kültür varlıkları ile ilintili sergileme, rekreasyon, eğitim gibi eylemler ile canlandırılan alanlardır. İkinci arkeopark tanımı ise bir arkeolojik alanın, arkeolojik alan olması dışında bir kent parkı ya da doğal peyzaj olarak kullanılması ile oluşan alanlardır.

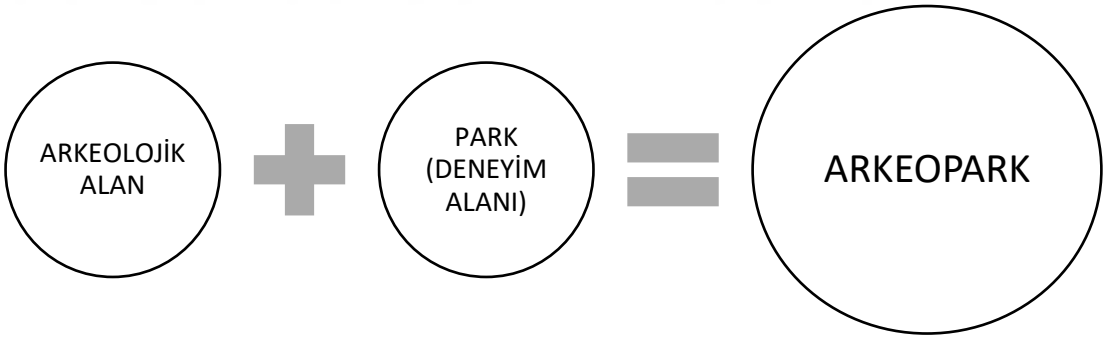

Şekil 3.5 Arkeopark kavramının oluşumu

Tez kapsamında ele alınan 'arkeopark' kavramı birinci tanıma uygun olan, kamunun erişebildiği, içerisinde eserlerin sergilendiği, açık hava müzeleridir (Şekil 3.5). Arkeopark alanlarının birçok bileşeni bulunmaktadır. Bu bileşenlerin başlıcaları koruma, sergileme, eğitim, turizm ve rekreasyondur. Bu bileşenler bir araya geldiğinde geleneksel arkeolojik alanlardan farklı olarak dinamik bir arkeolojik alan olan arkeoparklar ortaya çıkmaktadır (Kwas, 1986). Tanımlanan 'arkeopark' kavramı içerisindeki 'park' tanımı ise deneyim sunan rekreasyon alanı olarak ele alınabilir.

Arkeoparklar arkeolojik mirasın doğrudan ya da dolaylı şekilde korunmasını ve sürdürülebilirliğini sağlamanın yanında yerel kültürü küresel kültüre entegre eden birer oluşum ya da mekan sayılabilmektedir (Salinas ve Osorio, 2016).

Arkeoparklarda en önemli olgu olarak 'deneyim' kavramı kabul edilmektedir. Kişilerin arkeolojik alanı ve çevresini deneyimleyerek anlaması ve algılaması amaçlanmaktadır. Bu nedenle arkeoparklar her kişinin kendi yorumlamasıyla anladığı ve algıladığı kültürel ya da arkeolojik alanlardır. Arkeoparklarda deneyimin öne çıkması sonucunda son yıllarda popüler olan 'duygusal tasarım' kavramı arkeolojik parklar üzerinde uygulanmaya başlanmıştır. Duygusal tasarım sayesinde ziyaretçiler arkeolojik kalıntıları tanıdığı objeler ile ilişkilendirerek bu kalıntılar ile duygusal bağ kurmaktadır. Bu nedenle arkeoparklarda duyguları içine alan farklı sunum teknikleri uygulanmaktadır. Arkeoparklar üzerinde duygusal tasarımların ve deneyim ile ilgili tasarımların ön planda tutulması ziyaretçilerin alanı ve eserleri daha iyi kavrayabilmesini sağlamaktadır (Tuna ve Erdoğan, 2007, s.114).

Arkeoparkların oluşumunda başlıca kriterler; planlama ve tasarım kriterleridir. Diğer girdiler bu iki ana öğenin alt bileşenleri olarak ortaya çıkmaktadır. Bir arkeolojik alanın kamunun erişimine açılması ve kamu ile ilişkilenmesi bu alanlarda uygulanan bir planlama kararıdır. Bu karar sonrasında arkeolojik alan kamunun bu alan ile ilişkilenmesi doğrultusunda tasarlanır ve bu tasarım, eğitim, rekreasyon, sergileme gibi işlevlerle bütünleştirilir. Alanın tasarım aşaması tamamlandıktan sonra alanın kullanımı ve sürekliliğinin sağlanması için alan yönetim planı hazırlanır ve uygulanır. Bu aşama arkeolojik alanların planlama ve tasarım kararları doğrultusunda sürdürülebilirliğinin sağlanmasını amaçlamaktadır (Bayraktar, 2010, s.24). Arkeopark alanları bu kriterler doğrultusunda incelendiğinde tümünün kendine ait bağlamı ve dinamiklerinin olduğu görülmektedir. Bu nedenlerden ötürü arkeopark örnekleri farklı planlama, tasarım ve yönetim anlayışları çerçevesinde çeşitlenmektedir. Aralarındaki ortak noktalar ise hepsinin kültürel ve tarihi açıdan değerli olmasıdır.

Arkeoparkların planlama ve tasarım kararları verilmeden önce, bulunduğu alanın tarihsel süreci, doğal ve kültürel yapısı, sosyo-kültürel ve ekonomik verileri analiz

edilmelidir. Bu analizlere göre arkeoparkın bulunduğu bölge yorumlanmalı, tanımlanmalı, risk ve fırsatlar belirlenmelidir. Arkeopark alanlarındaki kültürel varlıkların korunması, alanın geliştirilmesi ve sürdürülmesi için uygun faaliyetler ve eylem planları hazırlanmalıdır (Nigro, 2002).

Arkeopark alanlarında uygulanması gereken öncelikli eylem ya da tasarım planlarının ilk adımı korumadır. Sonrasında arkeopark alanlarına erişimin iyileştirilmesi, alan üzerindeki araştırma ve kazıların arttırılması, restorasyon çalışmalarının yapılması, ziyaretçi noktalarının belirlenmesi, ziyaretçiler için konfor koşullarını sağlayacak hizmet mekanlarının belirlenmesi gibi adımlar bulunmaktadır. Arkeparklarda uygulanacak bu eylem ve tasarım planları sonucunda arkeoparkların içinde bulunduğu bölgelerde gelişim ve dönüşüm beraberinde gelmektedir (Nigro, 2002).

Arkeoparkların başlıca tasarım ölçütleri ise aşağıdaki şekilde sıralanabilir;

- Arkeolojik park alanları erişilebilir alanlarda konumlandırılmalıdır ya da bu alanların erişilebilirlik durumu iyileştirilmelidir.
- Arkeoparkların tasarım kriterleri bağlamında giriş ve çıkışlarının okunabilirliği ve algılanabilirliği çok önemlidir. Bu nedenle giriş ve çıkışları alanın çevresinin karakteriyle uyumlu olacak şekilde vurgulanmalıdır.
- Arkeoparklar tanımlı bir girişten sonra ziyaretçilere deneyim sunan alanlar, sosyal ve rekreatif mekanlar, sergi mekanlarını üzerinde barındıran tanımlı bir gezi rotasına sahip olmalıdır. Bu rota üzerine ziyaretçiler için gerekli donatı ve elemanlar yerleştirilmelidir. Arkeoparklarda düşsel yönü ön planda olan, deneyim mekanları yaratılmalıdır.
- Ziyaretçiler deneysel yollarla alanı tanımalı ve anlamalıdır. Bu sayede ziyaretçilerin arkeolojiye duyduğu ilgi ve algı değişmektedir.
- Sembolik ve imgesel temsil araçlarının yanında ziyaretçilerin duygu, düşünce ve duyularına hitap eden eylemsel temsil araçları da kullanılmalıdır. Bu yöntemler ziyaretçileri etkin kılarak alana katılımı arttırmaktadır. Tüm bu temsil araçları bütüncül şekilde tasarlanmalıdır.

- Yapılan her müdahale bağlı olduğu ülkenin imar ve yönetmeliklere uygun şekilde yapılmalıdır.
- Arkeopark alanlarına gelen kullanıcılar buradan ayrılırken çeşitli deneyimler kazanmış şekilde ve pozitif duygularla ayrılmalıdır. Bu sayede alana karşı oluşan bilinç ve farkındalık düzeyi artmaktadır.

Bahsedilen tasarım ilkeleri aşağıdaki tabloda sınıflandırılmıştır (Tablo 3.1)

Tablo 3.1 Arkeoparkların tasarım ilkeleri (Nikolic ve diğer., 2010)

TASARIMIN ETKİ YÖNÜ	MEKANSAL İLKELER	TEMSİL ARAÇLARI	KULLANICILARIN DUYGUSAL TEPKİLERİ
Duyusal Yönü	Varış Duygusu	Sembolik Temsiller	Alana girişte karşılama
Duygusal Yönü	Yönelim Duygusu	İmgesel Temsiller	Olanaklardan ve koşullardan dolayı duyulan memnuniyet
Düşünsel Yönü	Deneyim Duygusu	Eylemsel Temsiller	Parktan ayrılırken kazanılan deneyimler
BU SAYEDE;	Ziyaretçilere pozitif duygular ve deneyimler kazandırılır. Ziyaretçiler alanı daha iyi algılar. Ziyaretçilerde eserlere ve alana karşı farkındalık oluşur.		

3.2.3.2 Arkeoparkların Tarihçesi

19.yy'da sanayinin gelişmesi, uluslaşma bilincinin hız kazanması gibi nedenlerle kırsal bölgelerdeki kültür unutulmaya başlamıştır. Yeni bir işçi ve kentli sınıfı ortaya çıkmıştır. Bilinç düzeyleri artan ulusların kendi kimliklerini ve geçmişlerini tanıma ve tanıtma kaygısı ortaya çıkmıştır. Geçmiş kültürlerin unutulmaması ve gelecek nesile aktarılabilmesi için toplumlar çözümler aramaya başlamıştır. Bunun en etkili çözümünün kamuya geçmiş kültürü sergilemek ve anlatmak olduğu yaklaşımı ortaya çıkmış ve ilk açık hava müzeleri Avrupa'da 19.yüzyılda kurulmuştur (Eres, 2001, s.19). Arkeopark tanımına ve kapsamına yakın olan bu açık hava müzeleri arkeoparkların oluşumuna öncü olan yaklaşımlardır.

Tez kapsamında ele alınan arkeopark kavramına uygun ilk açık hava müzeleri ise 1850'li yıllarda ortaya çıkmıştır. 19.yüzyıl içerisinde kazılarla ortaya çıkarılan ilk

çiftçi topluluklarının köyleri ya da yerleşmeleri arkeolojik kazı yöntemleri ile gün yüzüne çıkarılmaya başlanmıştır. Temel düzeyinde ve iz niteliğinde olan bu yapı topluluklarının tüm özelliklerinin verilerine ulaşılamamıştır. Bu nedenlerle çeşitli bilim dallarından yararlanılarak, tahminlere dayalı olarak bu yapıların rekonstrüksiyonları üretilmiştir. Bu rekonstrüksiyonların yapılma amacı uzman olmayan kişilere veya kamuya bu yapı topluluklarının tüm özelliklerini ve geçmiş kültürü algılatmaktır. Rekonstrüksiyonların yanısıra bu yerleşmelerin illüstrasyonları ve maketleri de yapılmıştır. 1850'li yıllarda tarihöncesi devirlere ait yerleşmelerin rekonstrüksiyonlarından ve diğer çağdaş sunum tekniklerinden faydalanılarak oluşturulan ilk açık hava müzeleri kurulmaya başlanmıştır (Eres, 2001, s.20). Bu yaklaşıma ilk örnekleri dünya fuarlarında görmek mümkündür. 1850'li yıllarda kurulmaya başlanan fuarlar özellikle Batılı ülkelerin sanayi ve ekonomi alanlarındaki hamlelerini ve gelişmelerini göstermeyi amaçlasa da bu fuarlarda sömürge ülkelerinden getirilen etnografik ya da arkeolojik verilere dayalı 1/1 ölçekli modellere ve canlandırmalara da yer verilmiştir. Örneğin, 1878 yılında kurulan Viyana Dünya Fuarı'nda, İsveç'te verilerine rastlanan bir çiftçi evinin iç mekan canlandırması yapılarak bu sergi kamuya açılmıştır ve çok ilgi çekmiştir (Zippelius, 1974).

Farklı sergileme tekniklerini, canlandırmaları barındıran ilk dinamik açık hava müzesi 1891 yılında, Artur Hazelius tarafından, Stokholm'de, 'Skansen Açık Hava Müzesi' adı ile açılmıştır. Bu açık hava müzesinde İsveç'in birçok farklı bölgesinden getirilen çiftçi evleri bir arada bir köy ortamı yaratacak şekilde sergilemeye açılmıştır. Bu örnekteki sergilenen yapılar kendi bağlamlarından koparılsa da doğal bir çevre içerisinde korunması ve sergilenmeleri başarılmıştır. 1922 yılında ise Almanya'da 'Unteruhldingen Kazıklıyapı Açık Hava Müzesi' adıyla kurulan alanda Prehistorik Dönem'e tarihlenen kalıntılar yapılan kazılar sonucunda ortaya çıkarılarak rekonstrüksiyonları yapılmıştır (Şekil 3.3) (Eres, 2016c, s.96-97).

Şekil 3.6 Unteruhldingen Kazıklıyapı Açık Hava Müzesi (Eres, 2016c, s.110)

İkinci Dünya Savaşı yıllarında yaygınlaşan açık hava müzeleri uygulamaları, toplumun kimliğini koruma ve sergileme ya da tanıtma amacındadırlar. Günümüzde bu uygulamalara sıklıkla Avrupa'da rastlansa da Amerika ve bazı Asya ülkelerinde de bu tarz uygulamalara rastlanmaktadır (Eres, 2001, s.20).

Türkiye'de ise eserlerin 'Açık Hava Müzesi' olgusu ile sergilenmesi kaygısı ilk kez 1945 yılında dile getirilmiştir. Bu yöntemi ortaya atan Hamit Zübeyir Koşar, 1950'li yıllarda bu konu üstünde çeşitli çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmalar sonucunda Türkiye'de en önemli ekonomik ve kültürel kaynak olan tarımın ön plana çıkarılacağı bir proje geliştirmiştir. Fakat bu proje çeşitli sorunlar nedeniyle uygulanamamıştır. Halet Çambel ise 1950'li yıllarda arkeolojik mirasın yerinde korunarak sergilenmesi fikrini uygulamaya koymuştur. Bu kapsamda başlatılan ilk proje olan 'Karatepe-Aslantaş Açık Hava Müzesi' Türkiye'deki ilk uygulama olmanın yanında, koruma anlamında ve ekonomik anlamda sürdürülebilir olması sayesinde örnek teşkil etmektedir (Eres, 2016c, s.104). Türkiye'de 1960'lı yıllardan itibaren birçok arkeolojik alan açık hava müzesine dönüştürülse de bu alanlarda üretilen projelerin kapsamı çevre düzenlemesi ve birkaç bilgilendirme panosunun alanda yerleştirilmesinden ileriye gidememiştir. Arkeopark kapsamına giren nitelikli sunum ve sergileme örnekleri Türkiye'de 21.yüzyıl başlarında görülmeye başlanmıştır.

3.2.3.3 Arkeoparkların Hedefleri

Arkeoparklar arkeolojik kazılardan elde edilen kalıntıların korunmasını, bu kültür varlıklarının, değerlerin ve verilerin toplumla paylaşılmasını hedefleyen çağdaş bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır.

Arkeoparkların çok sayıda hedefi olmasına karşın bu hedeflerden başlıcaları; kültürel varlıkların korunması, kazıları sırasında ortaya çıkan kültür varlıklarının ve bu varlıklardan üretilen bilginin topluma sunulması ve sergilenmesi, bu alanların sürdürülebilirliğinin sağlanması, eğitimin arkeopark alanlarına entegre edilmesi, rekreatif ve turistik aktiviteler ile alanın dinamizminin arttırılması olarak sıralanabilir. Bu hedeflerin tümüne ya da çoğunluğuna ulaşıldığında arkeopark alanlarının başarıya ulaştığını söylemek mümkündür.

3.2.3.3.1 Kültür Varlıklarının Korunması Hedefi. Arkeoparkların birincil hedefi arkeolojik yöntemlerle bulunan kalıntıların ve mevcutta var olan kültür varlıklarının korunması ve gelecek nesillere aktarılmasıdır. Arkeopark alanlarında öncelikli olarak eserlerin korunabilmesi için gerekli olan konservasyon ve restorasyon çalışmaları yapılmalıdır. Sonrasında alan ölçeğinde gerekli diğer koruma önlemleri alınmalıdır.

Arkeolojik eserlerin ya da kalıntıların yenilenemeyen varlıklar olması nedeniyle bu varlıkların korunması için gerekli önlemlerin ve yöntemlerin büyük bir hassasiyetle seçilmesi ve uygulanacak bu yöntemlerin mevcut eserleri tahrip etmemesi arkeoparkların hedeflerinin başında gelmektedir (Tuna, 2016, s.134).

3.2.3.3.2 Kültür Varlıklarının Sunumu ve Sergilenmesi Hedefi. Arkeoparkların birincil hedefi olan eserlerin korunmasından sonraki ikincil hedefi bu eserlerin sergilenerek kamuya sunulmasıdır. Arkeolojik parklarda eserler güncel sunum ve sergileme yöntemleri kullanılarak sergilenmektedir. Çağdaş sunum tekniklerinin kullanılması çağın toplumunun ilgisini çekerek bu eserlerin kamu tarafından anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır.

Arkeopark alanlarında eserler yerlerinde sergilenmektedir. Yerlerinde sergilenmesi sakıncalı olan eserler için kapalı sergi alanları ya da ören yeri müzeleri inşa edilmektedir. Bu sergi alanlarında teknoloji kullanımı, üç boyutlu canlandırmalar, maketler, simülasyonlar, deneysel arkeoloji uygulamaları gibi farklı duyulara hitap eden sunum ve sergileme yöntemleri kullanılmaktadır.

3.2.3.3.3 Kültür Varlıklarının Sürdürülebilirlik Hedefi. Günümüzde arkeolojik alanların sürdürülebilirliğini sağlamak ancak bütüncül bir yaklaşım ile o alanda bulunan kültür varlıklarının korunması, bu değerlerin ve varlıkların toplum ile buluşturulması ve bu sayede bu alanların öneminin anlaşılması ile mümkün olabilmektedir (Eres, 2001, s.19). Bir alternatif açık hava müzesi yaklaşımı olan arkeoparklar da arkeolojik alanların sürdürülebilirliğinin sağlanması için önemli bir tasarım yaklaşımı haline gelmiştir.

Arkeolojik alan ya da arkeopark alanlarında sürdürülebilirliğin sağlanması için yönetim planı kapsamında ana amaçlar belirlenmelidir. Bu amaçlardan en önemlileri ise 'koruma', 'bilgi aktarma' ve 'kaynak yaratma' olarak sıralanabilir. Bu nedenle arkeolojik mirasın korunması için gerekli fiziksel müdahaleler yapılması ve gerekli güvenlik önlemlerinin alınması gerekmektedir. Diğer ana amaç olan 'bilgi aktarma' konusu da neredeyse koruma kadar önemlidir. Kültür değerleri hakkında kamuyu bilgilendirmek toplumun geçmişini ve kimliğini anlaması ve bu sayede kültür varlıkları üzerinde koruma içgüdüsü yaratılmasını sağlamaktadır. 'Kaynak yaratma' ise arkeolojik alanların kendi ekonomik kaynaklarını kendileri yaratması demektir. Kendi kaynağını kendi yaratabilen alanların istikrarı ve sürekliliği kendiliğinden sağlanabilmektedir. Bu üç ana amacı bir arada gerçekleştirmeyi amaçlayan arkeopark alanlarının bu amaçları sağladığı takdirde sürdürülebilir alanlara dönüşeceği aşikardır.

3.2.3.3.4 Eğitim Hedefi. Arkeolojik alanlarda eğitim ile bütünleşik aktivitelerin uygulanması kalıntılara ve arkeolojiye olan koruma bilincini arttırırken geçmişin aydınlatılmasını ve öğrenilmesini sağlamaktadır. Arkeopark alanlarında kazılara veya kazılar ile ilgili çalışmalara üniversite öğrencilerinin katılımı, ilköğretim ya da ortaöğretim öğrencileri için arkeoloji ile ilgili aktiviteler yapılması, çeşitli bilgilendirme turlarının organize edilmesi, seminer ya da konferanslar düzenlenerek alan ile ilgili konularda eğitimler verilmesi, kalıntılar ya da alan ile ilgili kitap ya da kitapçıkların basılarak kamuya dağıtılması gibi eğitime yönelik uygulamalar arkeolojik alanların çekiciliğini arttırmaktadır.

Arkeolojik alanların eğitim ile ilişkilendirilmesi bu alanların ziyaretçiler tarafından anlaşılmasını dolayısıyla ziyaretçiler üzerinde dolaylı olarak koruma bilinci oluşmasını sağlamaktadır. Yani arkeoparkların sürdürülebilirliği bu alanlarda sürdürülen eğitim ile doğru orantılıdır. Topluma arkeolojinin, tarihin ya da kültürel değerlerin öneminin anlatılması buralarda sürdürülen eğitim faaliyetleri ile mümkün olabilmektedir (Bayraktar, 2010, s.25).

3.2.3.3.5 Dinamizm Hedefi. Arkeoloji parklarını geleneksel arkeolojik alanlardan ve müzelerden ayıran en büyük fark dinamik birer açık hava müzesi olmalarıdır. Duyulara hitap eden sunum yöntemleri, arkeopark içerisinde düzenlenen rekreatif aktiviteler ya da eylemler ve katılımcı politikalar sayesinde arkeopark alanları durağan arkeolojik alanlardan ayrılmaktadır. Arkeoparklara gelen ziyaretçiler alan üzerinde aktif rol alabileceği etkinliklere katılabilmektedir.

Bunlar dışında arkeoparkların peyzaj düzenlemesi, yeşil alan, eğitim alanı, sergileme alanı gibi işlevlere sahip olması bu alanları başlı başına birer rekreasyon alanı yapmaktadır. 'Boş zamanın değerlendirilmesi ve insan yaşamının canlanması' anlamlarına gelen rekreasyon ise arkeoparkları dinamik alanlara çeviren bir işlev olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.2.3.3.6 Turizm Hedefi. Tüm Dünya'da özellikle de gelişmiş ülkelerde arkeoloji çalışmalarının, koruma uygulamalarının gelişmesi ve sayıca artması tarihi çevreye özellikle de arkeolojik alanlara olan ilgiyi arttırmıştır. Bununla birlikte son yıllarda 'kültür turizmi' kavramı ön plana çıkmaya başlamıştır (Eres, 2001, s.19).

Arkeolojik alanlar, ören yerleri ve özellikle de birer açık hava müzesi olarak arkeopark alanları, kültür turizmine entegre olarak turizm ile ilişkilenmektedir. Bu yaklaşım sayesinde arkeopark alanları kamu ile buluşmakta daha fazla kişinin bu alanları görmesi ve anlaması sağlanmaktadır. Arkeolojik alanların gizli kalan kültürel değerleri ve turizm potansiyelleri bir sunum ve sergileme yöntemi olan arkeoparklar sayesinde açığa çıkarılabilmektedir.

Arkeolojik alanlar ve turizm arasındaki ilişkinin dengesinin alan yönetimi kapsamında doğru ayarlanması gerekmektedir. Turizm etkinlikleri kültürel ve doğal varlıklara zarar vermemeli, kültür varlıkları üzerinde olumsuz etkilere neden olmamalıdır. Bu nedenle planlama kapsamında yapılan etüt ve analizler ile alanın kapasitesi belirlenmeli ve kapasite üstü kullanımlardan kaçınılmalıdır (Ahunbay, 2009).

Arkeoloji parkları ve kültür turizmi arasında doğru orantılı bir ilişki vardır. Arkeoparkların sayısının artması kültür turizmine olan ilgiyi, kültür turizminin gelişmesi ise arkeoloji parklarına olan ilgiyi, dolayısıyla bu tür alanların sayısının ve arkeolojik alanlara verilen değerin artmasını sağlamaktadır.

3.2.3.4 Arkeoparkların Çevrelerinde Yarattığı Etki

Arkeopark alanları bulundukları çevrede odak görevi görürler. Bu alanlar bulundukları bölgeye koruma, gelişim ve kalkınma konularında katkı sağlamaktadır. Arkeoparklar hedeflerini gerçekleştirdiği takdirde yerel gelişmede önemli bir role sahip olmaktadır. Hem yerelde hem bölgede hem de ülke çapında önemli kültür turizmi alanı kabul edilen arkeolojik parklar yakın çevresini pozitif yönde dönüştürme gücüne sahip alanlardır. Arkeoparklar, özellikle katılımcı politikalar ile yerel ya da bölgesel kalkınmaya da katkı sağlamaktadır.

Bir bölgede Arkeopark olgusunun oluşumu bölgedeki turizmin gelişmesine, turizmin gelişmesi ise altyapı olanaklarının dolaylı olarak artmasını sağlamaktadır. Bu da çevrede yaşayan halkın yaşam standartlarının yükselmesine vesile olmaktadır. Ayrıca yerel halk bu olgudan faydalanmakta, kendilerine turizme entegre olarak konaklama, rehberlik gibi iş olanakları doğmaktadır. Söz konusu iş olanakları ile de ekonomik kazanç elde etmektedirler. Dolayısıyla Arkeoparklar ile yerel halkın kalkınması birbiri ile doğrudan ilişki içindedir (Khan ve Somuncu, 2015, s.382).

Arkeoparkların çevrelerinde yarattığı etkiyi özetlemek gerekirse; en büyük etkinin aktif ve pasif yöntemler ile kültür varlıklarının korunması olduğunu söylemek

mümkündür. Bu aktif yöntemler fiziksel yollarla koruma uygulamaları olarak, pasif yöntemler ise kamu farkındalığını sağlayarak kültür varlıklarının korunması olarak tanımlanabilir. Bu alanlar sadece yerel çevrede gelişimi sağlamaz, aynı zamanda ulusal kimliğin ortaya çıkarılmasında büyük rol oynarlar.

3.3 Arkeolojik Alanlarda Bulguların Korunması ve Sunumuna Yönelik Teknikler Ve Mimari Düzenlemeler

Arkeolojik alanlarda bilimsel araştırma ve çalışmaların sürmesi, aynı zamanda ziyaretçilerin de alana erişiminin sağlanması ve ziyaretleri için çeşitli düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu ihtiyaç ise iki ana sebepten ortaya çıkmaktadır. Bu sebeplerden birincisi kültür varlıklarını olumsuz doğa koşullarından ve insan etkilerinden korumak, ikincisi ise ziyarete açılan alanların ziyaretçiler tarafından en verimli ve etkin şekilde dolaşmasını sağlamaktır (Köksal, 2014, s.1; Zeren ve Uyar, 2010).

Arkeolojik alanlara gerekli ilgi gösterilmediğinde, bu alanlar kendi haline bırakıldığında fiziksel eskimeye maruz kalmakta ve niteliksiz alanlar haline dönüşmektedirler. İşlevini ve var olan değerini yitirme sürecine giren arkeolojik alanlar birçok tahribata ve vandalizme maruz kalmaktadırlar. Sağlıklı çevre, konfor koşulları ve çağdaş yaşam standartlarından uzaklaşan arkeolojik alanlar kamu ilgisini, algılanabilirliklerini gün geçtikçe kaybederler ve sürdürülemez duruma gelirler. Bu alanların kültürel değerler taşımasının yanında alternatif açık alan ya da rekreatif alanlar olma potansiyelleri de bulunmaktadır. Arkeolojik alanların tüm bu değer ve potansiyellerini ortaya çıkarmak, sürdürülebilirlik ve algılanabilirlik konularındaki problemleri ortadan kaldırmak ve bu alanların korunmasını sağlamak için modern dünyaya entegrasyonu mutlaka sağlanmalıdır. Bu entegrasyon ise ancak belirli çağdaş müdahaleleri içeren tasarım yaklaşımları ile gerçekleştirilebilir.

Bu bölümde arkeolojik alanların modern çevreye entegre edilmesi, alternatif kültürel açık alanlara dönüştürülmesi ve kamuya sunumu için bu alanlar üzerinde yapılan fiziksel, algısal yöntemlerden ve tasarım yaklaşımlarından bahsedilecektir.

3.3.1 Fiziksel Uygulamalar

Arkeolojik alanlarda uygulanan fiziksel yöntemlerin en başında eserlerin korunmasına yönelik olan restorasyon ve konservasyon uygulamaları gelmektedir. Bu uygulamalarla birlikte gerekli durumlarda anastilosis uygulaması, koruma çatıları, gezi güzergahları yapılmakta ya da kapalı sergi alanı, müze yapısı, hizmet yapısı gibi ek yapılar da arkeolojik alanlara ya da çevrelerine inşa edilmektedir.

Arkeolojik alanları ziyaretçilerin kullanımına açmak için alan içerisinde ve çevresinde yapılması gereken çok sayıda fiziksel müdahaleler ya da uygulamalar olabilir. Ancak belli kurallara ya da sistematiğe oturtulmamış fiziksel müdahaleler, ziyaretçi yoğunluğu, sergileme stratejileri günümüze kadar korunarak gelmiş olan kültürel değerlere zarar verme potansiyeli ya da bu değerleri yok etme tehlikesi yaratabilmektedir. Bu nedenle yapılacak fiziksel uygulamaların tümünün ilkesel olarak belirli bir yönetim planı ve strateji çerçevesinde uzmanlar tarafından yapılması mutlaka gereklidir (Krinzinger, 2000).

Tüm bu fiziksel uygulamalar bağlama uygun tasarlanmalıdır. Uygulamadan önce hassas bir analiz yapılmalıdır. Ancak çevre verileri ve dönemin özellikleri göz önünde tutularak yapılan bir tasarım amaca hizmet edebilir. Arkeolojik alanda yapılacak tüm fiziksel uygulamaların birincil amacı arkeolojik kalıntıları korumaktır. Bu tür alanlarda en fazla çevresel koşulların ve insanların zarar verici etkisi görülmektedir. Dolayısıyla yapılacak uygulamalar da doğanın ve insanların zarar verici etkilerini minimum seviyeye indirecek nitelikte olmalıdır.

3.3.1.1 Konservasyon ve Restorasyon Çalışmaları

Arkeolojik alanlarda uygulanan konservasyon ve restorasyon çalışmaları uzmanlık gerektiren ve büyük bir hassasiyetle yapılması gereken uygulamalardır. Bu uygulamaların yükümlülüğü arkeologlara verilmiştir. Fakat arkeologların bu uygulamalar sırasında mimarlar, sanat tarihçileri, zemin mühendisleri gibi uzmanlardan da yardım ya da fikir almaları gerekmektedir.

Kazı sonucu ortaya çıkarılan kalıntıların malzeme ile ilgili ya da taşıyıcı sistem ile ilgili sorunları olabilmektedir. Ya da bir eser tamamen dağılmış durumda olabilir. Ziyaretçiler bu kalıntıları çoğu zaman anlamlandıramaz ve bu kalıntıları bir 'taş yığını' olarak görürler. Bu nedenle arkeolojik kalıntıların bakım onarımının yapılmasının yanında bu kalıntıların kamunun anlayabileceği bir şekle dönüştürülmesi alanın algılanabilirliğini ve çekiciliğini arttırmaktadır. Anastilosis, bütünleme ya da yeniden yapım teknikleri yerinde yapılan canlandırma çalışmalarıdır.

3.3.1.1.1 Anastilosis. Ziyaretçiler çoğunlukla arkeolojik alanlardaki eserlerin bütünlüğünü algılamakta güçlük çekmektedir. Bu eserleri, tüm mekânsal özellikleri ve yaşanmışlıkları ile algılamak isteyen ziyaretçiler için anastilosis, bütünleme ya da rekonstrüksiyon gibi uygulamalar arkeolojik alanların çekiciliğini arttırmaktadır. Bu sayede tanınırlığı artan arkeolojik alan sayesinde kamunun arkeolojik alanın kültürü ile daha yakın ilişki kurması sağlanmaktadır.

Antik Dönem'e ait ören yerlerinde bir kısmı ya da tamamı ayakta duran yapılar her zaman diğer kalıntılardan ayrıştırılmakta ve ziyaretçiler tarafından daha fazla ilgi görmektedir. 19.yüzyılın başından itibaren pitoresk görüntüye sahip yapı kalıntıları sağlamlaştırılarak ya da parçaları bir araya getirilerek bu anıtların görünür kılınmasına yönelik çeşitli çalışmalar yapılmaktadır (Eres, 2016a, s.159).

'Anastilosis' kelimesi Yunanca 'ana' ve 'stella' kelimelerinin birleşmesinden oluşmaktadır. 'Ana' tekrar ve 'stella' inşa etmek anlamlarındadır, dolayısıyla 'anastilosis' tekrar inşa etmek anlamına gelmektedir. Daha açık bir şekilde anastilosis, arkeolojik kalıntıların mevcut parçalarının bir araya getirilerek ayağa kaldırıldığı bir yöntemdir (Ahunbay ve Soygür, 2011).

Anastilosis uygulamasında tamamen kazıdan çıkarılan orijinal parçalar kullanılmalıdır. Hiçbir yeni parça eklenmemelidir. Eserin ayağa kaldırılmasında bazı parçalar eksik kalsa bile o parçalar tamamlanmamalıdır. Yalnızca bu parçaların bir arada sağlam şekilde durabilmeleri için çağdaş sağlamlaştırma yöntemleri uygulanabilmektedir. Anastilosis sürecinde ayağa kaldırılacak yapıya ait taşların

belirlenmesi, ayrılması, ölçülmesi, rölövelerinin çıkarılması gibi işlemlerden sonra yapının restitüsyon çizimleri yapılır ve bu çizimlere uygun olarak ayağa kaldırılma işlemi tamamlanır (Uçar ve Ömercioğlu, 2019, s.24).

Anastilosis uygulamasının kesinlikle uzmanlar tarafından büyük bir hassasiyet ile yapılması gerekmektedir. Çünkü bu uygulama yanlış yapıldığında dönem hakkında yanlış bilgi aktarımına neden olmaktadır. Yanlış bilgi aktarmaktansa eksik bilgi aktarmak daha doğru bir yaklaşımdır. Bunun dışında bu uygulamanın yapıldığı anıt eserler bulundukları ortamda ilgi odağı olarak diğer eserleri geri planda bırakmaktadır. Bu nedenle bu uygulamanın yapılacağı alanı ve alan içerisindeki eseri hassasiyetle belirlemek gerekmektedir.

Ülkemizde anastilosis uygulaması Efes, Bergama, Side, Afrodisias gibi birçok ören yerinde başvurulan bir uygulamadır. Örneğin Afrodisias Antik Kenti'nde bulunan Tetrapylon Tapınağı'nın özgün parçalarının %80'i arkeolojik kazı yöntemleri ile bulunmuş ve bulunan bu parçalar restitütif verilere dayanarak yerleştirilmiş, tapınak ayağa kaldırılmıştır. Aynı şekilde Efes Antik Kenti'nde bulunan Celcius Kütüphanesi Yapısı da anastilosis yöntemi ile ayağa kaldırılmıştır (Şekil 3.7). Uygulanan bu restorasyon yöntemi sayesinde ziyaretçiler bu yapıların orjinalini deneyimleme ve bilgi edinme olanağına sahip olmaktadır (Uçar ve Ömercioğlu, 2019, s.24). Bu yapılar arkeolojik alanlarda ziyaretçilerin odağı haline gelmiştir.

Şekil 3.7 Efes Antik Kenti Celcius Kütüphanesi anastilosis uygulaması (Kişisel arşiv, 2018)

3.3.1.1.2 Bütünleme. Bütünleme uygulaması da bir restorasyon tekniğidir. Bütünleme yönteminde yapının yıkılmış ya da çökmüş kısımları tamamlanmaktadır. Bu uygulama çağdaş malzeme ile yapılabilmektedir. Fakat bu çağdaş malzemenin yapının orjinalinden ayırt edilir nitelikte olması ve ziyaretçilerin zihinlerinde dönemsel karışıklık yaratmaması gerekmektedir (Uçar ve Ömercioğlu, 2019, s.25).

Bütünleme tekniğinde yapının mevcut durumuna zarar verilmemelidir. Bu yöntemin amacı en az müdahale ile yapının tarihi değerinin sürdürülebilirliği ve anlaşılabilirliğinin sağlanması olmalıdır.

3.3.1.1.3 Yeniden Yapım. Arkeolojik alanlarda yıkılmış, yok olmuş, mevcut durumda var olmayan yapıların, bulunan orijinal malzemesi ve bunun yanında yeni malzeme ile restitüsyon verileri doğrultusunda yeniden inşa edilmesine yeniden yapım denmektedir (Ahunbay ve Soygür, 2011). İnşa edilen yapıların tümünün ya da büyük bir bölümünün yeni malzeme ile inşa edilmesi nedeniyle bu yöntem özellikle arkeolojik alanlarda en son tercih edilmesi gereken retorasyon tekniklerinden bir tanesidir.

Arkeolojik alanda yeniden yapım tekniğinin ilk örneklerinden biri 1929 yılında Yunanistan'ın Girit Adası'nda ayağa kaldırılan Knossos Sarayı'dır. Knossos Sarayı'nın bir bölümü kısmi bir kesit şeklinde ayağa kaldırılmıştır. Yapının bir bölümünde özgün malzeme, bir kısmında ise yeni malzeme kullanılmıştır. Bu malzemelerin birbirinden ayırt edilebilmesi için yeni malzemelerin renkleri eski malzemeden ayırt edilir nitelikte seçilmiştir (Şekil 3.8) (Uçar ve Ömercioğlu, 2019, s.26).

Şekil 3.8 Knossos Sarayı yeniden yapım uygulaması (Touropia, 2017)

3.3.1.2 Çevre Düzenlemesi

Arkeolojik alanlarda yapılacak çevre düzenlemeleri, mimari çalışmaların kapsamı içerisine girmektedir. Bu düzenleme çalışmalarının birincil amacı kültürel değeri olan eserlerin zarar görmesini engellemek ve sürdürülebilirliğini sağlamaktır. Çevre düzenlemesi çalışmalarının diğer bir amacı da alanda çalışanların ve ziyaretçilerin iklimsel, atmosferik etkiler ya da diğer fiziksel etkilerden korunmasını sağlamak, alanın konfor koşullarını üst seviyeye çıkarmak ve alanın güvenliğini sağlamaktır. Ayrıca bu çevre düzenleme çalışmaları sayesinde kamunun erişimine açılan alanın verimli ve rahat şekilde dolaşılarak algılanması ve anlamlandırılması da kolaylaştırılmaktadır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı‟nın Koruma Amaçlı İmar Planları ve Çevre Düzenleme Projelerinin Hazırlanması, Gösterimi, Uygulaması, Denetimi ve Müelliflerine İlişkin Usul ve Esaslara Ait Yönetmelik'te bir arkeolojik alanda çevre düzenleme uygulaması yapılabimesi için bu alanlarda koruma amaçlı imar planlarının olması gerekmektedir. Fakat arkeolojik mirasın korunmasına ilişkin acil önlemler alınması gerekiyorsa koruma amaçlı imar planı olmadan da çevre düzenleme projesi hazırlanarak uygulanabilmektedir (Köksal, 2014, s.14).

Arkeolojik alanlarda yapılacak çevre düzenlemesi çalışmaları için Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün yayınladığı teknik şartnamede şartlar belirtilmiştir.

Bu şartların asıl amacı; arkeolojik mirasın korunması, ziyaretçiler için uygun ortamın yaratılması adına altyapı ve üstyapının iyileştirilmesidir. Tüm projelerin kazı sonuçları ve kullanıcı profili göz önünde tutularak ve kazı başkanlığının görüşleri alınarak, uzman kişilerce hazırlanması, uygulanması için ise ilgili kurumlardan gerekli izinlerin alınması gerekmektedir. Bu aşamalar sonrasında çevre düzenleme uygulamaları başlatılabilmektedir (Köksal, 2014, s.30).

Çevre düzenleme uygulamalarının en sık görülenleri ise aşağıdaki gibidir;

- Açık alanların peyzaj düzenlemelerinin yapılması,
- Ziyaretçilere yönelik gezi güzergahı, giriş birimleri, hizmet birimlerinin tasarlanması,
- İhtiyaç duyulan alanlarda ya da korunması gerekli kültür varlıklarının üzerlerini örtecek şekilde korugan üst örtü tasarımlarının yapılması,
- Yönlendirme elemanlarının tasarlanarak uygun noktalara konulması,
- Engellilerin de alanı rahat şekilde gezebilmeleri için gerekli mimari çözümlerin geliştirilmesi,
- Aydınlatma elemanı, oturma elemanı, çöp kutusu, bilgilendirme panosu gibi donatıların tasarlanarak uygun noktalara konumlandırılması,
- Alan üzerindeki altyapı ve üstyapı sorunlarının çözülmesi.

Dünya'da ve Türkiye'de arkeolojik alanların birçoğunda çevre düzenlemesi yapılarak bu alanlar uzmanların çalışmasına ve ziyarete elverişli hale getirilmektedir. Çevre düzenlemesinin kapsamı ise alandan alana değişmektedir. Kimisinde sadece doğal bir patika ile gezi güzergahı oluşturulurken bazı arkeolojik alanlar birçok donatı ve peyzaj düzenlemesi ile çekici bir alan haline getirilmektedir.

Örneğin Aydın İli'nde bulunan Priene Antik Kenti ve İzmir'de bulunan Pergamon Antik Kenti'nde yapılan çevre düzenlemesinin kapsamı birbirinden çok farklıdır. Pergamon'da giriş ve karşılama alanı, gezi güzergahı, güvenlik için çit elemanları, aydınlatma elemanları, seyir terasları, bilgilendirme ve yönlendirme panoları gibi elemanlar tasarlanarak uygun noktalara konmuştur (Şekil 3.9 ve Şekil 3.10). Priene'de

ise bu durum çok farklıdır. Neredeyse olduğu gibi bırakılan Priene Antik Kenti'nde giriş alanının tanımlanması ve doğal patikalar açılması dışında alana herhangi bir fiziki müdahalede bulunulmamıştır (Şekil 3.11 ve Şekil 3.12).

Şekil 3.9 Pergamon Antik Kenti giriş alanı (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 3.10 Pergamon Antik Kenti gezi güzergahı ve yönlendirme elemanları (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 3.11 Priene Antik Kenti giriş alanı (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 3.12 Priene Antik Kenti gezi güzergahı (Kişisel arşiv, 2018)

3.3.1.2.1 Gezi Güzergahları. Arkeolojik alanlar üzerinde kalıntıların sunumu, sergilenmesi ve algılanması için önemli mimari uygulamalardan biri de gezi güzergahlarıdır. Gezi güzergahları sayesinde ziyaretçiler kalıntıları yerlerinde görebilme ve kalıntılar hakkında bilgi alma olanağı bulurlar (Bachmann ve Schwarting, 2005).

Arkeolojik alanlar üzerinde tasarlanan gezi güzergahları alanın yoğunluğunu belirleyen ya da etkileyen strüktürler olmasına karşın bu platformlar alan yönetimi kapsamında öngörülen ziyaretçi yoğunluğuna ve alan kapasitesine göre tasarlanmalıdır. Gezi rotaları ziyaretçileri kalıntıların üzerinde ya da çevresinde dolaştırarak bir sirkülasyon ağı tanımlamaktadır. Tasarlanacak sirkülasyon ağı net

olmalı alana girişten itibaren ziyaretçilere bir senaryo sunmalıdır. Gezi rotaları ziyaretçileri yönlendirirken arkeolojik miras üzerindeki insan etkili tahribatları minimum düzeye indirmeli, hatta engellemelidir (Uyar, 2008, s.12-13).

Gezi güzergahları alanı rahatça gezilmesini sağlamanın yanında diğer donatı ve mimari düzenlemeler ile desteklenmeli ve tüm bu düzenlemeler bütüncül bir şekilde tasarlanmalıdır. Gezi rotası üzerinde bilgilendirme ve yönlendirme tabelaları, aydınlatma elemanları gibi donatılar konumlandırılmalıdır.

Güzergahın konumlandırılması belirlenmeden önce alan üzerinde çizilmiş olan rölöve çalışmaları incelenmelidir. Bu inceleme sonucunda, gezi güzergahları kazı alanında kazısı bitmiş ya da kazı yapılması öngörülmeyen alanlara konumlandırılmalıdır. Fakat uzun vadede koşulları değişebileceği göz önünde tutulmalı, gezi güzergahının bulunduğu alanlarda da ileride kazı yapılacağı düşünülerek gezi platformlarının hafif strüktür ve malzemelerde tasarlanmasına, ayrıca sökülür takılır nitelikte olmalarına dikkat edilmelidir. Bu nedenlerle arkeolojik alanlarda bazı durumlarda ana sirkülasyon ağının yanında alternatif bir ağ tasarlanması gerekmektedir (Köksal, 2014, s.20).

Arkeolojik alanlardaki gezi platformlarının sade bir tasarım diline sahip olması, arkeolojik alanın ya da kalıntıların görsel niteliğini bozmaması, maksimum açıklık geçerek zemine minimum müdahale etmesi gezi rotalarının en önemli tasarım kriterleridir.

Arkeolojik alanlarda tasarlanan gezi güzergahları, alandaki mevcut rotaların korunması ya da alana yeni platformlar inşa edilmesi yaklaşımları ile uygulanmaktadır. Ayrıca birkaç gezi platformu tasarımının bir arada görüldüğü arkeolojik alanlara rastlamak da mümkündür. Mevcut özgün rotaların ziyaretçilerin kullanımına açılmasından önce bu rota üstündeki malzemenin dayanımı ve bu işevi kaldırabileceğinin analizi mutlaka yapılmalıdır. Yeni güzergahların tasarım yaklaşımlarında ise genellikle çağdaş malzeme ve strüktür sistemleri kullanılmaktadır. Zemine müdahale edilmesi sakıncalı olan alanlarda ise gezi platformları taşıyıcı

elemanlar ile zeminden yükseltilmektedir. Yükseltilen gezi platformları genellikle çelik ya da cam malzemeler kullanılarak inşa edilmektedir.

Kazı çalışmaları devam eden alanlara ziyaretçilerin girmeleri sakıncalıdır. Bu nedenle rotanın doğru konumlandırılması ve ziyaretçileri doğru yönlendirmesi gerekmektedir. Doğru yönlenmeler alanın hem güvenliği hem de anlaşılabilirliğini olumlu yönde etkilemektedir (Köksal, 2014, s.21).

Efes Antik Kenti gezi rotaları bağlamında bahsedilen tüm tasarım yaklaşımlarını bir arada barındıran bir arkeolojik alandır. Efes Antik Kenti İzmir'in Selçuk İlçesi'nde konumlanmaktadır. İlk kuruluşu M.Ö. 6000 yıllarına dayanan Efes'in bugün ziyaretçiler tarafından gezilen alanı İskender'in generallerinden Lysimakhos tarafından M.Ö.300 yıllarında kurulmuştur. Efes, Helenistik Dönem ve Roma Dönemi'nde en parlak dönemlerini yaşamıştır (TC Kültür Bakanlığı, 2019). Efes Antik Kenti'nin geçmişte de en önemli sirkülasyon aksı görevi gören Kuretler Caddesi günümüzde gezi rotasınının da en önemli sirkülasyon aksını oluşturmaktadır (Şekil 3.13).

Şekil 3.13 Efes Antik Kenti Kuretler Caddesi (Kişisel arşiv, 2018)

Efes Antik Kenti içerisinde bulunan bazı alanlarda ise ahşap malzemeden tasarlanmış gezi platformları bulunmaktadır. Bu malzmenin ahşap oluşu geri dönüştürülebilir olmasını ve hafif bir malzeme oluşu ile zemin tahribatının minimuma

indirilmesini sağlamaktadır. Ahşabın doğal bir malzeme oluşu ile harabe peyzajına uyumlu bir tasarım elde edilmektedir (Şekil 3.14).

Şekil 3.14 Efes Antik Kenti içerisindeki ahşap gezi platformu (Kişisel arşiv, 2018)

Efes Antik Kenti'nde uygulanan en farklı gezi platformu tasarımı ise Kuretler Caddesi üzerinde bulunan Yamaç Ev 2 üzerine inşa edilen koruma çatısının içinde bulunan gezi platformlarıdır. Çelik ve cam malzemeden yapılan platformlar strüktür ve malzeme yönünden buluntulardan tamamen ayrışmaktadır. Platformlar zeminden yükseltilmiş ve bastığı noktalar tasarım sürecinde hassasiyetle belirlenmiştir. Kaplama malzemesinin cam yüzey oluşu kalıntıların üstlerinden yürürken aşağıdaki eserleri (mozaikleri) görmenin yanında mekânsal algının da korunmasına fayda sağlamaktadır. Bu rota üzerinde gerekli noktalarda bilgilendirme panoları konumlandırılmıştır (Şekil 3.15 ve Şekil 3.16).

Şekil 3.15 Efes Antik Kenti Yamaç Ev 2 gezi platformları (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 3.16 Efes Antik Kenti Yamaç Ev 2 gezi platformları (Kişisel arşiv, 2018)

Bazı arkeolojik alanlarda ise gezi platformu tasarlamadan doğal patikalar yolu ile ziyaretçilerin alanı deneyimlemesi sağlanmaktadır. Çok konforlu olmayan bu yöntem bulundukları alanın çekiciliğini azaltmakta, ziyaretçilerin alanı gezerken zorlanmalarına neden olmaktadır. Örneğin İzmir İli'nin Çeşme İlçesi'ne bağlı Erythrai Antik Kenti'nde gezi güzergahı toprak bir patika ile oluşturulmuştur. Bu nedenle ziyaretçiler birçok noktaya ulaşamamakta ve yönlenme sorunu yaşamaktadırlar (Şekil 3.17).

Şekil 3.17 Erythrai Antik Kenti gezi güzergahı (Kişisel arşiv, 2018)

3.3.1.2.2 Yönlendirme ve Bilgilendirme Elemanları. Arkeolojik alanlarda ziyaretçileri yönlendirme ve bilgilendirme amacıyla tasarlanan ve konumlandırılan çeşitli elemanlar bulunmaktadır. Bu tasarım ve konumlandırma işlemleri ise yasal çerçevede sınırlandırılmıştır. Bu konuda hazırlanan en kapsamlı yasal düzenleme Müze ve Ören Yerleri Giriş, Bilgilendirme ve Yönlendirme Tabelalarına İlişkin Yönerge'dir. Bu düzenlemede bilgilendirme ve yönlendirme elemanlarının tasarım, malzeme, boyut ve bazı detaylarına ilişkin hükümler yer almaktadır. Yönergede en genel tasarım kriterleri ise görüntü kirliliği yaratmayan ve alanların ölçeğine uygun elemanlar hazırlanması olarak belirlenmiştir. Yönerge'de bilgilendirme ve yönlendirme elemanlarına ilişkin olması gereken her türlü detaylı bilgiye ulaşmak mümkündür.

Müze ve Ören Yerleri Giriş Bilgilendirme ve Yönlendirme Tabelalarına İlişkin Yönerge'ye göre ören yeri giriş tabelasının boyu 180 cm olmaktadır ve üzerinde gerekli logolar ile arkeolojik alanın adı yazılmaktadır. Giriş tabelası arkeolojik alanın giriş kısmında ziyaretçiler tarafından görülebilecek ve okunabilecek bir alana konumlandırılmalıdır (Şekil 3.18 ve Şekil 3.19) (TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007).

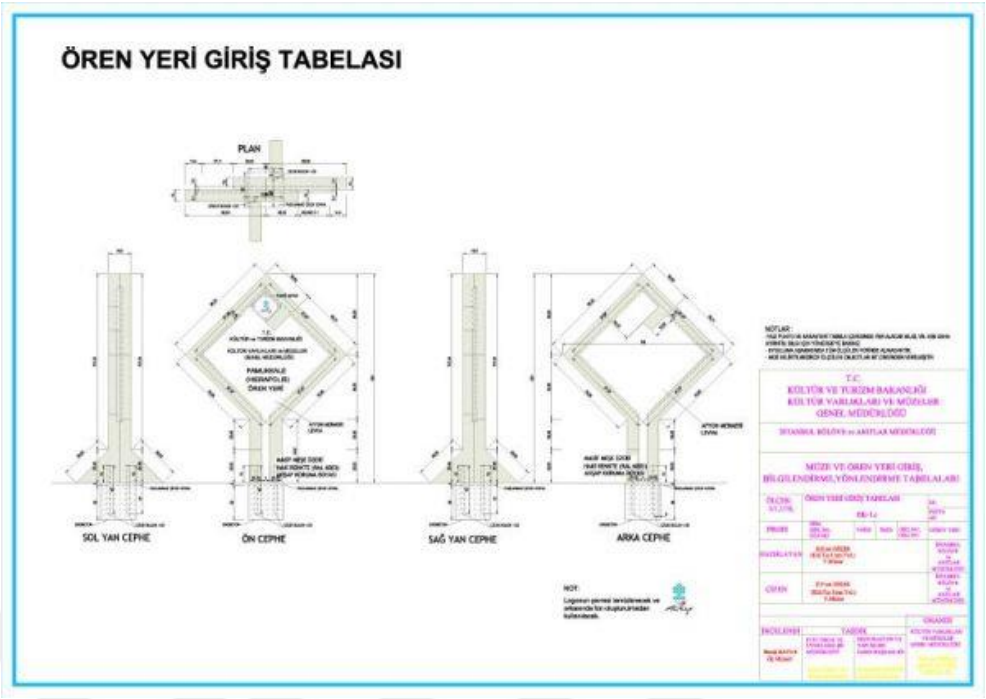

Şekil 3.18 Ören yeri giriş tabelası form ve boyutları (TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007)

Şekil 3.19 Pergamon giriş tabelası (Kişisel arşiv, 2018)

Bilgilendirme tabelaları ise alüminyum levhalardan yapılmış, zeminden en az 80 cm yükseltilmiş demir ayaklı çerçevelerden yapılmaktadır. Bu çerçevelerin iç kısmı sökülüp takılabilmekte bu sayede bilgilerin niteliği değiştiğinde tabelaların içeriği kolayca değiştirilebilmektedir. Bu tabelaların boyutları ise 120x190 cm ya da 120x160 cm olmalıdır. Bilgi tabelalarında arkeolojik alana ilişkin her türlü harita, çizim, illüstrasyon, yazılar bulunabilmektedir. Bilgilendirme tabelaları da tıpkı giriş tabelası gibi ziyaretçilerin rahatlıkla görebilecekleri ve algılayabilecekleri alanlarda

konumlandırılmalıdır. Gerekli durumlarda bu tabelaların sayıları arttırılmalıdır (Şekil 3.20 ve Şekil 3.21) (TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007).

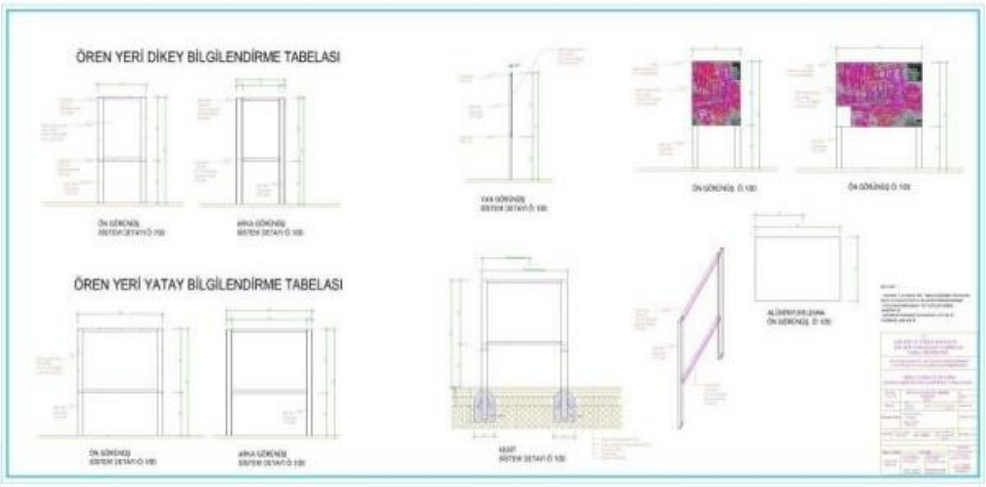

Şekil 3.20 Ören yeri bilgilendirme tabelası form ve boyutları (TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007)

Şekil 3.21 Efes Antik Kenti bilgilendirme tabelaları (Kişisel arşiv, 2018)

Yönerge içeriğinde yönlendirme elemanlarının, zeminden 70 cm yükseltilmiş, demir çerçeveden oluşturulmuş strüktüre takılan sökülen levhalardan oluşması gerektiği yazılmıştır. Yönlendirme tabelalarındaki yazıların puntoları bilgilendirme tabelalarına göre daha büyük olmalıdır (Şekil 3.22 ve Şekil 3.23) (TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007).

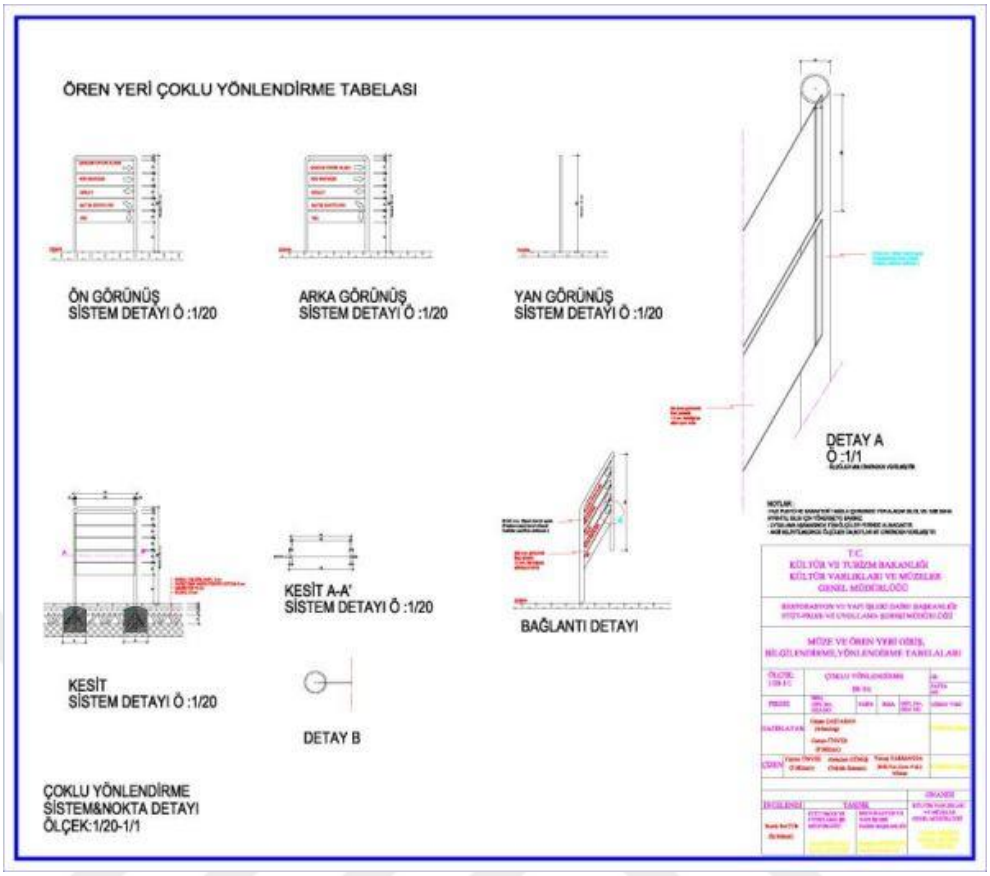

Şekil 3.22 Ören yeri yönlendirme tabelası form ve boyutları (TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007)

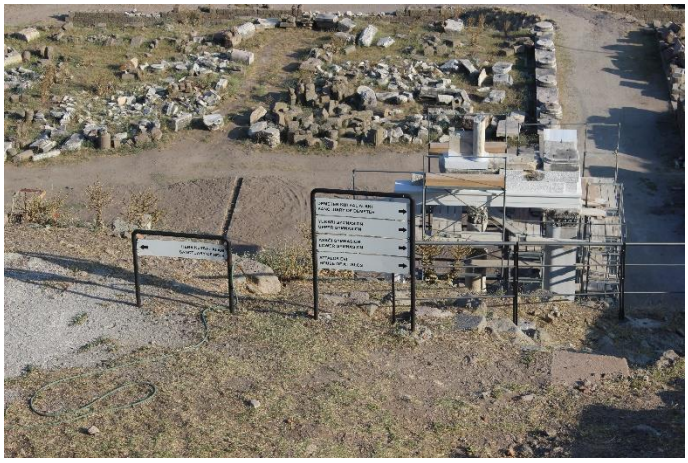

Şekil 3.23 Yönlendirme tabelası örnekleri (Kişisel arşiv, 2018)

Tabelalar yönergede belirtilen ilkelere göre tasarlandıktan sonra bu tabelaların sayısı ve yerleştirilmesi işlemi gerekli vaziyet planı hazırlandıktan sonra bölge kurullarına sunularak onayları alınır. Özel proje ya da istisnai uygulamalar için

hazırlanan tabelalar için de bölge kurullarının onayı gerekmektedir (TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007).

Arkeolojik alanlarda bilgilerin aktarımındaki en geleneksel yöntem olan tabelalar merak uyandırıcı içeriğe sahip olmalıdır. Bilimsel tekniklerle hazırlanan rölöve, çizim ya da metinlerin yanında üç boyutlu görsel anlatımların, eskizlerin, restitüsyon çizimlerinin kullanımı alan ve eserler hakkındaki bilgilerin ziyaretçilere aktarımını kolaylaştırmaktadır (Köksal, 2014, s.28).

3.3.1.2.3 Engelli Çözümleri. Alanda engelli ziyaretçiler için de çözümler üretilmelidir. İşitme, görme, bedensel, tekerlekli sandalye kullanan, geçici süre ile engeli bulunan vatandaşların tümünün alanda zorlanmadan dolaşabilmesi ve alandaki çevre düzenlemesinin bu yönde tasarlanması çok önemlidir. Bu bağlamda Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 'Özürlülere Yönelik Fiziki ve Mimari Düzenleme Kılavuzu' yayınlamıştır ve bu kılavuzda kamusal alanlarda yapılması gerekli düzenlemeler belirtilmiştir. Kamunun erişimine açık olan arkeolojik alanlarda kamusal alan kapsamına girmektedir (Yücel, 2008).

Bu bağlamda mimarların üstlendiği rol çok önemlidir. Mimarların tasarımlarını yaparken engellileri göz önünde bulundurmaları gerekmektedir. Arkeolojik alanlarda genellikle topoğrafyanın eğimli yapıda olduğunu söylemek mümkündür. Bu nedenle düzenlenecek gezi güzergahları engellilere elverişli olacak şekilde rampalar yardımıyla çözümlenmelidir. Düzenlenen rampalardan bir adet tekerlekli sandalyenin geçişinin sağlanabilmesi için rotanın genişliğinin minimum 90 santimetre, iki adet tekerlekli sandalyenin geçişinin sağlanması için ise minimum 155 santimetre olması gereklidir. Rampa ile çözülmesi mümkün olmayan çok eğimli alanlarda ise engelli asansörü gibi çözümlere gidilmelidir. Sadece bedensel engelliler değil farklı engel türlerine göre de çevre düzenlemeleri yapılmalı, gerekli donatılar alan üzerinde konumlandırılmalıdır. Örneğin işitme engelli ziyaretçiler için ses uyarıları, görme engelli ziyaretçiler için doku bantları gibi teknikler kullanılmalıdır (Köksal, 2014, s.31-32).

Arkeolojik alanlar engelli çözümleri bağlamında incelendiğinde engellilerin bu alanlarda rahatça dolaşabilmesi için gerekli donatıların ve çözümlerin tam anlamıyla sağlanamadığını söylemek mümkündür (Şekil 3.24). Tüm bireylerin evrensel değer kabul edilen arkeolojik mirası görme ve öğrenme hakkı vardır. Bu nedenle arkeolojik alanlarda engellilere yönelik her türlü düzenleme ivedilikle yapılmalıdır (Şekil 3.25).

Şekil 3.24 Pergamon Antik Kenti engellilere uygun olmayan gezi güzergahı örneği (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 3.25 Yeşilova Höyüğü engellilere uygun olan gezi güzergahı örneği (Kişisel arşiv, 2018)

3.3.1.3 Ek Yapılar

Arkeolojik alanlarda kazı ekibinin çalışması, bilimsel çalışmaların sürdürülmesi, eserlerin kapalı bir mekanda sergilenebilmesi, ziyaretçilerin konfor koşullarının iyileştirilmesi, alanın güvenliğinin ve kontrolünün sağlanması, arkeolojik eserlerin

depolanması, arkeolojik alanda çeşitli aktivite ya da etkinliklerin sürdürülmesi gibi nedenlerden dolayı ek yapılara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu ek yapılar; ziyaretçi merkezi ya da sergi mekanı, kazı evi, hizmet ya da servis birimi, giriş kapısı, depo gibi işlevlere sahip olabilmektedir.

Arkeolojik alana ya da tarihi çevreye getirilen ek yapılar 'yeni yapı' olarak da adlandırılabilirler. Ek yapılar arkeolojik alanları domine etmemeli ve harabe peyzajını algısal olarak geri planda bırakmamalıdır. Bu ek yapıların üslup ve malzeme anlamında çağdaş bir dile ve yalın bir tasarıma sahip olması tarihi doku ile zıtlık yaratarak dönem farklılığını vurgulaması olumlu bir yaklaşım olarak görülmektedir. Tarihi çevrede ya da arkeolojik alanlarda yeni yapı yaklaşımında; doku içerisindeki karateristiklere ölçek ve oran bağlamında saygılı ve duyarlı olunması, çevre ve bağlam ile ilişki kurulması mutlaka gerekli olan ilkelerdir (Zeren, 2010, s.65).

3.3.1.3.1 Koruma Çatıları. Arkeolojik kalıntılara kazı sonrasında konservasyon uygulamaları yapılmaktadır. Konservasyon sonrasında açık alanda korunamayacağı öngörülen alanlara koruyucu çatı yapılarak bu alanların ziyarete açılması arkeolojik alanlarda çok sık görülen bir koruma ve sergileme yaklaşımıdır. Bu yaklaşımın haricinde kazı ekibinin kazı yapılan alanda daha rahat çalışabilmeleri ve iklimsel etkilerden korunabilmeleri için de koruma çatıları inşa edilmektedir.

Arkeolojik alanlarda ihtiyaç duyulan koruma çatıları iki farklı yaklaşım modeli ile uygulanmaktadır. Bunlardan birincisi; arkeolojik kalıntının ya da harabenin, restitütif verilere dayanarak çatısına kadar rekonstrüksiyon yoluyla tamamlamaktır. İkinci yaklaşım ise antik harabeden uzak, çağdaş yapım teknikleri ve malzemeleri kullanılarak modern bir konstrüksiyon yaratmaktır (Krizinger, 2000). Bu bölümde bahsedilen ve incelenen ilkeler ve örnekler ikinci yaklaşım bağlamında ele alınmıştır.

Hem çevre düzenlemesi hem de ek yapı kapsamında incelenen koruma çatıları ya da diğer bir deyişle korugan örtülerin sökülür takılır nitelikte ve devam edebilir nitelikte yani modüler olmalarına dikkat edilmelidir. Sökülür takılır niteliği yeni bir kazı çalışması ya da gerekli diğer durumlarda örtünün kaldırılmasını sağlarken devam

edebilir nitelikte olması çatı örtüsünü belirli bir alanın örtülmesiyle sınırlandırmamaktadır.

Koruma çatılarının öncelikli amacı arkeolojik eserleri güneş, yağmur, kar gibi iklimsel ve doğal etkilerden korumaktır. Koruma çatılarının başlıca tasarım ilkeleri ise;

- Zemine minimumda dokunarak maksimum açıklık geçmesi,
- Temellerin zemin yüzeyine yakın ve tekil temellerden oluşması,
- Strüktür sistemin çelik gibi hafif malzemelerden inşa edilmesi,
- Uzun ömürlü ve dayanım gücü yüksek malzemeler seçilmesi,
- Sade tasarım diline sahip olması, bu sayede arkeolojik eserlerin algısal olarak ön plana çıkarmasının sağlanmasıdır (Zeren ve Uyar, 2010, s.56).

Koruma çatılarının tasarım sürecinde öncelikle alanın güncel rölövesi edinilmeli ve kazı ekibinin görüşleri alınmalıdır. Koruma çatısının taşıyıcı elemanlarının ve temelinin basacağı yerler iyi analiz edilmeli, bu bölgeler arkeolojik kalıntılara zarar vermemelidir. Bu süreçte mimarlar; zemin mühendisleri, arkeologlar, inşaat mühendisleri birlikte çalışmalıdır. Bu meslek dallarına mensup tüm uzmanların alan hakkında yeterli bilgiye sahip olması ve arkeolojik alanda çalışma hassasiyeti ile hareket etmesi gereklidir.

Arkeolojik sit alanına yapılacak bir çatı örtüsü tasarlanırken bölgenin arazi koşulları, zemin özellikleri, jeolojik özellikleri, doğal afetlere maruz kalma potansiyeli, iklimsel özellikler, rüzgar etkisi, atmosfer etkileri, yağış ve nem miktarı, güneş etkisi göz önünde bulundurulmalıdır. Bu etkilere göre strüktür ve malzemeye karar verilmelidir.

Arkeolojik alanlardaki koruma çatıları geçici bir süre ile ya da uzun süreli olarak uygulanabilir. Her iki uygulamada da birincil amaç eserleri korumaktır. Genellikle aciliyeti olan koruma eylemi için geçici strüktürler uygulanmaktadır. Geçici koruma örtülerinde genellikle maliyeti az olan malzemeler ya da yapı elemanları seçilmektedir.

Uzun süreli kullanılacak korugan yapılarda ise genellikle dayanımı yüksek, uzun ömürlü ve amaca hizmet eden optimum özelliklere sahip malzemeler seçilmektedir.

Koruma çatılarının tasarım ve inşa sürecinde düşünülmesi gereken bir başka konu da strüktür içi aydınlatma, havalandırma, güvenlik ve diğer donatı elemanlarıdır. Örneğin ışığın koruganın altına hangi düzeyde gelmesi gerektiği analiz edilerek malzemenin ışık geçirim özelliğine karar verilmelidir. Korugan içerisinde konumlandırılacak bilgilendirme elemanları da koruganın tasarımı ile bütüncül bir dile sahip olmalıdır.

Efes Antik Kenti'nde Yamaç Evler'in üzerine uygulanan koruma çatısı geniş açıklık geçen, zemine minimum sayıda taşıyıcı ile basan, Yamaç Evler'in plan kurgusuna uygun ve topoğrafya ile bütünleşen çağdaş bir strüktürdür. Bu örtünün yanal yüzeyleri de kapatılarak kalıntıların dış etkilerden korunması sağlanmıştır. Bu örtünün altında örtünün mimarisi ile bütünleşen gezi güzergahı ve bilgilendirme panoları da tasarlanmıştır (Şekil 3.26, Şekil 3.27 ve Şekil 3.28).

Şekil 3.26 Efes Yamaç Evler Koruma Çatısı (Mine Tanaç Zeren arşivi, 2009)

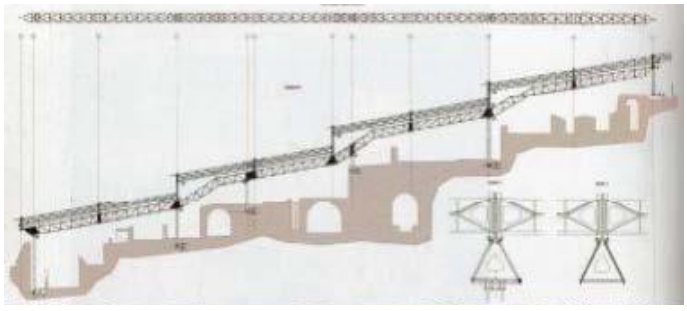

Şekil 3.27 Efes Yamaç Evler Koruma Çatısı Kesiti (Hauselmayer, 2000)

Şekil 3.28 Efes Yamaç Evler Koruma Çatısı iç mekan görüntüsü (Kişisel arşiv, 2018)

3.3.1.3.2 Giriş Kapıları. Arkeolojik alanlarda giriş kapılarının tasarlanması alanın tanımlanması ve algılanması için önemli bir unsurdur. Alanın tanımlanması ve algılanması ise güvenlik ve kontrol açısından fayda sağlamaktadır. Ayrıca estetik ve mimari değeri yüksek kapı tasarımları alana saygı duyulması ve önemsenmesi gerektiği algısını da beraberinde getirmektedir. Giriş kapılarının yalın bir dile sahip olması, peyzaj ve alan üzerinde konumlanmış diğer yapılar ve donatılar ile benzer dile sahip olması alanın bütünlüğü açısından önemlidir. Ülkemizde çok az arkeolojik alanda giriş kapısı tasarımı yapılsa da birçok arkeolojik alanda giriş ve çıkışı kontrollü ve düzenli bir hale dönüştürmek adına giriş bölümünde bilet gişesi ve güvenlik kulübesi konumlandırılmaktadır. Örneğin Efes Antik Kenti'nde giriş ve çıkış için iki ayrı bölümde benzer nitelikte birimler tasarlanmıştır. Fakat Didyma Antik Kenti'nde bu yalnızca bir kulübe ile sağlanmaktadır (Şekil 3.29 ve Şekil 3.30).

Şekil 3.29 Efes Antik Kenti Giriş Kapısı (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 3.30 Didyma Antik Kenti Giriş Kapısı (Kişisel arşiv, 2018)

3.3.1.3.3 Ziyaretçi Merkezi ve Sergileme Mekanları. Arkeolojik alanlarda inşa edilen ziyaretçi merkezi yapıları ya da sergi mekanları bir çeşit ören yeri müzesi niteliği taşımaktadırlar. Ziyaretçi merkezi mekanlarının diğer geleneksel arkeoloji müzelerinden farkı ise ören yeri içerisinde ya da çevresinde inşa edilmesi ve içerisinde arkeolojik eserlerin sergilenmesi dışında birçok işleve hizmet etmesidir. Bu yapılar sayesinde ziyaretçilerin alanı deneyimleme, çalışanların ise çalışma koşulları iyileştirilmektedir. Bu yapıların bir diğer amacı ise arkeolojik alanların bağlamlarından koparılmadan kendi ortamlarında korunmalarına ve araştırılmalarına ve sergilenmelerine olanak sağlamaktır.

Ziyaretçi merkezi yapılarının içerisinde bulunması gereken mekanların işlevleri, yapının arkeolojik alan içerisindeki konumu hassas bir analiz çalışması sonucunda belirlenmelidir. Projenin tasarım ve inşa sürecinde arkeolojik alan ile ilişkili kişi ve kurumlardan fikirler alınmalı, projede katılımcı politikalar yürütülmelidir. Ziyaretçi merkezi içerisinde sergi mekanı, çalışma mekanı, seminer odası, toplanma mekanı, kütüphane, atölye, kafeterya, ıslak hacim, laboratuvar ve arkeolojik alana hizmet edeceği öngörülen çeşitli mekanlar bulunabilmektedir. Bu mekânsal işlevler; ziyaretçilerin ve çalışanların ihtiyaçları, sergilenecek eserler, kullanılacak sunum teknikleri, alanın kapasitesi gibi veriler doğrultusunda şekillendirilmelidir (Ertürk, 2002, s.89). Bu merkezlerde kamuya açık ve kapalı alanlar birbirinden ayrıştırılmalı, sirkülasyon ağı net olmalı ve bu dolaşım ağı arkeolojik alan ile ilişki kurmalıdır. Açık

ve yarı açık alanlar ile entegrasyonları kuvvetli olmalı, bu mekanlar içerisinde ilgi çekici ve çağdaş sergileme yöntemleri uygulanmalıdır.

Arkeolojik alanlar üzerinde bir ek yapı yaklaşımı olan ziyaretçi merkezi yapılarının mimari dili, malzemesi ve strüktürel özellikleri bu yapıların yapıldığı dönemi temsil etmelidir. Tasarım dili ise sade olmalıdır. Bu sayede arkeolojik eserler geri planda kalmazlar. Gabari ve boyut bakımından da arkeolojik alanların silüetini bozmayacak nitelikte olmalarına dikkat edilmelidir.

Bu yapıların giriş mekanları, kamu ile iletişimin başlangıcı ve kontrollü alanlara sirkülasyonu sağlayan bir ara mekan niteliği taşımalıdır. Danışma, güvenlik, ıslak hacim gibi birimler bu mekanda konumlandırılmalıdır. Girişten sonra kamunun sergileme alanı ve diğer kamusal işlevlere hizmet veren kültürel mekanlara kolayca erişebilmesi gerekmektedir. Laboratuvar, atölye gibi teknik mekanlarda eserlerin araştırma, restorasyon, konservasyon gibi çalışmaları sürdürülmelidir. Ayrıca bu yapılarda depo, yönetim gibi yardımcı servis birimlerine de ihtiyaç duyulmaktadır (Ertürk, 2002, s.92-93).

Türkiye'de arkeolojik alanda ya da çevresinde konumlanan en nitelikli ziyaretçi merkezi yapılarından bir tanesi Troya Antik Kenti'nde bulunmaktadır. Troya, Çanakkale İli sınırları içerisinde bulunan ve UNESCO Dünya Miras Listesi içerisinde yerini almış bir antik kenttir. 2018 yılında hizmete açılan Troya Müzesi ve Ziyaretçi Merkezi'nin tasarımı 2011 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından açılan bir mimari yarışma sonucunda belirlenmiştir (Arkitektuel-Troya Müzesi, 2019).

Müze ve Ziyaretçi Merkezi yapısı tasarlanırken Troya'nın tarihi ve kültürel zenginliğini yüceltecek ve ziyaretçiye en açık şekilde aktaracak bir tasarım yapmak amaçlanmıştır. Mimari estetiğin ötesinde ziyaretçilere farklı deneyimler ve hissiyatlar sunmak tasarımın ana kurgusunu oluşturmuştur. Form kurgusu ise dört katlı büyük bir küpten oluşmaktadır. Küpün altında ise servis birimleri çözümlenmiştir. Küpün orta kısmında sergi mekanı bulunurken çevresinde giriş, atölyeler, depolar, işlikler, teknik birimler ve konferans salonu bulunmaktadır. Bu mekanlar da orta kısımda bulunan

sergi mekanına yüz vermekte ve bu sayede aktiviteler sırasında da sergiyi izleyebilmektedir. Yapının sirkülasyon ağı ise girişten itibaren engellilere uygun şekilde rampalarla tasarlanmıştır. Yapıya giriş 12 metre genişliğinde bir rampa ile sağlanmaktadır (Şekil 3.31). İçeriye giren ziyaretçiler ise iç mekandaki sirkülasyon ağına eklemlenerek sergi mekanına doğru yol almaktadır. Yapının her alanını dolanan sirkülasyon bandından tüm mekanlara erişim sağlanabilmektedir. Ziyaretçiler sirkülasyon ağının sonunda ise Troya'nın izlendiği bir terasa ulaşmaktadır (Yazman, 2012).

Şekil 3.31 Troya Müzesi ve Ziyaretçi Merkezi Yapısı (Selin Demirbaşoğlu arşivi, 2019)

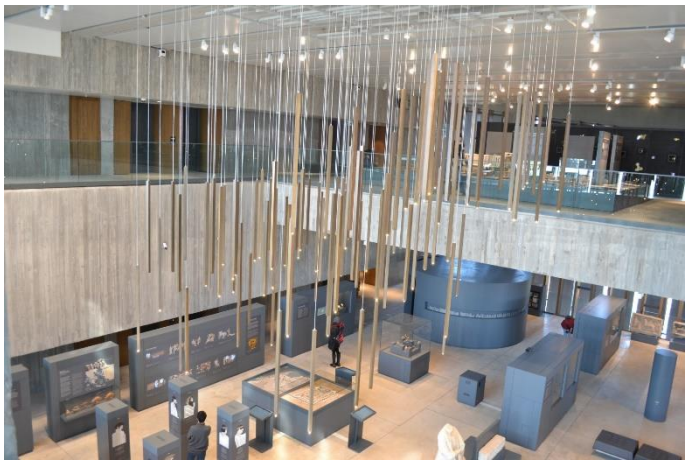

Şekil 3.32 Troya Müzesi ve Ziyaretçi Merkezi Yapısı iç mekan görüntüsü (Selin Demirbaşoğlu arşivi, 2019)

Troya Müzesi içerisinde çağdaş sunum ve sergileme teknikleri aktif olarak kullanılmaktadır. Ziyaretçiler Troya'nın geçmişini bu yapı içerisinde

deneyimleyebilmektedir. Üç boyutlu sunum teknikleri, görselleştirmeler, teknoloji kullanımı, simülasyonlar ile dinamik ve ilgi çekici sergileme mekanları yaratılmıştır. Troya Müzesi, hem mimari tasarımı hem de sergileme teknikleri bağlamında Türkiye'deki en nitelikli ziyaretçi merkezi örneklerinden bir tanesidir (Şekil 3.32).

3.3.1.3.4 Hizmet ve Servis Mekanları. Arkeolojik alanlarda kazı çalışmaları sürüyorsa kazı ekibinin çalışmalarını daha konforlu sürdürmesi, eserlerin depolanması, ziyaretçilerin çeşitli ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için hizmet ve servis mekanlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Hizmet ve servis mekanları; kazı ekibinin konakladığı ve çalışmalarını sürdürdüğü kazı evi, arkeolojik kalıntıların saklandığı depo, turist bilgilendirme birimi, ıslak hacim, hediyelik eşya satış noktası, büfe gibi işlevlere sahip olabilmektedir.

Arkeolojik alanda ya da çevresinde bu hizmet ve servis mekanlarının konumlandırılması koşulları iyileştirmekte ve alanın daha rahat, zorlanmadan gezilmesini sağlamaktadır. Bu nedenle gerekli ihtiyaçlar belirlenmeli ve uygun olan noktalara bu mekanlar konumlandırılmalıdır.

Efes Antik Kenti'nde büfe, satış birimi, turist bilgilendirme birimi gibi hizmet ya da servis mekanları bulunmaktadır. Bu mekanlar alanın giriş ve çıkış kısmında oluşturulan bir meydan üzerinde konumlandırılmıştır. Bu sayede ziyaretçiler girerken bilgi alabilmekte, ihtiyaçlarını karşılayabilmekte, çıkarken de Antik Kent ile ilgili hediye ya da kitapları buradan temin edebilmektedir (Şekil 3.33 ve Şekil 3.34).

Şekil 3.33 Efes Antik Kenti'nde bulunan büfe ve satış birimi (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 3.34 Efes Antik Kenti'nde bulunan turist bilgilendirme birimi (Kişisel arşiv, 2018)

İzmir'in Seferihisar İlçesi'nde bulunan Teos Antik Kenti'nde ise ören yerinin giriş bölümünün hemen yanına bir ıslak hacim kütlesi, arkeolojik eserlerin muhafaza edileceği bir depo ve kazı ekibinin konaklayacağı, ihtiyaçlarını karşılayacağı ve çalışmalarını sürdüreceği bir kazı evi inşa edilmiştir (Şekil 3.35). Depo ve kazı evi yapıları açık ve yarı açık alanlarla ilişki kurmaktadır ve birbiri ile benzer mimari dile sahiptir (Şekil 3.36). Bu alanlar çevre düzenlemesi ve peyzaj tasarımı ile desteklenmiştir (Şekil 3.37).

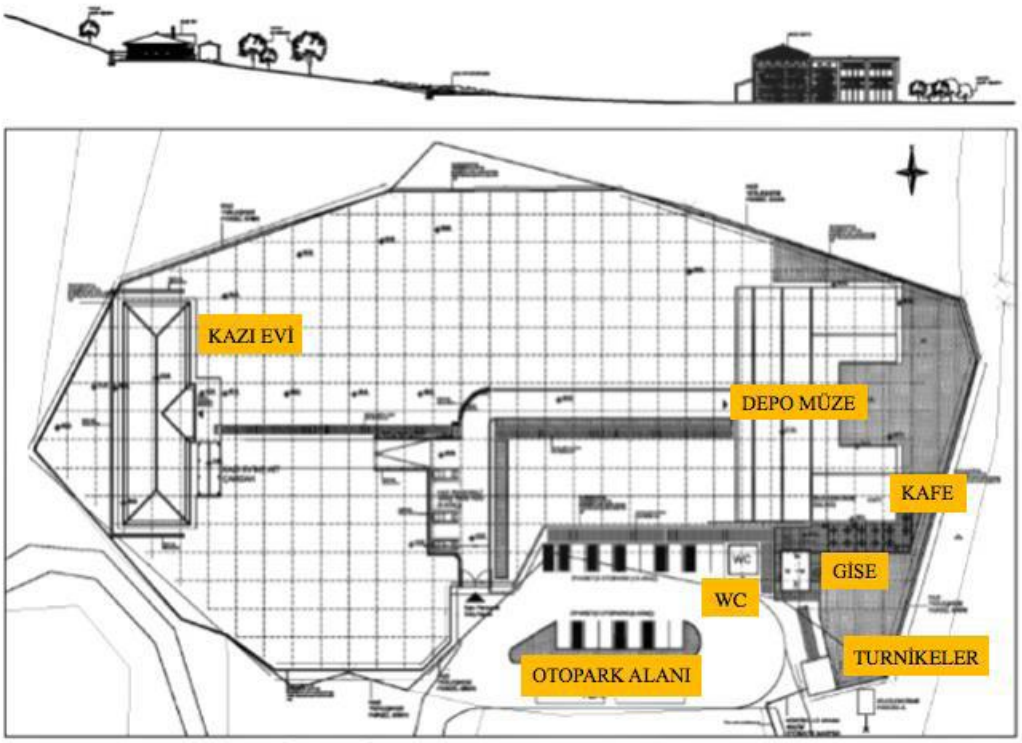

Şekil 3.35 Teos Antik Kenti'nde yapılan düzenelemeler silüet ve vaziyet planı (Kadıoğlu ve diğer., 2013)

Şekil 3.36 Teos Antik Kenti depo yapısı (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 3.37 Teos Antik Kenti kazı evi ve çevresi (Kişisel arşiv, 2018)

3.3.2 Arkeolojik Alanlarda Algısal Uygulamalar

Arkeolojik alanlarda fiziksel düzenlemelerin yapılması ziyaretçilerin bu alanları kolayca ve konforlu şekilde gezebilmelerine ve gözlemleyebilmelerine olanak sağlasa da arkeolojik alanların yeterli düzeyde anlamlandırılmasında yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle arkeolojik alanlarda uzun yıllardan beri çeşitli sunum ve sergileme teknikleri denenmekte ve kullanılmaktadır.

Arkeolojik alanlarda uygulanan algısal temsil araçları sembolik temsil araçları, eylemsel temsil araçları ve imgesel temsil araçları olarak üç grupta incelenebilir (Tablo 3.2) (Nikolic ve diğer., 2010, s.264). Birçok farklı çalışmaya göre ziyaretçilerin alanı anlamlandırmalarındaki en etkili algısal sunum yöntemi eylemsel temsil araçları kullanılarak gerçekleştirilen sunum yöntemleridir. Çünkü eylemsel temsil yöntemlerinde ziyaretçiler etkin rol olarak duygusal anlamda etkilenmektedirler ve bu sayede geçmiş dönemleri daha iyi algılayabilmektedirler (Tuna ve Erdoğan, 2016, s.115).

Tablo 3.2 Arkeolojik park sunum ilkeleri (Nikolic ve diğer., 2010, s.264)

SEMBOLİK TEMSİL	EYLEMSEL TEMSİL	İMGESEL TEMSİL
Planlar	Deneysel Arkeoloji	Fotoğraflar
Kazı raporları	Duyuları kullanma	Çizimler (skeçler)
Rehber kılavuzlar	Dokunma	3D Görünüm
İşitsel kılavuzlar	Somut mirası canlandırma	Modelleme
Seminerler	Geleneksel eylemleri can-landırma	Bilgilendirme levhaları
Konferanslar	Yürüyüş (gezi rotası)	Haritalar
Bilgilendirme levhaları		Çoklu ortam sunumları
		Yerleşim planları
		Yönlendirme işaretleri

3.3.2.1 Sembolik Temsil Araçları

Sembolik temsil araçları arkeolojik alanların sunumunda uzun yıllardır kullanılan geleneksel yöntemlerdir. Bu araçlar planlar, rölöve çizimleri, kazı raporları, kılavuzlar olabilmektedir. Bu araçlar genellikle bilgilendirme levhaları üzerinde kamu ile buluşmaktadır. Sembolik temsil araçları arkeolojik kalıntılar hakkında fikir edinmeyi kolaylaştırsa da, kamunun ilgisini çok fazla çekmeyen, uzun süre bakmak ve okumak istemedikleri, çoğı zaman kamunun anlamadığı temsil araçlarıdır. Bu durumun nedeni ise günümüzde kamunun teknolojik ya da uygulamalı sunum ve sergileme yöntemlerine daha yatkın olması ve bu yöntemleri daha ilgi çekici bulmasıdır.

Yapılan araştırmalara göre arkeolojik alanlarda bilgilendirme levhaları üzerindeki sembolik temsil araçlarının arkeolojik nesneleri anlamada yeterli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Copeland, 2004). Türkiye'de ve Dünya'da günümüzde hala birçok arkeolojik alanda yalnızca sembolik temsil araçları ile sunum yapılmaktadır. Bu durum arkeolojik alanlara olan ilgiyi azaltmakta ve bu alanların yeterli düzeyde anlaşılmamasına sebep olmaktadır (Şekil 3.38).

Şekil 3.38 Miletos Antik Kenti sembolik temsil araçları (Kişisel arşiv, 2018)

3.3.2.2 Eylemsel Temsil Araçları

Eylemsel temsil araçları ziyaretçilere bilgileri çeşitli eylemler ile aktaran algısal araçlardır. Görme duyusu dışında dokunma, duyma, tatma gibi duyulara da hitap eden eylemsel temsil araçları arkeolojik alanların dinamizmini arttıran sunum yöntemleridir. Sunumlarda ve tasarımlarda ziyaretçinin duygularının ve düşünsel yönünün kullanılması arkeolojik nesnelerin ve kültürün anlaşılmasını kolaylaştıran yöntemlerdir (Tuna ve Erdoğan, 2016, s.115). Günümüzde arkeolojik alanlarda uygulanan eylemsel temsil araçlarından en önemlilerini deneysel arkeoloji yöntemleri oluşturmaktadır.

3.3.2.2.1 Deneysel Arkeoloji. Deneysel arkeoloji günümüzde arkeolojinin önemli bir parçası haline gelmiş uygulamalar bütünüdür. Bu uygulamalar arkeolojik konuların deneyler ya da deneyimlerle araştırılmasını kapsar. Bir nesnenin nasıl kullanıldığını, nasıl yapıldığını anlamak için o nesneyi kullanmayı denemek ya da bir yapının nasıl inşa edildiğini anlamak için döneminin teknolojisi ile inşa etmeyi denemek deneysel arkeolojinin kapsamı içerisine girmektedir. Yani deneysel arkeoloji, arkeolojnin araştırma konusu olan ya da alanına giren herhangi bir konunun açıklığa kavuşturulması için uygulanan yöntemler ya da deneylerdir. Günümüzde birçok arkeolojik alanda ziyaretçiler için deneyim alanları, canlandırmalar, etkinlik alanları tasarlanmaktadır. Bu katılımcı uygulamalar ile halka arkeoloji eğitimi ve bilinci verilmektedir (Colin ve Paul, 2017, s.88-89).

Arkeolojik kazı yöntemleri ile elde edilen maddi kalıntılar deneysel arkeoloji sayesinde sınanarak bu kalıntıların yapımları ya da kullanım şekilleri hakkında da bilgiler edinilmektedir. Bu bilgiler görselleştirilerek ya da canlandırılarak arkeolojik alana gelen ziyaretçilerin, eski dönem toplumunun düşünce ve kültürel yapısını anlaması sağlanmaktadır (Karul, 2017, s.178).

Bir eylemsel temsil aracı olarak deneysel arkeoloji uygulamaları sayesinde günümüz toplumundan kopuk olan arkeolojik ya da bilimsel veriler toplumun her kesiminin anlayabileceği ve algılayabileceği bir hale dönüştürülmektedir. Deneysel arkeoloji uygulama yöntemlerini tez kapsamında somut mirasın canlandırılması ve geleneksel eylemlerin canlandırılması olarak iki ayrı başlık altında incelenmiştir (Şekil 3.39).

Şekil 3.39 Deneysel arkeolojinin uygulama yöntemleri

Somut miras canlandırmaları ya da diğer bir deyişle yapay rekonstrüksiyonlar, arkeolojik veya tarihsel verileri paylaşmanın ve bilgileri topluma aktarmanın en geçerli yöntemleri arasındadır. Maketler ya da 1/1 ölçekli canlandırmalar ziyaretçilerin arkeolojik alanları anlamasında büyük rol oynamaktadır. Somut kültürel mirasın canlandırılması kimi zaman bir konutun ve yapı içi mimari öğelerin yeniden inşasını kimi zaman ise yalnızca döneme ait eşyaların aslına uygun olarak yeniden üretimini kapsamaktadır. Bu ürünlerin üretimi için arkeolojik ve etnografik verilerden faydalanılması ve maddi kalıntılara ait bilgilerin üretim aşamasında deneysel arkeolojiden faydalanılarak bilgilerin doğruluğunun test edilmesi ya da sınanması gerekmektedir (Karul, 2017, s.178).

Bu yaklaşım ilk olarak 1850'li yıllarda İsviçre'de ortaya çıkmıştır. İsviçre'de göl çevresinde ortaya çıkarılan ahşap ev kalıntıları bulunan en erken dönem kalıntılarından biridir. Bu nedenle arkeoloji ve bilim dünyasında büyük ses getiren bu kalıntılara toplum da ilgi göstermeye başlamıştır. Fakat bu alanın toplumun farklı kesimleri tarafından gezilerek ahşap evlerin anlamlandırılması ve algılanması zor olmuştur. Bu nedenle ilk olarak 'göl evi' olarak adlandırılan bu tarihöncesi yerleşimlerin canlandırma çizimleri yapılmış sonrasında ise bu evlerin maketleri Bern Müzesi'nde sergilenmeye başlanmıştır. 1929 yılında ise benzer bir yaklaşım Güney Almanya 'da görülmüştür. Unteruhldingen Açık Hava Müzesi kalıntılarına dayanarak buradaki tarihöncesi kalıntıların 1/1 ölçekli canlandırmaları yapılmış ve bu alan ziyarete açılmıştır (Eres, 2016a, s.158-159).

İnsanlar arkeolojik alanlarda bulunan ve anlamlandıramadıkları eserlerin bir değeri olmadığını zannederler. Fakat arkeolojik alandaki her bir obje ya da parça toplumların kültürünün ya da geçmişteki günlük yaşantılarının bir parçasıdır. Arkeolojik alandaki somut mirasın canlandırılması insanların zihinlerindeki değersizlik hissini yok ederek bu eserlere saygı duyulmasını sağlamaktadır (Swogger, 2001, s.441).

Türkiye'de de son yıllarda birçok arekolojik alanda deneysel arkeoloji uygulamalarına yer verilmektedir. Bu örneklerden en bilinenleri ise Çatalhöyük, Aşıklı Höyük ve Yeşilova Höyüğü'dür (Şekil 3.40). Bu alanlarda somut mirasın, özellikle de mimarinin deneysel arkeoloji yöntemleri ile canlandırılması ve ziyaretçilere sergilenmesi bu arkeolojik alanları geleneksel arkeolojik alanlardan ayırmaktadır. Türkiye'de genellikle Prehistorik Dönem'e tarihlenen arkeolojik alanlarda deneysel arkeoloji uygulamaları yapılsa da Klazomenai Antik Kenti ya da Metropolis Antik Kenti gibi bazı alanlarda da nesnelerin canlandırması yapılmaktadır (Şekil 3.41).

Şekil 3.40 Aşıklı Höyük mimarinin deneysel arkeoloji ile canlandırması (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 3.41 Klazomenai aktivitelerinin deneysel arkeoloji ile canlandırılması (Kişisel arşiv, 2018)

Deneysel arkeoloji alanlarında; bazı bilgilendirmeler eşliğinde geçmişe ait bir kesit sunulur. (Colin ve Paul, 2017, s.89) Bu alanlarda dönemine ait mimarinin yanında dönemin yaşantısının canlandırması da yapılmaktadır. Bu yaşantı içerisinde geçmiş dönemlerde yapılan ritüeller ya da geleneksel eylemlerin canlandırmaları yapay bir kurgu olarak gerçekleştirilir. Örneğin geçmişteki gibi ateş yakmak, ateş üzerinde yemek pişirmek ve o yemeklerin tadına bakmak, domuz avlamak, kilden aletler yapmak, dokuma yapmak ya da zeytinyağı üretmek gibi birçok eylem deneysel yollarla canlandırılmaktadır. Ziyaretçilerin katılımı ile gerçekleştirilen bu yapay kurgu canlandırması sayesinde ziyaretçilerin birçok duyusuna hitap edilir ve ziyaretçiler arkeolojik alanı sanki o çağda yaşıyormuşçasına algılarlar.

Deneysel arkeoloji uygulaması olarak somut mirasın canlandırılması, birçok arkeolojik alanda bir kereye mahsus uygulanmakta ve bu uygulama ziyaretçilere sergilenmektedir. Fakat her ziyaretçinin alanı tam olarak deneyimlemesi için somut mirasın yapay rekonstrüksiyonu içerisinde, geleneksel eylemlerin yapay kurgu olarak canlandırılması geçmişin algılanmasında çok faydalı olacaktır (Şekil 3.42).

Şekil 3.42 Yeşilova Höyüğü domuz avlama eyleminin canlandırılması (Kişisel arşiv, 2017)

Türkiye'deki deneysel arkeoloji örneklerinden bir tanesi de İzmir'in Urla İlçesi'nde bulunan Klazomenai Antik Kenti'nin zeytinyağı işliğinin ve üretiminin canlandırılmasıdır. 1992-2004 yılları arasında yapılan kazılar sonucu açığa çıkarılan zeytinyağı işliği, depolar ve iki adet su kuyusunun M.Ö.6.yüzyılda kullanıldığı saptanmıştır. Kazı sonucunda ortaya çıkarılan bu eserlerin verilerinin yanında literatür taraması da yapılarak bı eserlerin yapay rekonstrüksiyonları yapılmıştır (Şekil 3.43 ve Şekil 3.44) (Bakır ve diğer., 2007).

Şekil 3.43 Klazomenai zeytinyağı işliği ve depoları (Bakır ve diğer., 2007)

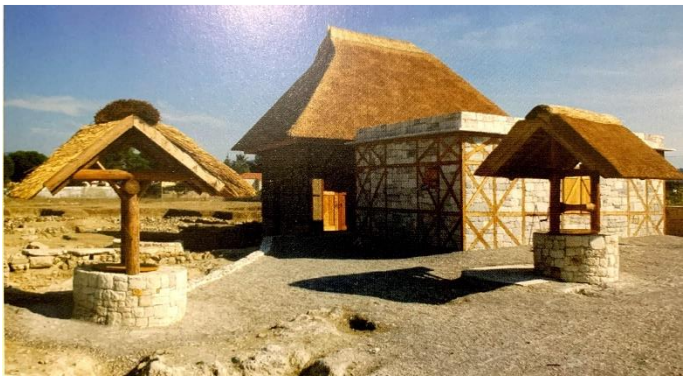

Şekil 3.44 Klazomenai zeytinyağı işliğinin yapay rekonstrüksiyonu (Bakır ve diğer., 2007)

3.3.2.3 İmgesel Temsil Araçları

İmgesel temsil araçlarının diğer bi adı da ikonik temsil araçlarıdır. 3D modelleme, skeçler, grafik haritalar, fotoğraflar, illüstrasyonlar, sanal gerçeklik ve simülasyon teknolojisi gibi sunum teknikleri imgesel temsil araçlarının kapsamına girmektedir. Bu teknikler günümüzde genellikle teknolojik ortamlarda hazırlanmakta ve ziyaretçilere sunulmaktadır. Uygulanan bu teknikler sayesinde arkeoloji bilimi, ziyaretçilerin ilgisini daha fazla çekmekte ve arkeolojik alanlarda sunum ve sergileme yöntemi olarak teknoloji kullanımı gün geçtikçe yaygınlaşan bir yöntem haline gelmektedir. Arkeolojik verilerin incelenmesi ve görselleştirilmesi bağlamında imgesel temsil araçlarının kullanımının önemi gitgide artmaktadır.

İmgesel temsil araçlarının kullanıldığı gösterim veya sergileme teknikleri durağan sergiler olmayıp, ziyaretçileri etkin kılarak alana dinamizm katmaktadır. 1990'lı yıllarda değişen müzecilik anlayışıyla beraber bu teknikler sergileme amaçlı kullanılmaya başlanmış, ziyaretçilerin pasif durumdan sergiye katılarak aktif duruma geçmesi amaçlanmıştır. Geleneksel ve durağan bir sergide ziyaretçinin nesne ile iletişim kurması zor olabilir. Fakat teknolojik ya da 3 boyutlu gösterim teknikleri ile ziyaretçi ile nesne arasındaki ilişki kuvvetlendirilebilmekte ve ziyaretçinin nesneyi kolayca anlaması sağlanmaktadır (Deniz, 2008).

Tez kapsamında imgesel temsil araçlarından en güncel ve ilgi çekici sunum teknikleri olmaları sebebiyle 3D modelleme, simülasyon teknolojisi, sanal gerçeklik ve mobil uygulamalar üzerinde durulmuştur.

3.3.2.3.1 3D Modellleme ve Simülasyon Teknolojisi. Teknoloji yardımı ile sunumun en önemli ham maddesi üç boyutlu görselleştirmeler ya da diğer bir deyişle 3d modellemelerdir. Son yıllarda gelişen bilgisayar programları sayesinde kültürel miras alanları ya da kültürel eserler de üç boyutlu olarak görselleştirilebilmektedir. Arkeolojik alanlarda rölöve çalışması ve fotogrametrik ölçümleri tamamlanan arkeolojik eserler restitüsyon verilerine dayanarak üç boyutlu modellenir ve bu modeller çeşitli yöntemlerle ziyaretçilere aktarılır. Bu sayede ziyaretçiler arkeolojik alanın geçmişteki durumunu görebilir ve arkeolojik eserleri zihinlerinde daha net olarak canlandırabilirler (Şekil 3.45).

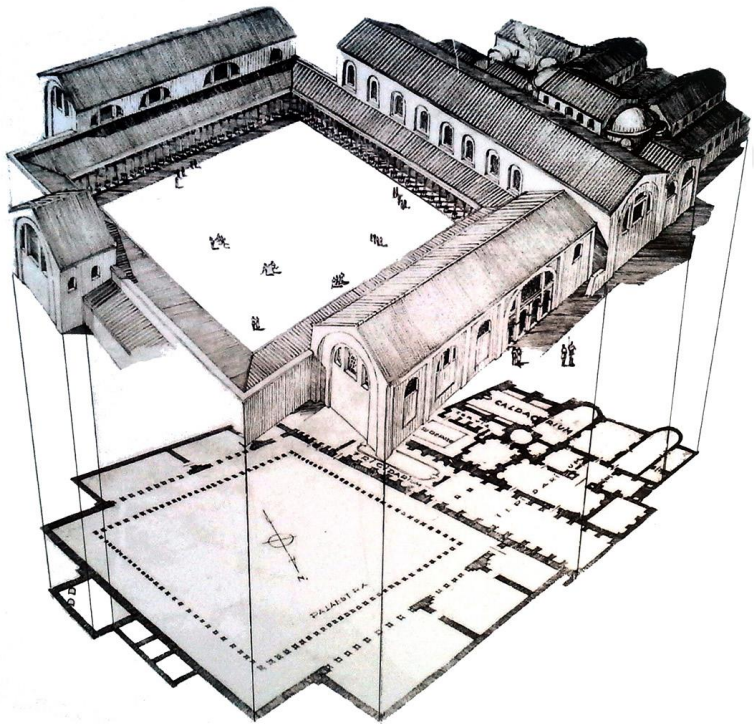

Şekil 3.45 Mahmut Akok'un Ankara Roma Hamamı'nı üç boyutlu görselleştirmesi (Sertalp, 2018)

Simülasyon ise anlamı değişken olan kavramlardan bir tanesidir. Bazı araştırmacılar simülasyonu gerçeğin yeniden oluşturulması ya da canlandırılması ile eş anlamlı olarak kullanırlar. Bazı araştırmacılar ise simülasyon kavramını bilgisayar

kullanılarak oluşturulan gözlemlenebilir görüntüler ya da kurgular olarak kullanırlar (Renfrew ve Bahn, 2017, s.239). Araştırmacı bu tezde simülasyonu bilgisayar kullanılarak oluşturulan sanal görsel canlandırmalar olarak kullanmaktadır.

1970'lerde ilk kez kullanılmaya başlanan simülasyon teknolojisi, arkeolojik buluntuların iç yüzünü anlamlandırmaya yardımcı olan, geriye dönük çıkarımlar yapmayı sağlayan, geçmişi tahmin etmeyi kolaylaştıran ve geçmişi yorumlamayı mümkün kılan bir teknolojidir (Renfrew ve Bahn, 2017, s.241).

3D modelleme ve simülasyonlardaki görseller, bilgisayar uzmanları ve tarihöncesi işleyişi bilen arkeologlar ve mimarların iş birliği içinde çalışması ile hazırlanmalıdır. Bu teknolojiler arkeoloji ya da tarih eğitimlerinde de kullanılabilmektedir. Bu sayede öğrencilerin zihninde döneme ait maddi ya da manevi kültür canlanmaktadır.

3D Modelleme ve simülasyon uygulamaları genellikle bir kapalı mekana ihtiyaç duyarlar. Bu nedenle bu uygulamalar arkeolojik alan içerisinde değil de bu arkeolojik alan ile ilişkili olan ören yeri müzeleri ya da ziyaretçi merkezlerinde konumlandırılmaktadır. Bu uygulamaların interaktif özellikleri ile ziyaretçilerin katılımını sağlamak önemsenmmektedir. Türkiye'de ören yerleri ile ilişkili simülasyon uygulamalarından bir tanesi de Çorum İli'nde bulunan Hitit İmparatorluğu'nun başkenti Hattuşa'da görülmektedir. Burada uygulanan simülasyon teknolojisi ile somut ve somut olmayan miras bir arada ziyaretçilere sunulmaktadır. Ziyaretçiler Çorum Arkeoloji Müzesi'nde bulunan simülasyon cihazının üstüne çıkarak bir savaş arabası üzerinde dönemin kenti Hattuşa'da gezintiye çıkmaktadır (Şekil 3.46). Bunun dışında müze içerisinde somut olmayan bir mirasın simülasyon teknolojiisi ile canlandırma örneği olarak ölü gömme geleneği de ziyaretçilere sunulmaktadır. Bu gelenek dokunmatik bir ekran aracalığıyla ziyaretçilere aktarılmaktadır (Akça, 2015, s.51-51).

Şekil 3.46 Çorum Arkeoloji Müzesi'nde bulunan savaş arabası simülatörü (Akça, 2015)

Sonuç olarak simülasyon teknolojisi aktif bir sunum yöntemi olarak ziyaretçileri etkin kılan ve ziyaretçilere deneyim kazandırmayı amaçlayan bir sunum yöntemidir. Simülasyon teknolojisi görme duyusu dışındaki duyulara da hitap edebilmekte, bu sayede ziyaretçiler arkeolojik alanı ve buluntuları daha kolay algılayabilmektedir. Aynı zamanda güncel bir sunum tekniği olduğu için ziyaretçilerin ilgisini çekebilmekte ve arkeolojik alanlarda daha keyifli vakit geçirmelerini sağlamaktadır (Boyraz, 2011, s.35-38).

3.3.2.3.2 Sanal Gerçeklik Teknolojisi. Sanal gerçeklik teknolojisi, kullanıcıya gerçeklik hissi veren, kullanıcıyla iletişim kuran, bilgisayar ortamında hazırlanmış bir modeldir. Bu teknolojinin üç boyutlu görselleştirme ya da simülasyon teknolojilerinden farkı ise etkileşim kurarak kontrolü kullanıcıya vermesidir. Bu sayede kullanıcı istediği yere bakabilmekte, istediği yere gidebilmektedir (Bayraktar ve Kaleli, 2007, s.2). Sanal gerçeklik teknolojisi uygulanırken kullanıcı üzerine özel aygıtlar giymekte ve duyularıyla aktarılmak istenen alanı deneyimlemekte ve denetlemektedir. Yani bir başka deyişle sanal gerçeklik sayesinde var olan gerçeklik sanal ortamda yeniden inşa edilmekte ve deneyimlenmektedir. Sanal gerçeklik portatif gözlükler (vr gözlükleri), eldivenler ve diğer giyilebilen araç gereçler ile mekandan bağımsız olarak, bir kabin içerisinde ya da özel bir oda içerisinde uygulanabilmektedir (Şekil 3.47) (Kayabaşı, 2002, s.151). Sanal gerçeklikte görüntünün dışında derinlik algısı, ses etkisi, koku etkisi yaratılarak kullanıcının tamamen sanal ortamda var olması sağlanmaktadır (Ferhat, 2016). Sanal gerçeklik uygulamalarında denetimcinin

kontrolör olması sebebiyle sanal ortam, kullanıcının yazdığı bilgiye cevap verebilmektedir. Bu durum kullanıya duygusal anlamda geri dönüş sağlamakta, kullanıcı kendini sanal ortamda var edebilmekte, duyusal olarak bu mekanda gerçekleştirdiği eylemlerden etkilenmektedir (Kayapa ve Tong, 2011, s.350).

Şekil 3. 47 Sanal gerçeklik teknolojisi kullanılırken giyilen özel donanımlar (Ferhat, 2016)

Sanal gerçeklik, birçok alanda iki boyutun sınırlarından sıyrılıp üç boyutlu bir düşünsel ortam yaratarak zihinlerin algılama gücünü üst seviyeye çıkarmaktadır. Bununla kalmayıp yaratılan üç boyutlu ortamı deneyimleme, o ortamda dolaşma imkanı sunan sanal gerçeklik teknolojisi, günlük hayatımızın birçok alanında karşımıza çıkmaktadır. Örneğin bilgisayar oyunlarında, bazı bilim kurgu filmlerinde, eğlence dünyasında ve birçok sektörde sanal gerçeklik teknolojisi kullanılmaktadır (Bayraktar ve Kaleli, 2007, s.2-3).

Kültürel mirası korumada sanal gerçeklik eserlerin ziyaretçilere sunumunun yanında bilimsel analizler, rölöve, restitüsyon, restorasyon, rekonstrüksiyon gibi temel işlemlerin üç boyutlu olarak algılanabilmesi için de kullanılmaktadır. Bunun en dikkat çeken uygulamalarını sanal rekonstrüksiyonlar oluşturmaktadır. Sanal rekonstrüksiyonlar yerinde (in situ) ya da uzaktan (ex situ) olarak

uygulanabilmektedir. Bu yöntem kültürel mirasın tanıtılmasında ve algılatılmasında çok etkili bir yöntemdir. Örneğin Hera Tapınağı'nda yerinde sanal rekonstrüksiyon uygulaması gerçekleştirilmiştir (Şekil 3.48 ve Şekil 3.49). Kültürel miras alanlarında sanak rekonstrüksiyonlar dışında somut olmayan miras da sanal gerçeklik teknolojisi ile canlandırılabilmektedir (Şekil 3.50) (Sürücü ve Başar, 2016, s.14-16)

.

Şekil 3. 48 Hera Tapınağı'nın Çıplak Gözle Görünümü (Vlahakis ve diğer., 2004)

Şekil 3. 49 Hera Tapınağı'nın sanal gerçeklik teknolojisi ile görünümü (Vlahakis ve diğer., 2004)

Şekil 3. 50 Antik Stadyum'da yarışan sanal atletlerin görüntüsü (Vlahakis ve diğer., 2004)

Dünya'da birçok arkeolojik alanda sanal gerçeklik teknolojisi kullanılmaktadır. Bu teknolojinin kullanılması ziyaretçilerin alanı çok iyi algılamasını sağlamaktadır. Örneğin; Maurizo Forte Roma'da sanal gerçeklik üzerine çalışmakta, Brown Üniversitesi'nden bir ekip Petra'nın sanal gerçekliği üzerine çalışılmakta, Vince Gaffney'in ekibi Roma Dönemi Wroxeter'i yeniden kurmak için çabalamakta, Paley'in ekibi Nemrut'un sanal gerçeklik uygulaması için çalışmaktadır. Bunlar Dünya'da görülen sanal gerçeklik uygulamalarından sadece birkaçıdır. Sanal gerçeklik uygulamalarının sayısı ise her geçen gün artmaktadır. Sanal gerçeklik uygulamalarındaki en büyük sorun ise hangi bilgilerin arkeolojik bulgulara dayandığı, hangi bilgilerin kurgu olduğunun net olarak anlaşılmaması, birçok uzmanın birlikte çalışmasını gerektirmesi, ekonomik açıdan maliyetli olması ve özel alanlar gerektirmesidir (Renfrew ve Bahn, 2017, s.244-245).

Ören yerlerinde ya da arkeolojik açık hava müzelerinde ise sanal gerçekliğin uygulanabileceği alanlar belirlenerek sanal gerçeklik noktaları yaratılmalı, ziyaretçiler bu noktalarda sanal ortamı deneyimleyerek alanı daha kolay anlamalı, deneyimlemeli ve algılamalıdır.

3.3.2.3.3 Mobil Uygulamalar. Son yıllarda cep telefonu kullanımının yaygınlaşması ile tüm kurumlar inovasyon akımını benimsemeye başlamıştır. Cep telefonu kullanıcıları telefonlarında bulunan işletim sistemlerinden çeşitli uygulamaları indirerek kullanabilmektedir. Çeşitli müzeler ya da kültürel miras

alanlarında da sergileme ve sunum amaçlı mobil uygulamalar tasarlanarak kullanıma açılmaktadır. Bu uygulamaların arkeolojik alanlar ya da arkeoparklar için tasarlanması bu alanların algılanma seviyesini ve çekiciliğini arttırabilir.

Arkeolojik açık hava müzeleri için tasarlanacak mobil uygulamalar alana erişim, iletişim, ön bilgi gibi bilgilerin yanında arkeolojik alanları gezerken ziyaretçilere görsel ve işitsel olarak rehberlik hizmeti sunmaktadır. Farklı dil seçenekleri sayesinde de yabancı turistler gezerken alanı rahatlıkla anlayabilmektedir.

Benzer bir uygulama İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından İzmir Tarihi Kent Merkezi olan Kemeraltı Bölgesi için 2019 yılında kullanıma açılmıştır. Bu uygulama sayesinde turistler ya da yerliler bölge ile ilgili bilgileri alabilmekte, farklı deneyim rotası seçeneklerine tıklayarak günlerini nasıl geçireceklerini planlayabilmekte, gezdikleri alanlar ya da yapılar hakkında uygulama üzerinden bilgi sahibi olabilmektedir (Şekil 3.51). Ayrıca bölge ile ilgili haberler, duyurular, son gelişmeler de bu mobil uygulama üzerinden kullanıcılara duyurulmaktadır.

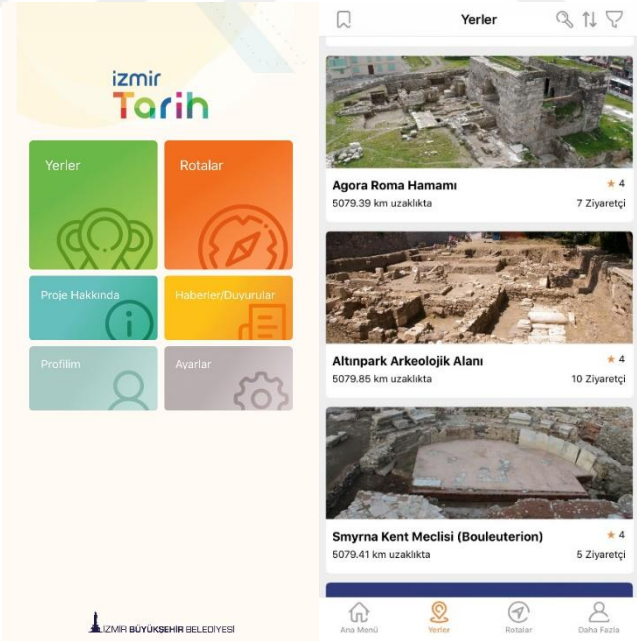

Şekil 3. 51 Kemeraltı Mobil Uygulaması (İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2019)

BÖLÜM DÖRT
ARKEOPARK ÖRNEKLERİNİN İNCELENMESİ

Dünya'da 'arkeopark' niteliği taşıyan birçok arkeolojik alan bulunmaktadır. Bu arkeolojik park alanlarının her biri birbirinden farklı dinamiklere sahiptir. Bu örneklerin hepsinin kendi dönemleri, bağlamları ve planlama kararları dahilinde incelenmesi gerekmektedir. Bu bölümde Türkiye'den beş, yurt dışından dört adet arkeopark niteliği taşıyan örnek dönemleri, planlama kararları ve bağlamları göz önünde tutularak incelenmiştir ve değerlendirilmiştir. Türkiye örnekleri yerlerinde incelenerek belirlenen kriterler doğrultusunda tablolar hazırlanmıştır. Yurt dışı örnekleri ise literatür taraması yapılarak değerlendirmeleri yapılmıştır.

İncelenecek yurt içi örneklerin seçiminde tez kapsamında tanımlanan 'arkeopark' kavramına yakın niteliklere sahip alanlar olması göz önünde bulundurulmuştur. Yurt dışı örneklerin seçiminde ise nitelikli planlama anlayışına ve farklı tasarım yaklaşımlarına sahip örneklerin incelenmesi uygun görülmüştür.

4.1 Türkiye'de Arkeoparkların Kapsamı ve Örnekleri

Türkiye'de 20.yüzyıl ortalarından itibaren Antik Yunan ve Roma Dönemi'ne ait alanlarda bilimsel kazıların yürütülmesi ve buluntuların sergilenmesi için çok sayıda çalışma yapılmıştır. Bu sergileme ya da sunum teknikleri genellikle anastilosis uygulamaları ve bilgilendirme panoları yardımı ile gerçekleştirilmiştir. Fakat bunlar kamunun bilgilendirilmesi bağlamında yetersiz kalan yöntemler olmuştur. Bu alanların ya da buluntuların tam olarak algılanması sağlanamamıştır. Bu nedenle günümüzde, ülkemizdeki Antik Yunan ve Roma Dönemi'ne tarihlenen arkeolojik alanlarda teknolojinin kullanıldığı daha güncel sunum teknikleri denenmeye başlanmıştır. Bu alanlarda birçok sunum ve sergileme tekniği denense de Türkiye'de tez kapsamında tariflenen Antik Yunan veya Roma Dönemi'ne tarihlenen ören yerlerine ait bir arkeopark alanı bulunmamaktadır.

Türkiye'de 1990'lı yıllardan itibaren Prehistorik Dönem'e ait olan arkeolojik alanların korunması ve sunumu üzerine çalışmalar hız kazanmıştır. Bu alanlarda, Klasik Dönem ören yerlerinden farklı olarak ziyaretçiler tarafından algılanması güç, temel niteliğinde kalıntılar bulunmaktadır. Buralarda bilgilendirme panoları ve anastilosis yöntemleri ile alanı ya da eserleri tanıtmak neredeyse imkansızdır. Bu nedenle Türkiye'de bazı Prehistorik Dönem Arkeolojik Alanları çevre düzenlemesi, canlandırmalar, deneysel arkeoloji, teknoloji kullanımı gibi güncel ve dinamik yöntemlerle birer açık hava müzesi ya da arkeoloji parkına dönüştürülmüştür.

Bu bölümde Türkiye'de bulunan beş adet arkeopark örneği yerinde incelenerek değerlendirmeleri yapılmıştır. Tez kapsamında belirlenen tasarım ve planlama kriterlerini sağlayıp sağlamadıkları tablolar aracılığıyla gösterilmiştir.

4.1.1 Bursa Aktopraklık Arkeoparkı

Tablo 4.1 Aktopraklık Arkeoparkı hakkında genel bilgiler

AKTOPRAKLIK ARKEOPARKI HAKKINDA GENEL BİLGİLER	
BULGULARIN AİT OLDUĞU DÖNEM	Prehistorik Dönem
BULUNDUĞU COĞRAFİ BÖLGE	Maramara Bölgesi
BULUNDUĞU ŞEHİR	Bursa
ŞEHİR MERKEZİNE UZAKLIK	30 kilometre
ARKEOLOJİK ALANIN KEŞİF YILI	2002
PROJENİN BAŞLANGIÇ YILI	2009

Aktopraklık Höyük, Bursa kent merkezine 30 km uzaklıkta, Nilüfer İlçesi'nin Akçalar Mahallesi'nde yer almaktadır. Höyük ile Ulubat Gölü arasında kuş uçuşu 4 km mesafe bulunmaktadır (Karul, 2017, s.81). Bölgedeki ilk yerleşimin MÖ 6300'lerde Neolitik Çağ'ın sonlarına ait olduğu bilinmektedir. Bu yerleşim yer değiştirerek kesintisiz olarak MÖ 5500'lere kadar sürmüştür. Buraya yerleşen ilk insanların avcılıkla uğraşan aynı zamanda çiftçilik ile alakalı işleri de sürdüren küçük bir topluluk olduğu saptanmıştır (Tablo 4.1) (Karul, 2015, s.XIII).

Aktopraklık arkeolojik alanı yaklaşık 70 hektar büyüklüğündedir ve bu alan üç tarihi yerleşim biriminden oluşmaktadır. Bu yerleşimler A, B ve C yerleşimi olarak adlandırılmıştır. Son Neolitik, İlk Kalkolitik, Orta Kalkolitik ve Bizans Dönemi kalıntılarını kapsayan bu yerleşimlerin her biri kendi içerisinde birden fazla katmanı barındırmaktadır. Yerleşmeler kısa mesafeler arasında yer değiştirmiştir. Bu durum tabakalamanın yapılmasını güçleştirirken, höyüğün farklı bölgelerinde kronolojik tespitler yapmayı kolaylaştırmaktadır. C alanında Neolitik Dönem, İlk Kalkolitik Dönem ve Bizans Dönemi kalıntılarına rastlanmaktadır. Yaklaşık 600 yıllık bir süreci kapsayan B alanı İlk Kalkolitik Dönem'den Orta Kalkolitik Dönem'e geçişe kadar olan süreci kapsamaktadır. Güney kısımda bulunan A alanında ise 60 metre çapında hendekle çevirili, İlk Kalkolitik Döneme ait yerleşime rastlanmıştır. Aktopraklık Arkeoloji Alanı'ndaki üst tabaka yerleşmeleri makinalı tarım, erozyon ve yamaç eğimi gibi nedenlerle aşınmıştır (Karul, 2017, s.86-87).

Alan üzerinde, standart konut yapısını andıran İlk Kalkolitik Döneme ait 39 tane yapı açığa çıkarılmıştır. 39 yapıdan 26 tanesi hendekle çevrili alan içerisinde konumlanmıştır. Bu 26 yapı üzerinde üç farklı evre tespit edilmiştir. Kazı verilerine göre; 22 yapı üst evreye, 3 yapı orta evreye, 1 yapı ise alt evreye aittir (Karul, 2017, s.130). Bu konutlardaki başlıca iç mekan ögelerini; fırın ve sekiler oluşturmaktadır. Konutların ön kısmında yaşantının geçtiği avlular bulunmaktadır. İç mekanda bulunan fırınların ve sekilerin yanısıra avlularda da fırınlara ve seki taşlarına rastlanmaktadır. Avluların bir bölümü sundurma ile örtülüdür (Şekil 4.1) (Karul, 2017, s.141-146).

Şekil 4.1 Aktopraklık Höyük B Alanı (Karul ve Avcı, 2010, s.256)

Aktopraklık Höyük, 2002 yılında İstanbul Üniversitesi Tarihöncesi Arkeolojisi Anabilim Dalı'na ait bir grup tarafından bölgede yapımı planlanan sanayi bölgesi içinde olası arkeolojik alanların tespiti için yapılan araştırmada keşfedilmiştir (Karul, 2017, s.83). Alanın sanayi bölgesi içinde olması, alanda yapılaşma riskini beraberinde getirmiştir. Bu durum, alan için bir koruma ve kültürel miras projesi başlatılmasını zorunlu kılmış ve hızlandırmıştır. Alanın potansiyelleri de çevre düzenleme ve açık hava müzesi projesi için uygun bulunmuştur (Karul, 2017, s.84). Bunlar sonucunda bu alanda bir arkeopark projesinin uygulanmasına yönelik çalışmalar başlatılmıştır. 2009 yılından bu yana Aktopraklık Höyük'te arkeolojik araştırmalarla birlikte bir kültürel miras projesi de yürütülmektedir. Bu alana 'Aktopraklık Arkeoparkı'nın yanı sıra 'Aktopraklık Açık Hava Müzesi' ya da 'Aktopraklık Arkeoloji Okulu' da denmektedir. Alanda yürütülen yönetim planı öncelikli olarak ziyaretçilerin ve öğrencilerin arkeoloji, tarih ve mimarlık alanında çeşitli eğitimler almalarını ve etkinliklerin gerçekleştirilmesini amaçlamaktadır (Karul, 2017, s.173).

Aktopraklık Arkeoparkı'nın biri Kuzey'den biri Doğu'dan olmak üzere iki farklı giriş kapısı bulunmaktadır. Bu giriş kapıları birbiri ile uyumlu bir mimari dile sahiptir. Kuzey kapısı ilk olarak müze ve ziyaretçi merkezine ulaştırırken, doğu kapısı eğitim ve atölye birimlerine açılmaktadır (Şekil 4.2 ve Şekil 4.3)

Şekil 4.2 Aktopraklık Arkeoparkı Öneri Vaziyet Planı (Karul ve Avcı, 2010, s.256)

Şekil 4.3 Aktopraklık Arkeoparkı giriş kapısı (Kişisel arşiv, 2017)

Aktopraklık Höyüğü'nde arkeolojik kazı yöntemleri ile açığa çıkarılan kalıntıların sürdürülebilirliklerinin sağlanması adına gerekli konservasyon ve restorasyon

çalışmaları yapılmaktadır. Gerekli görülen alanlara kalıntıların dış etkilerden korunması için üst örtü tasarımları yapılmıştır (Şekil 4.4).

Şekil 4.4 Alandaki arkeolojik kalıntılar (Kişisel arşiv, 2017)

Aktopraklık Kültürel Miras Yönetim Planı'nın hedef kitlesini, günübirlik ziyaretrçiler, her yaştan öğrenciler, eğitimciler ve uzmanlar oluşturmaktadır. Projenin hedefleri ise; ziyaretçiler için bir karşılama merkezi yapılması, arkeolojik kalıntıların korunarak yerlerinde sergilemeye açılması, canlandırmaların yapılması, eğitim, turizm ve sunum faaliyetleri için konaklama, atölye ve diğer tesislerin yapılması olarak belirlenmiştir (Karul ve Avcı, 2010, s.244).

Aktopraklık Kültürel Miras Alanı kapsamında Prehistorik Dönem'e ait iki evre olan Neolitik ve Kalkolitik Çağ'a ait bulgular canlandırılmış, ayrıca bu iki evre haricinde Bursa'ya ait geleneksel köy dokusu da alana taşınmıştır. Bu canlandırmalar alan üzerinde arkeolojik kalıntıların bulunmadığı, erişilebilir bölgelerde konumlandırılmıştır. Yerleşimin ölçekli maketleri ya da 1/1 ölçekli canlandırmaları alanın sunumu ve algılatılmasında büyük rol oynamaktadır. Buradaki canlandırmalar dönemlere ait mimari ya da yerleşim dokusunun canlandırılmasının yanında eşyaların ya da geleneklerin canlandırılmasını da kapsamaktadır. Bu canlandırmaların çoğunluğu deneysel arkeoloji yöntemlerinden yararlanarak oluşturulmuş ayrıca yapım sürecinde çevre halkın alana katılımı önemsenmiştir (Şekil 4.5). Aktopraklık Arkeoparkı'nda ziyaretçiler alanın mimarisini, eşyaların üretimini, döneme ait gelenekleri, düşünme biçimlerini, yaşantılarını canlandırmalar ve deneysel arkeoloji

yöntemleri ile anlamakta ve öğrenmektedir (Şekil 4.6). Bu uygulamalar sayesinde toplumun her kesimine hitap edilebilmekte, alanın çekiciliği, algılanabilirliği ve dinamikliği arttırılmaktadır.

Şekil 4.5 Kalkolitik Dönem mimarisinin canlandırmasının yapım sürecine çevre halkın katılımı (Karul ve Avcı, 2010, s.258)

Şekil 4.6 Kalkolitik Köy Canlandırması (Kişisel arşiv, 2017)

Alan üzerinde ziyaretçilerin dönemleri sıralı olarak deneyimleyebilecekleri bir gezi rotası düzenlenmiştir (Şekil 4.7). Bu rota ile öncelikle Neolitik Dönem canlandırması, sonrasında Kalkolitik Dönem canlandırması deneyimlenmektedir. Neolitik ve Kalkolitik Dönemlerin canlandırmaları arasında sarmaşıklarla kaplı bir tünelden geçilmektedir (Şekil 4.8). Bu tünelin yapılmasının amacı ziyaretçilerin tünelden geçtiklerinde adeta bir zaman tünelinden geçmişçesine farklı bir döneme ulaşıldığının

algılatılmasıdır. Gezi güzergahı; sonrasında ziyaretçileri, B Alanı'na çıkarmaktadır. Bu alanda seyir kulesine çıkarak arkeolojik alanın bütünü izlenebilmektedir. Bu alanın ardından ise henüz uygulanmamış olan ve Bizans Dönemi'nin canlandırılacağı alana ulaşılmaktadır. Gezi güzergahı geleneksel köy dokusunun canlandırıldığı Eskikızılelma Köyü'nden taşınarak getirilen altı konut, ambar, köy kahvesi, pazar yeri gibi birimlerin deneyimlenmesi ile son bulmaktadır. Gezi rotasının malzemesi bazen moloz taş, daha büyük boyutlu düzenli kesilmiş taş, ahşap ya da doğal patikalardan oluşmaktadır. Bu malzemeler bulundukları alanlara göre bilinçli olarak farklı tasarlanmıştır. Gezi rotasının doğal malzemelerden yapılması ve sökülür takılır nitelite olması zemine yapılacak tahribatı minimum düzeye indirmeyi sağlamaktadır. Bu rota bilgi panoları, aydınlatma elemanları ve tabelalar ile desteklenmiştir. Güzergahın dönemleri sırasıyla gezdirmesi geçmiş dönemleri anlamlandırmayı ve algılamayı kolaylaştırmaktadır.

Şekil 4.7 Alanda bulunan gezi güzergahı (Kişisel arşiv, 2017)

Şekil 4.8 Dönemler arasındaki algısal geçişi sağlayan zaman tüneli (Kişisel arşiv, 2017)

Neolitik Dönem'e ait mimarinin, bulguların ve yaşantının canlandırıldığı alan Neolitik Dönem verilerine göre deneysel arkeoloji yöntemleri ile inşa edilmiş, daire planlı ve saman gibi doğal malzemelerin kullanıldığı yedi adet kulübeden oluşturulmuştur (Şekil 4.9). İlk Kalkolitik Dönem Köy Canlandırması'nda hendekle çevrili yerleşim dokusu canlandırması yapılan dört yapı, kısmen canlandırılan hendek, sundurma, avlu gibi yapı öğeleri ve konut içerisindeki eşyaların canlandırmaları ile temsil edilmiştir (Şekil 4.10 ve Şekil 4.11). Canlandırma yapılacak alan seçilirken Kalkolitik Dönem'e ait kalıntıların bulunduğu bölgeye yakın bir alan seçilmiştir. Bu sayede ziyaretçiler gerçek kalıntılar ile canlandırmaları ilişkilendirebilmektedir. Canlandırma alanlarının seçimindeki bir diğer kriter de diğer döneme ait canlandırmaların görünmeyeceği bir konum seçerek ziyaretçilerin kendini o dönemde hissetmesini kolaylaştırmak olmuştur. Bu canlandırmalar aslına uygun malzemeler ile yapılmıştır (Karul, 2017, s.179).

Şekil 4.9 Neolitik Köy Canlandırması (Kişisel arşiv, 2017)

Şekil 4.10 Kalkolitik Köy Canlandırması arka kısmında bulunan hendek (Kişisel arşiv, 2017)

Şekil 4.11 Kalkolitik Köy Canlandırması iç mekan düzenlemesi (Kişisel arşiv, 2017)

Eski Kızılelma Köyü'ne ait altı geleneksel köy konutu yerinde belgelendikten sonra, taşınarak Aktopraklık Arkeoparkı'na getirilmiş ve özgün hallerine uygun olarak tekrar inşa edilmiştir (Şekil 4.12). Bu konutların her birine Kızılelma Köyü'nün ya da Bursa civarındaki diğer kırsal yerleşimlerin geleneklerine ait işlevler verilmiştir. Bu geleneksel konutların işlevleri; köy konağı, gelin evi, dokuma evi, yemek evi, masal evi olarak belirlenmiştir (Karul, 2017, s.174). Bu alan ziyaretçilerin ilgisini çekebilecek, iç ve dış mekanlarında çeşitli aktivitelerin ve etkinliklerin gerçekleştirilebileceği rekreasyon alanları olarak tasarlanmıştır (Şekil 4.13).

Şekil 4.12 Eski Kızılelma Köyü'nün çevredeki köylülerin katılımı ile taşınması ve yeniden yapımı (Karul ve Avcı, 2010, s.261)

Şekil 4.13 Aktopraklık Arkeoparkı'na taşınan Eski Kızılelma Köyü (Kişisel arşiv, 2017)

Aktopraklık yönetim planı kapsamında alandaki canlandırmalar dışında alanı tanıtan bir müze yapısı, karşılama binası, dinlenme birimleri, giriş kapısı, otoparklar, çevre düzenlemesi, çocuk kazı alanı, kazı evi, seyir kulesi, araştırma, eğitim ve konaklama birimleri de bulunmaktadır.

Aktopraklık Müze Binası ise; kapalı bir mekanda sergilenmesi gereken eserlerin sergilenmesi için ayrıca ziyaretçilerin ihtiyaçlarına yönelik diğer işlevleri barındırması sayesinde konfor koşullarının sağlanması için inşa edilmiştir (Şekil 4.14). Bu müze yapısı amacına hizmet etse de gabari, form, malzeme ve yapım tekniği bakımından arkeolojik alana uygun bir yapı değildir. Yapının yerleşim alanında kazı yapılmamasına karşın kazı alanına yakın bir bölgede bulunan bu bina arkeolojik alanda zemin tahribatını arttırmıştır. Tasarımın olumlu yönü ise yapının konumu sebebi ile kazı ve canlandırma alanından algılanmıyor oluşu ve bu sayede insanların kendilerini canlandırmaları gezerken geçmiş dönemlerde hissetmesinin kolaylaştırılmasıdır. Geçici süre ile, Aktopraklık Karşılama Merkezi alana gelen ziyaretçilerin ilk olarak girecekleri ve deneyimleyecekleri alan olarak tasarlanmıştır. Burada projenin ve bazı arkeolojik kalıntıların tanıtıldığı alanlar, sergi salonu, sunum salonu, kafeterya, dinlenme alanı gibi birimler bulunmaktadır. Karşılama Merkezi'nde ziyaretçiler fiziksel ve sosyal ihtiyaçlarını rahatlıkla karşılayabileceklerdir (Şekil 4.15).

Şekil 4.14 Aktopraklık Höyük Müze Yapısı (Kişisel arşiv,2017)

Şekil 4. 15 Aktopraklık Höyük Karşılama Binası (Kişisel arşiv, 2017)

Karşılama Binası, ziyaretçi merkezi ve müze binasından önce inşa edilmiştir. Bu yapının, müze yapısının inşaatı bitene kadar ziyaretçilere alan hakkında bilgilendirmelerin yapıldığı kapalı mekan olarak kullanılması planlanmıştır. Yapının içerisinde iki ve üç boyutlu görsel bilgilendirme elemanları bulunmaktadır. Kalkolitik Çağ'a ait alanın üç boyutlu maketi, ölü gömme geleneğinin canlandırılması, geçmiş dönemlere ve alandaki kazılara ait bilgilendirme panoları bu görsel elemanlardan bazılarıdır (Şekil 4.16).

Şekil 4.16 Karşılama Binası iç mekandaki sergi ve maketler (Kişisel arşiv, 2017)

Aktopraklık Arkeolojik alanının tarih öncesi dönemi anlatan, topluma dönük ve eğitim odaklı bir 'arkeoloji okulu' olması amaçlanmıştır. Burada eğitim verilmesi istenen hedef kitle ilköğretim, ortaöğretim ve arkeoloji eğitimi alan lisans öğrencileri olarak belirlenmiştir. Öğrenciler ve uzmanların bu alanda buluşarak deneysel çalışmaları sürdürecek ve ilgili konularda eğitim alacaklardır. Arkeolojik alandaki tüm birimlerde bu hedef doğrultusunda tasarlanmıştır. Belirli günlerde alanda düzenlenen atölyelerde, ziyaretçiler uzmanlarla birlikte tarihöncesi teknikler ile inşa yöntemleri, eşya yapımı, dokuma, boyama, yemek yapımı gibi konularda bilgiler almaktadırlar. Bu eğitimler sayesinde toplumdaki arkeoloji, tarih ve koruma bilincinin ve farkındalığının artacağı düşünülmüştür (Karul, 2015, s.xv-xvii).

Alanda belirli aralıklarla düzenlenen arkeoloji atölyelerinde üniversitelerin ilgili bölümlerinden öğrenciler, uzmanlar tarafından planlanmış bir program dahilinde buluşmaktadır. Program kapsamında teorik eğitimin yanında pratik eğitimler ve deneysel uygulamalar da planlanmıştır. Burada öğrenilen uygulamalardan bazıları, taşları yontma yöntemi ile alet yapımı, geleneksel yöntemler ile kumaş boyama, madencilik, çanak çömlek yapımı, sepetçilik gibi konulardan oluşmaktadır. Bu uygulamalar dışında uzmanlık alanı ile ilgili arkeometrik yöntemler, mimarlık tarihi, dijital belgeleme yöntemleri, fotoğrafçılık gibi konularda da çeşitli seminer ya da eğitimler verilmektedir (Karul, 2015, s.XXI).

Şekil 4.17 Aktopraklık Arkeoparkı çocuklar için yapay kazı alanı (Kişisel arşiv, 2017)

Çocuklar için tasarlanmış yapay kazı alanında çocuklara arkeoloji bilimi ve kazı yöntemleri tanıtılmakta ve çocukların belirli uygulamaları deneyimlemeleri amaçlanmaktadır (Şekil 4.17). Bu alanın hemen yanında çocuk kazı evi ve sergileme birimleri bulunmaktadır. Çocuk kazı evinde ise çocuklara belgeleme ve çizim yöntemleri öğretilmektedir (Şekil 4.18).

Şekil 4.18 Aktopraklık Arkeoparkı Çocuk Kazı Evi (Keskin arşivi, 2017)

Aktopraklık Arkeoparkı dinamikliği ve katılımcı yönü ile öne çıkmaktadır. Burada uygulanan yönetim planı, canlandırmalar ve deneysel arkeoloji uygulamaları ile geçmiş ile etkileşim kurulmasını amaçlayan bir yapıya sahiptir. Bu etkileşim sayesinde Aktopraklık Arkeoparkı bir kültürel miras projesi olmanın ötesinde bilgi edinme ve bilgi paylaşma platformu olmayı hedeflemektedir.

Bölge, sahip olduğu arkeolojik altyapının yanısıra Ulubat Gölü ve Uludağ gibi turistik bölgelere yakınlığı sebebiyle de turizm potansiyeline sahiptir. Bu doğal, kültürel, tarihi ve turistik potansiyeller Aktopraklık Arkeoparkı'nı ilgi odağı haline getirme konusunda ve öngörülen projelerin geliştirilmesi konusunda alana katkı sağlamaktadır (Karul ve Avcı, 2010, s.243).

Arkeolojik alanın sanayi bölgesi içinde olması alanın korunması ve misyonu açısından dezavantaj yaratmaktadır. Bu sanayi yapıları kazı alanının ve ören yeri sınırlarının çok yakınında konumlanmıştır. Çevrede silüeti etkileyen sanayi yapılarının inşasına izin verilmemeli ve mevcut sanayi yapılarının bölgeden kaldırılması için çalışmalar yapılmalıdır.

Projede arkeolojik kalıntıların bulundukları çevre ve bağlamla ilişki kurduğu düşünülerek bu kalıntıların yerlerinde sergilenmeleri önemsenmiştir. Bu kalıntılar sergilenirken ziyaretçilerin arkeolojik bıluntuları anlamlandırması adına bilgilendirmeler ve çeşitli sunum yöntemleri kullanılmaktadır. Ziyaretçilerin buluntuların dönemsel ayrımlarını yapmaları ve geçmişi daha iyi anlamlandırmaları için de çeşitli canlandırmalar yapılmıştır. Tüm bu canlandırmalar deneysel arkeoloji ve etnografik verilere dayanarak uygulanmıştır.

Aktopraklık Arkeoparkı'nın hedefler, planlama kriterleri ve tasarım kriterleri doğrultusunda değerlendirmesi yapılmıştır. Bu değerlendirmeler aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir (Tablo 4.2, Tablo 4.3 ve Tablo 4.4).

Tablo 4.2 Aktopraklık Arkeoparkı'nın hedefler bağlamında değerlendirilmesi

AKTOPRAKLIK ARKEOPARKI'NIN HEDEFLER BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ		
KORUMA HEDEFİ	✓	Aktopraklık Arkeopark kamu üzerinde yarattığı bilinç ve uygulamalar ile koruma hedefini gerçekleştirebilmektedir.
SUNUM VE SERGİLEME HEDEFİ	✓	Buluntular ve eserler güncel sunum teknikleri ile sunulmakta ve sergilenmektedir.
SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK HEDEFİ	✓	Alan üzerinde koruma bilinci yaratılması alanın sürdürülebilirliğini sağlamaktadır.
EĞİTİM HEDEFİ	✓	Belirli periyotlarda çocuklara ve gençlere yönelik eğitim faaliyetleri düzenlenmektedir.
DİNAMİZM HEDEFİ	✓	Alanda canlandırmalar, çevre düzenlemesi, etkinlikler yapılması alanın dinamikliğini arttırmaktadır.
TURİZM HEDEFİ	✗	Alan hedeflediği turist sayısına ulaşamamaktadır ve bölgedeki turizm rotasına entegre olamamıştır.

Tablo 4.3 Aktopraklık Arkeoparkı'nın planlama kriterleri bağlamında değerlendirilmesi

AKTOPRAKLIK ARKEOPARKI'NIN PLANLAMA KRİTERLERİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ		
ALAN YÖNETİMİ	✓	Aktopraklık Arkeopark'ında aktif olarak uygulanan alan yönetim planı bulunmaktadır.
KORUMA	✓	Arkeolojik eserleri ve alanı korumak için birçok fiziksel koruma yöntemi uygulanmaktadır.
GÜVENLİK	✗	Alan üzerinde güvenliği sağlamak için çeşitli önlemler alınsa da alanın çok büyük olmasından kaynaklanan güvenlik zafiyeti bulunmaktadır.
ERİŞİLEBİLİRLİK	✗	Alanın şehir merkezine uzak olmasından dolayı alana toplu taşıma ile erişim konusunda sıkıntılar vardır.
KÜLTÜREL TURİZME ENTEGRASYONU	✗	Bölgede birçok turistik alan olmasına karşın Aktopraklık Arkeoparkı henüz bölge turizmine entegre olamamıştır.
BÖLGESEL GELİŞİME KATKISI	✗	Alanın yeteri kadar turist çekememesinden dolayı Aktopraklık Arkeoparkı bölgesel gelişime hedeflediği katkıyı sağlayamamaktadır.
İNTERNET SİTESİ VE SOSYAL MEDYA KULLANIMI	✗	Bursa İli üzerindeki kültürel alanları tanıtan internet sitesi dışında Arkeopark'a özel bir resmi internet sitesi yoktur. Sosyal medya kullanımı da yetersizdir.
ÇEVRE HALKIN ALANA KATILIMI	✓	Dönem canlandırmaları ve diğer yapıların inşasında çevre halkın alana katılımı önemsenmiştir.
ETKİNLİKLER	✓	Arkeopark Alan Yönetimi kapsamında yılın belirli dönemlerinde belirli kitlelere yönelik etkinlikler düzenlenmektedir.
REHBER/KILAVUZ	✓	Alanda belediyenin görevlendirdiği kişiler tarafından rehber hizmeti verilmektedir. Fakat ziyaretçi sayısının arttığı dönemlerde bu hizmet yetersiz kalmaktadır.

Tablo 4.4 Aktopraklık Arkeoparkı'nın tasarım kriterleri bağlamında değerlendirilmesi

AKTOPRAKLIK ARKEOPARKI'NIN TASARIM KRİTERLERİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ		
GİRİŞ-ÇIKIŞ	✓	Aktopraklık Arkeoparkı'nda kontrollü şekilde tasarlanmış, biribiri ile uyumlu biri giriş ve biri çıkış kapısı olmak üzere iki ayrı kapı bulunmaktadır.
KARŞILAMA	✓	Giriş alanında ziyaretçileri karşılamak amacıyloa inşa edilmiş karşılama birimi bulunmaktadır.
GEZİ ROTASI	✓	Alan üzerinde sıralı ve düzenli olarak tasarlanmış gezi rotası bulunmaktadır.
YÖNLENDİRME	✓	Gezi rotası üzerinde, belirli noktalarda konumlandırılmış ve diğer donatılarla uyumlu şekilde tasarlanmış yönlendirme elemanları bulunmaktadır.
BİLGİLENDİRME	✓	Alanda eserleri ve dönemleri anlatan bilgilendirme panoları bulunmakaktadır.
ENGELLİ ÇÖZÜMLERİ	✓	Alan üzerinde engellilere yönelik çözümler yapılmıştır.
KORUMA ÇATILARI	✓	Korunması gerekli alanlar üzerine ve çocuk kazı alanının üzerinde birbiri ile uyumlu koruma çatıları inşa edilmiştir.
KAPALI SERGİ MEKANI	✓	Kapalı mekanda sergilenmesi gerekli eserler için kapalı sergi mekanı bulunmaktadır.
ZİYARETÇİ MERKEZİ YAPISI	✓	Ziyaretçilerin ihtiyaçlarına yönelik ziyaretçi merkezi yapısının inşası 2018 yılında tamamlanmıştır
HİZMET/SERVİS MEKANLARI	✓	Alanda birçok noktada uzmanlara ve ziyaretçilere yönelik hizmet ve servis mekanları bulunmaktadır.
ÇALIŞAN UZMANLARA YÖNELİK DONATILAR	✓	Alanda çalışan uzman ya da öğrencilere yönelik çalışma ve konaklama mekanları bulunmaktadır.
DENEYSEL ARKEOLOJİ	✓	Arkeopark alanında aktif olarak Neolitik ve Kalkolitik Dönemler'e yönelik deneysel arkeoloji uygulamaları sürdürülmektedir.
TEKNOLOJİ KULLANIMI	✗	Alanda teknoloji kullanımı yetersizdir.
SANAL GERÇEKLİK TEKNOLOJİSİ	✗	Sanal gerçeklik uygulaması bulunmamaktadır.
DUYULARA YÖNELİK TEKNİKLER	✗	Duyulara yönelik teknoloji ya da teknikler kullanılmamaktadır.
SİMÜLASYON TEKNOLOJİSİ	✗	Simülasyon teknolojisi kullanılmamaktadır.

4.1.2 İzmir Yeşilova Höyüğü

Tablo 4.5 Yeşilova Höyüğü hakkında genel bilgiler

YEŞİLOVA HÖYÜĞÜ HAKKINDA GENEL BİLGİLER	
BULGULARIN AİT OLDUĞU DÖNEM	Prehistorik Dönem
BULUNDUĞU COĞRAFİ BÖLGE	Ege Bölgesi
BULUNDUĞU ŞEHİR	İzmir
ŞEHİR MERKEZİNE UZAKLIK	11 kilometre
ARKEOLOJİK ALANIN KEŞİF YILI	2005
PROJENİN BAŞLANGIÇ YILI	2009

2003 yılında bulunan Yeşilova Höyüğü İzmir İli içerisindeki bilinen en eski yerleşim alanıdır. Bornova ovasında konumlanan Yeşilova Höyüğü'ne 400 metre mesafede bulunan Yassıtepe Höyüğü ve İpeklikuyu Höyüğü'nü içeren 500 metre çapındaki alan İzmir'in Prehistorik Çağ'a ait yerleşim bölgesidir (Tablo 4.5). Yeşilova Höyüğü'nde farklı dönemlere ait tarih katmanları bulunmaktadır. Alanda somut verilerine ulaşılan üç ana tarih katmanı vardır. Bunlar; Geç Roma-Erken Bizans, Neolitik Çağ ve Kalkolitik Çağ'a ait katmanlardır. Bölgede tarım, hayvancılık ve avcılığın yapıldığına dair izlere ulaşılmıştır. Buradaki yerleşimin terkedilme nedeni ise Bornova Ovası'nın, derelerin getirdiği alüvyonlar ile dolması olarak bilinmektedir (Derin, 2010, s.264).

2003 yılında keşfedilen Yeşilova Höyüğü'nde kazılar 2005 yılında başlamıştır. Önceleri ağaçlar ile kaplı olan arazideki ağaçlar sökülmüştür. Arazinin boş bir alanı tanımlaması ve kentin yapılaşmamış bir bölgesinde oluşu buraya moloz yığınlarının atılmasına sebep olmuştur. Bunlar sonucunda koruma sorunları ortaya çıkmış ve alanın korunabilmesi için imar planının düzenlenerek alanın arkeolojik sit alanı olarak değiştirilmesi şart olmuştur. Bu sayede höyük bilimsel çalışmaların ve araştırmaların sürdürülebileceği bir alan haline dönüşmeye başlamıştır. 2005 yılında arkeolojik sit ilan edilen Yeşilova Höyüğü'nde ilk olarak güvenliğin ve korumanın sağlanması için alanın çevresi tel örgü ile çevrilmiştir. 2009 yılında Bornova Belediyesi tarafından 'Koruma Aamaçlı İmar Planı' hazırlanarak İzmir 1 No'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını

Koruma Kurulu'na sunulmuştur ve kurul tarafından onaylanmıştır. Bu sayede Yeşilova'nın bilimsel çalışmaların sürdürülmesi ve bu çalışmaların topluma sunumu adına ilk adım atılmıştır (Derin, 2010, s.264-265).

Yeşilova Höyüğü'nün kent içinde olması, kent merkezine yakınlığı, üniversitelere yakınlığı alanın bir arkeolojik araştırma ve bu araştırmaların toplumla buluşma noktası olması potansiyelini beraberinde getirmiş ve bu yönde çeşitli projeler başlatılmıştır. 2008 yılında Ege Üniversitesi ve Bornova Belediyesi ortaklığında 'Zaman Yolculuğu' adında bir sergileme ve sunum projesi hazırlanmıştır. 2009 yılında faaliyetleri başlatılmış olan bu program, farklı yaş gruplarındaki öğrencilere yönelik olarak geliştirilmiştir (Şekil 4.19). Bu projede ziyaretçilere İzmir'in Tarih Öncesi Dönemi'ne ait kültürü, yerleşme dokusu, mimarisi, yaşantısı, gelenekleri gibi konularda bilgiler ve eğitimler verilmektedir (Şekil 4.20). Bu projede güncel sunum teknikleri, deneysel arkeoloji ve canlandırmalar aracılığı ile verilerin topluma anlatılması ve toplumun geçmiş hakkında bilgi sahibi olması amaçlanmıştır (Derin, 2010, s.265; Derin, 2014, s.41). Bu alternatif sergileme ve eğitim yöntemi sayesinde geçmiş kültürlerin, tarihin, arkeolojinin ve mimarinin daha iyi algılanması sağlanmaktadır. 'Zaman Yolculuğu' Projesi çevreye turistik ve kültürel açıdan da katkı sağlamaktadır.

Şekil 4.19 'Zaman Yolculuğu' Projesi Neolitik Köy Canlandırması (Kişisel arşiv, 2017)

Şekil 4.20 Deneysel arkeoloji alanına gelen ilköğretim öğrencileri (Kişisel arşiv, 2017)

Zaman Yolculuğu Projesi; ön eğitim, aktivite ve sonrası olmak üzere üç aşamada gerçekleştirilmektedir. Tüm bu aşamalar belirlenen gruplara yönelik olarak uzmanlar eşliğinde uygulanmaktadır. Ön eğitim aşamasında katılımcıların yaşlarına göre tarihi çevre, kültürel değerler, mimari, dönemin yaşantısı ile ilgili bilgiler verilmektedir. Ziyaretçilere konferans verilerek alan hakkındaki teorik bilgiler ilgi çekici eğitim yöntemleri ile öğrencilere aktarılmakadır. Sonrasında grupça eserlerin sergilendiği sergi alanı ve arkeolojik kazı alanında gezilmektedir. Bu gezi sırasında da öğrencilere kazı süreci ve buluntular hakkında çeşitli bilgilendirmeler yapılmaktadır. Buradan sonra ise alandaki en ilgi çekici bölüm olan Neolitik Köy Canlandırması'na ulaşılmaktadır. Burada öğrenciler tıpkı Neolitik Dönem'deki gibi deri kıyafetler giyerek o dönemin aktivitelerini ve geleneklerini canlandırmaktadırlar. Burada farklı yaş gruplarındaki öğrenciler Neolitik Dönem günlük yaşantısının her aşamasını görme fırsatını bulmaktadır. Bu köy canlandırması sayesinde ziyaretçiler, Neolitik Dönem teknikleri ile alet ya da eşya yaparlar, taş aletleri kullanırlar, kil malzemeyi işlerler, küçük heykelcikler yaparlar, kilden yapılan eşyaları pişirmek ve sertleşmesini sağlamak için ateş yakarlar ve pişirme işlemini gerçekleştirirler, süs eşyaları tasarlarlar ve onları boyarlar, dönemin malzemeleri ile yemek yaparlar ve bu yemekleri tadarlar, dönemin teknikleri ile avcılığı deneyimlerler, dönemin mimarisini ve konut yapısını algılarlar (Şekil 4.21). Eğitimin son aşamasında ise öğrenciler köyden bir rota ile günümüze ulaşmaktadır. Bu rota boyunca günümüze doğru tarihlenen dönemler hakkında tarihi ve kültürel bilgilendirme yapılmaktadır. Bu program Yeşilova Höyüğü Alan Yönetim Planı kapsamında okulların ziyaretçi merkezi ile iletişime geçerek

aldıkları randevulara göre belirlenen zamanlarda yapılmaktadır. Yaklaşık olarak 30-40 kişilik öğrenci gruplar bu alanı ziyarete gelmektedir (Derin, 2010, s.268-269).

Şekil 4.21 Deneysel arkeoloji yöntemi ile kilden alet yapımı (Kişisel arşiv, 2017)

Arkeolojik alanda ve çevresinde 2010 yılına kadar kentsel donatılar, erişim ağı ve ziyaretçilere yönelik işlevler eksik kalmıştır. 2010 yılı itibarı ile Bornova Belediyesi alanın çevresindeki kamusal alanlarda, yollarda, köprülerde düzenlemeler yapmaya başlamış, alanın aydınlatmasını ve diğer kentsel donatıları sağlamıştır. Yine 2010 yılında ziyaretçi merkezinin uygulaması için Bornova Belediyesi alana yönelik diğer çalışmaları başlatmıştır. Uygulanacak projenin bir mimari proje yarışması sonucu seçilmesi öngörülerek bir proje yarışması açılmıştır. Yarışmada birinci gelen projenin inşa süreci 2012 yılında başlamıştır. Seçilen proje, 4200 metrekarelik kapalı alana ve bu kapalı mekanlarla bütünleşen açık alanlara sahiptir (Şekil 4.22 ve Şekil 4.23). Projedeki kapalı mekanların açık alanlarla kurduğu güçlü ilişki projenin yarışmada birinci seçilmesinde etkili olmuştur. Bu merkezin projesinin yanında logosu, broşürü, internet sitesi, burada çalışacak uzmanlar ve diğer her şey alan yönetim planına dahil edilerek buranın nitelikli bir 'Tarih Öncesi Yaşam Müzesi' ve 'Ziyaretçi Merkezi' olması yönünde çalışılmıştır. Bu projenin birincil amacı ise arkeolojik alanı turizm ve eğitim ile bütünleştirerek toplumu arkeolojik alan hakkında bilgilendirmek, bu sayede tarihi alanlara karşı bilinç ve olumlu bir anlayış geliştirmektir (Derin, 2010, s.266; Derin, 2014, s.41).

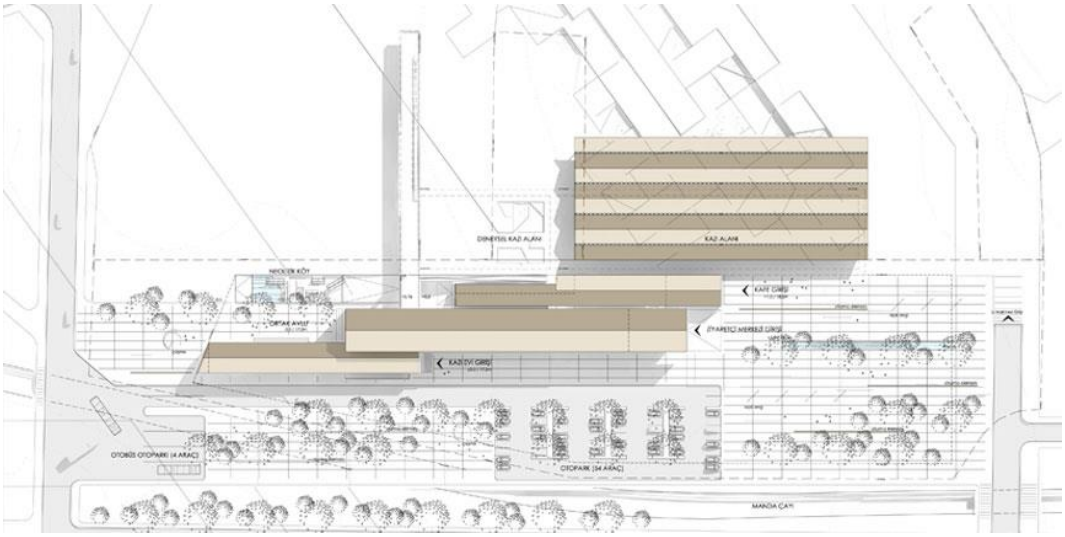

Şekil 4.22 Yeşilova Höyüğü Ziyaretçi Merkezi ve Kazı Alanı Vaziyet Planı (Yeşilova Höyüğü Ziyaretçi Merkezi ve Kazı Evi, b.t)

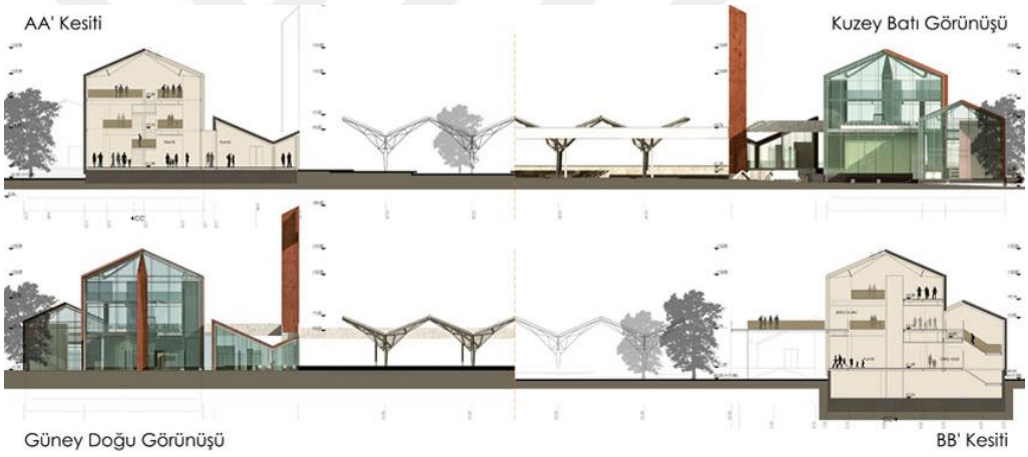

Şekil 4.23 Yeşilova Höyüğü Ziyaretçi Merkezi ve Kazı Alanı Projesi Kesit ve Görünüşleri (Yeşilova Höyüğü Ziyaretçi Merkezi ve Kazı Evi, b.t)

Şekil 4.24 Yeşilova Höyüğü Ziyaretçi Merkezi (Kişisel arşiv, 2017)

2012 yılında inşa sürecine başlanan Yeşilova Ziyaretçi Merkezi'nin ana tasarım yaklaşımı, kazı alanı ve yapılaşma alanını birbirinden ayıran bir sınır oluşturmaktır. Bu sınırın algısal olarak geçmiş ile günümüzü birbirinden ayıran bir sınır olması öngörülmüştür. Bir duvar ile biribirinden ayrılması istenen kazı alanı ve Ziyaretçi Merkezi'nin hem birbirinden ayrılan hem de kazı ve sergileme işlevleri olarak birbirini besleyen iki alan olması öngörülmüştür. Proje; ziyaretçi merkezi bloğu, kazı evi bloğu ve geçiş fonksiyonu üstlenen blok olarak üç ayrı blok şeklinde ele alınmıştır. Ziyaretçi merkezi bloğu en çok dikkat çekecek şekilde uzun ve gabari olarak yüksek tasarlanmıştır (Şekil 4.24). Kazı evi bloğu ise ziyaretçi merkezi bloğuna göre alçak ve kısadır. Geçiş bloğu ise rekreatif ve sosyal aktivitelerin gerçekleştirileceği mafsal bölge olarak tasarlanmıştır. Bölgenin imar planları incelenerek gelecekteki yayılım tahminlerine göre alana erişimin ve girişin, ziyaretçilerin kendini Prehistorik Çağ'da hissedebilmeleri adına kent kalabalığından, gürültüden ve kaos ortamından uzak olan güneydoğu yönünden olması bu sayede ziyaretçilerin kentten izole olması öngörülmüştür. Kazı evi bölümü ise kentle daha ilişkili olan kuzey bölümünde konumlandırılmıştır. Ziyaretçilerin alana gireceği bölüm ile ilişkilenen açık alana otobüsler ve kişisel araçlar için otopark da yapılmıştır. Ziyaretçiler araçlarını park ettikten sonra isterlerse Ziyaretçi Merkezi'ne isterlerse direk Neolitik Köy Canlandırması'na ya da kazı alanına ulaşabilmektedir. Yapının çatısının ise; sade ve net bir form olarak kırma çatı yapılmasına karar verilmiştir. Çatının güney yönü masif iken kuzey yönü yarı geçirgendir (Yeşilova Höyüğü Ziyaretçi Merkezi ve Kazı Evi, b.t).

2014 yılında ziyarete açılan Yeşilova Ziyaretçi Merkezi içerisinde danışma, sergi mekanları, kafeterya, depolar, kazı çalışmalarının sürdürüldüğü kapalı mekan, sığınak, atölyeler, konferans salonu, ofisler, kütüphane, laboratuvar, eşya satış alanı ve farklı işlevler üstlenen sirkülasyon ağı bulunmaktadır. Bu yapı iki katlıdır. Zemin kat birçok farklı işleve hizmet eden, çeşitli etkinliklere izin verecek şekilde tasarlanmıştır. Giriş, danışma, kafeterya, konferans salonu, hediyelik eşya satış alanı ve sergi alanı zemin katta bulunmaktadır. Üst kata asansör ya da rampa ile ulaşılmaktadır. Bu rampa boyunca zeminde ve duvar yüzeylerinde Prehistorik Dönem ile ilgili ilgi çekici bilgilendirme yazıları bulunmaktadır. Bu sayede ziyaretçiler sirkülasyon sırasında da

çeşitli bilgiler almaktadır. Üst katta orijinal eserlerin dönem sırasına göre sergilendiği bir sergi alanına ulaşılmaktadır (Şekil 4.25). Bu mekanda eserlerin daha iyi anlaşılması için teknoloji yardımı ile çeşitli video ve simülasyonlara da başvurulmaktadır (Şekil 4.26). Ziyaretçi Merkezi'nin devamında, kazı alanına yakın bir konumda kazıda çalışan uzmanlar için bir kazı evi ve laboratuvar bulunmaktadır. Bu alanı ziyaretçiler dış mekandan cam yüzey aracılığıyla izleyebilmekte ve çalışan bilim insanlarının çalışma ortamlarını ve yöntemlerini gözlemleyebilmektedir (Şekil 4.27). Fakat çalışan uzmanların dışarıdan ziyaretçiler tarafından izlenmesi kendilerini çalışma ortamlarında yeterince rahat hissedememelerine yol açmaktadır. Bu nedenle bu uygulamanın doğruluğu bir tartışma konusudur.

Şekil 4.25 Kapalı sergi alanı (Kişisel arşiv, 2017)

Şekil 4.26 Sergi alanında simülasyon tekniği ve teknoloji kullanımı (Kişisel arşiv, 2017)

Şekil 4.27 Kazı evi ve laboratuvar (Kişisel arşiv, 2017)

Yeşilova Ziyaretçi Merkezi içerisinde serbest sergi alanı, konferans salonu, atölye-etkinlik alanı gibi mekanlar bu merkezin arkeolojik aktiviteler dışında da kullanımına olanak sağlamaktadır. Bu sayede sergi ya da etkinlik amacıyla gelen topluluklar da Yeşilova Höyüğü hakkında fikir sahibi olmakta, alanın toplum tarafından tanınırlığı ve farkındalığı artmaktadır. Özellikle şehir içinde bulunan üniversitelerin çeşitli etkinlikleri ve sergileri bu merkezde yapılmaktadır (Şekil 4.28 ve Şekil 4.29).

Şekil 4.28 Giriş ve sergileme alanı (Kişisel arşiv, 2017)

Şekil 4.29 Konferans salonu (Kişisel arşiv, 2017)

Ziyaretçi Merkezi içerisinde ve dışarısında bulunan sirkülasyon ağı engellilere elverişli şekilde rampalar aracılığı ile sağlanmaktadır. Bu rampalar ziyaretçilere gezi boyunca eşlik etmekte, aynı zamanda belirli yerlerde ilgi çekici bilgilendirme elemanlarına dönüşerek sirkülasyon sırasında dinamiklik yaratmaktadır (Şekil 4.30). Sirkülasyon ağı üzerindeki bu bilgilendirmeler, yazılar ya da çeşitli görseller aracılığıyla sağlanmaktadır. Sirkülasyon ağı, iç mekandaki gezintiden sonra ziyaretçileri dış mekandaki kazı alanına ve Neolitik Köy Canlandırması'na ulaştırır. Dış mekandaki buluntular Ziyaretçi Merkezi içerisinde edinilen bilgiler sayesinde artık ziyaretçiler tarafından daha kolay anlamlandırılabilmekte ve algılanabilmektedir (Şekil 4.31).

Şekil 4.30 İç mekanda sirkülasyonu sağlayan rampa (Kişisel arşiv, 2017)

Şekil 4.31 Dış mekanda sirkülasyonu sağlayan rampalar (Kişisel arşiv, 2017)

Yeşilova Höyüğü'nde dış mekana yönelik peyzaj düzenlemesi de yapılmıştır. Özellikle ana giriş bölümünde oturma birimleri, su öğesi, aydınlatma birimleri, kot farkları ile tanımlanmış etkinlik alanlarının tasarımı ve yeşil alan düzenlemesi ile nitelikli açık alan kullanımı yaratılmaya çalışılmıştır. Arkeolojik kazı alanı çevresinde de aydınlatma öğeleri, bilgilendirme panoları, yönlendirme elemanları ve seyir alanları belirli bir düzende konumlandırılmıştır. Bu sayede arkeolojik kalıntılar daha iyi algılanmaktadır (Şekil 4.32, Şekil 4.33 ve Şekil 4.34).

Şekil 4.32 Açık alan düzenlemesi ve yönlendirme elemanları (Kişisel arşiv, 2017)

Şekil 4.33 Kazı alanında önünde uzman eşliğinde bilgilendirme (Kişisel arşiv, 2017)

Şekil 4.34 Kazı alanında bulunan bilgilendirme panoları (Kişisel arşiv, 2017)

Alana erişim ise alanın çevresinde mevcut bir yerleşim dokusunun bulunmaması nedeni ile sıkıntı yaratmaktadır. Toplu taşıma yolu ile erişimin, şehri bilmeyen ziyaretçiler için kolay ve açık olmadığı söylenebilir. Özel araçlarla alana erişim kolaydır fakat yollarda bulunan, alana erişimi tarifleyen tabelalar yetersizdir.

Bu projenin bir diğer ayrıcalıklı yönü ise Kültür ve Turizm Bakanlığı'na hiçbir ekonomik yük getirmeyen, tamamen kendi alan yönetimi kapsamında elde ettiği gelir ile ve yerel yönetimin katkılarıyla ve işbirliği ile sürüdürülen bir çalışma olmasıdır (Derin, 2014, s.46). Alanda uygulanan yönetim anlayışı ve yönetim planı Türkiye ölçeğinde diğer arkeolojik alanlara örnek olabilecek niteliktedir. Alanda kazıların, araştırmaların, sergileme ve sunum aktivitelerin ve diğer rekreatif etkinliklerin bir arada yürütülmesi alan yönetim planının uygulanması konusunda zorluklar yaratsa da

Yeşilova Höyüğü'nde tüm bu işlevler bir arada ve uyum içerisinde gerçekleştirilebilmektedir.

Yeşilova Höyüğü ve Ziyaretçi Merkezi ülkemizde arkeolojik alanın toplum ile buluşması ve sergilenmesi konusunda en nitelikli örneklerden biridir. Arkeolojik buluntuların bağlamlarından koparılmadan yerlerinde sergilenmesi, bu eserlerin ziyaretçiler tarafından daha kolay anlaşılması için dinamik bir sunum ve eğitim yöntemi olan deneysel arkeoloji ve canlandırmaların yapılması alana olan ilgiyi arttırmaktadır. Ziyaretçi Merkezi ise buradaki açık alan faaliyetlerini destekleme, kapalı sergileme, uzmanlar için çalışma alanı yaratma, kamusal aktivitelere ev sahipliği yapma gibi görevler üstlenen bir yapı konumundadır. Bu alanda ziyaretçiler konforlu bir şekilde arkeolojik alanı dolaşabilmekte, anlayabilmekte ve çeşitli etkinliklere katılabilmektedir. Bu sayede toplumun Yeşilova Höyüğü ve çevrede bulunan diğer Prehistorik Çağ'a ait alanlara olan bakışı ve algısı değişmiş, bu alanların korunması gerekliliği bilinci yerleşmiştir.

Yeşilova Höyüğü'nün hedefler, planlama kriterleri ve tasarım kriterleri doğrultusunda değerlendirmesi yapılmıştır. Bu değerlendirmeler aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir (Tablo 4.6, Tablo 4.7 ve Tablo 4.8).

Tablo 4.6 Yeşilova Höyüğü'nün hedefler bağlamında değerlendirilmesi

YEŞİLOVA HÖYÜĞÜ'NÜN HEDEFLER BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ		
KORUMA HEDEFİ	✓	Alanın kamu üzerinde yarattığı bilinç ve uygulamalar ile koruma hedefini gerçekleştirebilmektedir.
SUNUM VE SERGİLEME HEDEFİ	✓	Buluntular ve eserler güncel sunum teknikleri ile sunulmakta ve sergilenmektedir.
SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK HEDEFİ	✓	Alan üzerinde koruma bilinci yaratılması ve diğer fiziksel uygulamalar alanın sürdürülebilirliğini sağlamaktadır.
EĞİTİM HEDEFİ	✓	Belirli periyotlarda çocuklara ve gençlere yönelik eğitim faaliyetleri düzenlenmektedir. Zaman Yolculuğu programı eğitim hedefinin gerçekleştirilmesinde önemli rol üstlenmiştir.
DİNAMİZM HEDEFİ	✓	Alanda canlandırmalar, çevre düzenlemesi, etkinlikler yapılması alanın dinamikliğini arttırmaktadır.
TURİZM HEDEFİ	✗	Turizm konusunda hedeflenen noktaya ulaşılamasa da alanın günden güne daha fazla ilgi görüyor olması turizm hedefinin gerçekleşeceğinin göstergesidir.

Tablo 4.7 Yeşilova Höyüğü'nün planlama kriterleri bağlamında değerlendirilmesi

YEŞİLOVA HÖYÜĞÜ'NÜN PLANLAMA KRİTERLERİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ		
ALAN YÖNETİMİ	✓	Yeşilova Höyüğü ülkemizde örnek teşkil edecek yönetim planına sahiptir.
KORUMA	✓	Arkeolojik eserleri ve alanı korumak için birçok fiziksel koruma yöntemi uygulanmaktadır.
GÜVENLİK	✓	Alan üzerinde güvenliği sağlamak için birçok önlem alınmıştır. Alanda sürekli olarak güvenlik görevlisi alanı kontrol etmektedir.
ERİŞİLEBİLİRLİK	✗	Alanın konumundan dolayı alana toplu taşıma ile erişim konusunda sıkıntılar vardır.
KÜLTÜREL TURİZME ENTEGRASYONU	✓	Arkeolojik alan daha çok yerli turistlerin, özellikle çocukların ilgisini çekmektedir. Alan kültürel turizme kısmen entegre olabilmiştir.
BÖLGESEL GELİŞİME KATKISI	✓	Projenin başlamasından itibaren alanın çevresinde değişim ve gelişim beraberinde gelmiştir.
İNTERNET SİTESİ VE SOSYAL MEDYA KULLANIMI	✓	Arkeolojik alanı tanıtan, ulaşım ve iletişim konusunda bilgi veren bir internet sitesi bulunmaktadır.
ÇEVRE HALKIN ALANA KATILIMI	✗	Dönem canlandırmaları ve diğer yapıların inşasında çevre halkın alana katılımı sağlanamamıştır. Fakat alanın sergilenmesi ve sunumunda kısmen katılımcı politikalar izlenmektedir.
ETKİNLİKLER	✓	Alan yönetimi kapsamında yılın belirli dönemlerinde etkinlik, seminer, sergi gibi aktivitelere yer verilmektedir.
REHBER/KILAVUZ	✓	Alanda rehberlik hizmeti verilmektedir.

Tablo 4.8 Yeşilova Höyüğü'nün tasarım kriterleri bağlamında değerlendirilmesi

YEŞİLOVA HÖYÜĞÜ'NÜN TASARIM KRİTERLERİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ		
GİRİŞ-ÇIKIŞ	✓	Yeşilova Höyüğü'nde arkeolojik alana kontrollü ve tanımlı bir şekilde erişimi sağlayacak giriş kapısı bulunmaktadır.
KARŞILAMA	✓	Giriş kısmındaki açık alandan ziyaretçi merkezine girildiğinde fuaye görevi de gören bir karşılama alanına ulaşılmaktadır.
GEZİ ROTASI	✓	Alan üzerinde sıralı ve düzenli olarak tasarlanmış gezi rotası bulunmaktadır. Bu rota iç ve dış mekanları da birbirine bağlamaktadır.
YÖNLENDİRME	✓	Gezi güzergahının çok iyi tasarlanmış olması yönlenme problemlerini ortadan kaldırmaktadır.
BİLGİLENDİRME	✓	Hem iç mekanda hem de dış mekanda eserleri ve dönemleri anlatan bilgilendirme panoları bulunmkaktadır.
ENGELLİ ÇÖZÜMLERİ	✓	Alan üzerinde rampalar ile dolaşım sağlanması engellilerin alanda problem yaşamasını engellemektedir.
KORUMA ÇATILARI	✗	Proje kapsamında korunması gerekli alanlar üzerine koruma çatısı öngörülmüş olsa da henüz inşa süreci başlamamıştır.
KAPALI SERGİ MEKANI	✓	Kapalı mekanda sergilenmesi gerekli eserler için kapalı sergi mekanı bulunmaktadır.
ZİYARETÇİ MERKEZİ YAPISI	✓	Ziyaretçilerin ihtiyaçlarına yönelik ziyaretçi merkezi yapısının inşası 2014 yılında tamamlanmıştır
HİZMET/SERVİS MEKANLARI	✓	Alanda birçok noktada uzmanlara ve ziyaretçilere yönelik hizmet ve servis mekanları bulunmaktadır.
ÇALIŞAN UZMANLARA YÖNELİK DONATILAR	✓	Alanda çalışan uzman ya da öğrencilere yönelik çalışma, kazı evi ve laboratuvar mekanları bulunmaktadır.
DENEYSEL ARKEOLOJİ	✓	Arkeopark alanında aktif olarak Neolitik Dönem'e yönelik deneysel arkeoloji uygulamaları sürdürülmektedir.
TEKNOLOJİ KULLANIMI	✓	Ziayertçi Merkezi içerisindeki sergi alanında çeşitli güncel teknolojik sergileme yöntemleri kullanılmaktadır.
SANAL GERÇEKLİK TEKNOLOJİSİ	✗	Yeşilova Höyüğü'nde sanal gerçeklik uygulaması bulunmamaktadır.
DUYULARA YÖNELİK TEKNİKLER	✓	Deneysel arkeoloji uygulamalarında ziyaretçilerin duyularına yönelik teknikler uygulanmaktadır.
SİMÜLASYON TEKNOLOJİSİ	✓	Kapalı sergi mekanında simülasyon teknolojisi kullanılmaktadır.

4.1.3 Kırklareli Aşağı Pınar ve Kanlıgeçit Açık Hava Müzesi

Tablo 4.9 Aşağı Pınar ve Kanlıgeçit Açık Hava Müzesi hakkında genel bilgiler

AŞAĞI PINAR VE KANLIGEÇİT AÇIK HAVA MÜZESİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER	
BULGULARIN AİT OLDUĞU DÖNEM	Prehistorik Dönem
BULUNDUĞU COĞRAFİ BÖLGE	Marmara Bölgesi
BULUNDUĞU ŞEHİR	Kırklareli
ŞEHİR MERKEZİNE UZAKLIK	2 kilometre
ARKEOLOJİK ALANIN KEŞİF YILI	1980
PROJENİN BAŞLANGIÇ YILI	1997

Kırklareli'nde bulunan tarihöncesi döneme ait yerleşim bölgeleri kent merkezinin güneyinde Istranca Dağları'nın Ergene Havzası'na doğru uzanan eteklerinde bulunmaktadır. Aşağıpınar ve Kanlıgeçit yerleşmeleri doğal bir çevre ortamında, ormanlık alana ve su kaynaklarına yakın bir alanda kurulmuştur (Tablo 4.9) (Özdoğan, 2016, s.1).

Aşağıpınar ve Kanlıgeçit tarihöncesi yerleşimler birbirine 300 metre mesafede bulunmaktadır (Şekil 4.35). Aşağıpınar Höyüğü yerleşimi Son Neolitik ve Orta Kalkolitik Dönem'e aittir. Aşağıpınar'ın batısında bulunan Kanlıgeçit yerleşiminde ise İlk Tunç Çağı'nın özellikleri görülmektedir. Bu alanlara yakın bölgelerde bulunan Kırklareli tümülüsleri de Demir Çağı'na aittir (Özdoğan, 2016, s.1).

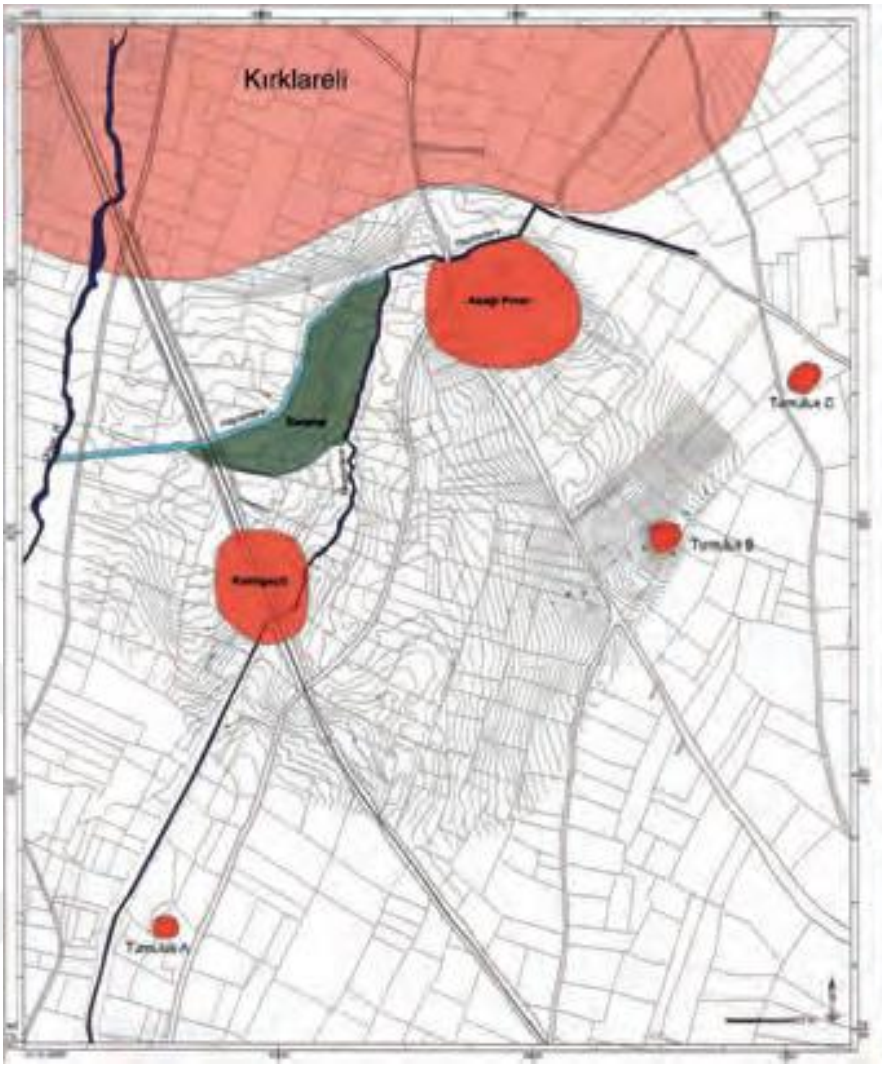

Şekil 4.35 Krıklareli Tarihöncesi Yerleşimleri'nin konumları (Özdoğan, 2016, s.2)

Trakya Bölgesi'ndeki arkeoloji araştırmaları 1980 yılında Prof. Dr. Mehmet Özdoğan tarafından başlatılmıştır. 'Trakya Arkeoloji Projesi' olarak adlandırılan bu proje kapsamında bölge yaşamış uygarlıkların kültürlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bölgenin Anadolu ve Avrupa'yı bağlayan bir kilit noktasında olması dolayısıyla özellikle Neolitik Dönem'de bu bölgenin üstlendiği rolün anlaşılması önemsenmiştir. Bu hedef doğrultusunda çeşitli kazı çalışmaları yapılmıştır. 1993 yılında Aşağı Pınar, 1994 yılında ise Kanlıgeçit kazılarına başlanmıştır. Kazıların başlamasından sonra bu bölgede birçok dönemin kesintisiz yaşandığı ortaya konmuş ve kazılarda üretilen bilginin sergilenerek topluma açılması fikri ortaya çıkmıştır. 1997 yılında her iki alanın da sergilenmesi için ilk çalışmalara ve projelendirme aşamasına başlanmıştır. 1999 yılında Aşağı Pınar Höyüğü'nün projelendirme aşaması

tamamlanmış, 2001 yılında ise projenin uygulama sürecine geçilmiştir. 2005 yılında ise Kanlıgeçit alanının projesi tamamlanarak 2009 yılında uygulama sürecine geçilmiştir (Eres, 2014, s.89-90).

Aşağı Pınar Höyüğü'nde M.Ö.6200 ve M.Ö.4800 yılları arasında kesintisiz olarak yaşamın sürdüğü ve tarım kültürünün görüldüğü saptanmıştır. Bu kültür Trakya'nın yerel kültürünün altyapısını oluşturmuştur. Birçok tarih katmanını bir arada barındıran Aşağı Pınar'da 9 adet tarih katmanı bulunmuştur. Bu katmanlar İlk Neolitik-Orta Neolitik- Son Neolitik- İlk Kalkolitik ve Orta Kalkolitik Dönem'e aittir (Şekil 4.36) (Eres, 2014, s.96).

Şekil 4.36 Aşağı Pınar Kazı Alanı (Kırklareli Projesi-Arkeoloji, Mimari, Koruma ve Toplum, b.t.)

Bölgede 'Aşağı Pınar Açık Hava Müzesi Projesi' adı altında bi koruma ve sergileme projesi hazırlanmıştır. Bu projenin amacı güncel sunum teknikleri ile kültürün tanıtımında ve koruma bilincinde gelişmeler yaratmak ve kültür turizminden yararlanmak ve kırsal alana turizmi çekmektir. Koruma ve sergileme projesi olan Kırklareli Aşağı Pınar Açık Hava Müzesi Projesi kent ile bütünleşme amacındadır ve bu proje çevresi için büyük ölçekli bir örnek oluşturmaktadır (Eres, 2001, s.35).

Aşağı Pınar Açık Hava Müzesi Projesi için geliştirilen ana ilke kararlarını şu şekilde sıralanabilir;

- Prehistorik kalıntılar üç boyutlu olarak algılanamadığından dolayı koruma amaçlı olarak üstleri toprak ile örtülüp, bu kalıntıların üzerine özgün yapılara uygun olarak kısmi rekonstrüksiyonları yapılarak bu kalıntıların algılanması sağlanacaktır. Bu özgün yapıların sergilenmesi yerine yapay modellerinin yapılmasının nedeni kerpiç malzemenin dayanımının düşük olmasındandır.
- Höyüğün görüntüsünü korumak önemsenmiştir. Yeni düzenlemelerin höyük görüntüsünü bozmayacak konumda ve formlarda olmasına dikkat edilmiştir.
- Alanın dinamikliği ve ziyaretçinin sergi boyunca etkin rol alması önemsenmiştir. Bu hedef doğrultusunda bir model köy tasarlanmıştır. Bu model köyde dönemin mimarisi, yaşantısı, eşyaları, aletleri canlandırılacak ve ziyaretçiler model köyü diledikleri gibi gezebilecek, aynı zamanda deneyimleyebileceklerdir.
- Bu model köy içerisinde arkeoloji, mimarlık, tarih, etnoğrafya gibi bilim dallarına ait uzmanlar ya da öğrenciler çalışmalarını sürdürebileceklerdir. Bu alanda deneysel arkeoloji uygulamalarının sürdürülmesi amaçlanmıştır.
- Konuk evi, koruma çatısı gibi günümüzü yansıtan çağdaş yapı grupları konumları gereği model köy ve höyük alanından uzak bir noktadadır. Bu sayede ziyaretçiler prehistorik alanda gezerken kendilerini olabildiğince tarihöncesi dönemdeymiş gibi hissedeceklerdir.
- Tüm bu düzenlemelerin sürdürülebilirliği için bu yapılara ya da donatılara belirli aralıklarla bakım yapılması gerekmektedir. Bu bakımın ise maliyetinin düşük olması gerekmektedir. Bu nedenle bakım maliyeti düşük olan tasarımlara gidilmiştir.
- Yapılacak düzenlemeler kazısı biten ya da herhangi bir kazı çalışması planlanmayan alan üzerinde olmalıdır. Fakat öngörülecek bir değişikliğe göre bu yapılan düzenlemelerin kaldırılabilir nitelikte olması önemsenmiştir. (Eres, 2001, s.26)

Projenin kurgusu yukarıda belirtilen ilke kararları doğrultusunda, alan üzerinde deneysel arkeoloji çalışmalarının yürütülmesi, eğitim faaliyetlerinin yapılması, güncel sunum teknikleri ile ziyaretçilerin alanı ve buluntuları daha iyi algılamasıdır. Projenin gün geçtikçe gelişerek bölgeyi kapsayan bir projeye dönüşmesi ve kültür turizmine entegre olması amaçlanmıştır.

Proje kapsamında alanın güneybatısında bulunan kazı alanına bir koruma yapısı diğer bir deyişle eserler için korunaklı bir sergileme alanı yapılmasına karar verilmiştir. Bu yapı içerisinde 5.tabakaya ait üç yapının ve 4.tabakaya ait iki yapının yerinde sergilenmesi öngörülmüştür. Bu alanda bulunan diğer arkeolojik yapı kalıntılarının sergilenecek ve ziyaretçiler tarafından algılanabilecek nitelikte olmaması nedeniyle, üstlerinin toprakla örtülüp kapatılarak koruma altına alınması kararı alınmıştır. Bu toprak tabakasının üstünde ise bu yapıların verilerine dayanarak kısmi rekonstrüksiyonlarının yapılmasına karar verilmiştir. Tasarlanacak koruma yapısının plan sınırlarını kazı alanı belirlemiştir. Yapının gabari sınırını ve formunu ise topoğrafik veriler belirlemiştir. Alanın höyük topoğrafyasına ve algısına zarar vermeyecek nitelikte, hafif bir eğimle tepecik şeklinde yükselen bir yapı tasarımı uygun görülmüştür. Bu koruma yapısının çevresinde, model köy canlandırmasının yapıları konumlandırılarak höyük üstündeki ziyaretçilerin modern koruma yapısını hissetmesi engellenecektir. Bu koruma yapısının tasarımında ekonomik olma, kolay uygulanabilirlik, kolay ulaşılabilir malzeme seçimi gibi krtiterler göz önünde bulundurulmuştur (Eres, 2001, s.27-35).

Aşağı Pınar Açık Hava Müzesi Projesi'nde bütüncül bir gezi rotası tasarlanmıştır. Bu rota bazen platformlara, bazen köprülere, bazen rampa gibi dolaşım elemanlarına dönüşmektedir. Gezi güzergahının tasarımında engelliler de düşünülerek kot farkı olmayan çözümlere gidilmiştir. Açık hava müzesi boyunca hiç merdiven kullanılmaması, tüm kot farklarının rampalar ile çözümlenmesi planlanmıştır (Eres, 2001, s.27-35). Tasarlanan gezi güzergahı ilk olarak yapay köy canlandırmasına ulaşmaktadır. Burada ziyaretçilerin alanı üç boyutlu olarak algılaması sağlanmakatdır. Sonrasında güzergah, bir zaman tünelinden geçerek höyüğün en üst kotunun yaklaşık 3 metre altındaki yapı kalıntılarının sergilendiği alana ulaşmaktadır. Buradaki zaman

tünelinin duvarları boyunca günümüzden geçmişe doğru anlatılar bulunmaktadır. Burada ziyaretçiler adeta höyüğün içine girme hissi yaşamaktadır. Fakat burada tarihöncesi devirlerde insanların bir höyük altında yaşadığı gibi yanlış bir bilgi vermemek adına burada bulunan cephe saydam bir malzeme olan cam ile kaplanarak dışarısı ile görsel bağlantı kurulmuştur (Eres ve Özdoğan, 2010, s.188).

Alanın çeşitli bölümlerinde restitüsyonlara dayanan rekonstrüksiyon uygulamaları yapılması öngörülmüştür. Yapıların duvarları 1-1.50 m yükseltilecek ve iç mekanlara yapıların dönemine ait araç gereç ve eşyalar konacak böylece ziyaretçilerin, yapıların iç mekan kurgularını, yapım sistemlerini, dönemin mimari anlayışını ve yaşam tarzını algılaması sağlanacaktır (Şekil 4.37) (Eres, 2001, s.27-35).

Şekil 4.37 Yapıların iç mekan kurgularının ve yaşantının canlandırılması (Kırklareli Projesi, b.t)

Aşağı Pınar Höyüğü Açık Hava Projesi kapsamında bir neolitik köy canlandırması yapılmasına karar verilmiştir. Bu köy modeli alandaki ikinci tabaka yerleşmesi verilerine dayanarak planlanmıştır. İkinci tabaka yerleşmesi tipik bir çiftçi köyüdür ve bu alanda kulübe, çardak gibi yapılar yer almaktadır. Köy canlandırması tamamen restitütif bilgilere dayanarak yapılmamış, bu alanın Trakya Bölgesi'nin Neolitik Köy özelliklerini yansıtan bir model olması öngörülmüştür (Şekil 4.38) (Eres, 2001, s.27-35).

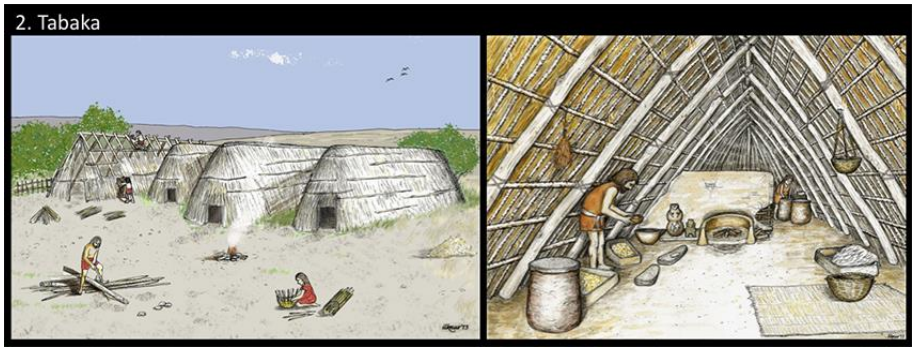

Şekil 4.38 İkinci Tabaka Yerleşmesi İllüstrasyonu (Kırklareli Projesi-Arkeoloji, Mimari, Koruma ve Toplum, b.t.)

Şekil 4.39 Köy Canlandırması (Kırklareli Projesi-Arkeoloji, Mimari, Koruma ve Toplum, b.t.)

Model köy canlandırmasının yer alacağı arazi belirlenirken kazı çalışması tamamlanan ve üstü toprakla kapatılan bölgeler seçilmiştir. Bu köy canlandırmasının dal örgü yapılardan inşa edilmesi öngörülmüştür. Bu yapıların takılır, sökülür nitelikte ve gerektiğinde yerlerinden kaldırılabilen, temelsiz inşa edilmeleri amaçlanmıştır (Şekil 4.39). Bu sayede inşa edilecek yapılar zemine zarar vermeyeceklerdir. Model köy canlandırmasının üç yapı topluluğu ve bir kışla topluluğundan oluşması planlanmıştır. Ziyaretçiler birinci yapı topluluğunda; dönemin günlük yaşamı, inançlar, mimari hakkında bilgi sahibi olacaktır. İkinci yapı topluluğunda; dönemin teknolojisi, alet yapımı ve alet kullanımı gibi konularda bilgi sahibi olunması planlanmıştır. Üçüncü grup yapılarda ise beslenme kültürü, dönemin beslenme alışkanlıkları, besinlerin üretim, tüketim ve depolama alanları hakkında bilgi sahibi olunacaktır. Kışla topluluğuında ise servis birimleri, kafeterya ve hediyelik eşya birimi bulunacaktır. Bunların dışında höyük üzerinde deneysel tarım alanının yapılması da

planlanmıştır. Burada Prehistorik Dönem tarımı deneyimlenebilecek ve buradan elde edilen malzemeler model köyün konutlarının üst örtülerinin yapımında kullanılabilecektir. Alandaki açık alanların deneysel aktiviteler için kullanımı uygun görülmüştür. 'Atölye alanı' olarak adlandırılan bir açık alan planlanmıştır. Burada deneysel arkeoloji çalışmaları; dönemin yapısını inşa etmek, fırın yapımı, alet yapımı ve benzeri aktivite ya da eylemlerin yapılması öngörülmüştür (Eres, 2001, s.32-35). Model Köy Canlandırması inşa edilirken yeni yapı inşa etmek yerine çevre köylerde bulunan 'iğmeli ev' olarak tanımlanan yapı tipinin taşınarak buraya getirilmesi ve burada yeniden inşa edilmesi uygun bulunmuştur. Bu iğmeli evler arkeolojik alanda bulunan 2.tabaka yerleşimi ile çok benzemektedir. Bu uygulama sayesinde hem gerçeğe uygun yapılar burada sergilenmiş olacak hem de mevcutta bulunan iğmeli evler bakımsızlıktan kurtularak burada korunacak ve gelecek nesillere taşınacaktır (Eres, 2014, s.37). İlk örnek olarak 2006 yılında Ahmetler Köyü'nden 3 iğmeli yapı satın alınarak burada yeniden inşa edilmiştir (Eres, 2002). 2013 yılında ise dördüncü yapı getirilerek burada yeniden inşa edilmiştir (Şekil 4.40).

Şekil 4.40 Deneysel Arkeoloji yöntemi ile ev yapımı (Kırklareli Projesi-Arkeoloji, Mimari, Koruma ve Toplum, b.t.) (http://kirklareliprojesi.org/toplum/asagi-pinar-acik-hava-muze-projesi/)

Aşağı Pınar Açık Hava Müzesi'ne taşınarak yeniden inşa edilen bu iğmeli yapılar sergi evi olarak kullanılmıştır. Bu sergi evleri 2008 yılından itibaren sırayla tamamlanarak ziyarete açılmıştır. Birinci sergi evi buraya gelen ziyaretçilere bölgenin kültür tarihini, yaşantısını, mimarisini anlatmaya yönelik bilgilendirme panoları ve üç boyutlu maketleri içermektedir. Birinci sergi evinin hizmete açılmasından bu yana ziyaretçilerin iki boyutlu anlatımdan çok üç boyutlu görsel tekniklere, maketlere ilgi gösterdiğini söylemek mümkündür. İkinci sergi evinde 6.tabaka yerleşiminde bulunan

bir yapının kısmi canlandırması yapılmıştır. Bu canlandırmanın içine ise çanak yapmak ya da un öğütmek gibi dönemin aktiviteleri ile uğraşan insan maketleri de yerleştirilmiştir. Bu sayede ziyaretçileri dönemin aktiviteleri ve yaşantısını da üç boyutlu olarak algılayabilmektedir. Üçüncü sergi evinde de 1/1 ölçekli kısmi yapı ve zanaat uygulamalarının canlandırmaları yapılmıştır. Üçüncü sergi evinde bulunan panolarda da üç boyutlu görsel teknikler kullanılmıştır. Bu sergi evinin ortasına camlı sergi dolapları yerleştirilerek bazı eserlerin burada korunarak sergilenmesi sağlanmıştır (Şekil 4.41 ve Şekil 4.42) (Eres, 2014, s.40).

Şekil 4.41 Birinci Sergi Evi iç mekan düzenlemesi (Kırklareli Projesi-Arkeoloji, Mimari, Koruma ve Toplum, b.t.)

Şekil 4.42 Birinci Sergi Evi (Kırklareli Projesi-Arkeoloji, Mimari, Koruma ve Toplum, b.t.)

Deneysel arkeoloji alanının köy canlandırmasından ayrı bir girişi vardır. Burada konuklar için konfor koşullarının sağlanması adına mutfak, ıslak hacim gibi birimlerin

tasarlanması planlanmıştır. Buradaki canlandırma yapılar köy canlandırmasından farklı malzeme ve dile sahiptir (Eres ve Özdoğan, 2010, s.188).

Arkeolojik alanın güney bölümünde tarım ve doğal çevre ile ilgili deneysel aktivitelerin sürdürüleceği bir açık alan tasarımı yapılmıştır. Burada Prehistorik Çağ'a ait avcılık, tarım ve diğer açık alan faaliyetleri deneyimlenebilmektedir (Şekil 4.43). Bu alanda dönemin hayvanlarının 1/1 ölçekli modelleri yapılarak konumlandırılmıştır. İlkel tarım yöntemlerine izin verecek nitelikte alanlar ve aletler de burada yerini almıştır (Eres, 2014, s.38).

Şekil 4.43 Dönem hayvanlarının canlandırması (Kırklareli Projesi-Arkeoloji, Mimari, Koruma ve Toplum, b.t.)

Alanın güvenliği için höyüğün çevresi tel ile çevrilmiştir ve alanın sınırları boyunca çalılıklar dikilmiştir. Yangın güvenliği için ise ziyaretçilerin alan içerisinde ateş kullanmamaları gibi önlemler alınması planlanmıştır (Eres, 2001, s.34). Ayrıca alanın güvenliği için alan içerisinde bekçi ve ailesinin konaklayabileceği bir yapı tasarlanması da öngörülmüştür (Eres ve Özdoğan, 2010, s.188).

1999 yılında tasarlanan bu Aşağı Pınar Açık Hava Müzesi Projesi'nin kapsamında alan içerisinde hem arkeolojik alan hem müze hem de çeşitli bilimsel faaliyetlerin sürdürüldüğü enstitü diğer bir deyişle araştırma merkezi işlevlerini bir arada taşıması amaçlanmıştır. Projenin hedef kitlesini çocuklar, her yaştan ziyaretçiler, uzmanlar ve öğrenciler oluşturmuştur. Yani projenin bir ayağını toplum, bir ayağını ise öğrenciler

ve bilim oluşturmaktadır. Projede 20 dönümlük bir alanda tasarım yapılması planlanmıştır. Projenin uygulama sürecinde malzeme ya da işgücü sorunları gibi teknik nedenlerden dolayı çeşitli revizyonlara gidilmiştir (Eres ve Özdoğan, 2010, s.184). Ekonomik nedenlerden dolayı köy canlandırmasında bulunan sergi evi sayısı azaltılmıştır. Yapılacak konaklama tesisi, kamulaştırılması beklenen parsel kamulaştırılmadığından inşa edilememiştir. Konaklama işlevi için Ahmetçe Köyü'nde bulunan Trakya Araştırmaları Merkezi'nin kullanılması öngörülmüştür. Proje revizyonunda projeye çocuklar için bir yapay kazı alanı da tasarlanarak projeye eklenmiştir. Projenin revizyonu 2012 yılında ilgili koruma kurulu tarafından onaylanmıştır (Eres, 2014, s.43).

Şekil 4.44 Aşağı Pınar Açık Hava Müzesi Vaziyet Planı (Kırklareli Projesi -Arkeoloji, Mimari, Koruma ve Toplum, b.t)

Yukarıda vaziyet planında görülen A Alanı içerisinde köy canlandırması, kapalı sergi alanı bulunmaktadır. B alanı, kalıntıların bulunduğu alan üzerinde birebir

canlandırmalarının yapıldığı alandır. D alanında deneysel arkeoloji uygulamaları sürdürülecektir. D alanı ile ilişkili E alanı ise ziyaretçilerin, öğrencilerin ve uzmanların kazı, belgeleme gibi arkeolojik araştırma yöntemlerini öğrenebilecekleri alan olarak tasarlanmıştır. F alanında doğal çevre ortamında açık alan aktiviteleri sürdürülmektedir (Şekil 4.44).

Aşağı Pınar Höyüğü'ne ziyaretçilerin bir kereden daha fazla gelmeleri için alanın sürekli ilgi odağı olması amaçlanmıştır. Bu nedenle alanda yönetim planı kapsamında, çeşitli etkinlik ve aktivitelerin sürdürülmesi amaçlanmıştır. (Eres ve Özdoğan, 2010, s.188).

Aşağı Pınar'ın 300 metre batısında bulunan Kanlıgeçit Arkeolojik Alanı, Aşağı Pınar Açık Hava Müzesi'ne nazaran geri planda kalmıştır. Bu geri planda kalmanın sebebi ise burada uygulanan sunum ve sergileme tekniklerinin daha kısıtlı olmasından kaynaklanmaktadır.

Kanlıgeçit'te 1994 yılında başlayan kazılar 2009 yılında sona ermiştir. Kanlıgeçit'teki kazılar alanın Kuzeydoğu bölümünde yoğunlaştırılmış ve burada bir Tunç Çağı iç kalesi ortaya çıkarılmıştır. Buradaki veriler bölgede Kalkolitik Çağ'dan İlk Tunç Çağı'na kadar yerleşimin olduğunu göstermektedir. Bu süreçlere ait beş kültür evresine rastlanmıştır. Kanlıgeçit, Trakya Bölgesi'nde bulunan tek Anadolu kent tipi örneğidir. Buranın Balkanlar ile Anadolu'yu bağlayan bir konumda olması ve burada ticarete ait ipuçlarının olması buranın bilimsel ve tarihi değerini arttırmaktadır (Şekil 4.45) (Özdoğan, 2003).

Şekil 4.45 Kanlıgeçit Arkeolojik Alanı'nın düzenlenmeden önceki durumu (Kırklareli Projesi - Arkeoloji, Mimari, Koruma ve Toplum, b.t)

Kanlıgeçit gösterişsiz ve anıtsallıktan uzak bir bölgedir. Son dönemlerde bölge üzerinde tahribatlara neden olan uygulamalar yapılmıştır. Yerleşme alanının tarım amaçlı sürülmesi ya da buradaki taşların başka bir yerde kullanılmak üzere sökülmesi, 20.yüzyıl başlarında inşa edilen demiryolunun bu alanın ortasından geçmesi bu tahribatlardan bazılarıdır. Bu nedenlerle buranın ziyaretçilere aktarılması ve algılatılması neredeyse olanaksızdır (Eres, 2014, s.44). Buradan hareketle burada da güncel sunum tekniklerinden faydalanarak alandaki verileri ziyaretçilere aktarabilmek için bir kültürel miras projesi başlatılmıştır. Bu projenin temel ilkeleri ise şu şekilde belirlenmiştir;

- Buranın Trakya Bölgesi'nde bilinen tek Anadolu tipi yerleşim olmasından dolayı Kanlıgeçit bir Açık Hava müzesi olarak düzenlenmeye değer olduğu,
- Alanda korunması gerekli megaronlar üzerine koruma çatısı yapılması gerekse de buradaki kültürel peyzajın bütünlüğünün bozulmaması için bu alanda bir koruma çatısının yapılmayacağı,
- Alan üzerinde bulunan tabakaların tümünün ziyaretçilere aktarılmayacağı. Bu tabakalardan yalnızca en belirgin olan tabakaların sergilenmek için seçildiği şeklindedir (Eres, 2014, s.45).

Yukarıdaki temel ilkeler doğrultusunda iç kalenin bulunduğu bölgede bir açık hava müzesi düzenlemesi yapılmasına karar verilmiştir. Sergilenmeyecek kısımların ise toprakla örtülerek kapatılmasına, toprakla örtülen yapılar üzerine özgünlerine uygun

olarak 1/1 ölçekli modellerinin yapılmasına karar verilmiştir. Proje kapsamında yerleşmede bulunan üç megaronun üstü toprakla örtülecek ve modelleri yapılacak, sur duvarı ise sağlamlaştırılacak ve kısmi olarak bütünlenecektir. Sur duvarının daha iyi algılanması için sur temelleri üstüne birkaç sıra kerpiç dizisi konacaktır. Üç megaron ve sur duvarı üzerinde yapılan uygulamalar 2009 yılında tamamlanmıştır (Şekil 4.46) (Eres, 2014, s.46).

Şekil 4.46 Kanlıgeçit Açık Hava Müzesi (Kırklareli Projesi -Arkeoloji, Mimari, Koruma ve Toplum, b.t)

Aşağı Pınar ve Kanlıgeçit arkeolojik alanlarına ek olarak iki adet tümülüs de bu açık hava projesine dahil edilerek bir fikir projesi geliştirilmiştir. Bir gezi rotası ile Aşağı Pınar, Kanlıgeçit ve bu Tümülüsler birbirine bağlanacak ve ziyaretçilerin burada bulunan tüm arkeolojik alanları sırasıyla gezmesi sağlanacaktır. Bu proje, 'Kırklareli Güney Kesim Arkeolojik Alanı Planlaması' olarak adlandırılmıştır.

Kırklareli halkının bu açık hava müzesini benimsemesi ve sahip çıkması için 2008 yılında 'Kırklareli Kültür Varlıkları Derneği' kurulmuştur. Bu dernek bu alana ekonomik atkı yapmak, yasal konularda yardımcı olmak, bölge halkının alana katılımını sağlamak gibi konularda çalışmalar yapmaktadır. Bu derneğin üyeleri yıllık alan planlarında çevredeki okulların bu alanları ziyaret etmesini, alana yönelik broşürler hazırlanması ve dağıtılmasını, arekoloji ve koruma ile ilgili seminerler düzenlenmesini ve toplumda farkındalık yaratmaya yönelik diğer çalışmaların yapılmasını organize etmektedir (Eres, 2014, s.52).

Tüm bu koruma ve sergileme projelerinin ve uygulamalarının ortak amacı kültür mirasını korumak, halkın bu alanı benimsemesini sağlamak ve bu alanlar üzerinde koruma bilinci yaratmak, bölgesel gelişime ve ekonomiye katkıda bulunmaktır. Kırklareli'nde bir kültür sektörü yaratmaya yönelik planların günümüzde amacına kısmen ulaştığını söylemek mümkündür. Bu uygulamalar günden güne daha çok ilgi görmekte ve bu sayede bu alanları besleyecek diğer proje ve uygulamalara gidilmektedir.

Aşağı Pınar ve Kanlıgeçit Açık Hava Müzesi'nin hedefler, planlama kriterleri ve tasarım kriterleri doğrultusunda değerlendirmesi yapılmıştır. Bu değerlendirmeler aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir (Tablo 4.10, Tablo 4.11 ve Tablo 4.12).

Tablo 4.10 Aşağı Pınar ve Kanlıgeçit Açık Hava Müzesi'nin hedefler bağlamında değerlendirilmesi

AŞAĞI PINAR VE KANLIGEÇİT AÇIK HAVA MÜZESİ'NİN HEDEFLER BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ		
KORUMA HEDEFİ	✓	Alanın kamu üzerinde yarattığı bilinç ve uygulamalar ile koruma hedefini gerçekleştirebilmektedir.
SUNUM VE SERGİLEME HEDEFİ	✓	Buluntular ve eserler güncel sunum teknikleri ile sunulmakta ve sergilenmektedir.
SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK HEDEFİ	✓	Alan üzerinde koruma bilinci yaratılması ve diğer fiziksel uygulamalar alanın sürdürülebilirliğini sağlamaktadır.
EĞİTİM HEDEFİ	✓	Belirli periyotlarda çocuklara ve gençlere yönelik eğitim faaliyetleri ve seminerler düzenlenmektedir.
DİNAMİZM HEDEFİ	✓	Alanda canlandırmalar, çevre düzenlemesi, etkinlikler yapılması alanın dinamikliğini arttırmaktadır.
TURİZM HEDEFİ	✗	Turizm konusunda hedeflenen noktaya ulaşılamammıştır. Fakat alanın günden güne daha fazla ilgi görüyor olması turizm hedefinin gerçekleşeceğinin göstergesidir.

Tablo 4.11 Aşağı Pınar ve Kanlıgeçit Açıkjava Müzesi'nin planlama kriterleri bağlamında değerlendirilmesi

AŞAĞI PINAR VE KANLIGEÇİT AÇIK HAVA MÜZESİ'NİN PLANLAMA KRİTERLERİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ		
ALAN YÖNETİMİ	✓	Açık hava müzesinin alan yönetimi planı başarılı şekilde uygulanmaktadır.
KORUMA	✓	Arkeolojik eserleri ve alanı korumak için birçok fiziksel ve algısal koruma yöntemi uygulanmaktadır.
GÜVENLİK	✓	Alan üzerinde güvenliği sağlamak için birçok önlem alınmıştır. Alanın çevresi tel ile örülmüştür.
ERİŞİLEBİLİRLİK	✓	Alanın şehir merkezine çok yakın oluşu alana erişimi kolaylaştırmaktadır.
KÜLTÜREL TURİZME ENTEGRASYONU	✓	Arkeolojik alan daha çok yerli turistlerin, özellikle çocukların ilgisini çekmektedir. Alan kültürel turizme kısmen entegre olabilmiştir.
BÖLGESEL GELİŞİME KATKISI	✓	Projenin başlamasından itibaren alanın çevresinde değişim ve gelişim beraberinde gelmiştir.
İNTERNET SİTESİ VE SOSYAL MEDYA KULLANIMI	✗	Kırklareli İli kapsamında arkeolojik alanı tanıtan internet sitesi vardır. Alana özel bir internet sitesi bulunmamaktadır.
ÇEVRE HALKIN ALANA KATILIMI	✓	Dönem canlandırmaları ve diğer yapıların inşasında çevre halkın alana katılımı çok önemsenmiştir.
ETKİNLİKLER	✓	Alan yönetimi kapsamında yılın belirli dönemlerinde etkinlik, atölye, seminer, sergi gibi aktivitelere yer verilmektedir.
REHBER/KILAVUZ	✗	Alanda rehberlik hizmeti yetersizdir.

Tablo 4.12 Aşağı Pınar ve Kanlıgeçit Açık Hava Müzesi'nin tasarım kriterleri bağlamında değerlendirilmesi

AŞAĞI PINAR VE KANLIGEÇİT AÇIK HAVA MÜZESİ'NİN TASARIM KRİTERLERİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ		
GİRİŞ-ÇIKIŞ	✓	Açık hava müzesinin tanımlı giriş ve çıkışı vardır.
KARŞILAMA	✓	Giriş kısmındaki açık alan ve sonrasında ulaşılan sergi evi karşılama işlevini üstlenmiştir.
GEZİ ROTASI	✓	Alan üzerinde sıralı ve bütüncül olarak tasarlanmış gezi rotası bulunmaktadır.
YÖNLENDİRME	✓	Gezi güzergahının üzerinde yönlendirme elemanları bulunmaktadır.
BİLGİLENDİRME	✓	Hem iç mekanda hem de dış mekanda eserleri ve dönemleri anlatan bilgilendirme panoları bulunmkaktadır.
ENGELLİ ÇÖZÜMLERİ	✓	Alan üzerinde engellilere yönelik çözümler yapılmıştır. Kot farklarının olduğu alanlarda sirkülasyon rampalar ile sağlanmaktadır.
KORUMA ÇATILARI	✗	Korunması gerekli alanlar üzerine koruma çatısı projesi çizilse de henüz inşa edilmemiştir.
KAPALI SERGİ MEKANI	✓	Kapalı mekanda sergilenmesi gerekli eserler için kapalı sergi mekanı bulunmaktadır.
ZİYARETÇİ MERKEZİ YAPISI	✗	Ziyaretçilerin ihtiyaçlarına yönelik ziyaretçi merkezi yapısı bulunmamaktadır.
HİZMET/SERVİS MEKANLARI	✗	Alanda uzmanlara ve ziyaretçilere yönelik hizmet ve servis mekanları yetersizdir.
ÇALIŞAN UZMANLARA YÖNELİK DONATILAR	✗	Alanda çalışan uzman ya da öğrencilere yönelik mekanlar ve donatılar yetersizdir.
DENEYSEL ARKEOLOJİ	✓	Açık hava müzesi alanında aktif olarak Neolitik Dönem'e yönelik deneysel arkeoloji uygulamaları sürdürülmektedir.
TEKNOLOJİ KULLANIMI	✗	Burada sergileme ve sunum amacıyla teknoloji kullanımı bulunmamaktadır.
SANAL GERÇEKLİK TEKNOLOJİSİ	✗	Aşağı Pınar ve Kanlıgeçit Açık Hava Müzesi'nde sanal gerçeklik uygulaması bulunmamaktadır.
DUYULARA YÖNELİK TEKNİKLER	✓	Deneysel arkeoloji uygulamalarında ziyaretçilerin duyularına yönelik teknikler uygulanmaktadır.
SİMÜLASYON TEKNOLOJİSİ	✗	Simülasyon teknolojisi kullanılmamaktadır.

4.1.4 Konya Çatalhöyük

Tablo 4.13 Çatalhöyük Arkeolojik Alanı hakkında genel bilgiler

ÇATALHÖYÜK ARKEOLOJİK ALANI HAKKINDA GENEL BİLGİLER	
BULGULARIN AİT OLDUĞU DÖNEM	Prehistorik Dönem
BULUNDUĞU COĞRAFİ BÖLGE	İç Anadolu Bölgesi
BULUNDUĞU ŞEHİR	Konya
ŞEHİR MERKEZİNE UZAKLIK	41 kilometre
ARKEOLOJİK ALANIN KEŞİF YILI	1958
PROJENİN BAŞLANGIÇ YILI	1993

Çatalhöyük, Konya İli'nin Çumra İlçesi sınırları içerisinde bulunmaktadır. 1958 yılında Mellaart tarafından keşfedilen Çatahöyük, 'Çatal' sıfatını farklı yükseklikte iki tepeden oluşması nedeniyle almıştır (Tablo 4.13). Bu iki höyük diğer bi deyişle yükselti 'Doğu Höyüğü' ve 'Batı Höyüğü' olarak adlandırılmaktadır (Şekil 4.47). Doğu Höyüğü, Bizans mezarları, çeşitli kalıntılar ve M.Ö.7200-6400 aralığına ait Neolitik kalıntılar içermektedir. Batı Höyüğü ise M.Ö.6000-5500 aralığına ait Kalkolitik Dönem kalıntılarını içermektedir (Çatalhöyük Research Project, 2019).

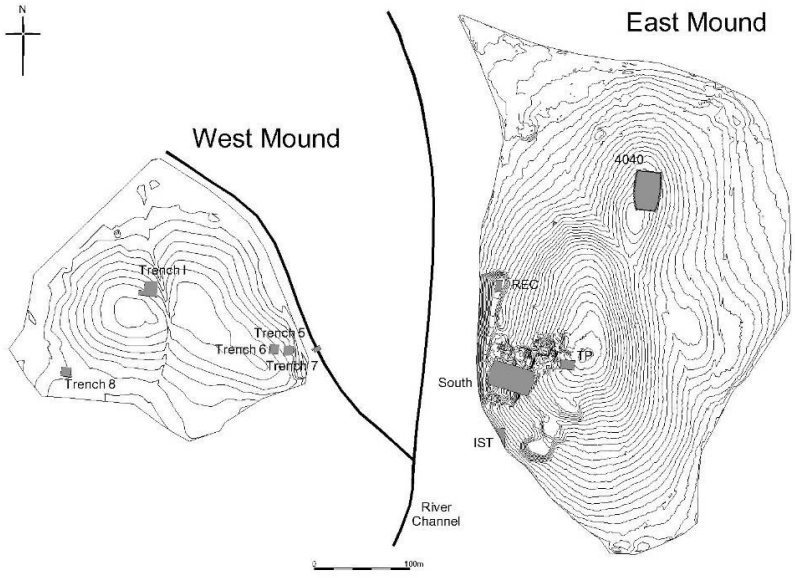

Şekil 4.47 Çatalhöyük Kazı Alanları (Çatalhöyük Yönetim Planı, 2013)

Çatalhöyük Arkeolojik Alanı 2009 yılında UNESCO Dünya Miras Geçici Litesi'ne, 2012 yılında ise Dünya Miras Listesi'ne dahil edilmiştir. Bu süreç içerisinde Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü ve kazı başkanlığı ortaklığında bir yönetim planı hazırlanmıştır. Çatalhöyük Yönetim Planı'nın amaçları, üstün niteliklere ve değere sahip bu alanın yaşatılması, değerlendirilmesi ve sürdürülebilirğinin sağlanması olarak belirlenmiştir. Bu amaçlar doğrultusunda alanda yapılacak uygulamalar ve faaliyetler belirlenmiştir. Bu sayede ziyaretçiler alanı benimseyecek ve kültürel değerinin farkına varacaklardır. Yönetim planının bir diğer özelliği katılımcı politikalar uygulayarak yerel halkın alana katılımını, alanı sahiplenmesini ve kültürel, ekonomik açıdan gelişimi sağlamaktır (Çatalhöyük Yönetim Planı, 2013).

Mellerart'ın Çatalhöyük'ü keşfinden ve kazılarından sonra Çatalhöyük Dünya'ya tanıtılmıştır. Fakat Melleart sonrasında Çatalhöyük terkedilmiş ve bu alanda uzun yıllar boyunca herhangi bir çalışma yapılmamıştır (Hodder, 2001, s.12). Çatalhöyük'te 1993 yılından bu yana Ian Hodder önderliğinde kazı çalşmaları sürmektedir. Arkeolojik alanda kazılar sonucunda çok sayıda tarih katmanına ulaşılmıştır. Çatalhöyük'te kazı sonucu ortaya çıkarılan verilere dayanarak elde edilen bilgilerden en dikkat çekici olanları dönemin yerleşim ve kent dokusuna ait olanlardır. Dörtgen plan şemalı evler birbirine bitişik şekilde konumlanmışlardır (Şekil 4.48). Evler ayrı ayrı planlanmştır ve doku organik olarak şekillenmiştir. Evlerin birbirine bitişik inşa edilmesinden dolayı doku içerisinde sokak bulunmamaktadır. Evlerin girişleri çatıdan sağlanmaktadır ve evler tek katlıdır. Evlerin plan tipolojisi bir oda ve bir depodan oluşmaktadır (Bayraktar, 2010, s.53). Evler pişmemiş kerpiç blok malzemeden yapılmıştır. Konutlar iç mekan kurgularına bakıldığında, en geniş hacimde ocak, toplanma ve uyuma alanı; yan hacimde ise yemeklerin hazırlandığı ve depolandığı bir servis alanı bulunmaktadır. İç mekan duvarları beyaz kireç temelli kil ile sıvanmakta ve iç duvarlarda nişler, günlük hayata, hayvanlara ve bitkilere dair duvar resimleri bulunmaktadır. Ayrıca konut birimlerinin zemin kotlarının altına ölü gömülmektedir. Bu nedenle inşa sırasında zeminlerin altında boş bir platform bırakılmaktadır (Çatalhöyük Yönetim Planı, 2013).

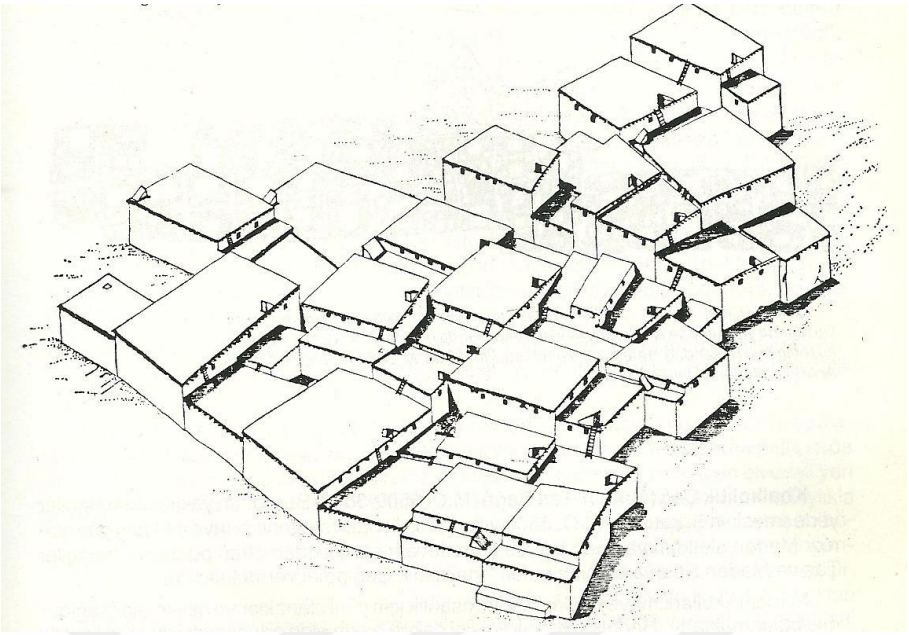

Şekil 4.48 Çatalhöyük Evlerinin İllüstrasyonu (Akurgal, 1998)

1993 yılında başlayan son dönem kazı ve koruma çalışmaları kapsamında Çatalhöyük'ün kontrollü şekilde ziyarete açılmasına karar verilmiş ve bu yönde proje çalışmalarına başlanmıştır. Proje kapsamında höyüğün kazı çalışmaları genişletilecek ve kazı sonucunda ortaya çıkarılan buluntular sergilemeye açılacaktır (Hodder, 2006, s.18-19). Yönetim planı kapsamında alınan kararlar sonucunda Çatalhöyük Arkeolojik Alanı'nın Doğu Höyüğü'nün çevre düzenlemesi ve gerekli uygulamaları yapılarak sergilemeye açılmasına karar verilmiştir (Şekil 4.49).

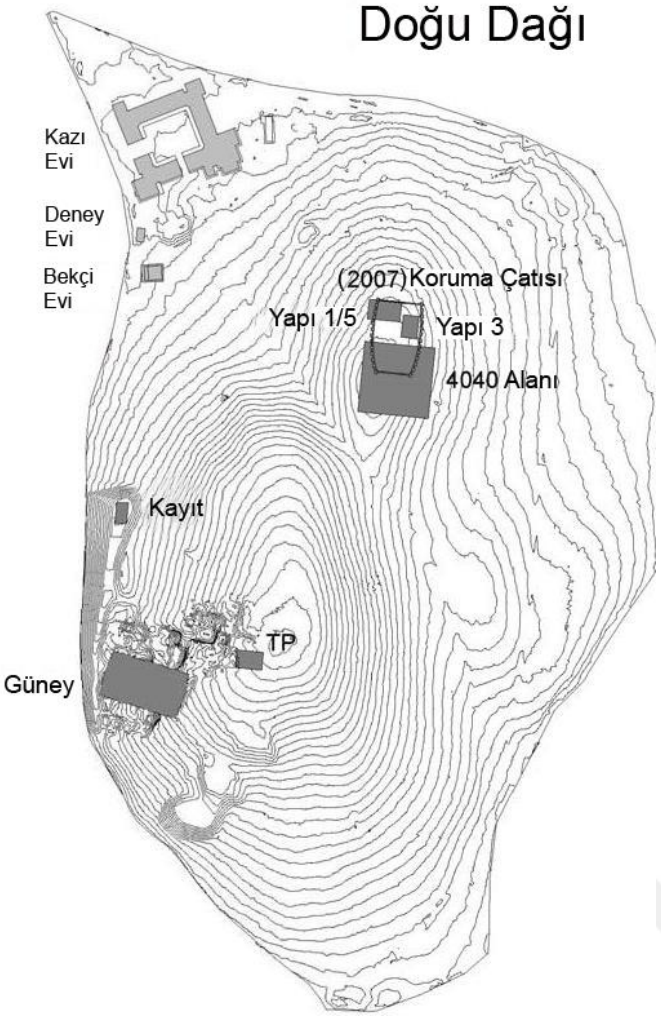

Şekil 4.49 Çatalhöyük Doğu Höyüğü Yerleşim Planı (Farid, 2008)

Kazı alanı üzerinde kazı çalışmalarının sürdürülmesi ve ziyaretçilerin bu alanı rahatça gezebilmeleri için 2003 yılında, 25-50 metre genişliğinde bir korugan örtü tasarımı yapılmış ve uygulanmıştır (Hacar, 2011, s.107). 2003 yılında yapılan Güney Korugan sayesinde ziyaretçiler kalıntıların bulunduğu alanda rahatça gezebilmesinin yanında kazı çalışmaları için uygun bir ortam yaratılabilmekte ve arkeolojik kalıntılar iklimsel, atmosferik koşullardan korunabilmektedir (Şekil 4.50). Koruma örtüsünün arkeolojik alana zarar vermemesi için yüzeysel tekil temeller ve hafif bir strüktür olan çelik sistem kullanılmıştır. Üst örtünün formunun ise höyüğün topoğrafyasına uygun şekilde tasarlanmasına dikkat edilmiştir. Bu sayede koruganın formu höyüğün silüetini bozmamaktadır (Şekil 4.51).

Şekil 4.50 Çatalhöyük Güney Koruganı (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 4.51 Çatalhöyük Güney Koruganı iç mekandan görüntüsü (Kişisel arşiv, 2018)

2004 yılında Çatalhöyük'te yeni bir alan kazılmaya başlanır. Sonrasında bu alandaki kalıntıların korunması için yeni bir üst örtüye ihtiyaç duyulmuştur. 2007 yılında ikinci korugan inşa edilmiştir. Kuzey Korugan olarak adlandırılan bu üst örtünün konumu Güney Korugan'dan farklı olarak bir tepenin üstüne gelecek şekilde ve belirlenmiştir. Koruganın yer alacağı tepenin eğimi ise bu koruganın formunu belirlemiştir. Bir höyüğü ya da tepeyi andıran kütle formunun eğimi tepenin eğimi ile uygun şekilde tasarlanmıştır (Şekil 4.52). Koruganın taşıyıcı sistemi betonarme temel üstüne lamine ahşaplar ile inşa edilmiştir. Bu yapının ışığı geçiren kaplama malzemesi ve formu sayesinde iç mekanı etkileyicidir (Şekil 4.53) (Uyar, 2008, s.88).

Şekil 4.52 Çatalhöyük Kuzey Koruganı (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 4.53 Çatalhöyük Kuzey Koruganı iç mekandan görüntüsü (Kişisel arşiv, 2018)

Çatalhöyük Arkeolojik Alanı'nda gezi güzergahları topoğrafya üstünde doğal patikalar oluşturulması şeklinde düzenlenmiştir (Şekil 4.54). Fakat bu patikalar engelli ya da yaşlı ziyaretçiler için uygun değildir. Güney ve Kuzey Koruganlar'ın iç mekanlarında da gezi güzergahları oluşturulmuştur. Güney Korugan içerisindeki güzergah tıpkı dış mekandaki gibi doğal patikalar şeklinde iken, Kuzey Korugan içerisinnde ahşap malzemeden yapılmış zemine minimum müdahale eden platformlar bulunmaktadır (Şekil 4.55). Bu rotalar üzerinde ise gerekli noktalarda bilgilendirme ve yönlendirme panoları konumlandırılmıştır. Koruganlar içerisindeki panolarda üç boyutlu illüstrasyonlar ya da ilgi çekici görseller kullanılmış bu sayede ziyaretçilerin bu alanları daha iyi algılaması sağlanmıştır. Bu panolardan dış mekanda olanlar ve Güney Korugan içerisinde konumlananlar zemine basarken, Kuzey Korugan içerisindeki panolar gezi platformuna takılmıştır (Şekil 4.56).

Şekil 4.54 Çatalhöyük Arkeolojik Alanı'ndaki doğal gezi güzergahı (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 4.55 Çatalhöyük Kuzey Koruganı içerisindeki gezi güzergahı (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 4.56 Çatalhöyük Kuzey Koruganı içerisindeki bilgilendirme panosu (Kişisel arşiv, 2018)

Arkeolojik Alan içerisinde ek yapı uygulamaları bulunmaktadır. Bunlar; giriş bölümünde bulunan bekçi kulübesi, yine giriş bölümüne yakın bir konumda olan ziyaretçi merkezi yapısı ve bu yapıların hemen kuzeyinde bulunan kazı evi yapısıdır (Şekil 4.57 ve Şekil 4.58). Betonarme sistemle yapılan ve büyük alan kaplayan bu yapı topluluğu arkeolojik alana saygılı ve uygun şekilde tasarlanmamıştır.

Şekil 4.57 Çatalhöyük Arkeolojik Alanı'ndaki ek yapı topluluğu (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 4.58 Çatalhöyük Arkeolojik Alanı'ndaki bekçi kulübesi (Kişisel arşiv, 2018)

Ziyaretçi Merkezi'nin genel tasarımı ve iç mekan tasarımı çağımızdaki sergi mekanlarının gerisinde kalmıştır (Şekil 4.59 ve Şekil 4.60). Çatalhöyük Arkeolojik Alanı'nın sunum ve alanı anlatma konularında yetersiz olması sebebiyle Çatalhöyük Yönetim Planı kapsamında bu işi üstlenen bir sunum ekibi kurulmuştur. Bu sunum ekibi öncelikli olarak ziyaretçi merkezi içerisindeki sunum ve görselleştirme tekniklerini düzenlemiş ve nitelikli hale getirmiştir. Günümüzde Ziyaretçi Merkezi'nin

iç mekan tasarımı yetersiz olsa da içerisindeki bilgilendirme panolarının verdiği bilgiler çok anlamlıdır, niteliklidir ve her yaştan ya da her kesimden insana hitap etmektedir. Fakat buradaki sunum teknikleri teknolojik açıdan yetersizdir. Kurulan sunum ekibi aynı zamanda web sitesi tasarımında, ziyaretçi rehberi tasarımında ve deneysel neolitik evlerin sunumunda görev almıştır (Atalay ve diğer., 2010).

Şekil 4.59 Çatalhöyük Arkeolojik Alanı Ziyaretçi Merkezi Yapısı (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 4.60 Çatalhöyük Arkeolojik Alanı Ziyaretçi Merkezi Yapısı iç mekanı (Kişisel arşiv, 2018)

Çatalhöyük'te bulunan en dikkat çekici bölüm Neolitik Deneysel Evler'in yapay rekonstrüksiyonudur. Burada hem konut ölçeğinde hem de yerleşim planının kısmi bölümü canlandırılmıştır. Burada öncelikle tekil deneysel ev inşa edilmiştir. Bu deneysel ev ise kazı verilerine dayanarak 2010 yılında bilgisayar ortamında modellendikten sonra inşa edilmiştir (Çatalhöyük Research Project, 2010, s.125).

Deneysel Evler sayesinde buraya gelen ziyaretçiler Çatalhöyük Arkeolojik Alanı'nı daha iyi şekilde algılayabilmekte, Neolitik Dönem aktivitelerini deneyimleyebilmekte, konutlarda vakit geçirebilmektedir (Şekil 4.61). Bu konutlarda dönemin eşyaları ve gelenekleri de canlandırılmıştır. Örneğin ölü gömme geleneği, yemek pişirme geleneği, duvar resimleri gibi ritüeller deneyimlenmektedir (Şekil 4.62). Evler içerisinde ikonik gösterimlerin olduğu bilgilendirme panoları bulunmaktadır. Bu sayede ziyaretçiler evlerin içerisindeki mekanları ya da eşyaları daha kolay anlayabilmektedir (Şekil 4.63).

Şekil 4.61 Çatalhöyük Neolitik Köy Canlandırması (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 4.62 Neolitik Köy Canlandırması'ndan bir konutun iç mekan düzenlemesi (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 4.63 Ölü gömme ve duvar resmi geleneğinin canlandırılması (Kişisel arşiv, 2018)

Çatalhöyük yönetim planı kapsamında önemsenen bir diğer konu katılımcılıktır. Özellike yerel halkın Çatalhöyük uygulamalarına katılımının, ekonomik gelişim ve halkın arkeolojik alanı sahiplenmesi bakımından olumlu olacağı düşüncesi ile bu konu üzerinde durulmuştur. Ayrıca alanda planlama dahilinde yapılan atölyeler de kamunun alana katılımını teşvik etmektedir. Bu nedenle alanda eğitim ve rekreatif uygulamalar sürdürülmektedir.

Çatalhöyük'ün 2000'li yıllardan itibaren nitelikli bir web sitesi bulunmaktadır. Çatalhöyük Araştırma Projesi'ni tenmsil eden bu web sitesi Çatalhöyük hakkındaki bilgilerin daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlamaktadır. Web sitesi belirli periyotlarda güncelleştirilmekte ve yeni bilgiler buraya eklenmektedir. Ayrıca bu siteden Çatalhöyük hakkında yazılmış yayınların bibliyografyasına ve yıllık kazı raporlarına da ulaşmak mümkündür. Çatalhöyük Arekolojik Alanı'nı ziyaret etmek isteyen kişiler burası hakkındaki giriş, iletişim, ulaşım bilgilerine ve ziyaretçi kılavuzuna erişebilmektedir (Wolle, 2001, s.83).

Bahsedilen tüm bu uygulamalar dışında Çatalhöyük Arkeolojik Alanı'nın birçok sorunu bulunmaktadır. Alana erişimin zor oluşu, gerekli yönlendirme tabelalarının eksikliği, ziyaretçiler için gerekli altyapının yetersiz oluşu, reklam ve tanıtım kampanyalarının yetersiz oluşu, ziyaretçi merkezinin çağın gerisinde bir yapı oluşu, sunum ve sergileme elemanlarının yetersizliği, alanın tur güzergahlarının dışında

olması gibi nedenlerden ötürü Çatalhöyük günümüzde hala hakettiği değeri görmemektedir.

Çatalhöyük Arkeolojik Alanı'nın hedefler, planlama kriterleri ve tasarım kriterleri doğrultusunda değerlendirmesi yapılmıştır. Bu değerlendirmeler aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir (Tablo 4.14, Tablo 4.15 ve Tablo 4.16).

Tablo 4.14 Çatalhöyük Arkeolojik Alanı'nın hedefler bağlamında değerlendirilmesi

ÇATALHÖYÜK ARKEOLOJİK ALANI'NIN HEDEFLER BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ		
KORUMA HEDEFİ	✓	Alan üzerinse fiziksel veya algısal koruma yöntemleri uygulanmaktadır.
SUNUM VE SERGİLEME HEDEFİ	✓	Arkeolojik eserler çeşitli yöntemlerle kamuya sunulmakta ve sergilenmektedir.
SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK HEDEFİ	✓	Sunum yöntemleri, katılımcı politikalar ile alan üzerinde koruma bilinci yaratılması ve diğer fiziksel uygulamalar alanı sürdürülebilirliğini kılmaktadır.
EĞİTİM HEDEFİ	✓	Belirli periyotlarda çocuklara ve gençlere yönelik eğitim faaliyetleri ya da atölyeler düzenlenmektedir.
DİNAMİZM HEDEFİ	✗	Alanda çeşitli düzenlemeler ve faaliyetler yapılmasına karşın alanın dinamikliği yetersizdir.
TURİZM HEDEFİ	✓	Türkiye'nin en önemli miras alanlarından biri olan Çatalhöyük çok sayıda turist çekmektedir.

Tablo 4.15 Çatalhöyük Arkeolojik Alanı'nın planlama kriterleri bağlamında değerlendirilmesi

ÇATALHÖYÜK ARKEOLOJİK ALANI'NIN PLANLAMA KRİTERLERİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ		
ALAN YÖNETİMİ	✓	Alanın çok kapsamlı bir yönetim planı bulunmaktadır.
KORUMA	✓	Arkeolojik eserleri ve alanı korumak için birçok fiziksel veya algısal koruma yöntemi uygulanmaktadır.
GÜVENLİK	✓	Alan üzerinde güvenliği sağlamak adına önlemler alınmıştır. Alanın çevresi tel ile örülmüştür. Giriş bölümüne bekçi kulübesi inşa edilmiştir.
ERİŞİLEBİLİRLİK	✗	Alanın şehir merkezine uzak oluşu ve toplu taşımanın alana hizmet vermemesi erişimi zorlaştırmaktadır.
KÜLTÜREL TURİZME ENTEGRASYONU	✓	Alan ülkenin başlıca kültür turizmi alanlarından biridir. Bu sayede kültürel turizme entegre olmuştur.
BÖLGESEL GELİŞİME KATKISI	✓	Katılımcı politikalar ile bölgesel gelişime büyük katkı sağlanmaktadır.
İNTERNET SİTESİ VE SOSYAL MEDYA KULLANIMI	✓	Alanın çok kapsamlı bir internet sitesi bulunmaktadır. Ayrıca sosyal medya da kullanılmaktadır.
ÇEVRE HALKIN ALANA KATILIMI	✓	Özellikle fiziksel koruma uygulamaları ve atölyelere çevre halkın katılımı çok önemsenmiştir.
ETKİNLİKLER	✓	Alan yönetimi kapsamında yılın belirli dönemlerinde eğitim odaklı etkinlik, atölye gibi aktivitelere yer verilmektedir.
REHBER/KILAVUZ	✗	Alanda rehberlik ve tur hizmeti yetersizdir.

Tablo 4.16 Çatalhöyük Arkeolojik Alanı'nın tasarım kriterleri bağlamında değerlendirilmesi

ÇATALHÖYÜK ARKEOLOJİK ALANI'NIN TASARIM KRİTERLERİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ		
GİRİŞ-ÇIKIŞ	✓	Alanın tanımlı bir giriş ve çıkışı vardır.
KARŞILAMA	✗	Alanda kontrollü bir karşılama birimi bulunmamaktadır.
GEZİ ROTASI	✓	Alan üzerinde gezi rotası yetersiz olsa da koruganların altında gezi platformları tasarlanmıştır.
YÖNLENDİRME	✗	Alan üzerinde yönlendirme elemanları yetersizdir.
BİLGİLENDİRME	✓	Eserlerle ilişkili bilgilendirme panoları bulunmaktadır.
ENGELLİ ÇÖZÜMLERİ	✗	Alan üzerinde engellilere yönelik çözümler yapılmamıştır.
KORUMA ÇATILARI	✓	Korunması gerekli alanlar üzerinde koruma çatıları bulunmaktadır.
KAPALI SERGİ MEKANI	✓	Kapalı mekanda sergilenmesi gerekli eserler ve bilgilendirmeler için kapalı sergi mekanı bulunmaktadır.
ZİYARETÇİ MERKEZİ YAPISI	✓	Ziyaretçilerin ihtiyaçlarına ve sergilemeye yönelik ziyaretçi merkezi yapısı bulunmamaktadır.
HİZMET/SERVİS MEKANLARI	✗	Ziyaretçilere yönelik hizmet ve servis mekanları yetersizdir.
ÇALIŞAN UZMANLARA YÖNELİK DONATILAR	✓	Alanda çalışan uzman ya da öğrencilere yönelik mekanlar ve donatılar yeterlidir.
DENEYSEL ARKEOLOJİ	✓	Çatalhöyük'te aktif olarak Neolitik Dönem'e yönelik deneysel arkeoloji uygulamaları sürdürülmektedir.
TEKNOLOJİ KULLANIMI	✗	Sergileme ve sunuma yönelik teknoloji kullanımı yetersizdir.
SANAL GERÇEKLİK TEKNOLOJİSİ	✗	Sanal gerçeklik uygulaması bulunmamaktadır.
DUYULARA YÖNELİK TEKNİKLER	✓	Deneysel arkeoloji uygulamalarında ziyaretçilerin duyularına yönelik teknikler uygulanmaktadır.
SİMÜLASYON TEKNOLOJİSİ	✗	Simülasyon teknolojisi kullanılmamaktadır.

4.1.5 Aksaray Aşıklı Höyük Arkeoloji Parkı

Tablo 4.17 Aşıklı Höyük Arkelojik Alanı hakkında genel bilgiler

AŞIKLI HÖYÜK ARKELOJİK ALANI HAKKINDA GENEL BİLGİLER	
BULGULARIN AİT OLDUĞU DÖNEM	Prehistorik Dönem
BULUNDUĞU COĞRAFİ BÖLGE	İç Anadolu Bölgesi
BULUNDUĞU ŞEHİR	Aksaray
ŞEHİR MERKEZİNE UZAKLIK	25 kilometre
ARKEOLOJİK ALANIN KEŞİF YILI	1963
PROJENİN BAŞLANGIÇ YILI	2006

Aksaray İli'nde, Batı Kapadokya Bölgesi'nde konumlanan Aşıklı Höyük, Gülağaç İlçesi'ne bağlı Kızılkaya Köyü sınırları içindedir. Aşıklı Höyük şehir merkezine yaklaşık olarak 25 km uzaklıktadır (Tablo 4.17). Höyük bir volkanik arazi üzerindedir, çevresinde Melendiz Dağı ve Hasandağ bulunmaktadır (Aşıklı Höyük Kazı ve Araştırma Projesi, 2018). Çok sayıda hammadde kaynağı içeren ve doğal bir topoğrafyaya sahip olan bölge çekici bir coğrafyaya sahiptir.

Aşıklı Höyük Orta Anadolu'nun en eski köy yerleşimi olup köyün oluşum tarihi M.Ö.8500'lere dayanmaktadır. Yerleşik hayatı benimseyen ve bölgede 1000 yıl gibi bir süre boyunca yaşayan Aşıklılar M.Ö. 8. binyılın sonunda köyü terk etmişlerdir. Bu terkin nedenine dair veriler net olarak bulunamamıştır. Bu yerleşim tarihöncesinde görülen ilk tarım, ilk madencilik, ilk evcilleştirme, ilk konut yapımı ve ilk yerleşim eylemlerini gerçekleştiren örneklerden biri olmasından ötürü tarihi ve bilimsel açıdan önem ve değer taşımakta, insanlık tarihi açısından önemli kırılma noktalarından birini oluşturmaktadır. Tarımın yapıldığı, küçükbaş hayvanları kontrol altında tutularak evcilleştirildikleri bir yaşam biçimine sahip olan Aşıklılar kerpiç malzeme ile konut yapım tekniklerini kullanmışlardır (Özbaşaran, Duru, Teksöz ve Omacan, 2010, s.216-217). Bölgedeki yoğun taş kullanımına rağmen Aşıklılar'ın kerpiç malzeme kullanması şaşırtıcı bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır (Duru, 2002, s.172).

Aşıklı Höyük yerleşme düzeni, Neolitik Dönem yerleşme düzeni örneklerinin en eskilerindendir. Bu yerleşme düzenine göre konutlar kümeler halinde, sıkışık bir düzende yan yana gelmektedir ve aralarında dar sokaklar oluşturmaktadır (Şekil 4.64). Bu sokaklar geçiti andıran genişliktedir. Alandaki açık alanlar ise çöplük ya da işlik olarak kullanılmaktadır. Bu yerleşim düzeni bal peteğini andırmaktadır. Buradaki konutların boyutları, formları, iç mekanları, mimari öğeleri ve malzemeleri benzer nitelikler taşımakta ve birbirini andırmaktadır. Konutlarda dam kullanımı görüldüğü, damların önemli yaşam alanı oldukları, hatta konutlara girişlerin damdaki boşluklardan sağlandığı bilinmektedir. Buradaki konutlar ve yerleşim Neolitik Dönem mimarisine ait önemli veriler içermektedir (Özbaşaran, Duru, Teksöz ve Omacan, 2010, s.217).

Şekil 4.64 Aşıklı Höyük'te bulunan Neolitik Dönem kerpiç konut kalıntıları (Özbaşaran, Duru, Teksöz ve Omacan, 2010)

1963'te Edmund Gordon tarafından saptanan Aşıklı Höyük'te ilk yüzey araştırması ve tarihlendirme çalışması Ian Todd tarafından yapılmıştır. Alanda ilk kazı çalışmalarına 1989 yılında başlanmış ve bu kazılar 2002 yılına kadar sürmüştür. Bu kurtarma kazıları 2000 yılına kadar İstanbul Üniversitesi Prehisotrya Anabilim Dalı tarafından ve Prof. Dr. Ufuk Esin başkanlığında, 2000-2002 yılları arasında Prof. Dr. Nur Balkan Atlı başanlığında sürdürülmüştür. 2006 yılında yeni dönem kazıları Prof.Dr. Mihriban Özbaşaran ve Prof. Dr. Güneş Duru başkanlığında başlatılmıştır. Bu kazı ve araştırma çalışmaları günümüzde hala devam etmektedir (Aşıklı Höyük Kazı ve Araştırma Projesi,2018; Özbaşaran, Duru, Teksöz ve Omacan, 2010, s.218).

Yeni dönem kazıları ile birlikte yeni bir planlama çalışmasına başlanmıştır. ‘Aşıklı Höyük Saha Gelişim Planı’ olarak adlandırılan projenin öncelikli amacı arkeolojik alanın ve kalıntıların korunması olarak belirlenmiştir (Şekil 4.65). Projenin diğer amaçları ise; alan yönetim planının doğru şekilde uygulanması, kalıntıların sergilenmesi ve sunumu, alanın kültür turizmine dahil edilmesi, ziyaretçiler için planlamanın yapılması, idari ve mali sorunların çözümü olarak belirlenmiştir. Tasarlanan bu planlama yaklaşımının ana ilkelerini, buluntular hakkındaki bilgilerin ziyaretçilere daha iyi aktarılabilmesi, alanın güvenliğinin sağlanabilmesi, araştırmaların ve alanın sürdürülebilirliğinin sağlanması oluşturmuştur (Özbaşaran, Duru, Teksöz ve Omacan, 2010, s.218).

Bu proje kapsamında arkeolojik sit alanı içerisinde eserlerin korunması için çeşitli koruma önlemlerinin alınması, arkeolojik buluntuların korunması gerekli alana koruma çatısının yapılması, Aşıklı Köyü canlandırmasının (yapay rekonstrüksiyon) yapılması, ziyaretçi güzergahının belirlenmesi, bekçi mekanının yapılması ve alanın güvenliğinin sağlanması için diğer önlemlerin alınması, kazı ekibi için gerekli donatıların sağlanması öncelikli olarak belirlenmiştir (Özbaşaran, Duru, Teksöz ve Omacan, 2010, s.218).

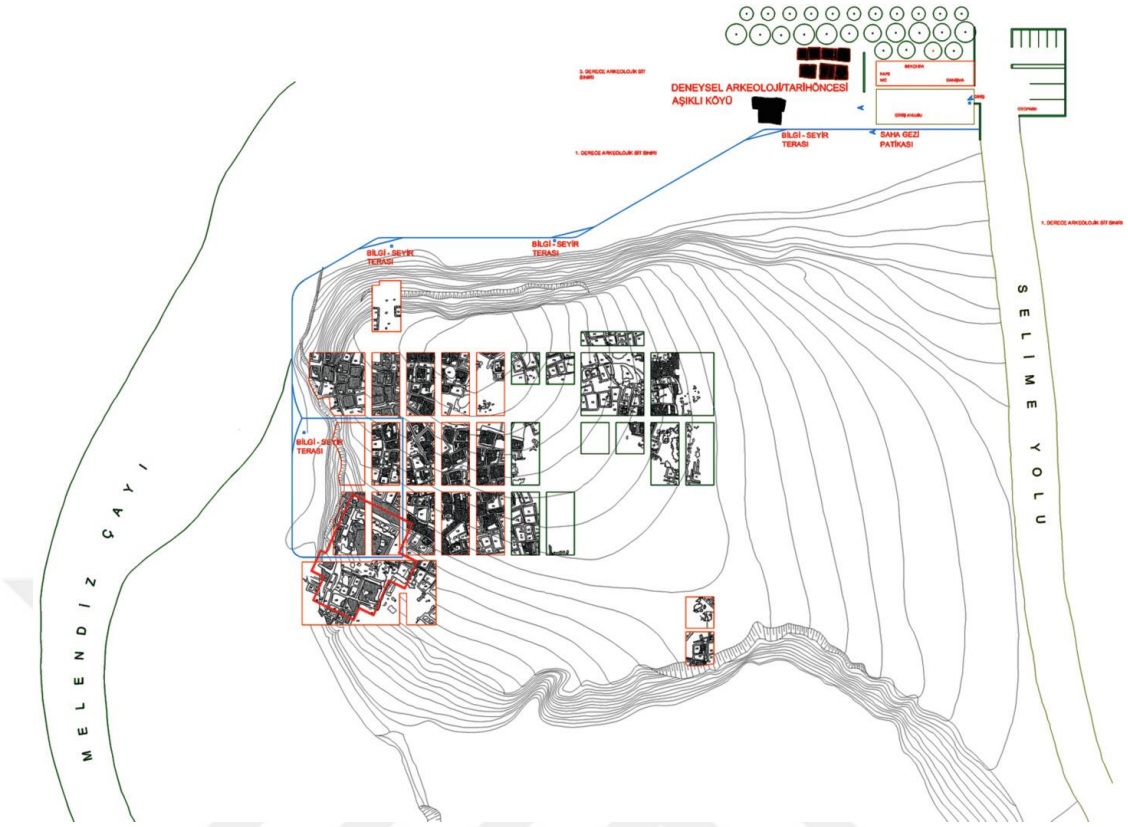

Şekil 4.65 Aşıklı Höyük Saha Gelişim Planı (Özbaşaran, Duru, Teksöz ve Omacan, 2010)

Proje kapsamında öncelikli olarak tüm alan temizlenmiş ve düzenleme çalışmaları başlatılmıştır. Alanın çevresi tel ile çevrilmiş ve alana giriş çıkışlar kontrol altına alınmıştır. Alanda bir giriş kapısı tasarımı yapılmamıştır. Teller üzerinde açılan bir kapı ile girişin tanımlandığı geniş bir açık alana ulaşılmaktadır (Şekil 4.66). Belirlenen giriş alanından hem ziyaretçiler hem de çalışanlar alana erişimlerini sağlamaktadır. Giriş kısmındaki geniş açık alan ziyaretçileri karşılayan ve arkeolojik alandaki gezintiye hazırlayan bir tampon bölge görevindedir. Bu açık alana bağlanan patika yardımı ile ziyaretçiler alanda dolaşımı sağlamaktadır. Bu patika tüm arkeolojik alanın dolaşımını sağlamaktadır. Fakat bu patika eğimli ve kot farklarının olduğu bölgelerde tehlikeli ve yürünmesi güç bir rotaya dönüşmektedir (Şekil 4.67). Tehlikeli olan bölgelere geçişin engellenmesi için rota üzerine engeller konmuştur. Bu patika üst örtünün etrafındaki kalıntıların olduğu bölgede küçük moloz taşlar dökülerek özelleştirilmiştir (Şekil 4.68). Alan üzerinde gezi rotasının daha belirgin ve konforlu olarak tasarlanması gerekmektedir. Gezi güzergahı üzerinde seyir eyleminin uygun olduğu bölgelere seyir terasları yapılmıştır. Alanda gerekli görülen yerlere bilgilendirme panoları da yerleştirilmiştir. Bu bilgilendirme panolarının sayısı

yetersizdir. Panoların ve yönlendirme elemanlarının sayısının arttırılması ve alanın algılanması için daha belirgin bir tasarıma dönüştürülmesi gerekmektedir.

Şekil 4.66 Aşıkı Höyük Arkeoloji Parkı giriş kapısı (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 4.67 Patika ve yönlendirme elemanı (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 4.68 Moloz taştan oluşturulmuş rota ve arkeolojik buluntular (Kişisel arşiv, 2018)

Girişteki açık alan 2008-2009 yılında uygulanan Prehistorik Aşıklı Köyü canlandırmasına bağlanmaktadır. Bu deneysel arkeoloji ya da canlandırma alanı ören yeri içerisinde, höyüğe yakın olan ve giriş ile ilişki kuran bir alan üzerinde tasarlanmıştır. Bu canlandırmalar bölgedeki Neolitik Dönem verilerine dayanarak yapılmıştır (Şekil 4.69). Bu yapay köy canlandırmasının iki amacı vardır. Bu amaçlardan birincisi bu yapıları deneysel arkeoloji yolu ile inşa ederek bina yapım sürecinin, yapım teknikleri ve dönemin mimarisinin sorgulanmasıdır. Diğer amaç ise Aşıklı Höyük Arkeolojik Alanı'nda bulunan kalıntılar hakkındaki bilgilerin ziyaretçilere daha iyi aktarılabilmesi amacıyla bir açık hava müzesi niteliğinde verilerin paylaşım ortamının yaratılmasıdır (Özbaşaran, Duru, Teksöz ve Omacan, 2010, s.220). Bu sayede ziyaretçiler ilk olarak yapay köy alanını görecek ve sonrasında gezdileri kalıntıları zihinlerinde daha iyi canlandırabileceklerdir. 10 adet konutun modeli, 1/1 ölçekte üç boyutlu olarak yapılmıştır (Şekil 4.70). Bu konutların iç mekanları, sokak ve açık alan ilişkileri de dönemin yaşantısına göre şekillendirilmiştir. Özgün yapılarda binaların dışa açılan kapıları olmamasına rağmen bu model evlerde ziyaretçilerin iç mekana ulaşabilmeleri için dış cephelerine küçük açıklıklar tasarlanmıştır. Damdan girişi deneyimlemek isteyen ziyaretçiler ise bir konutta sadece damdan giriş alanı bırakılmıştır (Şekil 4.71). Ziyarete açılan bu model evlerde geleneksel müze anlayışından farklı olarak bir sınırlama yoktur. Ziyaretçiler bu konut canlandırmalarını diledikleri gibi gezip deneyimleyebilmektedirler. Ziyaretçilerin bu yapılara ve malzemelere özellikle de kerpiçe dokunabilmeleri dokunma duyularına hitap etmektedir. Bu modellerin iç mekanlarına ocak ve çeşitli yiyecekler konulmuş

bu sayede koku ziyaretçilerin koku ve tat duyularına hitap etmek amaçlanmıştır. Neolitik Köy Canlandırması'nın içinde döneme ait çeşitli aktivitelere ve geleneklere referans veren donatılar bulunmaktadır. Örneğin ölü gömme geleneği, yemek pişirme ve diğer günlük yaşam aktiviteleri de bu alan içerisinde canlandırılmıştır. Bu alanın komşu arsasında Neolitik peyzaj düzenlemesi yapılarak o döneme ait ağaçlar, bitkiler ve tarım aktiviteleri de ziyaretçilere tanıtılmak üzere alanda yerini almıştır. Yapay köyün inşa sürecinde Kızılkaya Köyü'nün kerpiç malzeme konusunda deneyimli kişileri çalışmıştır. Bu katılımcı yapım süreci sayesinde alanın köy tarafından benimsenmesi kolaylaşmıştır.

Şekil 4.69 Neolitik Köy Canlandırması (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 4.70 Neolitik Köy Canlandırması (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 4.71 Neolitik Köy Canlandırması iç mekan düzenlemesi (Kişisel arşiv, 2018)

Alanda özellikli kalıntıları fiziksel etkilerden korumak için bu kalıntıların üzerine denk gelecek şekilde bir koruma çatısı tasarımı uygulanmıştır. Bu koruma çatısı 'Güney Korugan' olarak adlandırılmıştır (Şekil 4.72). Üst örtü sayesinde kalıntılar fiziksel etkilerden korunurken ziyaretçilerin bu alanı daha rahat ve sürekli gezebilme olanağını beraberinde getirmiştir. Bu üst örtü tasarımında topoğrafya ve iklim verileri göz önünde bulundurulmuştur. Üst örtü üzerinde belirli bölgelerde yırtıklar ve ışıklıklar yapılarak doğal ışıktan faydalanmak ve önemli alanlara ışık vurgusu yapmak amaçlanmıştır. Güney Koruganı'nın arkeolojik alandaki silüeti ve doğal peyzajı bozmamak adına zemin kotundan çok fazla yükselmemesine dikkat edilmiştir. Üst örtü içerisinde devam eden ahşap gezi platformu sayesinde buradaki buluntular etrafında rahatlıkla gezilebilmektedir. Bu gezi platformu açık alanda devam eden yürüyüş patikasına bağlanmaktadır (Şekil 4.73).

Şekil 4.72 Üst Örtü yapısı (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 4.73 Üst örtü içerisindeki rota ve taşıyıcı elemanlar (Kişisel arşiv, 2018)

Aşıklı Höyük'te alan planı kapsamında belirli zamanlarda çocuk atölyeleri, bilgilendirme sunumları, deneysel arkeoloji uygulamaları yapılmaktadır. Bu uygulamalar yerel halk ile ya da ziyaretçiler eşliğinde sürdürülmektedir. Aşıklı Höyük'te uygulanan katılımcı çalışmalar ile kazı ekibi ve köy halkı arasındaki iletişimin artması, bölgeye gelen ziyaretçi sayısındaki artış ile köylünün ekonomisine yapılan katkı, yerel halkın arkeolojik alanı anlamaya başlaması sonrasında Aşıklı Höyük çevresinde yaşayan halk doğrudan ya da dolaylı olarak bu alana ilgi duymaya, kendini bu alanın bir parçası gibi görmeye başlamıştır. Bu sayede yerel halkta bu alanın korunması gerekliliği bilinci oluşmuştur (Şekil 4.74).

Şekil 4.74 Katılımcı mimarlık çalışmaları ile köy halkının deneysel arkeoloji uygulamalarına katılması (Özbaşaran, Duru, Teksöz ve Omacan, 2010)

Alanın çevre ve mimari düzenlemesinde, sergi ve sunum elemanlarında çeşitli eksiklikler olsa da, 2006 yılında başlatılan bu yenilikçi proje ile Aşıklı Höyük, Kapadokya Bölgesi kültür turizm alanlarından biri haline gelmiştir. Arkeolojik verilerin, duyulara hitap eden ve ziyaretçilerin ilgisini çeken bir yol ile aktarılması, alanın gezilebilir ve sergilenebilir niteliğe kavuşması Aşıklı Höyük Arkleolojik Alanı'nın kamuya tanıtılarak ve korunarak gelecek nesillere aktarımını kolaylaştırmaktadır.

Aşıklı Höyük Arkeolojik Alanı'nın hedefler, planlama kriterleri ve tasarım kriterleri doğrultusunda değerlendirmesi yapılmıştır. Bu değerlendirmeler aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir (Tablo 4.18, Tablo 4.19 ve Tablo 4.20).

Tablo 4.18 Aşıklı Höyük Arkeolojik Alanı'nın hedefler bağlamında değerlendirilmesi

AŞIKLI HÖYÜK ARKEOLOJİK ALANI'NIN HEDEFLER BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ		
KORUMA HEDEFİ	✓	Alanın kamu üzerinde yarattığı bilinç ve uygulamalar ile koruma hedefini büyük ölçüde gerçekleştirebilmektedir.
SUNUM VE SERGİLEME HEDEFİ	✓	Buluntular ve eserler güncel sunum teknikleri ile sunulmakta ve sergilenmektedir.
SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK HEDEFİ	✓	Alan üzerinde koruma bilinci yaratılması ve diğer fiziksel uygulamalar alanın sürdürülebilirliğini sağlamaktadır.
EĞİTİM HEDEFİ	✗	Alana gelen ziyaretçi sayısının kısıtlı olması alanda eğitim faaliyetlerinin amacına ulaşmasını engellemektedir.
DİNAMİZM HEDEFİ	✗	Alanda canlandırmalar yapılması ve çevre düzenlemesine rağmen alanda dinamizm ve çekicilik yaratılamamıştır.
TURİZM HEDEFİ	✗	Turizm konusunda hedeflenen noktaya ulaşılamamıştır.

Tablo 4.19 Aşıklı Höyük Arkeolojik Alanı'nın planlama kriterleri bağlamında değerlendirilmesi

AŞIKLI HÖYÜK ARKEOLOJİK ALANI'NIN PLANLAMA KRİTERLERİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ		
ALAN YÖNETİMİ	✓	Aşıklı Höyük alan yönetim planı belirli periyotlarda güncellenerek uygulanmaktadır.
KORUMA	✓	Arkeolojik eserleri ve alanı korumak için fiziksel ve algısal koruma yöntemleri uygulanmaktadır.
GÜVENLİK	✗	Alan üzerindeki güvenlik önlemleri yetersizdir.
ERİŞİLEBİLİRLİK	✗	Alanın konumundan dolayı alana toplu taşıma ile erişim konusunda sıkıntılar vardır.
KÜLTÜREL TURİZME ENTEGRASYONU	✗	Arkeolojik alan bölgedeki kültür turizmine entegre olamamıştır.
BÖLGESEL GELİŞİME KATKISI	✓	Proje bölge halkının alana katılımı sayesinde koruma bilincinin gelişimine katkı sağlamaktadır.
İNTERNET SİTESİ VE SOSYAL MEDYA KULLANIMI	✓	Arkeolojik alanı tanıtan, ulaşım ve iletişim konusunda bilgi veren bir internet sitesi bulunmaktadır.
ÇEVRE HALKIN ALANA KATILIMI	✓	Dönem canlandırmaları ve diğer yapıların inşasında çevre halkın alana katılımı sağlanmıştır
ETKİNLİKLER	✓	Alan yönetimi kapsamında yılın belirli dönemlerinde etkinliklere yer verilmektedir.
REHBER/KILAVUZ	✗	Alanda rehberlik ve kılavuz hizmetleri yetersizdir.

Tablo 4.20 Aşıklı Höyük Arkeolojik Alanı'nın tasarım kriterleri bağlamında değerlendirilmesi

AŞIKLI HÖYÜK ARKEOLOJİK ALANI'NIN TASARIM KRİTERLERİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ		
GİRİŞ-ÇIKIŞ	✗	Aşıklı Höyük Arkeolojik Alanı tanımlı bir girişe sahip olmayıp, giriş tellerden açılan bir kapı ile sağlanmaktadır.
KARŞILAMA	✗	Ziyaretçiler tanımlı bir karşılama alanına ulaşmamaktadır.
GEZİ ROTASI	✗	Alan üzerinde sıralı ve düzenli olarak tasarlanmış gezi rotası bulunmamaktadır. Mevcut gezi güzergahı doğal patikalar ile sağlanmaktadır.
YÖNLENDİRME	✗	Gezi güzergahı üzerinde çeşitli yönlendirme elemanları bulunsa da bu elemanları sayıları ve nitelikleri yetersizdir.
BİLGİLENDİRME	✓	Alan üzerinde eserleri, canlandırmaları ve dönemleri anlatan bilgilendirme panoları bulunmakaktadır.
ENGELLİ ÇÖZÜMLERİ	✗	Alan üzerinde engellilere yönelik çözümler bulunmamaktadır.
KORUMA ÇATILARI	✓	Korunması gerekli kazı alanı üzerinde koruma çatısı tasarlanarak inşa edilmiştir.
KAPALI SERGİ MEKANI	✗	Kapalı mekanda sergilenmesi gerekli eserler için kapalı sergi mekanı bulunmamaktadır.
ZİYARETÇİ MERKEZİ YAPISI	✗	Alanda ziyaretçilere yönelik bir yapı bulunmamaktadır.
HİZMET/SERVİS MEKANLARI	✗	Alanda uzmanlara ve ziyaretçilere yönelik hizmet ve servis birimleri yetersizdir.
ÇALIŞAN UZMANLARA YÖNELİK DONATILAR	✓	Alanda çalışan uzman ya da öğrencilere yönelik çalışma ve kazı evi mekanları bulunmaktadır.
DENEYSEL ARKEOLOJİ	✓	Arkeopark alanında aktif olarak Neolitik ve Kalkolitik Dönem'e yönelik deneysel arkeoloji uygulamaları sürdürülmektedir.
TEKNOLOJİ KULLANIMI	✗	Aşıklı Höyük'te sunum ve sergilemeye yönelik teknoloji kullanımı yoktur.
SANAL GERÇEKLİK TEKNOLOJİSİ	✗	Aşıklı Höyük'te sanal gerçeklik uygulaması bulunmamaktadır.
DUYULARA YÖNELİK TEKNİKLER	✓	Deneysel arkeoloji uygulamalarında ziyaretçilerin duyularına yönelik teknikler uygulanmaktadır.
SİMÜLASYON TEKNOLOJİSİ	✗	Aşıklı Höyük'te simülasyon teknolojisi kullanımı görülmemektedir.

4.2 Yurt Dışında Arkeoparkların Kapsamı ve Örnekleri

Dünya'da, özellikle gelişmiş ülkelerde arkeolojik alanların düzenlenerek güncel sunum teknikleriyle kamuya açılması ve sergilenmesi yaklaşımının gerekliliği Türkiye'den daha önce farkedilmiştir. Bunun nedeni gelişmiş ülkelerde koruma bilincinin daha erken oluşmasındandır.

Batı ülkeleri modernleşme süreçlerinde tarihi koruma, sürdürülebilirliğini sağlama ve özümseme konularını çağdaşlaşmanın en önemli gereklerinden kabul etmişlerdir. Bu toplumlar Rönesans Dönemi ile birlikte geçmişi anlamaya ve sorgulamaya başlamıştır. Bu durum arkeolojik eserlerin araştırılması, belgelenmesi ve sergilenmesi süreçlerini hızlandırmış ve geliştirmiştir (Eres, 2016c, s.93).

Bu bölümde de yurt dışından özellikle de Avrupa'dan tanımlanan arkeopark niteliğine uyan dört adet örnek incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Bunlar; İngiltere'den Stonehenge Arkeoparkı, İtalya'dan Boario Arkeoparkı, Çek Cumhuriyeti'nden Pavlov Arkeoparkı ve Yunanistan'dan Atina Arkeoparkı'dır.

4.2.1 Stonehenge Arkeoparkı

İngiltere'nin Wiltshere Bölgesi'nde bulunan Stonehenge Arkeolojik Alanı'nda bulunan kalıntıların yaklaşık olarak M.Ö.3100 yıllarına ait olduğı bilinmektedir. Neolitik Çağ'a ait olduğu bilinen bu alanda megalit olarak da adlandırılan anıtsal taşlar dairesel şekilde yan yana dizilmiştir (Şekil 4.75). Megalitlerin işlevleri ise günümüzde tam olarak bilinmemekle birlikte bu taşların dinsel ve törensel aktivitelere ev sahipliği yaptığı tahmin edilmektedir (Golding, 2000). Stonehenge, 1983 yılında 'English Heritage' olarak adlandırılan, İngiltere'nin kültürel mirasını korumayı ve sürdürmeyi amaç edinmiş kurumun yönetimi kapsamına girmiş,1986 yılında ise özgün nitelikleri sahip olması nedeniyle Dünya Miras Listesi'ne alınmıştır (Şekil 4.76) (Cengiz, 2016, s.31).

Şekil 4.75 Stonehenge Arkeolojik Alanı içerisindeki anıtsal taşlar (English Heritage, 2019)

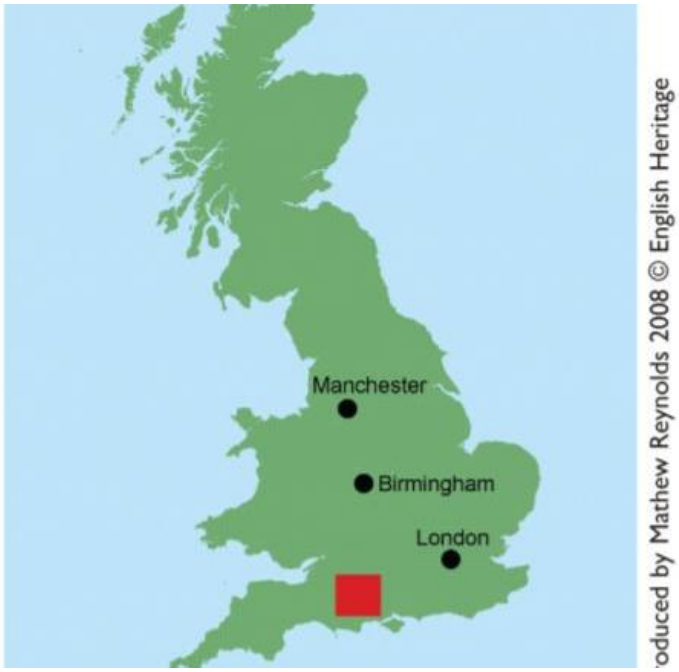

Şekil 4.76 Stonehenge Arkeolojik Alanı'nın İngiltere'deki konumu (English Heritage, 2009)

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren turizmin yaygınlaşması ile beraber arkeolojik alanlara olan talep Stonehenge Arkeolojik Alanı'nı da etkilemiştir. Ziyaretçi baskısı ve kapasite üstü kullanımlardan olumsuz etkilenen alan için yönetim planının hazırlanması bir gereklilik ve zorunluluk haline gelmiştir. 2000 ve 2009 yıllarında iki ayrı Stonehenge Yönetim Planı hazırlanmıştır. Bu yönetim planlarının birincil amacı arkeolojik alanın ve doğal peyzajın korunarak gelecek nesillere aktarılması olarak belirlenmiştir (Hacar, 2011, s.104).

2009 yılında hazırlanan Stonehenge Yönetim Planı dört ana bölümden oluşmuştur. İlk bölümde alanın önemi ve yönetim planının ana amaçlarından bahsedilmiştir. Bu bölümde Stonehenge'in arkeoloji biliminin en ikonik bölgelerinden biri olduğundan ve evrensel bir değeri olduğundan bahsedilmiştir. Yine bu bölümde 2015 yılına kadar yapılacak işler için vizyon planı belirlenmiştir. Plan apsamında sürdürülebilir koruma yaklaşımları ile alanın değerlerini ortaya çıkarmak ve ihtiyaçlar dahilinde gerekli uygulamaları yapmak amaç edinilmiştir. Yönetim planının ikinci bölümünde 2000 yılında hazırlanan yönetim planının değerlendirmesi yapılmıştır. Üçüncü bölümünde ise alana ve alanın çevresine yönelik birçok başlık belirlenmiştir. Bu başlıklardan bazıları; doğal peyzaj, koruma, ziyaretçi ihtiyaçları, turizm, ulaşım, katılım, eğitim ve yönetim gibi başlıklardır. Bu başlıklara yönelik analizler ve araştırmalar yapılarak alana yönelik çözüm önerileri üretilmiştir. Bu analizler ve araştırmalar doğrultusunda Stonehenge'in arasında bulunduğu A303 ve A344 adındaki ana yol güzergahlarının değiştirilerek buradan kaldırılması kararı alınmıştır (Şekil 4.77). Böylece alanın korunması ve ziyaretçilerin arkeolojik alanda daha rahat gezmesi sağlanmış olacaktır. Ayrıca uygun bir alana ziyaretçilerin araçlarını park etmeleri için otopark düzenlemesi yapılması öngörülmüştür. Tüm bunlar dışında ziyaretçilerin ihtiyaçlarına, konfor koşullarına ve alanın daha kolay anlamlandırılmasına yönelik sergi alanı, ziyaretçi merkezi yapısı, deneysel arkeoloji alanı, mağaza, kafe, eğitim alanı gibi birimlerin tasarlanmasına da karar verilmiştir. 2009 Yönetim Planı'nın dördüncü bölümünde belirlenen hedeflerin uygulanması aşamasında gerekli kuruluşlar, kişiler, yöntemler, ortaklar, süreler gibi girdiler tanımlanmıştır (English Heritage, 2009).

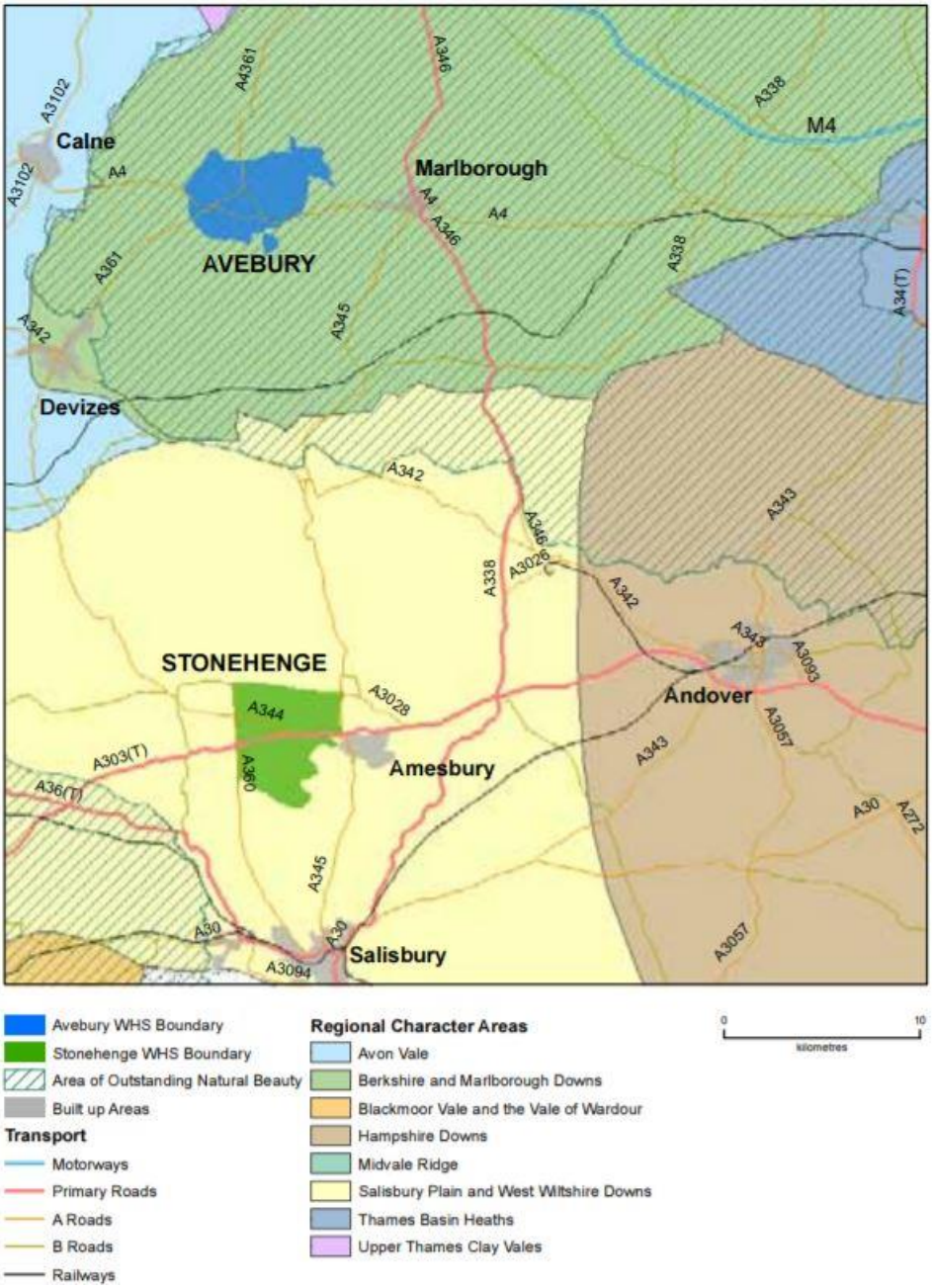

Şekil 4.77 Stonehenge Arkeolojik Alanı'nın erişim ve ulaşım harştaası (English Heritage, 2009)

1996 yılı Stonehenge Arkeolojik Alanı çevresindeki ulaşım ağı (English Heritage, 2009) Yönetim planı ve alınan kararlar doğrultusunda anıtsal taşlara yakın konumda bulunan taşıt otoparkı ve yol güzergahı kaldırılmıştır (Şekil 4.78). Stonehenge'in yaklaşık olarak 2,4 km batısındaki bir alana ziyaretçi merkezi ve ziyaretçi merkezinin hemen yanına neolitik köy canlandırması yapılmıştır. Arkeolojik alana bir ek yapı olarak inşa edilen Stonehenge Ziyaretçi Merkezi bölgenin tarihi niteliklerine saygılı şekilde tasarlanmıştır. Yapının kütlesi ve gabarisi tarihi alanın silüetini bozmayacak şekilde

düşünülmüştür. Megalitlerin olduğu noktadan yapının algılanmaması, bu sayede tarihi kalıntıların mekansal algısının ve niteliğinin bozulmaması önemsenmiştir (Keskin ve Tanaç, 2018, s.121).

Şekil 4.78 Stonehenge kaldırılan yol ve taşıt otopark alanı (Marshall, 2013)

Stonehenge Ziyaretçi Merkezi 2013 yılında Denton Corker Marshall tarafından tasarlanmıştır. Bu yapı tek bir çatı altında toplanan üç farklı kütle olarak tasarlanmıştır (Şekil 4.79 ve Şekil 4.80). Üç farklı kütlede işlevlere hitap edecek farklı yapı malzemeleri kullanılmıştır. Ortadaki kütle giriş ve bilet satış noktası olarak kullanılmaktadır. Masif kütle sergi, sunum alanı, saydam kütle ise perakende satış, eğitim ve kafeterya işlevlerini üstlenmiştir. Bilet satışının olduğu kütlede bakır, sergi kütlesinde ahşap malzeme, hizmet kütlesinde ise cam kullanılmıştır. Taşıyıcı sistemin ana malzemesi olarak çağdaş bir malzeme olan çelik seçilmiştir. Bu sayede zemine minimum düzeyde müdahale edilmiş ve mekansal algı olarak tarihi alanı ezmeyen nitelikte bir yapı tasarlanmıştır (Şekil 4.81, Şekil 4.82, Şekil 4.83 ve Şekil 4.84).

Şekil 4.79 Stonehenge Ziyaretçi Merkezi görüntüsü (Cook, 2013)

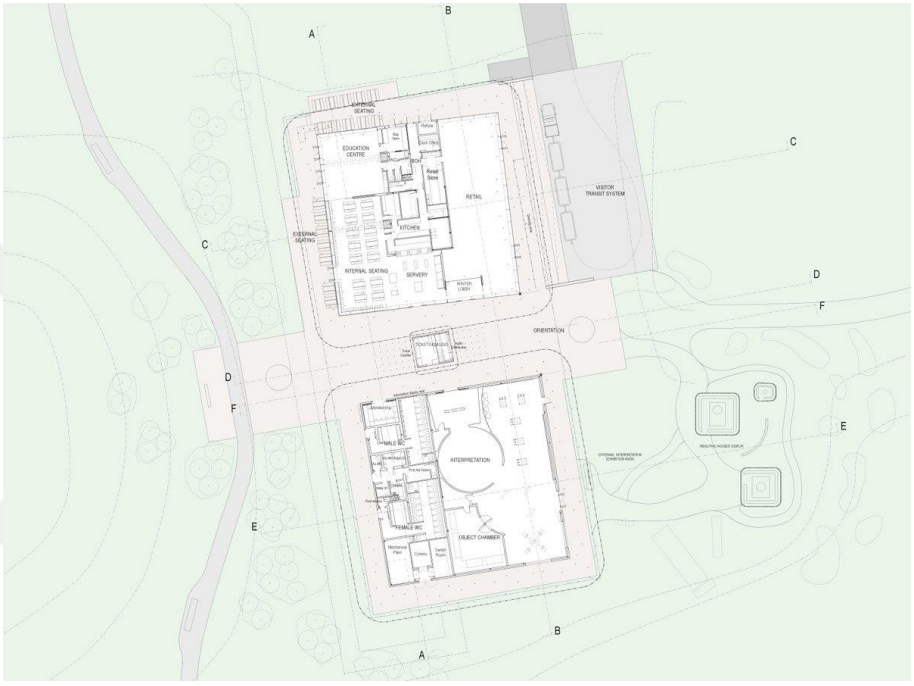

Şekil 4.80 Stonehenge Ziyaretçi Merkezi planı (Cook, 2013)

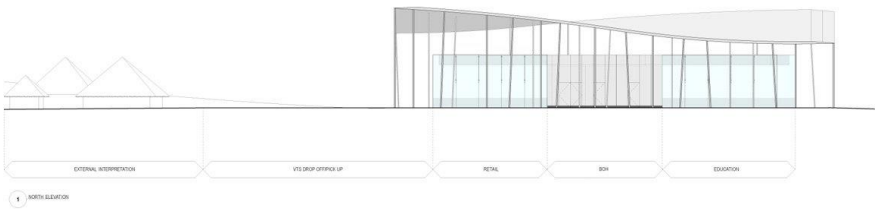

Şekil 4.81 Stonehenge Ziyaretçi Merkezi Kuzey Cephesi (Cook, 2013)

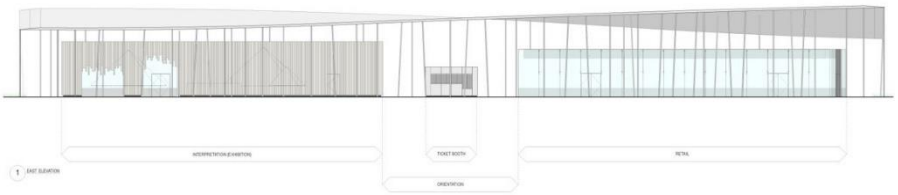

Şekil 4.82 Stonehenge Ziyaretçi Merkezi Doğu Cephesi (Cook, 2013)

Şekil 4.83 Stonehenge Ziyaretçi Merkezi ve gezi rotası görüntüsü (Cook, 2013)

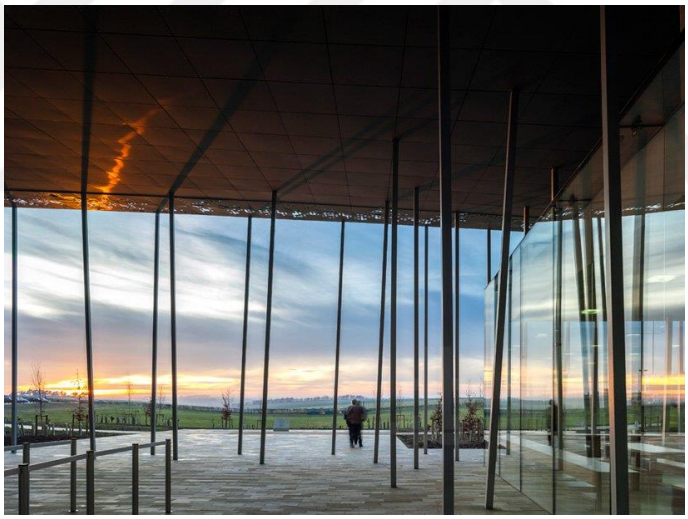

Şekil 4.84 Stonehenge Ziyaretçi Merkezi yarı açık mekan görüntüsü (Cook, 2013)

Ziyaretçi merkezinin sergi alanında arkeolojik yöntemlerle elde edilmiş 300'den fazla eser sergilenmektedir. Burada sürekli ya da geçici süreli sergiler bulunmaktadır. Bu sergide teknolojik, işitsel, görsel ve dokunsal yöntemler kullanılarak serginin ziyaretçilerin ilgisini çekmesi amaçlanmıştır (Şekil 4.85). Stonehenge'in tarihinin yanında bölgedeki mimari, kültürel, fiziksel ve doğal veriler hakkındaki bilgiler de burada aktarılmaktadır. 3 boyutlu sunum teknikleri bu sergi alanında en dikkat çeken

elemanlardır. Örneğin burada dönemin insanlarının rekonstrüksiyonu yapılmıştır (Şekil 4.86) (Cengiz, 2016, s.35).

Şekil 4.85 Stonehenge Ziyaretçi Merkezi sergi mekanı (Cook,2013)

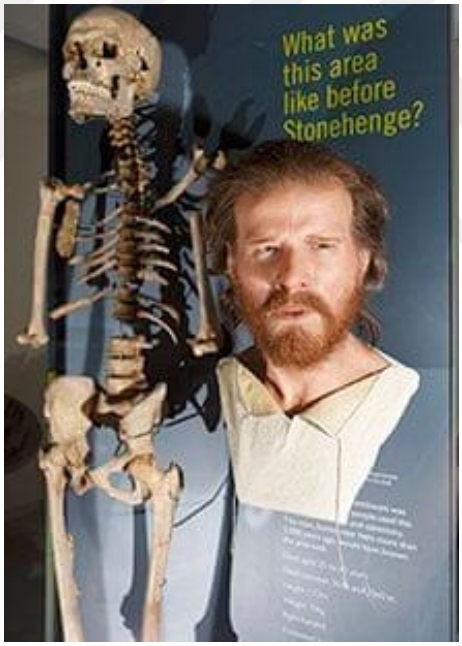

Şekil 4.86 Sergi alanında Neolitik Dönem iskeleti rekonstrüksiyonu (Kennedy, 2013)

Stonehenge sergi kütlesi içerisinde ziyaretçilere, dairesel biçimli bir simülasyon teknolojisi ile 306 derecelik görsel ve işitsel bir deneyim alanı sunulmaktadır (Şekil 4.87). Burada Stonehenge çemberindeki megalitlerin bütünlenmiş halleri ziyaretçilere sunulmaktadır. Bu mekanın merkezinde konumlanan ziyaretçiler animasyon gösterisini izleyerek Stonehenge'in tarihsel değişim sürecine şahitlik etmektedir (Keskin, 2018, s.121).

Şekil 4.87 Stonehenge Çemberi animasyon alanı (English Heritage, 2019)

Ziyaretçi Merkezi'nin hemen yanında bulunan 4500 yıl öncesindeki yaşantıyı, eşyaları, yapım tekniği ve mimariyi canlandıran Neolitik Ev Canlandırma Alanı ziyaretçilerin neolitik dönemi anlamlandırmasında ve alanı algılamasında büyük rol üstlenmiştir (Şekil 4.88). Neolitik ev canlandırmalarının her biri 5 metre genişliğinde, tek odalı hacimlerdir. Bu evlerdeki iç mekan organizasyonları ise duvarlar etrafında şekillenmiş oturma, yatma ve depolama birimleri ile şekillenmiştir (Şekil 4.89) (Cengiz, 2016, s.36).

Şekil 4.88 Stonehenge Neolitik Ev Canlandırmaları (Neolithic Houses, 2014)

Şekil 4.89 Stonehenge Neolitik Ev Canlandırmaları iç mekan görüntüsü (Neolithic Houses, 2014)

Neolitik Ev Canlandırmaları'nın tümü kazılardan ortaya çıkan somut veriler doğrultusunda yapılmıştır. Bu canlandırma alanı English Heritage üyesi 60 gönüllü tarafından inşa edilmiştir. Tamamen yerel malzemeler kullanılarak oluşturulan alanda fındık ağacından yapılan kazıklar, kireç, su, kerpiç, saman ve buğday gibi ana yapı malzemeleri kullanılmıştır (Cengiz, 2016, s.36).

Stonehenge Neolitik Dönem Cnalndırma Alanı sadece mimari ya da doğal çevre gibi somut değerleri canlandırmakla kalmayıp somut olmayan kültürel verileri, günlük yaşantıyı ve çeşitli gelenekleri de canlandırarmaktadır. Bu alanda ziyaretçilerin dönemi daha iyi anlaması ve deneyimlemesi amaçlanmıştır. Devasa boyutlardaki taşların taşınma tekniği, ateş yakma, yemek pişirme, kap ya da eşya yapma gibi eylemler veya ritüeller canlandırma alanında ziyaretçiler ve uzmanlar tarafından denenmektedir (Şekil 4.90).

Şekil 4.90 Stonehenge taş taşıma tekniğinin canlandırılması (English Heritage, 2019)

Stonehenge Yönetim Planı dahilinde belirli günlerde okullar ya da ziyaretçi grupları burayı ziyarete gelmektedir. Bu öğrenci gruplarına uzmanlar eşliğinde deneysel arkeoloji yöntemleri ile bilgilendirme yapılmaktadır (Şekil 4.91). Bu sayede çocuklar alana daha fazla ilgi duymakta, eğlenirken öğrenmektedir. Yapay kazı alanında vakit geçiren çocuklar arkeoloji bilimine ve kazı uygulamalarına yönelik fikir sahibi olmaktadır. Stonehenge'de yapılan çocuklara yönelik tüm bu uygulamalar küçük yaşta koruma bilincinin kazanılmasında ve geçmişin algılanmasında büyük rol oynamaktadır (Şekil 4.92).

Şekil 4. 91 Stonehenge canlandırma alanı aktiviteleri (Neolithic Houses, 2014)

Şekil 4.92 Stonehenge yapay kazı alanı (English Heritage, 2019)

Stonehenge'de arkeolojik kalıntıların bulunduğu alan, Ziyaretçi Merkezi ve Neolitik Dönem Canlancdırma Alanı'nı birbirine bağlayan gezi güzergahı bulunmaktadır. Bu rota boyunca belirli peyzaj elemanları ve bilgilendirme panoları bulunmaktadır. Bu bilgilendirme panolar sade ve anlaşılır olacak şekilde tasarlanmıştır (Şekil 4.93). Gezi güzergahı engellilerin de rahatlıkla dolaşmasına elverişli şekilde tasarlanmıştır. Arkeolojik kalıntıların bulunduğu alan ile Ziyaretçi Merkezi arasındaki güzergahın çok uzun olması sebebi ile yürümekte güçlük çeken ziyaretçilerin eirişimi küçük motorlu taşıtlarla sağlanmaktadır.

Şekil 4.93 Stonehenge Arkeoparkı'nda peyzaj uygulaması ve bilgilendirme panoları (Kennedy, 2013)

Stonehenge Arkeolojik Alanı günümüzde; yönetim planı, sergileme uygulamaları, peyzaj ve mimari düzenlemeleri ile Dünya'daki en nitelikli arkeopark örneklerinden biri sayılmaktadır.

4.2.2 Pavlov Arkeoparkı

Pavlov Arkeoparkı, Çek Cumhuriyeti'nin Pavlov Bölgesi'nde Palava Dağı'nın eteğinde 2016 yılında inşa edilmiş bir çağdaş müze yapısından oluşmaktadır. Bu müze yapısı geleneksel müze anlayışından farklı olarak tasarlanmıştır. Pavlov Arkeoparkı 500 metrekarelik bir alanı kaplamaktadır (Şekil 4.94). Paleolitik Dönem'e ait kalıntıların sergilendiği müzede mamut avcılarının günlük yaşantısının ve konutlarının canlandırması, paleolitik sanat anlayışı, döneme ait taş ürünler, ölü mezarları, hayvan ve insan iskeletleri ve çeşitli rekonstrüksiyonlar sergilenmektedir (Drobny, 2017, s.72-73). Sergilenen tüm arkeolojik eserler Pavlov ve Dolni Vestonice bölgelerine ait ya da bu bölgelerden çıkan eserlerin verileri ile elde edilmiştir.

Şekil 4.94 Pavlov Arkeoparkı dışarıdan görüntüsü (Bozkurt, 2016)

Pavlov Arkeopark'ının inşa edildiği konum oldukça hassas ve önemli bir bölgedir. Kırsal bir alanın sınırında bulunan arazinin etkileyici bir görünümü ve manzarası bulunmaktadır. Bu alan, koruma altındaki peyzaj alanları arasında yer almaktadır. Kırsal alanın silüetini etkilemeyen ve bozmayan bir kütle tasarlamak yapının mimarları olan Radko Kvet ve Pavel Pijacek tarafından birincil amaç olarak belirlenmiştir (Yatzer, 2016). Yapının tasarımında Paleolitik Dönem'i hatırlatan mağara ögesini yansıtmak ana kararlardan biri olarak benimsenmiştir. Sıradan olmayan bu tasarım yaklaşımı sayesinde ziyaretçiler arkeolojiyi ve keşif sürecini de anımsamaktadır. Dar koridorlar, ışık oyunları, zeminden fışkırırcasına çıkan organik kütleler yapının ilgi çekmesini sağlamaktadır (Bozkurt, 2016).

Pavlov Arkeoparkı'nın çoğunluğunun doğal peyzajı bozmayacak şekilde, gömülü olarak tasarlanmasından dolayı mevcutta bulunan açık alanın yeniden kullanımı neredeyse maksimum seviyededir. Bu açık alan yeşil doku olarak doğal bir şekilde bırakılmıştır, bu sayede bu açık alanda çeşitli aktiviteler yapılabilmektedir. Ana yoldan yapıya bir yol ile yaklaşılmakta ve araç park alanına ulaşılmaktadır. Araç parkının hemen önünde bir giriş meydanı ve yapı girişi bulunmaktadır (Şekil 4.95).

Şekil 4.95 Pavlov Arkeoparkı giriş bölümü (Yatzer, 2016)

Kompleksin giriş kısmı bir mağara girişi gibi, duvarlarla tariflenen ve ziyaretçiyi içeriye çeken bir algıya sahiptir. Giriş kısmının önünde bulunan açık alan çeşitli etkinliklerin, gösterilerin, ya da açık alanda sergilerin yapılmasına elverişlidir (Şekil 4.96) (Bozkurt, 2016).

Şekil 4.96 Pavlov Arkeoparkı Vaziyet Planı (Archaeopark Pavlov / Architektonicka kancelar Radko Kvet, 2016)

Şekil 4.97 Pavlov Arkeoparkı Planı (Archaeopark Pavlov / Architektonicka kancelar Radko Kvet, 2016)

Binanın içine girildiğinde ziyaretçileri geniş bir alan karşılamaktadır. Bu alanda bilet ve giriş işlemlerini tamamlayan ziyaretçiler sergi alanına giderek eserleri inceleme fırsatı bulmaktadır (Şekil 4.97). Sergi koridorunun en sonunda ise insitu olarak (yerinde) sergilenen arkeolojik kalıntılar bulunmaktadır (Şekil 4.98). Kalıntıları yerlerinden kaldırmadan yapının inşa edilmesi bu yapıyı diğer müzelerden ayıran en önemli özelliklerden biridir. Yapıda sergi birimleri dışında bir adet sinema ya da çeşitli videoların izleneceği bir oda, çok sayıda kişinin bir arada eğitim alabileceği ya da aktivite yapabileceği bir alan ve bu birimlere hizmet veren depo, ıslak hacim birimleri bulunmaktadır (Şekil 4.99 ve Şekil 4.100).

Şekil 4.98 Yerinde sergilenen arkeolojik kalıntılar (Yatzer, 2016)

Şekil 4.99 Giriş bölümündeki meydan (Archeopark Pavlov, 2019)

Şekil 4.100 Eğitim mekanı (Archeopark Pavlov, 2019)

Yapının gömülü olmasından dolayı doğal ışık mekanın içine farklı açılarda şekillenen kütle hareketlerinin gökyüzüne açılan yüzlerinden alınmaktadır (Şekil 4.101). Bu ışık oyunları ve farklı aydınlatma şekilleri ziyaretçilerin daha mistik bir alanda ya da mağarada olma hisssiyatını arttırmaktadır.

Şekil 4.101 Pavlov Arkeoparkı Kesiti (Archaeopark Pavlov / Architektonicka kancelar Radko Kvet, 2016)

Pavlov Arkeoparkı'nda sergi mekanı içerisinde çok sayıda eser ve kalıntı sergilenmektedir (Şekil 4.102). Bu eserlerin bilgilendirmeleri için geleneksel yöntemlerin ya da panoların yanında teknoloji kullanımı ve deneysel arkeoloji de sergi alanında kullanılan yöntemlerdir.

Şekil 4.102 Pavlov Arkeoparkı Sergi Mekanı (Yatzer, 2016)

Pavlov Arkeoloji Parkı'nda çok sayıda atölye ve etkinlik düzenlenmektedir. Bu atölyelerin çoğunluğu çocuklara ya da gençlere yönelik olmakla birlikte yetişkinlere yönelik aktiviteler de Arkeopark kapsamında sürdürülmektedir. Arkeoloji, tarih, mimarlık, sanat ya da benzer bilim dalları ile alakalı seminerler yapılmakta, çeşitli eğitim programları sürdürülmektedir (Şekil 4.103). Buradaki uygulamaların çoğunluğu deneysel yöntemler ile uygulamalı olarak gerçekleştirilmektedir (Archeopark Pavlov, 2019).

Şekil 4.103 Deneysel arkeoloji yöntemi olarak dokumanın canlandırılması (Archeopark Pavlov, 2019)

Şekil 4.104 Deneysel arkeoloji yöntemi olarak avcılığın canlandırılması (Archeopark Pavlov, 2019)

Şekil 4.105 Deneysel arkeoloji yöntemi olarak Paleolitik Dönem ritüellerinin canlandırılması (Archeopark Pavlov, 2019)

Arkeopark'ın iç ve dış mekanında dokuma, avcılık, mimari ya da geleneklerin canlandırılması gibi çeşitli deneysel arkeoloji uygulamaları bir sunum yöntemi olarak ön plana çıkmakta ve ziyaretçilerin ilgisini çekmektedir (Şekil 4.104 ve Şekil 4.105).

Pavlov Arkeoparkı'nın resmi internet sitesi bulunmaktadır. Bu internet ağından alana erişim, iletişim gibi bilgilerin yanında alanın tarihi ve sergilenen ürünler hakkında bilgiler de alınabilmektedir. Arkeoloji Parkı'nda belirli dönemlerde atölye ya da etkinlikler sürdürülmektedir. Bu aktiviteler ile ilgili bilgiler de internet sitesinden edinilmektedir (Archeopark Pavlov, 2019).

Pavlov Arkeoparkı farklı ve dikkat çeken mimarisi, çağdaş sunum ve sergileme yöntemleri, deneysel arkeoloji uygulamaları, yerinde sergileme yöntemleri ile öne çıkan ve özellikle yerli halkın arkeolojiye olan bakışını değiştirmiş ve koruma alanında farkındalık yaratmada başarılı olmuş bir örnektir.

4.2.3 Boario Arkeoparkı

Boario Arkeoparkı İtalya'nın Brescia İli'nde bulunmaktadır. 'Rivivere La Preistoria', 'Brescia Arkeoparkı' ya da 'Boario Terme Arkeoparkı' olarak da adlandırılan bu arkeoloji parkı, Valle Camonica Dağları arasında, Iseo Gölü'nün yanında kalan bölgede kurulmuş bir açık hava müzesidir. Arkeopark alanında birçok farklı döneme tarihlenen geçmiş uygarlıklar, kültürler, yaşam tarzları karakterize edilerek canlandırılmıştır (Şekil 4.106) (Archeopark, 2019).

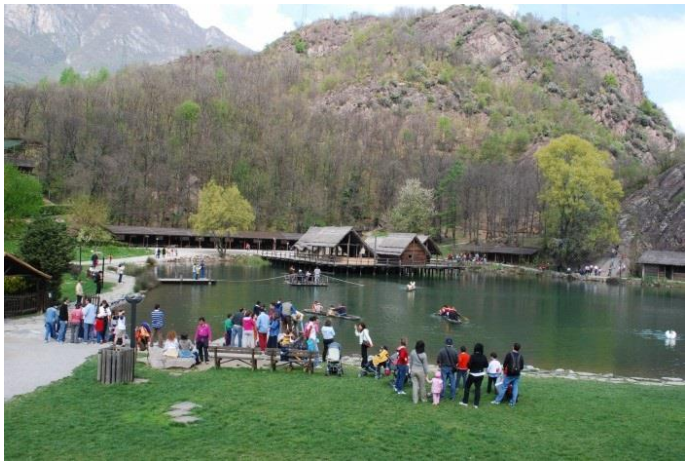

Şekil 4.106 Boario Arkeoparkı (Archeopark, 2019)

Boario Arkeoparkı tamamen yapay bir arkeoloji parkı olması ile ve içerisinde özgün arkeolojik kalıntıların sergilenmemesi ile tez kapsamında incelenen diğer arkeopark örneklerinden ayrılmaktadır. Özellikle Avrupa'da yaygın bir yaklaşım olan tema parklarından biri olan Boario Arkeoparkı sadece bir arkeolojik bilgilendirme alanı değil birçok rekratif ve sosyal aktiviteye de olanak sağlayan bir turizm merkezi olarak tasarlanmıştır. Buraya gelen her yaştan ziyaretçiler Arkeopark alanında birçok farklı aktiviteye katılma şansı bulabilmektedir (Şekil 4.107).

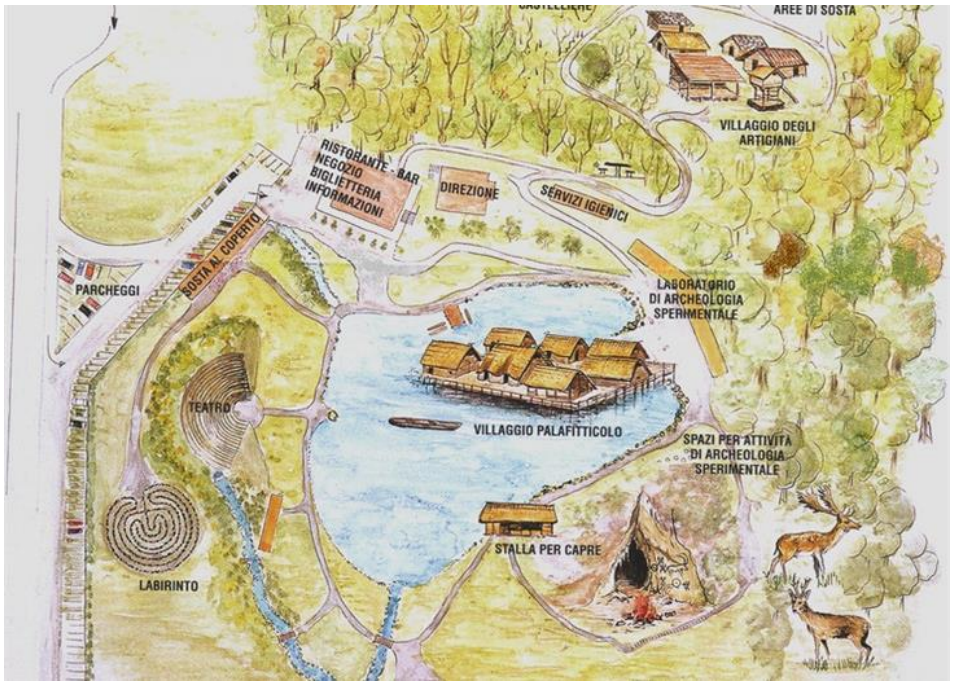

Şekil 4.107 Boario Arkeoparkı Haritası (Archeopark, 2019)

Boario Arkeopark alanı içerisinde Paleolitik Dönem, Mezolitik Dönem, Neolitik Dönem, Bakır Çağı, Bronz Çağı, Demir Çağı ve Roma Dönemi canlandırılmıştır. Buraya gelen ziyaretçiler bölgenin aydınlatılmış olan tüm geçmişini bu Arkeopark alanında algılayabilmektedir.

Paleolitik Dönem canlandırmasında ziyaretçiler 10000 yıl öncesini deneyimlemek ve algılamak için yapay mağaralara girerek mağara içerisinde Paleolitik Dönem yöntemleri ile duvar resimleri yapmaktadırlar, ya da yapılan bu resimleri görme fırsatı bulmaktadırlar (Şekil 4.108) (Archeopark, 2019).

Şekil 4.108 Paleolitik Dönem mağara canlandırması (Archeopark, 2019)

İtalya'nın birçok bölgesinde Mezolitik Çağ'ın yaşandığına dair arkeolojik izler bulunmuştur. Bu izler Mezolitik Çağ'da avcı göçebelerin yaşadığını göstermiştir. Arkeopark alanında da avcı göçebelerin yaşadığı kulübe tarzındaki barınaklar yeniden inşa edilerek sergilemeye açılmıştır. Boario Arkeoparkı'nda ziyaretçiler, çok kolay sökülüp yeniden inşa edilebilen Mezolitik Dönem göçebe evlerini deneyimleyebilmekte, materyalleri kullanabilmektedir (Archeopark, 2019).

Arkeopark'ta 5000 yıl öncesi verilerine dayanan Neolitik Köy canlandırması inşa edilmiştir (Şekil 4.109). Burada mimarinin yanında günlük yaşantı ve kültür de canlandırılmıştır (Şekil 4.110). Neolitik Köy'ün çevresinde hayvanların yetiştirildiği ve tarımın yapıldığı alanlar da tasarlanmıştır. Buraya gelen ziyaretçiler Neolitik

Köy'de vakit geçirebilmekte, evlerin iç ve dış mekanlarını deneyimleyebilmekte, tarım ve hayvancılık aktivitelerini canlandırabilmektedir (Archeopark, 2019).

Şekil 4.109 Boario Arkeoparkı Neolitik Köy Canlandırması (Archeopark, 2019)

Şekil 4.110 Boario Arkeoparkı Neolitik evlerin iç mekan canlandırması (Archeopark, 2019)

Bakır Çağı'na ait gölet ve göletin hemen yanındaki kazık mesken köyü canlandırılmıştır. Burada dönemin mimarisi, yaşantısı ve su aktiviteleri canlandırılmıştır (Şekil 4.111).

Bronz Çağı verilerine dayanarak saldırılardan korunmak için eğimli arazide kurulmuş bir köy inşa edilmiştir. Ziyaretçileri 3000 yıl öncesine götüren bu yapay köyde taş malzemeden yapılmış evler, gözetleme kulesi ve çit gibi mimari elemanlar

bulunmaktadır (Şekil 4.112). Bronz Çağı'nı deneyimledikten hemen sonra Demir Çağı evlerine ulaşılmaktadır. Ayrıca Arkeopark içerisinde Roma Dönemi'ne ait temsili bir yapay tiyatro inşa edilmiştir. Bu tiyatroda çeşitli gösteriler ve etkinlikler yapılmaktadır (Archeopark, 2019).

Şekil 4.111 Bakır Çağı Evleri ve gölet canlandırması (Archeopark, 2019)

Şekil 4.112 Bronz Çağı Köy Canlandırması (Archeopark, 2019)

Boario Arkeoparkı içerisinde belirli yaş gruplarına yönelik etkinlikler düzenlenmektedir. Bu etkinliklerde çocuklar hem eğlenmekte hem de tarih ve arkeoloji dallarına yönelik bilgiler edinmektedir (Şekil 4.113 ve Şekil 4.114).

Şekil 4.113 Boario Arkeoparkı Kazı Çalışması Canlandırması (Archeopark, 2019)

Şekil 4.114 Kil makzemeden alet yapımı atölyesi (Archeopark, 2019)

4.2.4 Atina Arkeoparkı

Yunanistan'ın başkentinde bulunan Atina Arkeoloji Parkı 56,5 hektarlık bir alanı kapsamaktadır. Bu geniş alan içinde arkeolojik alanlar, parklar, müzeler, kalıntılar, gezi güzergahları ve doğal peyzaj bir arada bulunmaktadır (Şekil 4.115). Tüm bu alan 4 kilometre uzunluğunda bir gezi rotası ile dolaşılabilmektedir (Bayraktar, 2010, s.29).

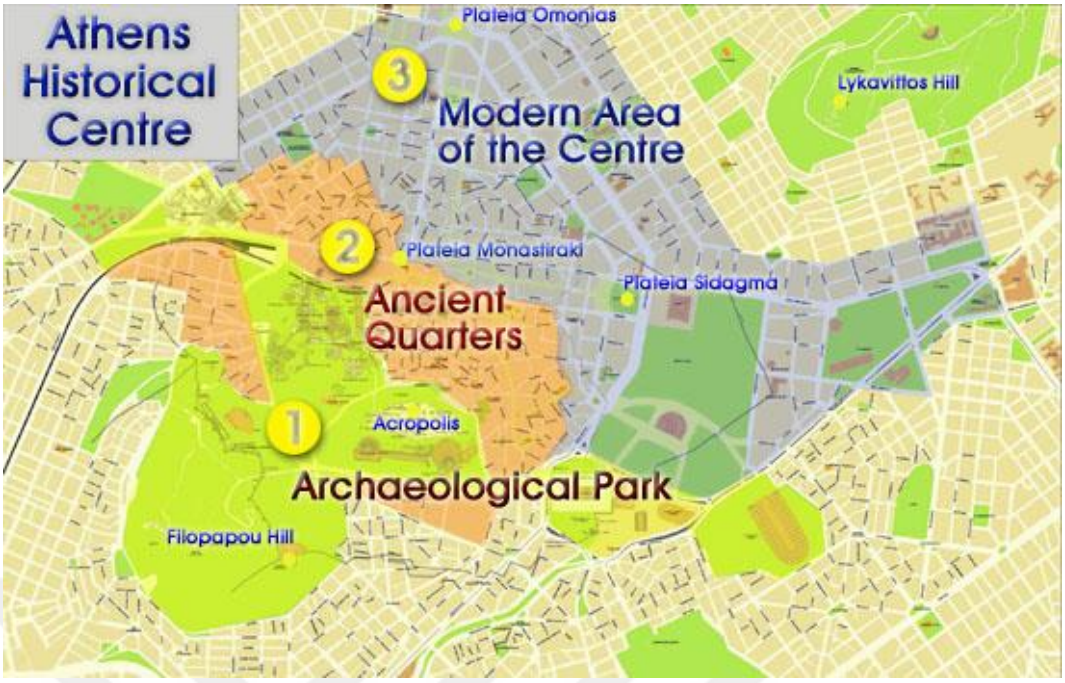

Şekil 4.115 Atina Şehir Merkezi Haritası (Rizzo, b.t)

Bu alanın kent içerisinde olması Atina Arkeoparkı'nı tez kapsamında incelenen diğer örneklerden ayrıştırmaktadır. Dünya'da birçok kentsel arkeolojik alan arkeoloji parkına dönüştürülmüştür. Bu alanların kent ile bütünleşmesi erişimi, çekiciliği, dinamikliği ve turizm potansiyelini arttırmaktadır. Bu avantajların yanında kent içerisinde bulunan arkeolojik alanların birçok dezavantajları ve koruma sorunları da bulunmaktadır. Bunların başında imar uygulamaları, trafik sorunu, kapasite üstü kullanımlar, kirlilik ve güvenlik sorunu gelmektedir. Kentsel arkeolojik alanların korunması ve kamuya açılarak sergilenmesi arasında çok hassas bir denge vardır ve dengenin kurulması uzmanlık ve hassas bir planlama gerektirmektedir. Kentsel alanda arkeolojik mirasın yer üstündeki miras ile çok yakın konumda hatta bazı durumlarda üst üste olması bu kültür miraslarından hangisinin korunacağı konusunu doğurmaktadır. Atina Arkeolojik Alanı'nda da yukarıda belirtilen sorunların birçoğu ile karşı karşıya kalınmış ve gerekli koruma önlemleri alınmıştır.

Şekil 4.116 Atina Kenti ve Arkeolojik Alan Görüntüsü (Rizzo, b.t)

Atina Arkeolojik Alanı kentin tam ortasında, ve kentten daha yüksek bir noktada bulunmaktadır (Şekil 4.116). Bu da bu arkeoloji parkının görünebilirliğini ve erişilebilirliğini maksimum seviyeye çıkartmaktadır. Ulaşım analizlerinden de anlaşılacağı üzere bu alan kara yolu, havay yolu, deniz yolu ve demir yolu güzergahlarının ortasında konumlanmıştır. Şehrin en önemli arterleri de bu alanın sınırından geçmektedir (Şekil 4.117). Bu durum bu alanı turizm rotasına kolayca entegre etmekte ve çekiciliğini arttırmaktadır (Ziegler, 2012). Şehrin tam ortasında bulunan bu geniş arkeolojik alan trafiğe kapatılarak bir kent parkına dönüştürülmüştür. Alan üzerinde ve çevresinde ihtiyaç duyulan donatıları içeren çevre ve peyzaj düzenlemesi yapılmıştır. Bu alanda dolaşan ziyaretçiler yaklaşık olarak 5000 yıl öncesine kadar gitmekte, kalıntılar hakkında bilgi sahibi olmaktadır (Rizzo, b.t.). Ayrıca arkeolojik alanın kent ile iç içe ve yüksekte olması ziyaretçilerin kenti ve arkeolojik kalıntıları bir arada izlemesini sağlamakta ve kentin çok katmanlı yapısını sürekli olarak algılayabilmesini sağlamaktadır. Bu durum bu alanı daha çekici ve ilginç kılmaktadır.

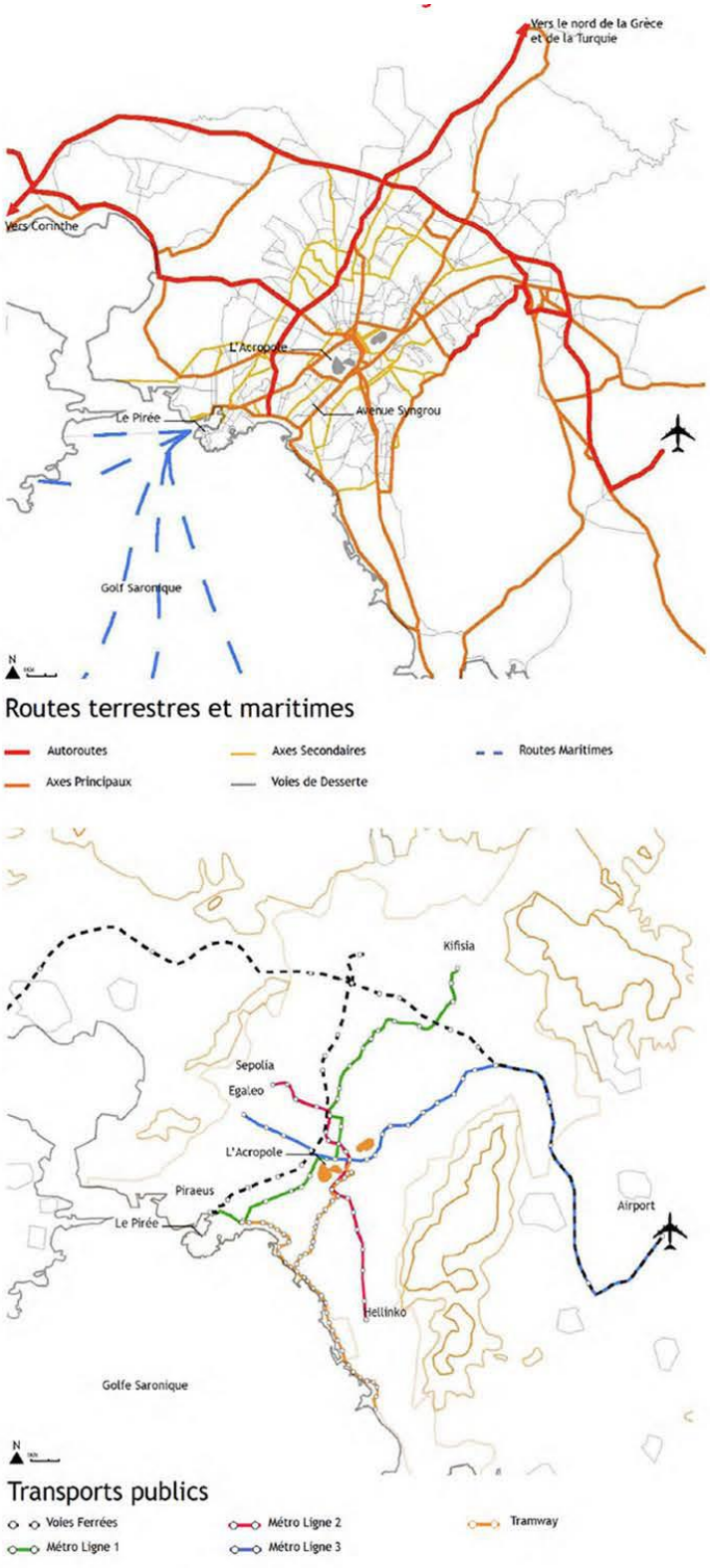

Şekil 4.117 Atina Kenti ulaşım analizi (Ziegler, 2012)

Şekil 4.118 Atina Arkeoparkı Vaziyet Planı (Rizzo, b.t)

Athina Arkeoloji Parkı'nda Antik Dönem'e tarihlenen Agora, Akropol, Tiyatro, Stadyum, Tapınak, Kütüphane gibi yapılar ya da kalıntılar deneyimlenebilmektedir. Buradaki bu yapı kalıntılarını destekler nitelikte kapalı sergi birimleri olan müzeler de Arkeoloji Parkı içerisinde uygun noktalarda konumlandırılmıştır. Arkeopark alanındaki müzelerden başlıcaları Akropolis, Agora ve Kerameikos Müzeleri'dir (Şekil 4.118).

Arkeolojik alandaki müzelerden en dikat çekeni ise çağdaş mimari özellikleri bulunan ve 2009 yılında kullanıma açılan Akropolis Müzesi'dir (Şekil 4.119). Bu müze Akropol Alanı'nın girişinde bulunmaktadır. Bernard Tschumi'nin mimarı olduğu bu müze klasik bir arkeoloji müzesi değildir. Müzenin inşa sürecinde zemin kotunda ortaya çıkarılan eserler sebebiyle zemine minimum müdahale etmek birincil amaç olmuştur. Sıradışı bir srüktür sistem kullanılmıştır. Bu strüktür sistemin dolgu malzemesi ise zemin de dahil olmak üzere saydam malzemelerden seçilmiş, bu sayede kalıntılar mevcut konumlarında sergilenme, çok katmanlı yapı ziyaretçilere aktarılabilme imkanı bulmuştur (Güner, 2018). Akropolis Müzesi'nde arkeolojik alandan çıkarılan heykel ve eşyalar da sergilenmektedir. Burada sergilenen eserler Arkaik Dönem'den Roma Dönemş'ne uzanan dönemi kronolik sıra ile anlatmaktadır.

Sirkülasyon ise rampalar ile sağlanmakta ve çok sayıda galeriler ve ışık oyunları ile eserlerin farklı kotlardan görünebilirliği sağlanmıştır (Şekil 4.120) (Binachini, 2018). Müze içerisinde sergi birimlerinin yanı sıra restoran, satış birimleri ve ziyaretçilerin ihtiyacına yönelik diğer birimler de bulunmaktadır. Müze içerisinde sunuma yönelik teknoloji kullanımı ve video gösterimlerinden de yararlanılmıştır.

Şekil 4.119 Atina Akropolis Müzesi (Fulya Selçuk arşivi, 2018)

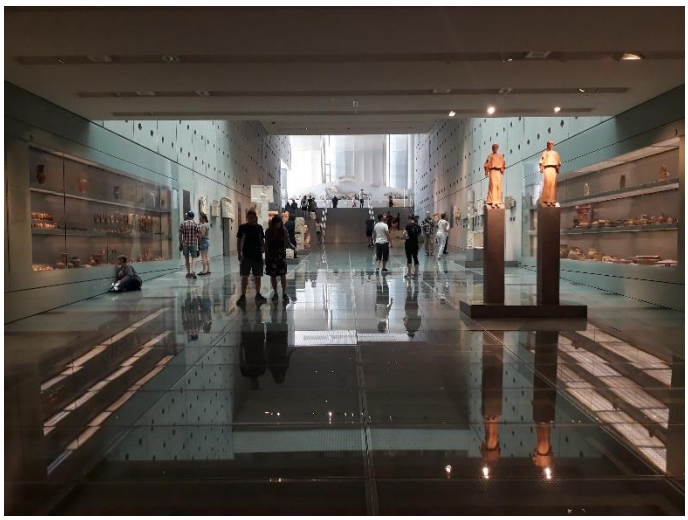

Şekil 4.120 Atina Akropolis Müzesi iç mekanı (Fulya Selçuk arşivi, 2018)

Arkeolojik alanın çevresinde dört adet metro istasyonu bulunmaktadır. Bu metro istasyonlarının ulaşım misyonu haricinde sergileme misyonu da bulunmaktadır. İstasyonların kazılma sürecinde ortaya çıkarılan eserler istasyonlarda sergilenmektedir.

Atina Arkeoloji Parkı'nın giriş ve çıkışları tanımlı ve güvenlik zaafiyeti yaratmayacak şekilde tasarlanmış ve gerekli önlemler alınmıştır. Giriş ve çıkış birimleri gezi güzergahının başlangıç ve bitiş noktasında bulunmaktadır. Bu sayede ziyaretçilerin rotaya kendiliğinden dahil olması sağlanmaktadır (Şekil 4.121).

Şekil 4.121 Atina Arkeoloji Parkı giriş alanı (Fulya Selçuk arşivi, 2018)

Engebeli bir arazide bulunan arkeolojik alanda gezi rotası büyük bir hassasiyetle tasarlanmıştır. Bu rota farklı kotlarda dolaşma imkanı sağlamaktadır. Gezi platformlarının malzeme ve strüktür seçiminde de kalıntıların olduğu alanlarda hafif malzeme ve hafif strüktürler tercih edilerek antik kalıntılara verilen zarar minimuma indirilmeye çalışılmıştır. Çelik ya da ahşap malzeme ile tasarlanan gezi güzergahları kalıntıların tariflenmesinde ve anlamlandırılmasında büyük rol üstlenmiştir (Şekil 4.122).

Şekil 4.122 Atina Arkeolojik Alanı Gezi Platformları (Fulya Selçuk arşivi, 2018)

Kalıntıların ve alanın hakkındaki veriler ziyaretçilere açık alanda çeşitli bilgilendirme panoları ile aktarılmaktadır. Bu panolar duvara asılan ya da bağımsız elemanlar olarak tasarlanmıştır. Bu panolarda bilgilendirme metninin yanında fotoğraflar, eskizler, illüstrasyonlar, perspektif çizimler ya da diğer teknik çizim teknikleri kullanılmıştır. Bu çizimler eserleri anlamayı kolaylaştıran uygulamalardır. Panolar üzerinde farklı dillerde anlatım yapılması da yabancı turistlerin alanı anlamasını kolaylaştırmaktadır (Şekil 4.123 ve Şekil 4.124). Bilgilendirme panolarının yanısıra yönlendirme elemanları da bilgilendirme panolarına uygun bir mimari dilde tasarlanmıştır.

Şekil 4.123 Duvara asılan bilgilendirme panoları (Fulya Selçuk arşivi, 2018)

Şekil 4.124 Bağımsız bilgilendirme panosu (Fulya Selçuk arşivi, 2018)

Fiziksel ve çevresel koşullardan korunması gereken kalıntılar ya da eserler üst örtüler ile örtülmüştür. Bu üst örtülerin çağdaş malzemelerden yapılması, hafif malzemelerden seçilmesi ve sade tasarımlar olmasına dikkat edilmiştir (Şekil 4.125).

Şekil 4.125 Atina Arkeoloji Parkı'ndan bir üst örtü örneği (Fulya Selçuk arşivi, 2018)

Arkeoloji Parkı'nda alan yönetimi kapsamında belirli dönemlerde ya da belirli günlerde çeşitli etkinlikler ya da gösteriler yapılmaktadır. Antik Tiyatro'da da genellikle akşam saatlerinde gösteriler organize edilmektedir (Şekil 4.126).

Şekil 4.126 Atina Antik Tiyatrosu (Fulya Selçuk arşivi, 2018)

Bu alana 'Arkeoloji Parkı' denmesinin nedeni ise tez kapsamında bahsedilen diğer örneklerden farklıdır. Bu alanda arkeolojik sunum ve bilgilendirme yapılmasının

yanında alan bir yeşil kentsel park ve doğal peyzaj niteliği de taşımaktadır. Bu nedenle Atina Arkeolojik Alanı'na Atina Arkeoloji Parkı denmektedir.

4.3 Türkiye'deki ve Yurt Dışındaki Arkeopark Örneklerinin Karşılaştırılması

Çalışma kapsamında Türkiye'den nitelikli bulunan beş örnek ve yurt dışından dört örnek incelenmiştir. İncelenen dokuz örnek hedefler bağlamında karşılaştırıldığında koruma, sunum, sürdürülebilirlik ve eğitim hedeflerine genel olarak ulaşıldığı görülmektedir. Türkiye'deki örneklerin dinamizm ve turizm hedeflerini, yurt dışı örneklerine göre tam olarak karşılayamadığı; bu hedeflere ulaşabilmek adına, gerekli politikaların ve alan yönetimi anlayışları benimsenmesi gerektiği görülmektedir. Bu hedeflerin yerine getirilebilmesi için belirlenen tasarım ve planlama kriterlerinin sağlanması gerekmektedir (Tablo 4.21).

Tablo 4.21 Yurt içi ve yurt dışı örneklerinin tez kapsamında belirlenen hedefler bağlamında karşılaştırması

HEDEFLER	AKTOPRAKLIK ARKEOPARKI	YEŞİLOVA HÖYÜĞÜ	AŞAĞIPINAR KANLIGEÇİT	ÇATALHÖYÜK	AŞIKLI HÖYÜK	STONEHENGE ARKEOPARKI	PAVLOV ARKEOPARKI	BOARİO ARKEOPARKI	ATİNA ARKEOPARKI
KORUMA HEDEFİ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
SUNUM VE SERGİLEME HEDEFİ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK HEDEFİ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
EĞİTİM HEDEFİ	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✗
DİNAMİZM HEDEFİ	✓	✓	✓	✗	✗	✓	✓	✓	✓
TURİZM HEDEFİ	✗	✗	✗	✓	✗	✓	✓	✓	✓

Türkiye ve yurt dışı örneklerinin planlama kriterleri bağlamında değerlendirilmesinde; tüm örneklerde korumayı ve arkeolojik mirasın sürdürülebilirliğini ön planda tutan ve bu doğrultuda alan yönetimi planını hazırlayan

yaklaşımlar benimsendiği tespit edilmiştir. Türkiye örneklerinin planlama kriterlerindeki en büyük eksiklikleri ise erişim ve rehber hizmetlerindedir. Dünya'daki örneklerde, miras alanlarına erişimi sağlayan ulaşım ve altyapı olanakları Türkiye'den ileri düzeydedir. Yurt dışında kent dışında olan miras alanlarına erişimin sağlanması için ise yeni yollar oluşturulmaktadır. Bu alanlara kişisel araçlar dışında toplu taşıma ile gidilebilmesi için rotalar belirlenmekte ve alanların erişilebilirliği arttırılmaktadır. Türkiye'de arkeolojik alanlarda alınan güvenlik önlemleri de yurt dışı örneklerine göre yetersizdir. Bu alanların sürekli gözetilmesi ve gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir. Türkiye örneklerinin internet sitesi kullanımının arttırılması ve bu sitelerin sürekli olarak güncellenmesi gerekmektedir. Türkiye'deki örneklerin bu eksiklikleri tamamlandığında bu alanlarda korumanın ve kültürel turizme entegrasyonun ileri düzeye taşınacağı aşikardır (Tablo 4.22).

Tablo 4. 22 Yurt içi ve yurt dışı örneklerinin planlama kriterleri bağlamında karşılaştırılması

PLANLAMA KRİTERLERİ	AKTOPRAKLIK ARKEOPARKI	YEŞİLOVA HÖYÜĞÜ	AŞAĞIPINAR KANLIGEÇİT	ÇATALHÖYÜK	AŞIKLI HÖYÜK	STONEHENGE ARKEOPARKI	PAVLOV ARKEOPARKI	BOARİO ARKEOPARKI	ATİNA ARKEOPARKI
ALAN YÖNETİMİ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
KORUMA	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓
GÜVENLİK	✗	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓
ERİŞİLEBİLİRLİK	✗	✗	✓	✗	✗	✓	✓	✓	✓
KÜLTÜREL TURİZME ENTEGRASYONU	✗	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓
BÖLGESEL GELİŞİME KATKISI	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
İNTERNET SİTESİ VE SOSYAL MEDYA KULLANIMI	✗	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ÇEVRE HALKIN ALANA KATILIMI	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ETKİNLİKLER	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
REHBER/KILAVUZ	✓	✓	✗	✗	✗	✓	✓	✓	✓

İncelenen Türkiye ve yurt dışı örneklerinin tasarım kriterleri bağlamında karşılaştırmalı değerlendirmesinde; yurt dışı örneklerinin birçok konuda Türkiye'deki örneklerden daha doğru tekniklere, tasarım yaklaşımlarına sahip olduğu söylenebilir. Türkiye'deki örneklerden bazıları karşılama, yönlendirme, engelli çözümleri, ziyaretçi merkezi yapıları, hizmet ve servis birimleri gibi kriterler bağlamında yetersiz kalmıştır. Yurt dışı örneklerinde, arkeolojik alanlar üzerinde bütüncül tasarım politikaları uygulanırken Türkiye'deki örneklerde genel olarak bütüncül olmayan ve sınrlı alanları kapsayan tasarım politikaları hakimdir (Tablo 4.23).

Tablo 4.23 Yurt içi ve yurt dışı örneklerinin tasarım kriterleri bağlamında karşılaştırması

TASARIM KRİTERLERİ	AKTOPRAKLIK ARKEOPARKI	YEŞİLOVA HÖYÜĞÜ	AŞAĞIPINAR KANLIGEÇİT	ÇATALHÖYÜK	AŞIKLI HÖYÜK	STONEHENGE ARKEOPARKI	PAVLOV ARKEOPARKI	BOARİO ARKEOPARKI	ATİNA ARKEOPARKI
GİRİŞ-ÇIKIŞ	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓
KARŞILAMA	✓	✓	✓	✗	✗	✓	✓	✓	✓
GEZİ ROTASI	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓
YÖNLENDİRME	✓	✓	✓	✗	✗	✓	✓	✓	✓
BİLGİLENDİRME	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ENGELLİ ÇÖZÜMLERİ	✓	✓	✓	✗	✗	✓	✓	✓	✗
KORUMA ÇATILARI	✓	✗	✗	✓	✗	✗	✓	✗	✓
KAPALI SERGİ MEKANI	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✗	✓
ZİYARETÇİ MERKEZİ YAPISI	✓	✓	✗	✓	✗	✓	✓	✗	✓
HİZMET/SERVİS MEKANLARI	✓	✓	✗	✗	✗	✓	✓	✓	✓
ÇALIŞAN UZMANLARA YÖNELİK DONATILAR	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✗	✓
DENEYSEL ARKEOLOJİ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗
TEKNOLOJİ KULLANIMI	✗	✓	✗	✗	✗	✓	✓	✗	✗
SANAL GERÇEKLİK TEKNOLOJİSİ	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗
DUYULARA YÖNELİK TEKNİKLER	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗
SİMÜLASYON TEKNOLOJİSİ	✗	✓	✗	✗	✗	✓	✓	✗	✗

Türkiye'deki ve yurt dışındaki arkeopark örneklerinin en önemli farklarından bir tanesi de Türkiye'de bulunan tüm arkeopark örneklerinin dönemsel açıdan Tarih Öncesi Devirlere ait arekolojik alanlara ait olmalarıdır. Yurt dışında, özellikle de gelişmiş ülkelerde farklı dönemlere ait arkeolojk alanlar arkeopark niteliğine sahip olabilmektedir. Türkiye'de de Tarih Çağları'na ait, arkeopark olma potansiyeline sahip arkeolojik alanların düzenlenerek arkeopark niteliği kazanması koruma ve sunum bağlamında önem taşımaktadır. Dönemsel farklarına göre arkeopark örnekleri bölüm 4.4'te anlatılacaktır.

4.4 Arekolojik Alanların Tarihsel Dönemlerine Göre Değişen Arkeopark Örneklerinin Karşılaştırılması

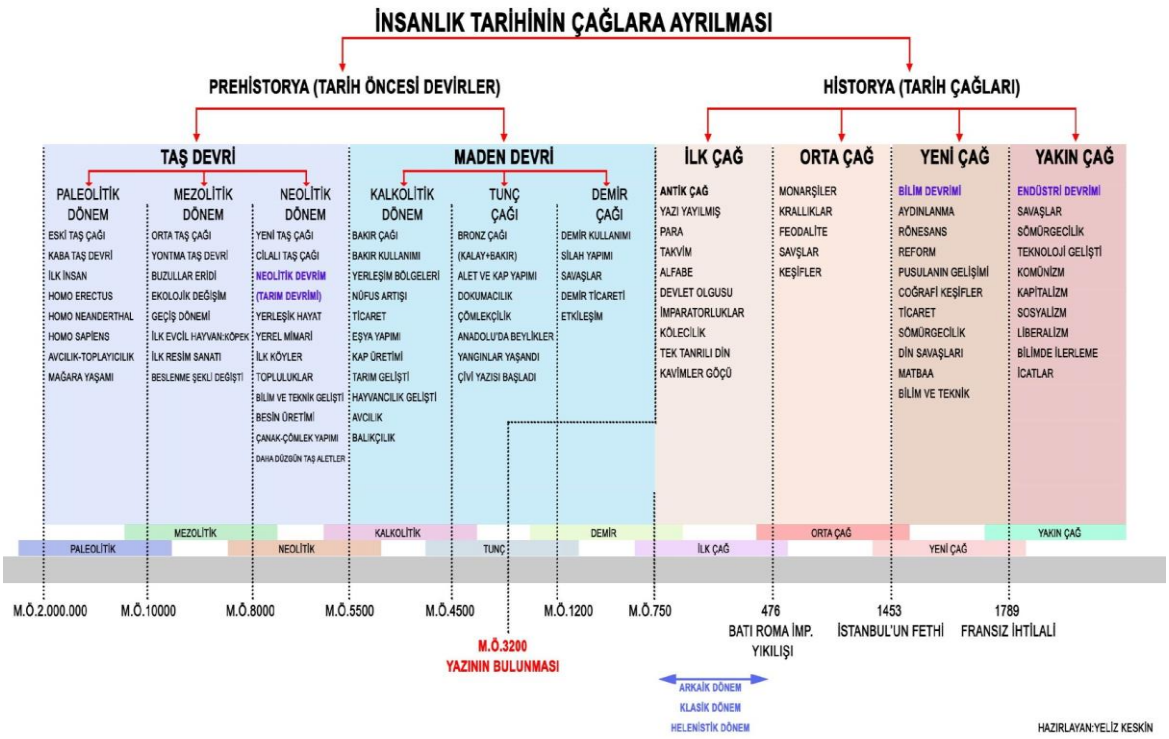

Şekil 4. 127 İnsanlık Tarihinin çağlara ayrılması

İnsanlık tarihi Prehistorya (Tarih Öncesi Çağlar) ve Historya (Tarih Çağları) olarak ikiye ayrılmaktadır. Günümüzde kazı sonrası açığa çıkarılan arkeolojik alanlar ve buluntular, Tarih Öncesi Çağlar'a ya da Tarih Çağları'na ait olabilmektedir. Hatta her iki devire ait buluntulara aynı alanda rastlanan çok katmanlı alanlar da bulunmaktadır.

Bu farklı çağların farklı gereksinimleri, kültürel özellikleri, yaşayış biçimleri olduğundan açığa çıkarılan arkeolojik buluntuların nitelikleri birbirinden farklılaşmaktadır. Bu farklılık da arkeolojik alanlarda yapılan araştırma, sunum, sergileme tekniklerini belirleyen bir faktördür (Şekil 4.127).

Tarih Öncesi Devirler ile Tarih Devirleri'ne ait mimari buluntuların en büyük farkı Tarih Devirleri'ne ait buluntuların günümüze daha yakın dönemlere ait olmalarından dolayı daha sağlam malzemelerden yapılmış, daha az zarar görmüş ve algılamakta çok fazla güçlük çekilmeyen anıtsal yapılardan oluşmalarıdır. Tarihöncesi yani Prehistorya'ya ait olan alanlar ise ortaya çıkarılmadıkları takdirde, Antik Dönem ya da Tarih Çağları kalıntılarından farklı olarak, insanlar tarafından fark edilmezler. Bu alanlar yaşayan toplum hafızasından neredeyse tümüyle silinmiş alanlardır. Bu silinme durumu Tarih Öncesi Devirler'e ait kalıntı ya da eserlerin anıtsallıktan uzak ve algısının zor oluşundan kaynaklanmaktadır. (Karul, 2015, s.XI)

Prehistorik Dönemlere ait höyükleşmenin yani zaman ve mekan ilişkisinin beraber anlatılabilmesi ve aktarılabilmesi çeşitli zorluklar içermektedir. Tarihöncesi kalıntıların görsel anlatımda zayıf olmasının yanı sıra koruma ve bakımı da zordur. Bu nedenle her bir prehistorik alanın özgün sorunları vardır. Bu özgün sorunlara özgün koruma ve sergileme çözümleri bulunmalıdır. (Karul, 2015, s.XI). Bu çözümlerin bulunması için alanın tüm potansiyelleri analiz edimelidir. Önerilerin geliştirilmesinde arkeolojik alanın büyüklüğü ve konumu, kalıntıların durumu ve koruma sorunları, malzemelerin durumu ve dayanıklılığı, çevresel faktörler, iklim, sosyal yapı gibi girdiler düşünülerek bir model oluşturulmalıdır. Prehistorik alanlarda genellikle deneysel arkeoloji ya da benzer tekniklerle canlandırmalar yapılmakta, buluntuların orjinallerinden çok eserler kamuya bu mimari canlandırmalar aracılığıyla sunulmakta ve aktarılmaktadır. Bu canlandırmalar, ilkel malzeme ve yöntemler aracılığıyla kolay ve ekonomik şekilde oluşturulmaktadır.

Tarih Devirlerine ait olan arkeolojik alanlar genellikle İlk Çağ ve Orta Çağ'a tarihlenmektedir. Günümüze daha yakın olan İlk Çağ ve Orta Çağ'a ait buluntular Tarih Öncesi Devirler kadar anlaşılmaz değildir. Bu nedenle bu alanlarda

canlandırmalar çok fazla tercih edilmemekte ya da bu canlandırmalar yalnızca eylem niteliğinde olmaktadır. Bu alanlarda mimari eserlerden birçoğu anlaşılır nitelikte olmaktadır. Anlaşılmayan eserler ise çeşitli restorasyon teknikleri ile tamamlanmakta ya da teknoloji kullanımı ile sanal ortamda tamamlanarak topluma sunulmaktadır.

BÖLÜM BEŞ
METROPOLİS ANTİK KENTİ ARKEOPARK ÖNERİSİ

Metropolis Antik Kenti İzmir İli'nin Torbalı İlçesi'nde bulunan ve sırtını Gallesion Dağı'na dayamış bir kenttir. Günümüzde Metropolis'in, İzmir'in şehir merkezine uzaklığı 40 kilometredir. Bu kentin konumu ve verimli toprakları sebebiyle eski çağlardan itibaren bir çekim merkezi olmuş ve burada iskan edilmiştir (Aybek, Meriç ve Öz, 2009, s.12) (Şekil 5.1).

Metropolis Arkeolojik Alanı'nın Smyrna ve Ephesos arasında bulunan bir kent olması, erişim ve ulaşım olanaklarının iyi olması, mevcutta birçok anıt eserin sergilenebilecek düzeyde olması, alan üzerinde bir çevre düzenleme projesinin uygulanmış olmasına karşın bu alan kamunun ilgisini yeterince çekememektedir (Şekil 5.2). Bu nedenle tez kapsamında Metropolis Arkeolojik Alanı seçilerek mevcut mimari düzenlemelere uyumlu yeni öneriler geliştirilmiştir.

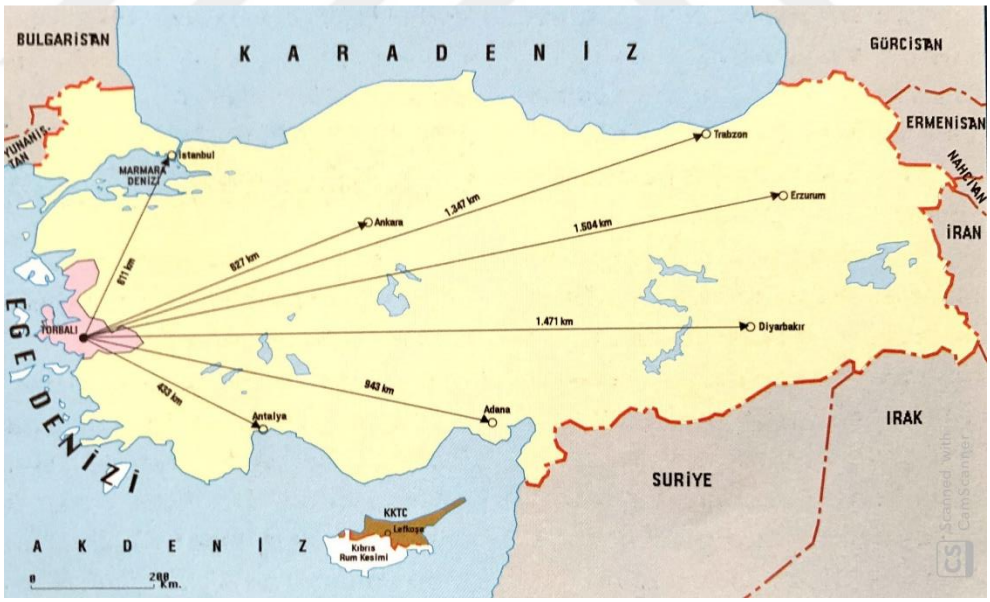

Şekil 5.1 Torbalı'nın Türkiye'deki konumu (Arkoç, 1996)

Şekil 5.2 Metropolis'in Kıyı Ege Bölgesi'ndeki Konumu (Meriç, 2003)

5.1 Alanın Tarihçesi

Metropolis ve çevresinde bulunan yerleşim izlerinin en alt katmanları Neolitik Çağ'a kadar dayanmaktadır. Neolitik Dönem'e ait kalıntılara Metropolis'in yaklaşık 2 kilometre güneyinde bulunan yerleşimde rastlanmılmıştır. Kentin yaklaşık 7 kilometre kuzeyinde konumlanan Bademgediği Tepesi'nde ise Kalkolitik Çağ ve Tunç Çağı'na ait arkeolojik buluntular tespit edilmiştir. Fakat bu Tarih Öncesi Dönem'e at buluntuların Helenistik yapı katmanının altında Arkaik Çağ'a ait katman ile karışması tarih öncesi yerleşim hakkında net bilgiler edinmeyi zorlaştırmıştır (Aybek, Meriç, Öz, 2009, s.49; Meriç, 1996, s.9).

Günümüzdeki Metropolis'in bulunduğu tepede bulunan en eski yerleşimin Geometrik Arkaik Çağ'da M.Ö. 8. ve 6. yüzyıllar arasında olduğu saptanmıştır.

Kazılar sonucunda edinilen sınırlı bilgiye dayanarak Efes'i ve yöreyi yöneten İyonlar'ın ulaşım kolaylığı nedeniyle Metropolis ve çevresine de yerleştiği söylenebilmektedir. Metropolis bu dönemde 12 İyon Kenti'nden biri olma statüsüne sahip olmasa da çevresinde bulunan İyon Kentleri'nin özellikle de Ephesos'un egemenliği altında kalmıştır. Arkaik Dönem'de Metropolis Kenti'nin tiyatro yamaçlarına kadar yayıldığı, yani Akropol'de bulunan yerleşimin bu dönemde genişlediği ortaya çıkarılmıştır (Meriç, 2003, s.111; Arslan, 2015, s.6). İyon Kolonizasyonu dışında Metropolis Kenti sırasıyla; Phryg, Lydia, Kimmerler ve Persler'in egemenliğine de girmiştir. Geç Arkaik Dönem'de Akropol ve çevresi dışında, Sinektepe, Ufaktepe, Tepeköy ve Aslanlar'da da yerleşimler saptanmıştır (Meriç, 2003, s.41).

Klasik Çağ'a ait buluntular ise çok sınırlıdır. M.Ö. 4. ve M.Ö. 5. yüzyıllara tarihlenen bu dönemde, Metropolis'te yaşamın kesintiye uğradığı, yaşamın neredeyse sadece Akropol'de geçtiği anlaşılmaktadır (Meriç, 1996, s.10; Arslan, 2015, s.6).

Helenistik Dönem'e gelindiğinde, Anadolu'da M.Ö. 334'te Pers egemenliğine son veren Büyük İskender'in ölümü ile imparatorluk dağılmış ve kentler komutanlar arasında paylaşılmıştır. Metropolis bu dönemde ilk olarak Lysimakhos'un sonrasında Seleukoslar'ın egemenliği altına girmiştir. Seleukoslar büyük çaplı imar politikalarını Metropolis'e getirmiştir. Metropolis Kenti'nin, kazı verileri doğrultusunda bu dönemde birbirini dik kesen sokaklara yani Hippodamik Plan'a sahip olduğunu söylemek mümkündür. Helenistik Çağ'da, Akropolde gelişme ve değişimler görülmüştür. Başlangıcı M.Ö. 4. yüzyıl sonu ile M.Ö. 3. yüzyıl başına tarihlenen Helenistik Dönem'de sur duvarları inşa edilmiştir. Bu sur duvarları bütün kent yerleşimini kapsayan bir alanı içine almaktadır. Yine Helenistik Dönem'de Ares Tapınağı, Tiyatro, Stoa, Bouleterion, Agora gibi anıtsal kamu yapılarının yanısıra heykelcikler, mezar stelleri inşa edilmiştir. Tüm bu uygulamalar, Metropolis'in Helenistik Dönemi en iyi yansıtan kentlerden biri olmasını sağlamıştır (Aybek, Meriç, Öz, 2009, s.56; Meriç, 1996, s.10; Meriç, 2003, s.48).

Roma Dönemi'nde, M.Ö.1. yüzyılda Romalı tarihçi Plinius, Metropolis'i Ephesos'un mahkeme bölgesi (conventus) içinde gösterir. Tarihçi Appianos ise Metropolis'in tıpkı Ephesos, Trelleis, Hypaipa kentleri gibi kısa bir süreliğine Mithridates'in yönetimine geçtiğini yazmıştır. Roma İmparatorluğu kurucusu olan Augustus ile birlikte bir barış süreci başlamış, kentte mimari anlamda yeniden canlanma görülmüştür. Bu dönemde Bouleterion ve Tiyatro onarılmış, bu yapılara yeni sunaklar dikilmiş, her iki yapının da zemini mermer malzeme ile kaplanmıştır. Bu döneme ait bir yazıta göre Roma Dönemi'nde kentte Gymnasion olduğu saptanmıştır. Tiyatro yapısında Augustus onuruna ünlü bir festivalin düzenlenmesi Metropolis'in bu dönemde de eski önemini koruduğunun göstergesi olmuştur. M.S. 17 yılında olan depremin Metropolis'i nasıl etkilediği tam olarak bilinmese de deprem sonucunda Stoa'da belirgin bir hasarın meydana geldiği düşünülmektedir (Aybek, Meriç, Öz, 2009, s.56; Meriç, 1996, s.11). M.S. 3. yüzyılda Geç Roma Dönemi'ne gelindiğinde gerileme dönemine girildiği söylenebilir. 250 yıllık bir barış sürecinin ardından Gotlar, bölgeye düşman saldırısında bulunmuştur. Gotlar'ın saldırısından yaklaşık 10 yıl sonra Metropolis'e başka bir saldırının daha olduğu tahmin edilmektedir. M.S. 4. yüzyılda kentin durumu yeniden iyileşmekte, kentte ekonomik yaşam canlanmaktadır. Fakat canlanan ekonomiye rağmen yeni anıtsal yapılar inşa edilmemiş, tam tersine artan nüfus ile birlikte caddeler daralarak düzensiz bir yerleşim planı ortaya çıkmıştır. Yine bu dönemde tiyatronun işlevi sona ermiş, tiyatro atıl bir yapı haline dönüşmüştürt (Meriç, 2003, s.74).

Metropolis'te Bizans Dönemi'nde M.S. 4. ve 5. yüyıllarda kentte aktif olarak çalışan bir cam fabrikası bulunmaktadır. Bu fabrika, kentte sanayinin gelişiminin bir göstergesidir. Hierokles'ten edinilen bilgiye göre Metropolis M.S. 6. yüzyılda piskoposluk merkezi imiş. Bu nedenle Bizans Kilisesi bu dönemden itibaren piskoposluk kilisesi olarak işlevini devam ettirmiştir. Bizans Dönemi'nde kentin yerleşim alanı genişlemiştir. Türkler'in Anadolu'da güçlenmeleri sonucu, Metropolis'e gerçekleştirilecek olası saldırılara karşı Metropolis'te savunma yapılarına önem verilmesini zorunlu kılmıştır. Bu dönemde Akropol surları güçlendirilmiş, Yeni Kale ise Akropol'e yakın bir konuma inşa edilmiştir, kent surları ise kullanım dışı kalmıştır. Bu nedenlerle 11-13. yüzyıllar arasında Akropol ve

çevresinde yoğun şekilde iskan edilmiştir. Bizans Dönemi'ne ait yazılı kaynaklardan öğrenilen diğer bir bilgi de Metropolis'in sırtını dayadığı Gallesion Dağı'nda manastırların ve zengin bir kitaplığın olduğudur. Fakat sonrasında bölgenin Aydınoğulları egemenliğine girmesinden sonra manastırlar yağmalanmıştır (Meriç, 1996, s.11; Meriç, 2003, s.76-79) (Şekil 5.3).

Bölgeye 14.yüzyılda Aydınoğulları'nın egemen olması sonrasında Bizans Kalesi onarılmış ve yeniden kullanılmıştır. Aydınoğulları Beyliği, burada kendilerine ait yapıları inşa etmese de burada küçük bir yerleşim kurmuşlardır. Osmanlılar'ın bölgede barış ortamını sağlamasından sonra Metropolis ve çevresi tamamen terkedilmiş, yerleşim Torbalı Ovası'na taşınmıştır. 19. yüzyılda, yörede Özbey ve Yeniköy köyleri kurulmuş ve bu köyler Sultan 2.Abdülhamit'in çiftlikleri haline gelmiştir. Bu köyler içerisinde birbirine çok benzeyen, çeşitli yapı topluluklarını barındıran külliyeler bulunmaktadır (Meriç, 1996, s.11; Meriç, 2003, s.79).

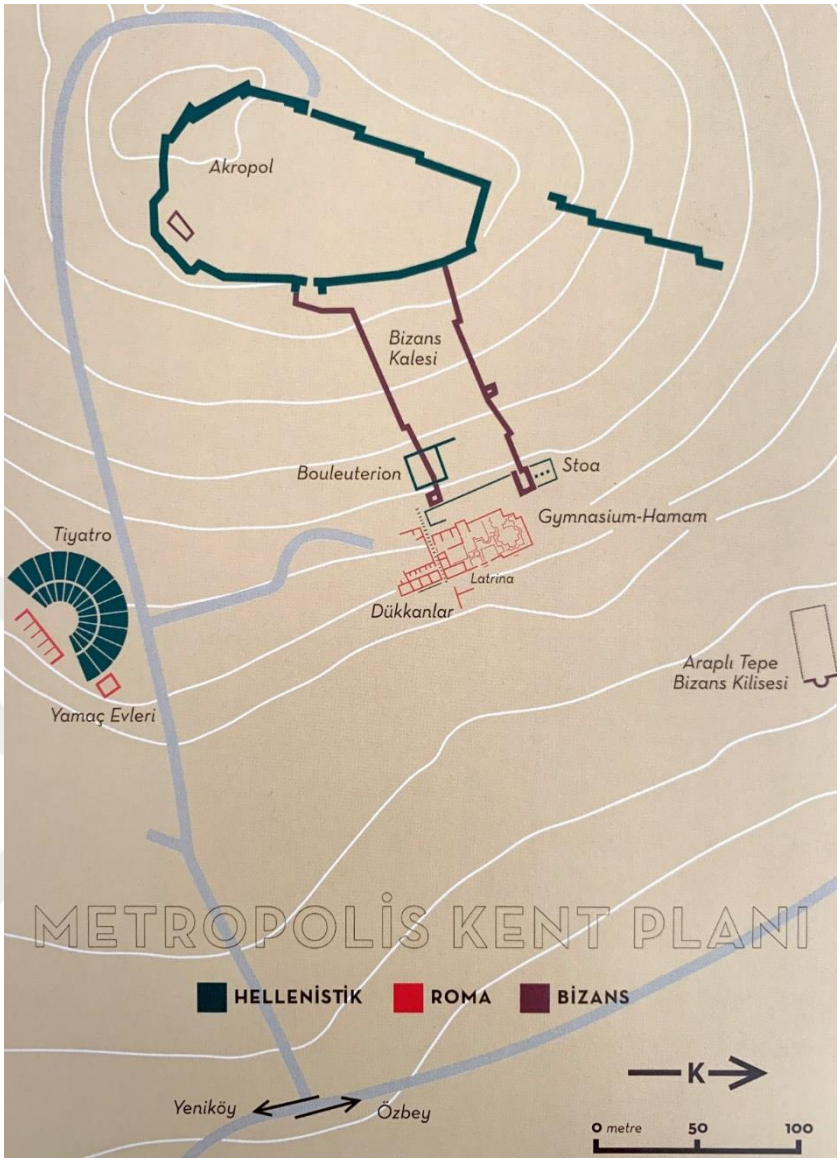

Şekil 5.3 Metropolis Kent Planı (Meriç, 2003)

Metropolis'in bilimsel araştırmaları 19. Yüzyılda başlamıştır. Metropolis'ten ilk söz eden araştırmacılar Ephesos gezileri sırasında kentin Bizans Duvarları'nı gören Spon ve Wheler olmuştur. Meotropolis'e dair ilk bilimsel araştırma ise 1860'lı yıllarda Fontrier tarafından yapılmıştır. Fontrier'in araştırma ve bulgularından sonra kente dair çalışmalar bir süre devam ettirilmemiştir. 1895 yılında Avusturya Macaristan İmparatorluğu Profesör Otto Benndorf'u kazı ve araştırma yapmak üzere Efes'e görevlendirmiştir. Metropolis de bu dönemde, Avusturyalı grubun ziyaret ettiği ve igilendikleri bir alan olmuştur. Fakat 1.Dünya Savaşı başlamak üzereyken bu Avusturyalı grup ülkelerine geri dönmüştür. Bu durumun sonucu olarak yeniden

Metropolis'te uzun bir süre araştırmalar durdurulmuştur. 1950'li yıllarda ünlü arkeolog Cook bir günlüğüne Metropolis'e uğramış ve buradaki dneeyimlerini ve izlenimlerini kaleme almıştır. Uzun bir aradan sonra Avusturyalılar yeniden Efes'te çalışmaya başlamıştır. 1971 yılında, Efes kazı başkanı Vetters, Recep Meriç'e doktora konusu olarak Metropolis'i çalışmasını önermiştir. Bu vesileyle Metropolis'te ayrıntılı araştırma dönemi başlamıştır (Meriç, 2003, s.13-14).

Metropolis'te gerçekleştirilen ilk kazı çalışması 1989-1991 yıllarında Torbalı Belediyesi desteği ile gerçekleştirilmiştir. Fakat bu kazı çalışması sınırlı bir alanı kapsamıştır. Sistematik ve daha geniş alanı kapsayan kazı çalışmaları Sabancı ve Philip Morris sponsorluğunda, Prof. Dr. Recep Meriç başkanlığında 1992-2007 yıllarını kapsayan süreçte gerçekleştirilmiştir. Tiyatro, Bouleuterion, Stoa, Roma Hamamı bu kazılar sonucunda ortaya çıkarılmıştır. 2007 yılından itibaren kazı Prof. Dr. Serdar Aybek başkanlığındaki ekip ile sürdürülmektedir. 2008 yılından itibaren Sabancı Vakfı'nın MESEDER'e (Metropolis Sevenler Derneği) finansal desteği ile kazı çalışmaları hız kazanmıştır. Günümüzde kazı çalışmaları sistematik ve aktif olarak devam etmektedir (Meriç, 2003, s.13-18; Aybek, Meriç, Öz, 2009, s.6-7).

5.2 Alanın Günümüzdeki Durumu ve Potansiyelleri

Metropolis'in günümüzde birçok buluntusu gün yüzüne çıkarılarak kamuya sergilenmektedir. Bunlardan başlıcaları; Akropolis, Tiyatro, Resepsiyon Salonu, Peristilli Ev, Bouleuretion, Devlet Agorası, Stoa, Hamam-Gymnasium Kompleksi, Latrina, Bizans Kalesi ve Aşağı Hamam'dır. Özgün kalıntıların dışında Metropolis'te son yıllarda inşa edilen çeşitli ek yapılar ve çevre düzenlemesi çalışmaları tasarlanmış ve uygulanmıştır. Tüm bu kalıntıların günümüzdeki durumu, ören yerindeki çağdaş uygulamalar ve alanın potansiyellerinden bu bölümde bahsedilecektir (Şekil 5.4).

Şekil 5.4 Metropolis'in 2003 yılından hava görüntüsü (Meriç, 2003)

Kentin en yüksek noktasında Helenistik Dönem'de inşa edilen Akropolis bulunmaktadır. Akropolis, görkemli sur duvarlarına sahiptir ve bu duvarlar günümüzde hala büyük oranla korunmuş durumdadır. Akropolis'in aşağı kent ile bağlantısını sağlayan kapı günümüzde korunmuş şekilde ayakta durmaktadır. Akropolis içerisindeki tapınak yapısı Roma Dönemi'ne kadar varlığını sürdürmüştür. Günümüzde ise tapınağın yalnızca kalıntıları bulunmaktadır (Aybek, Meriç ve Öz, 2009, s.68-72) (Şekil 5.5).

Şekil 5.5 Akropolis sur duvarları (Kişisel arşiv, 2019)

Metropolis'te günümüzde ziyaretçilerin en iyi algılayabildiği ve ziyaretçilerin en çok ilgisini çeken yapı Tiyatro'dur (Şekil 5.6). Tiyatro yapısının 1990 ve 1991 yıllarında yapılan kazılarda skene, cavea, proskenion ve orkestra tabanı ortaya çıkarılmıştır. Prosekinon bölümünde in situ halinde sütunlar bulunmuştur. Tiyatronun inşasında büyük kesme taş bloklar kullanılmıştır. İlk oturma sırasında soylu koltukları bulunmuştur. Bu koltukların dışında caveanın önünde 3 adet sunak tespit edilmiştir. Tiyatronun yaklaşık 4000 kişilik olduğu tahmin edilen cavea bölümü büyük oranda ayakta iken sahne binasının çoğunluğu yıkılmış durumdadır. 1997 yılında kazı çalışmaları tamamlanan Tiyatro'nun 2000 yılında restorasyon çalışmaları başlamıştır. Konservasyon ağırlıklı olan bu uygulamada konservasyon dışında caveada eksik kalan kısımların rekonstrüksiyonu da yapılmıştır. Bu uygulamaların amacı tahribatın minimuma indirilmesini, yapının korunmasını ve ziyaretçilerin tiyatroyu bir bütün olarak algılamasını sağlamaktır. Restorasyonu tamamlanan tiyatro tekrar kullanıma açılmıştır ve bu alanda belirli zamanlarda etkinlikler yapılmaya başlanmıştır (Aybek, Meriç ve Öz, 2009, s.73-81).

Şekil 5.6 Tiyatro Yapısı (Kişisel arşiv, 2019)

Tiyatro'nun hemen doğusunda kalan alanda Roma Dönemi'nde inşa edilen Resepsiyon Salonu (Mozaikli Salon) bulunmaktadır (Şekil 5.7 ve Şekil 5.8). Bu yapının tabanı mozaikler ile, duvarları ise freskler ile kaplıdır. Bu fresk ve mozaiklerde mitolojik figürler betimlenmiştir (Aybek, Meriç ve Öz, 2009, s.82-83). Günümüzde Resepsiyon Salonu'nun bulunduğu alan çevresel faktörlerden zarar görmeden korunması için 2014 yılında bu kalıntılar üzerine çağdaş üst örtü inşa edilmiştir. Bu üst örtü tasarımının altında ise tabandaki mozaiklere minimum düzeyde temas eden gezi platformu bulunmaktadır.

Şekil 5.7 Resepsiyon Salonu korugan yapısı (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 5.8 Resepsiyon Salonu içerisindeki mozaikler, freskler ve çağdaş gezi platformu (Kişisel arşiv, 2019)

Tiyatro'nun güneyinde kalan alanda 2008 yılında yapılan kazılar sonucunda Peristilli Ev keşfedilmiştir (Şekil 5.9). Bu ev sayesinde alanda ilk kez sivil yaşama dair ip uçları elde edilmiştir. Evin ortasında peristilli bir avlu bulunmaktadır. Kare planlı, zemini mermer kaplı olan avlunun çevresinde ise mekanlar bulunmaktadır. Bu evin Roma Dönemi'nde yaşayan zengin bir Metropolisli'ye ait olduğıı düşünülmektedir (Aybek, Meriç ve Öz, 2009, s.84-86). Peristilli Ev günümüzde yalnızca temel ve zemin kotu düzeyinde kalıntılara sahiptir. Bu nedenle yapının ziyaretçiler tarafından algılanması zordur. Bu yapının üstü günümüzde basit ve işlevsel bir korugan ile kısmen korunmaktadır. Peristilli Ev'in üstünü daha sağlıklı kapatmak ve çevresel etkenlerden korumak için yeni bir üst örtü tasarlanmış fakat henüz uygulaması yapılmamıştır.

Şekil 5.9 Peristilli Ev (Kişisel arşiv, 2019)

Şehrin meclis binası olan Bouleuterion, orta kent içerisinde Stoa ve Agora'nın yakınında konumlanmıştır. Bouleuterion yapısı büyük ölçüde korunmuş ve algılanabilir durumdadır fakat Bizans Dönemi'nde yapılan sur duvarlarının meclis binasının tam ortasından geçirilmesi ile yapı tahrip olmuştur (Şekil 5.10). 350 kişi kapasiteli ve plan düzleminde at nasıl şeklinde olan Bouleuterion, titiz ve kaliteli bir işçiliğe sahiptir (Aybek, Meriç ve Öz, 2009, s.87-92).

Şekil 5.10 Sur duvarı ile bölünmüş Bouleuretion (Kişisel arşiv, 2019)

Bouleuretion'un hemen yanındaki alan yazıtlardan anlaşıldığı kadarıyla Devlet Agorası'nın bulunduğu alandır. Fakat günümüzde Agora'ya dair kalıntılar açığa çıkarılmamıştır. Agora'nın bulunduğu alan ile ilişkili bir bölgede ise Stoa bulunmaktadır. Bu yapının çatısına dair izler bulunamasa da sütunların kalıntıları açığa çıkarılmıştır (Aybek, Meriç ve Öz, 2009, s.94-100). Bu yapının çok fazla tahrip olmasından dolayı ziyaretçilerin bu yapıyı algılamaları neredeyse imkansızdır.

Metropolis Kenti'nde dikkat çeken bir diğer yapı kompleksi de Hamam ve Gymnasion'dur. Bu kompleks Roma Dönemi'nde inşa edilmiştir. Bu iki yapı birbiri ile zaman içerisinde bütünleşmiştir. Hamam; küçük havuz, yağlanma, masaj ve hamam bölümü (sıcaklık ve ateşlik) olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır. Hamamın tavandan ve duvarların içinden geçen ateşin sıcak havası ile ısıtıldığı belirlenmiştir. Tabandaki bu sisteme Hypocaust sistemi adı verilmektedir (Şekil 5.11). Hamamda ayrıca bir kanalizasyon sistemi de bulunmaktadır. Hamamın güneydoğu köşesinde ise latrina bulunmaktadır (Aybek, Meriç ve Öz, 2009, s.101-110). Günümüzde bu yapı

kompleksi, belli bir kot yüksekliğine kadar kısmen ayaktadır ve işlevsel bir korugan ile çevresel koşullardan korunmaktadır (Şekil 5.12). Korugan altında hafif strüktürlü gezi platformu çözümleri yapılmıştır.

Şekil 5.11 Hamam Yapısı'ndaki Hypocaust Sistemi (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 5.12 Hamam ve Gymnasion Yapı kompleksini örten korugan (Kişisel arşiv, 2019)

Dikkkat çeken anıtsasl yapılardan biri olan Bizans Kalesi, Akropolis'in altındaki alanda bulunmaktadır (Şekil 5.13). Güvenli bir kale inşa edilmiş ve bu kale, savunma amacıyla Akropolis'in ön kalesi olarak kullanılmıştır. Köşelerde gösterişli kuleler inşa edilmiştir. Kalenin girişi ise Bouleuretion üstüne yapılmış olan sur duvarındaki kapıdan sağlanmaktadır. İnşa edilen kalenin neredeyse tamamı etraftan toplanan taşlardan yapılmıştır. Hatta heykeller bile bu kalenin duvarlarının inşasında kullanılmıştır (Aybek, Meriç ve Öz, 2009, s.110-112).

Şekil 5.13 Bizans Kalesi Sur Duvarları (Kişisel arşiv, 2019)

Kentin doğu bölümünde, yamacın ova ile birleştiği bölgede Aşağı Hamam ya da diğer bir deyişle Büyük Hamam bulunmaktadır. 2003 yılında tespit edilen bu yapının M.S. 2. yüzyıla ait olduğu tahmin edilmektedir. Bu hamam yapısında da tıpkı diğer hamamdaki gibi zeminden yükseltilen hypocaust sistemi bulunmaktadır (Aybek, Meriç ve Öz, 2009, s.115-116). Bu yapı türünün ender örneklerinden olup kısmen korunmuştur. Yapının üstü işlevsel korugan ile örtülüdür (Şekil 5.14). Bu korugan 2009 ve 2014 yılları arasında parçalar halinde inşa edilmiştir.

Şekil 5.14 Hamam yapılarındaki korugan örtüler (Kişisel arşiv, 2019)

Metrpolis Kenti'nde bulunan birçok yapıya ait kalıntıların algılanabilir nitelikte olması alanın çekiciliğini arttıran potansiyellerden biridir. Fakat bu kalıntıların topluma daha anlaşılır şekilde aktarılması gerekmektedir. Metropolis'in bir diğer

olumlu tarafı da burada belirli dönemlerdeki yaşantılara ait eylemlerin keşfedilmiş oluşudur. Somut kalıntıların yaşantıya dair soyut miras ile birlikte sunulması Metropolis'in algılanabilirlik düzeyini arttıracak potansiyellerin başında gelmektedir.

Metropolis en önemli potansiyellerinden biri, kent merkezine çok yakın bir konumda olması sebebiyle buraya erişim olanaklarının yeterli düzeyde oluşudur. İzmir'in kent merkezinden gelen raylı sistem ile Torbalı İlçesi'nin merkezine ulaşılmaktadır. Fakat ilçe merkezinden Metropolis Arkeolojik Alanı'na erişim sağlanamamaktadır. Metropolis'in konumunun en önemli potansiyellerinden bir tanesi de kentin, bölgenin en önemli kültür mirası alanlarından Symrna ve Ephesos'un arasında kalan alanda olmasıdır. Bu sayede Metropolis Kenti, Smyrna ve Ephesos'a entegre olarak bir kültür mirası rotası yaratılabilecektir.

Metropolis'in bir diğer potansiyeli Prehistorik Dönem'den başlayarak bölgede yerleşimin görülmesidir. Bu yönüyle zengin bir kütlürel mirasa sahip olan Metropolis ve çevresinin topluma tanıtılması önemli bir konudur.

Metropolis Ören Yeri giriş bölümündeki alan üzerine, arkeolojik alana hizmet edecek yapı topluluğu inşa edilmiştir. 2012 yılında inşa edilen bu yapı topluluğu içerisinde; karşılama, kafeterya, ıslak hacim, satış, sergileme gibi işlevleri barındırmaktadır (Şekil 5.15 ve Şekil 5.16). Arkeolojik alanın önüne geçmeyen, sade bir tasarım diline sahip olan bu yapı topluluğu günümüzde aktif olarak kullanılmasa da yapıların arkeolojik alana hizmet etme potansiyeli vardır. Alanda mevcutta çevre düzenlemesi de bulunmaktadır. Fakat bu düzenlemenin eksiklikleri bulunmaktadır. Çevre düzenleme uygulamasının kapsamında gezi rotasının belirlenmesi ve düzenlenmesi, bilgilendirme panolarının ve yönlendirme tabelalarının hazırlanarak belirli noktalara yerleştirilmesi, çöp kutusu ve aydınlatma elemanlarının alanda uygun noktalarda konumlandırılması bulunmaktadır.

Şekil 5.15 Ören yeri girişindeki hizmet yapıları topluluğu (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 5.16 Gezi rotası, yönlendirme tabelaları ve aydınlatma elemanları (Kişisel arşiv, 2018)

Metropolis kazı ve araştırma ekibinin çağdaş, yeniliklere açık olması alanın gelişimi yönünde çok önemli bir etken olmaktadır. Araştırmalarını ve çalışmalarını yılın 12 ayında sürdüren ekip Türkiye'de Prehistorik Dönem'e ait olmayan ilk deneysel arkeoloji ve sergileme alanını kurmaya hazırlanmaktadır. Tez kapsamında kurulması planlanan alan için öneri proje geliştirilmiş ve mevcut çevre düzenlemesi ile uyumlu yeni uygulamalar ve düzenlemeler önerilmiştir.

5.3 Metropolis Ören Yeri'ne Yönelik Öneri Düzenlemeler

Metropolis Arkeolojik Alanı'nın güncel durumu ve potansiyelleri doğrultusunda alanın gerekli çevre düzenlemesi, hizmet yapıları, teknolojik ve deneysel sunum teknikleri ile çekici bir arkeopark alanına dönüştürülmesi uygun görülmüştür. Bu

sayede arkeolojik alanın çevre ile etkileşimi artarak ören yerinin dinamik bir açık hava müzesi olması sağlanacaktır.

Önerilen projede çevre düzenleme uygulamaları kapsamında gezi güzergahı ve gezi platformları, yönlendirme ve bilgilendirme tabelaları, donatı elemanlar, sunumda teknoloji kullanımına dair elemanlar ve güvenlik önlemlerine yönelik elemanlar bulunmaktadır.

5.3.1 Gezi Güzergahı ve Gezi Platformları

Metropolis Ören Yeri'nde mevcut bir gezi güzergahı bulunmaktadır. Bu güzergah kısa ve uzun güzergah olmak üzere iki ayrı rota olarak önerilmiştir. Fakat mevcut olan bu güzergahlar, devamlı şekilde ziyaretçilerin ören yerini gezmesine olanak sağlayamamaktadır. Birçok farklı kola ayrılan güzergahlar, ziyaretçiler üzerinde kafa karışıklığına sebep olmaktadır. Bu nedenle güzergahların belirli akslarının iptal edilerek rotanın devamlılığının sağlanması önerilmiştir. Öneri bağlamında yine kısa ve uzun rota olarak iki ayrı güzergah benimsenmiştir.

Mevcutta bulunan gezi güzergahı ahşap ve taş malzemeden oluşturularak, zemine oturan bir teknik ile uygulanmıştır. Tez kapsamında oluşturulan öneri projede ise zemine oturan gezi platformlarının harabe peyzajına zarar verebilme potansiyelinden ötürü hafif stüktürlü çağdaş bir platform önerilmiştir (Şekil 5.17). Bu platformun, güzergahın zemine oturmasının sakıncalı olduğu alanlarda, yani buluntuların yakınında ve üzerindeki güzergahlarda uygulanması uygun görülmüştür. Bu sayede platform üzerinde yürüyen ziyaretçiler buluntuları daha yakından görebilme ve daha iyi anlayabilme şansına sahip olacaktır (Şekil 5.18, Şekil 5.19 ve Şekil 5.20).

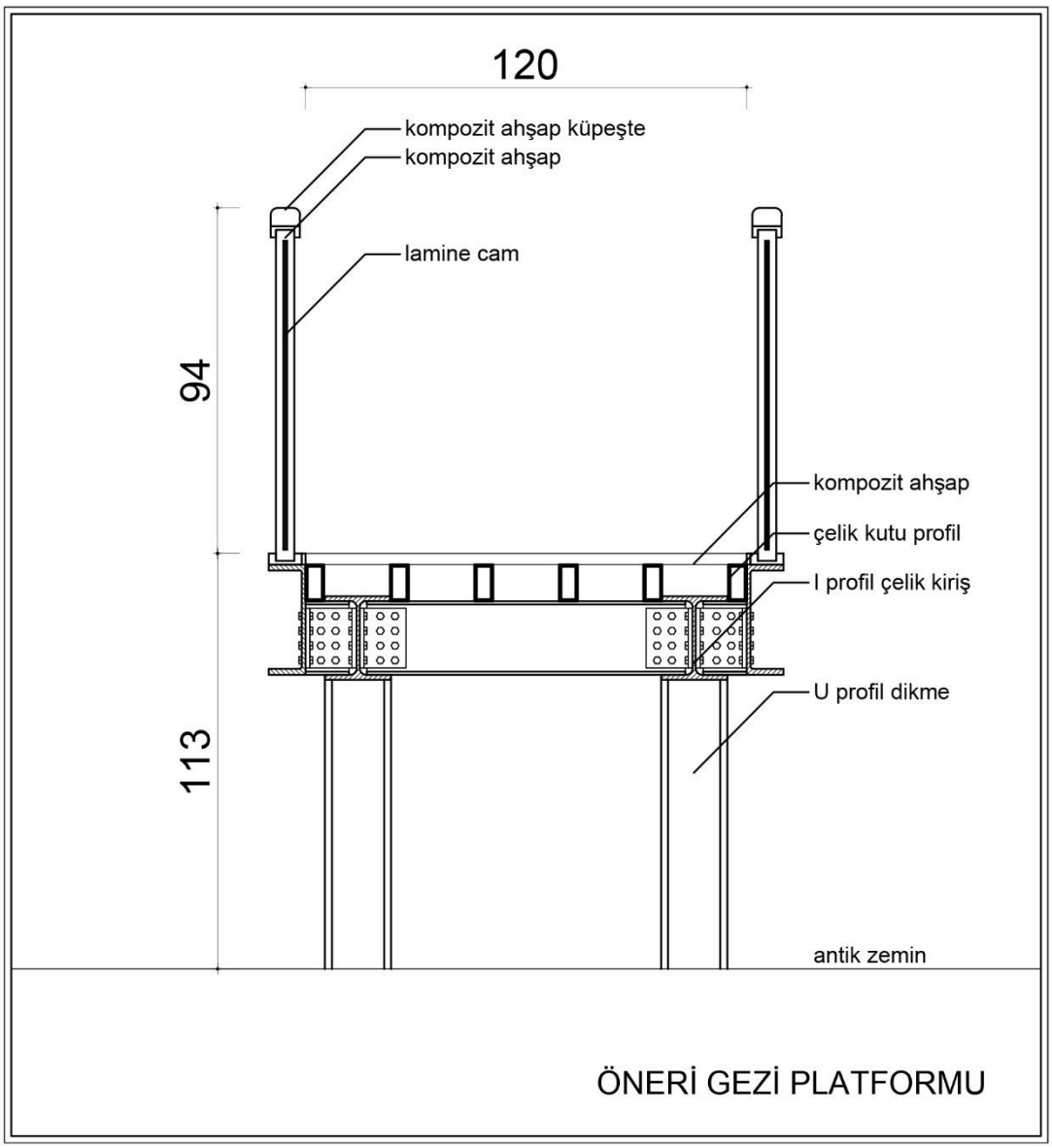

Şekil 5.17 Metropolis Ören Yeri için önerilen hafif strüktürlü gezi platformu

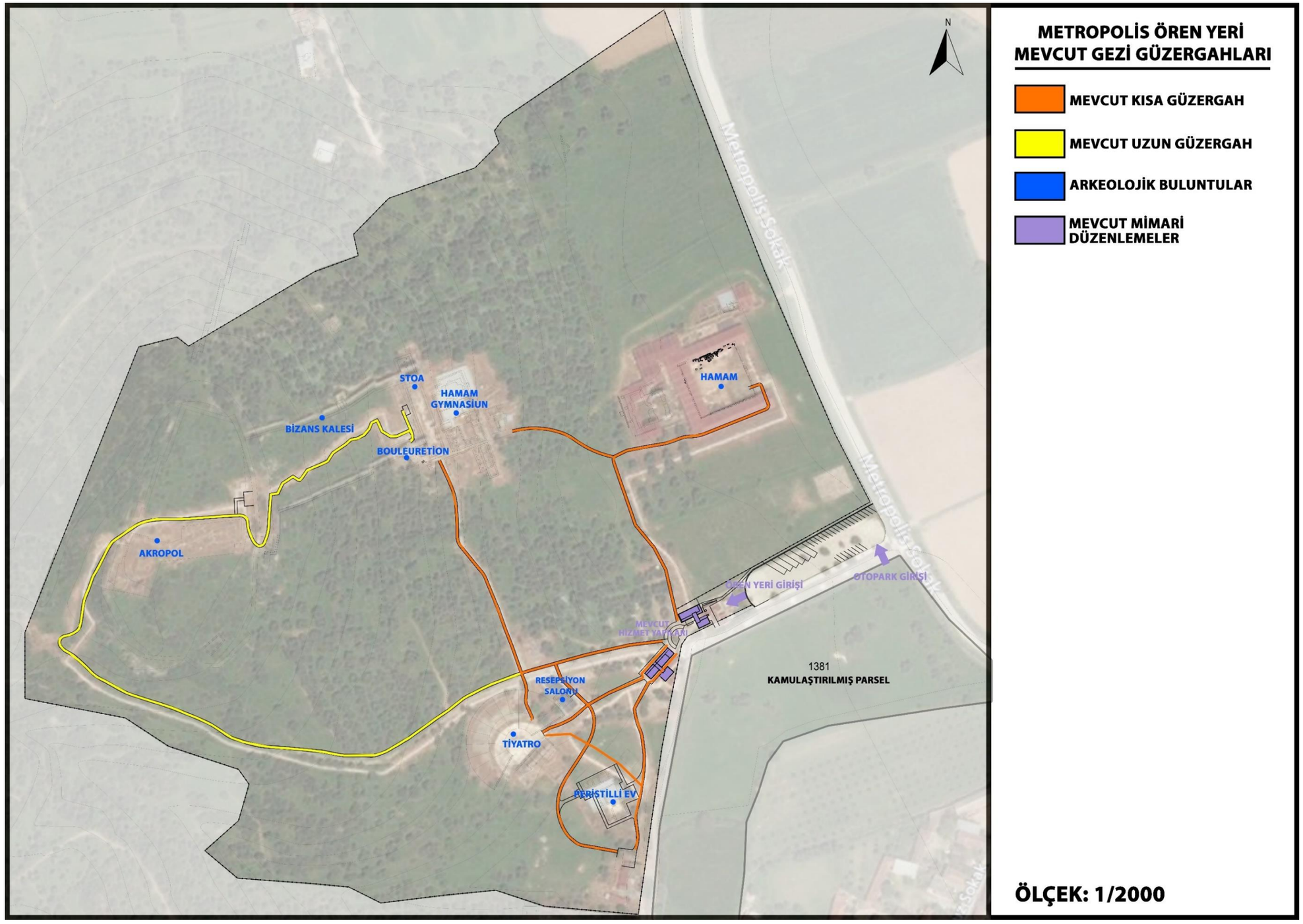

Şekil 5.18 Metropolis Ören Yeri mevcut gezi güzergahları

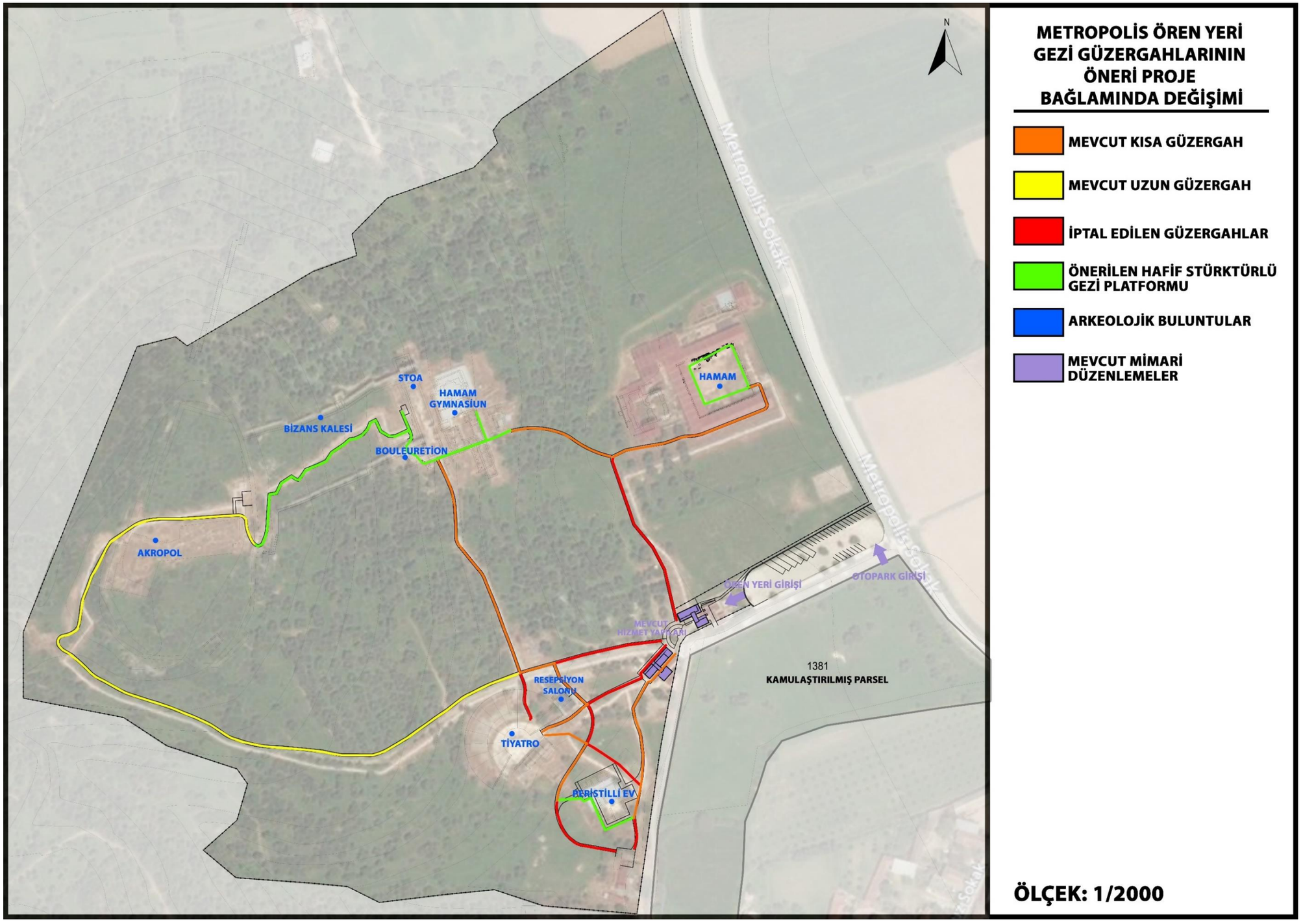

Şekil 5.19 Metropolis Ören Yeri gezi güzergahlarının öneri proje bağlamında değişimi

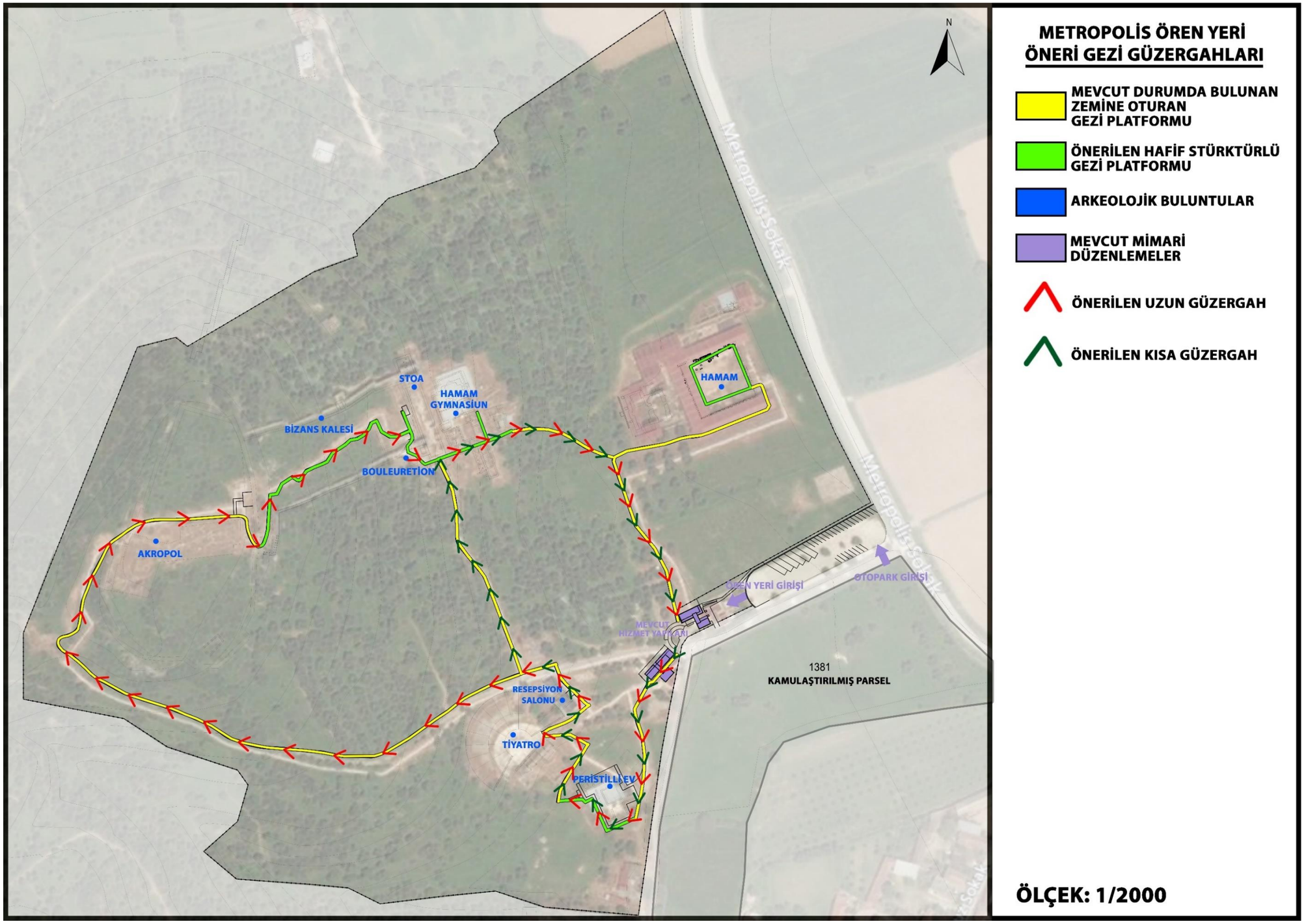

Şekil 5.20 Metropolis Ören Yeri öneri gezi güzergahları

5.3.2 Yönlendirme ve Bilgilendirme Elemanları

Metropolis Ören Yeri'nde çevre düzenlemesi kapsamında bulunan giriş, yönlendirme ve bilgilendirme tabelaları bulunmaktadır. Tez kapsamında hazırlanan projede mevcutta bulunan giriş ve yönlendirme tabela formlarının aynen kalması, fakat bilgilendirme tabelalarının değiştirilmesi öngörülmüştür. Bu bağlamda iki farklı bilgilendirme tabelası önerilmiştir (Şekil 5.21 ve Şekil 5.22). Birinci önerinin belirli bir açıda yatay bir forma sahip olması, ziyaretçilerin buluntu ile panoyu bir arada izleyebilmelerine olanak sağlamaktadır. İkinci öneri ise standart bilgilendirme tabelası formundadır. İkinci önerinin buluntuların bulunmadığı alanlarda kullanımı öngörülmüştür.Önerilen panoların yerleştirilmesi için uygun konumlar belirlenmiştir (Şekil 5.23). Bilgilendirme panoları üzerindeki anlatım uzman olmayan kişilerin de anlayacağı şekilde üç boyut görseller ve illüstrasyonlarla yapılacaktır. Burada yazılan yazılar ise Türkçe'nin yanısıra evrensel dil olan İngilizceye'de çevrilecektir.

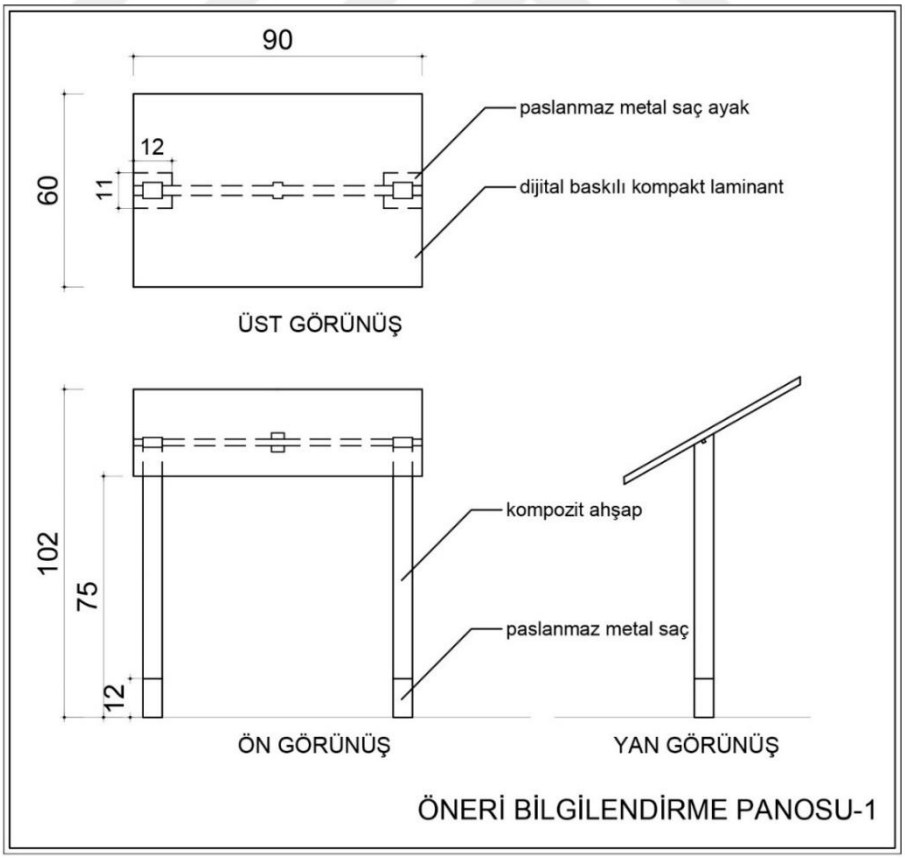

Şekil 5.21 Öneri bilgilendirme panosu-1

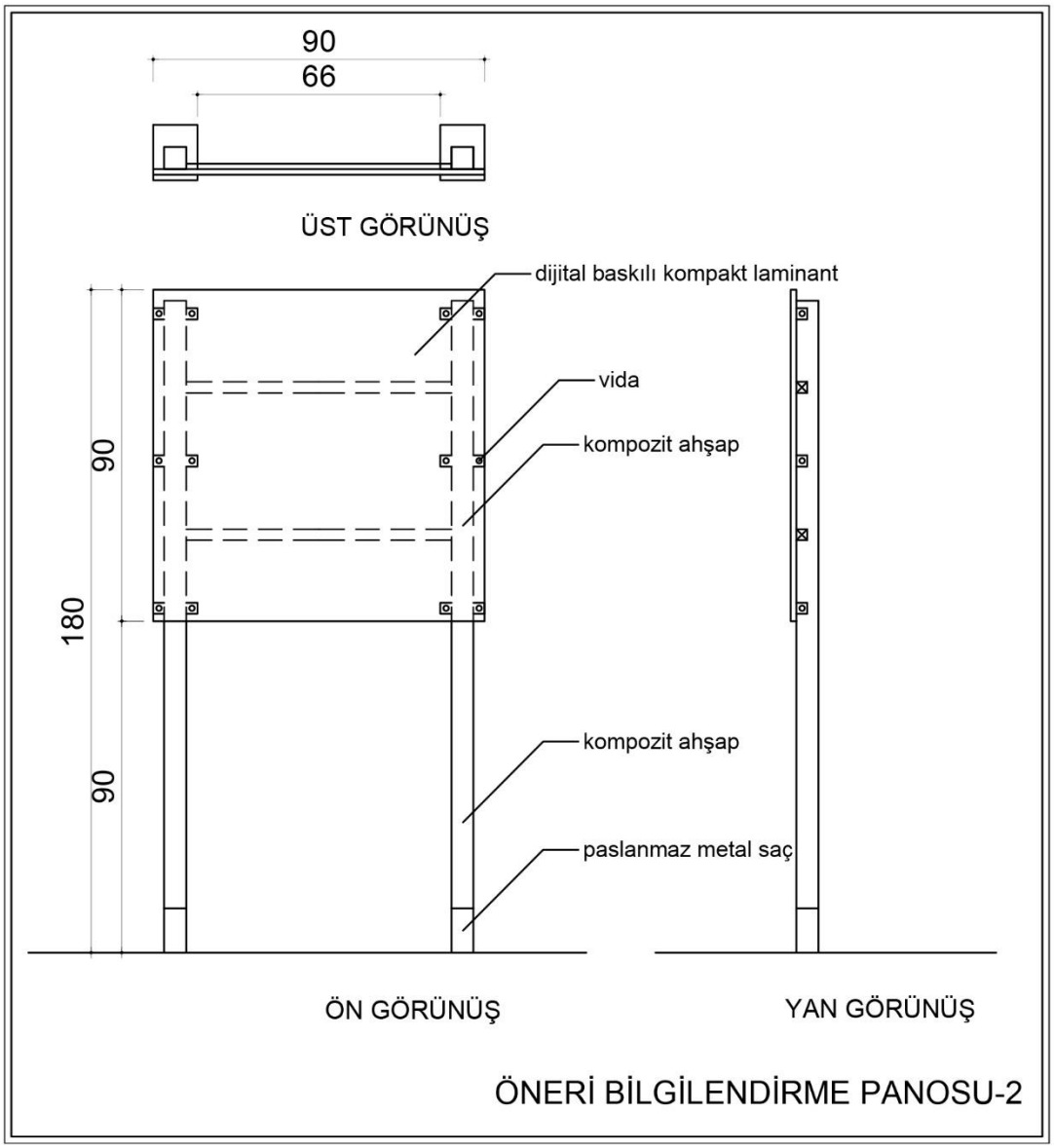

Şekil 5.22 Öneri bilgilendieme panosu-2

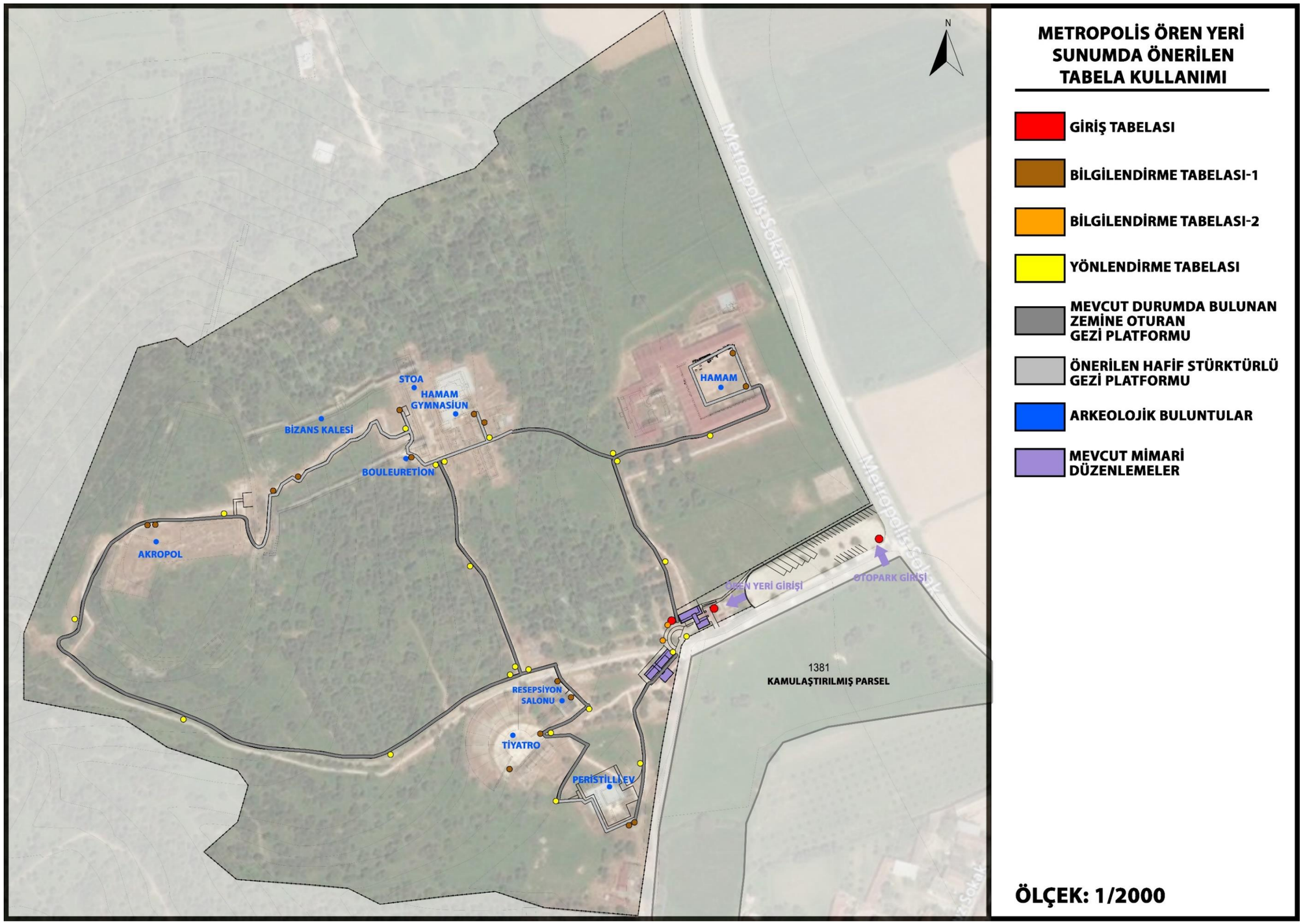

Şekil 5.23 Metropolis Ören Yeri buluntuların sunumu için önerilen tabela kullanımı

5.3.3 Donatı Elemanları

Metropolis Ören Yeri'nde birçok donatı elemanı bulunmaktadır. Fakat bu donatı elemanları birbirinden ayrı tasarım diline sahiptir. Öneri proje kapsamında tüm donatı elemanların benzer tasarım diline sahip, bütüncül bir şekilde oluşturulması öngörülmüştür. Bu bağlamda hazırlanan donatı elemanlarının çizimleri ve ören yeri üzerinde yerleştirilmesi öngörülen alanların verildiği harita aşağıdadır (Şekil 5.24, Şekil 5.25, Şekil 5.26 ve Şekil 5.27)).

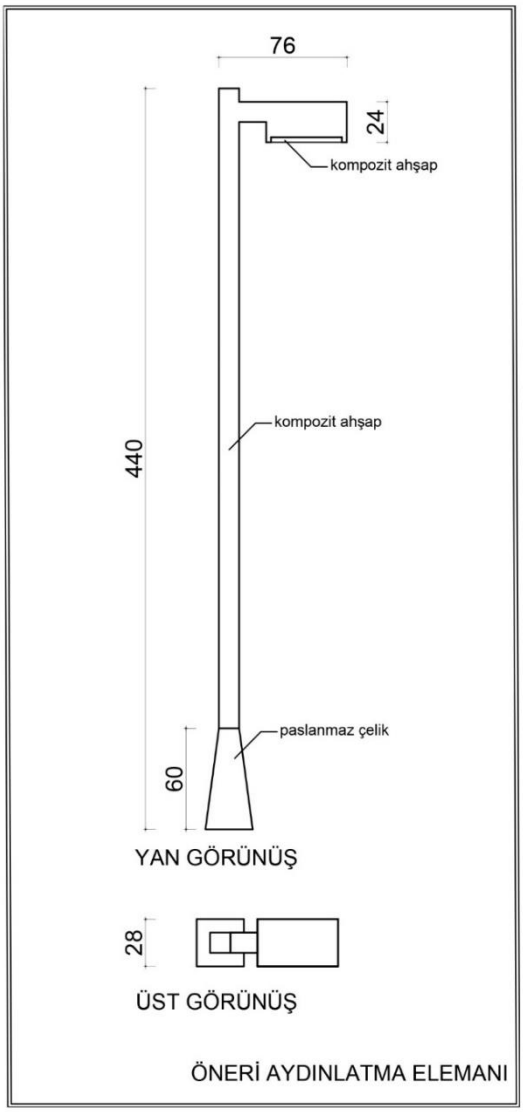

Şekil 5.24 Öneri aydınlatma elemanı

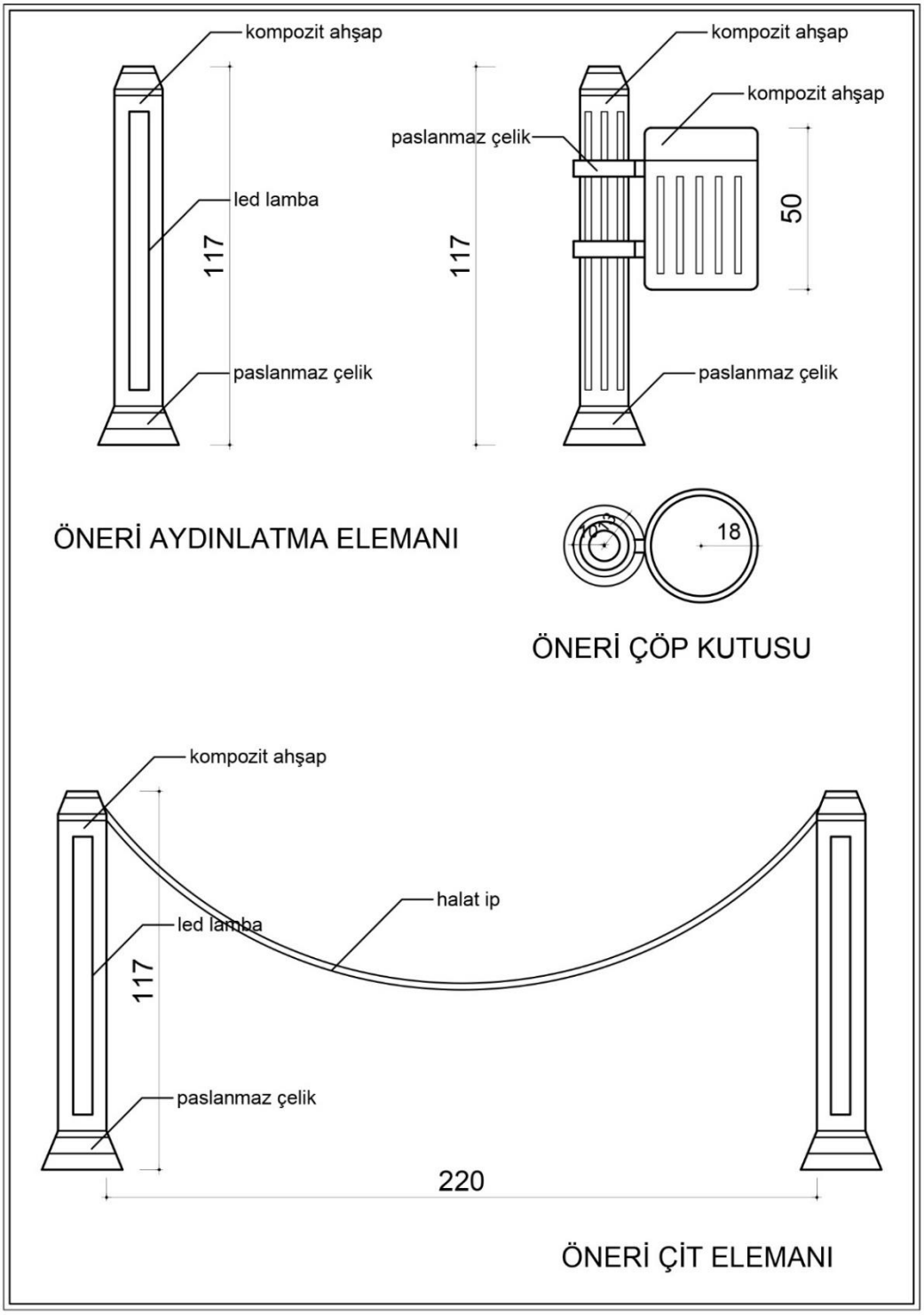

Şekil 5.25 Öneri çit elemanı

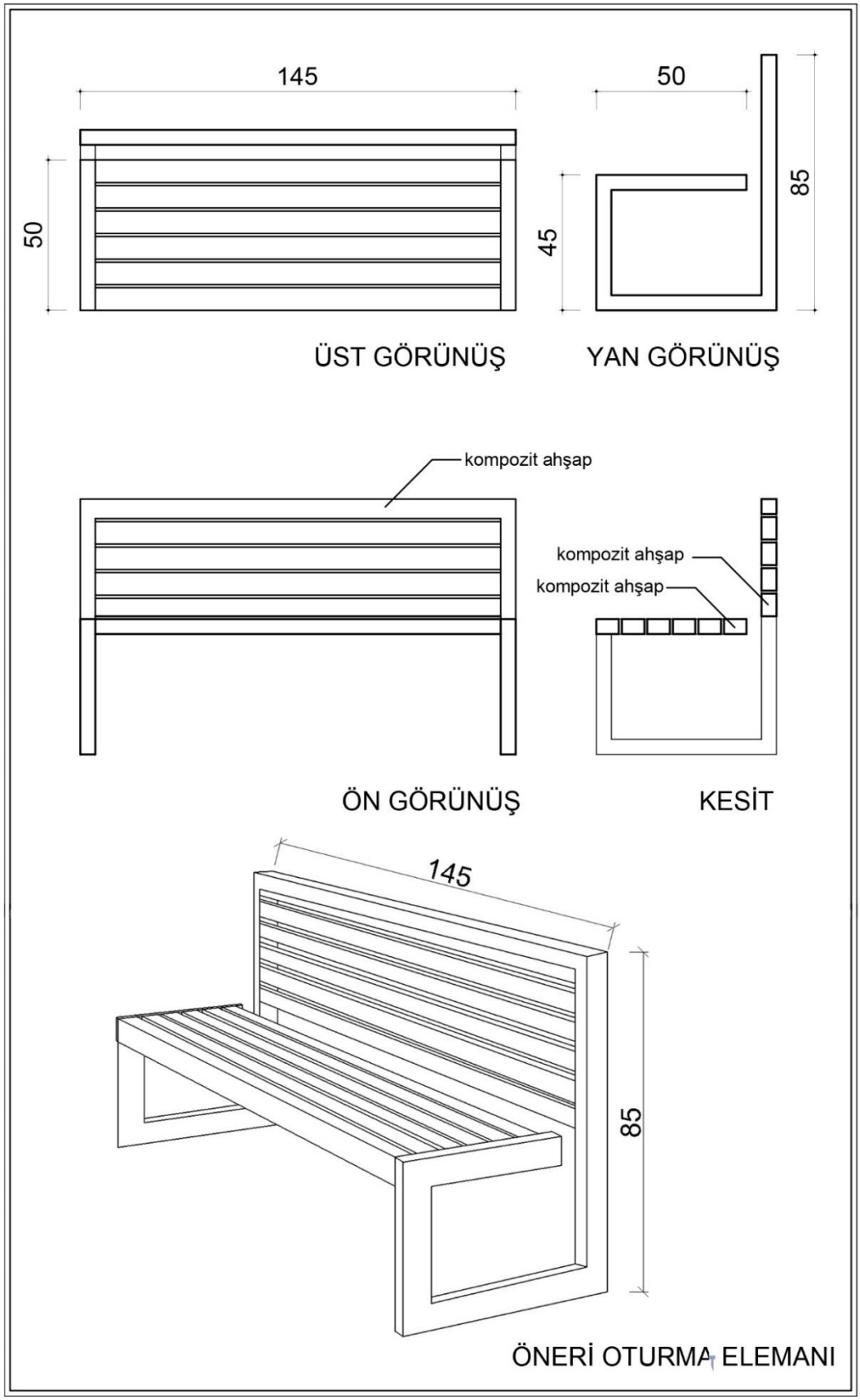

Şekil 5.26 Öneri oturma elemanı

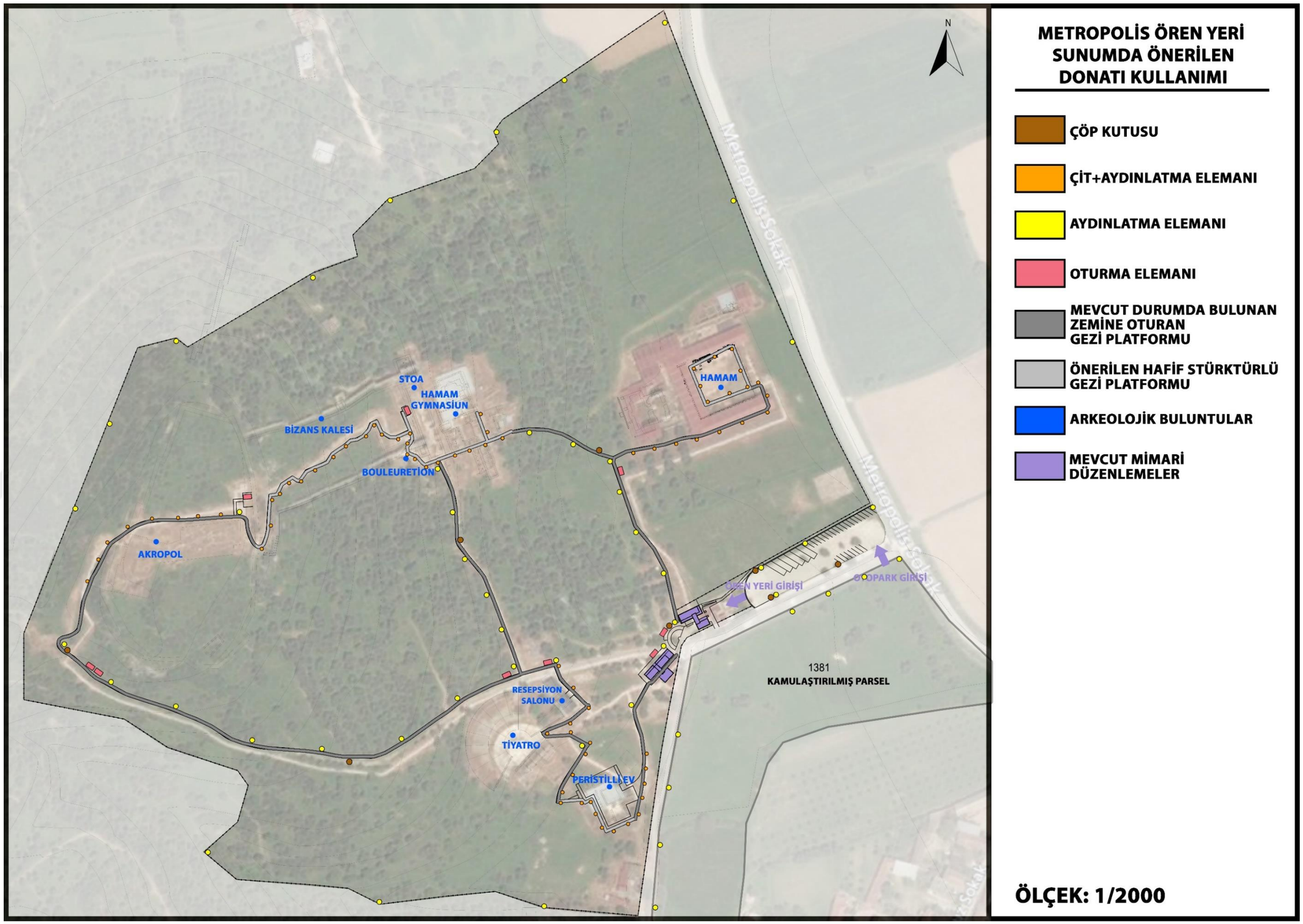

Şekil 5.27 Metropolis Ören Yeri önerilen donatı kullanımı

5.3.4 Mevcut Hizmet Mekanlarının Kullanımı

Metropolis Ören Yeri'nde 2012 yılında çevre düzenlemesi ve hizmet yapılarını içeren bir proje hazırlanarak uygulanmıştır. Bu yapıların sade ve çağdaş bir mimari dili bulunmaktadır. Ayrıca harabe peyzajının önüne geçmeyen tasarıma sahiptir. Giriş, kafeterya, ıslak hacim, idari birim, sergileme brimi ve satış birimini içeren hizmet mekanlarının birçoğu günümüzde kullanılmamaktadır (Şekil 5.28, Şekil 5.29 ve Şekil 5.30). Bu yapıların önerilen işlevleri ile kullanılması gerekmektedir. Tez kapsamında bu yapılara yönelik olarak; yalnızca sergi birimi olarak işlevlendirilen mekanın ön eğitimin yapıldığı, simülasyon gösteriminin olduğu bir mekana dönüştürülmesi önerilmektedir. Bu sayede belirli yaş gruplarından çocuklar alanı gezmeden önce bilgi sahibi olabileceklerdir.

Şekil 5.28 Metropolis Ören Yeri mevcut hizmet yapıları (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 5.29 Metropolis Ören Yeri mevcut hizmet yapıları (Kişisel arşiv, 2019)

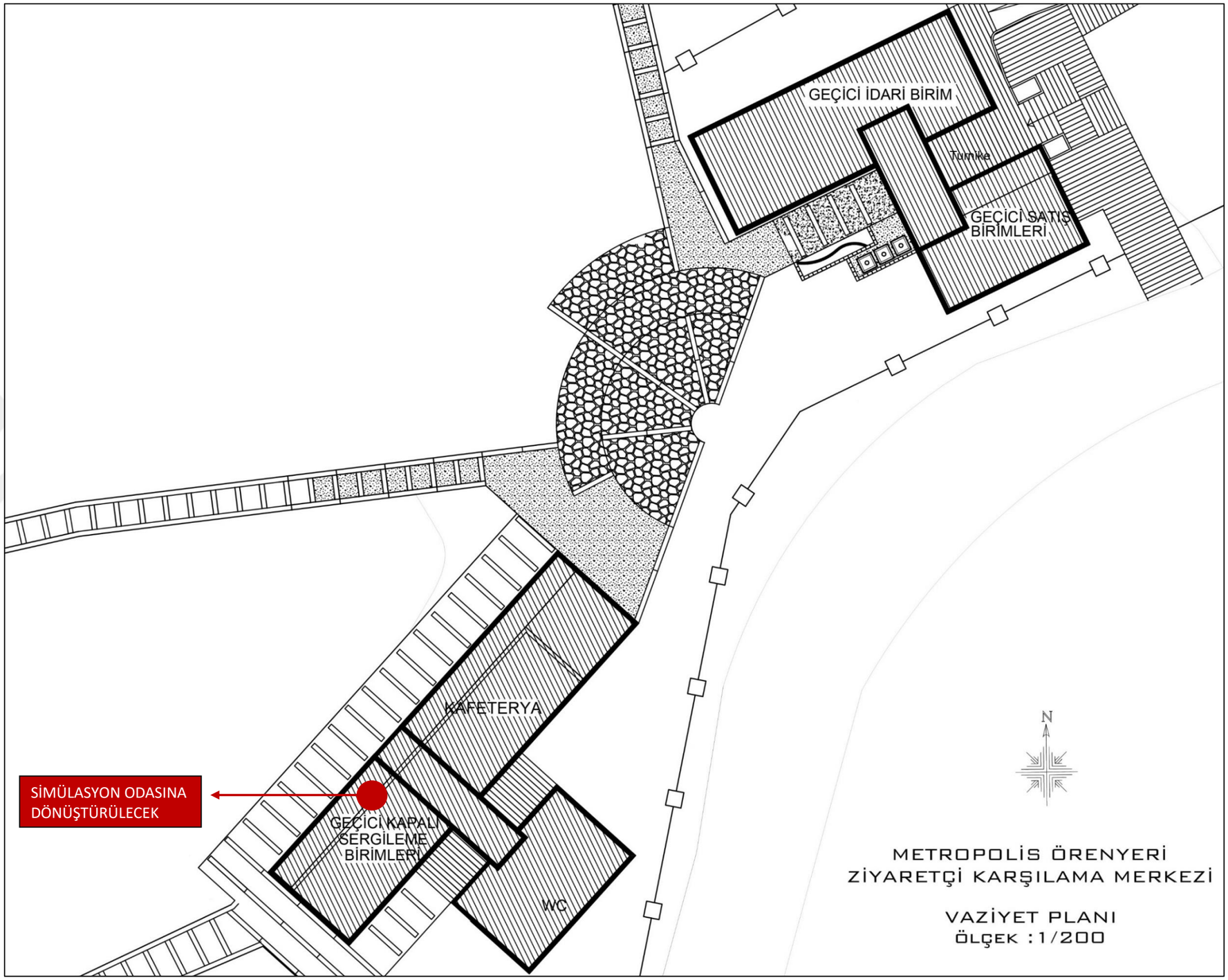

Şekil 5.30 Metropolis Ören Yeri Ziyaretçi Karşılama Merkezi (Metropolis Kazı Arşivi)

5.3.5 Güvenlik Önlemleri

Metropolis Ören Yeri'nde mevcut düzenlemeler kapsamında birçok güvenlik önlemi alınmıştır. Alanın çevresinin tel çit ile çevrilmesi, girişte güvenlik biriminin bulunması ve girerken ziyaretçilerin kontrollü şekilde ören yerine alınması, belirli noktalara güvenlik kamerası konması bu önlemlerden bazılarıdır. Fakat alanın tam olarak korunabilmesi için güvenlik kameralarının sayısının arttırılması olumlu olacaktır.

5.3.6 Sunumda Teknoloji Kullanımı

Günümüzde Metropolis Ören Yeri'nde buluntuların sunumunda teknolojik yöntemler kullanılmamaktadır. Toplumun arkeolojik buluntuşarı anlamasında ve anlamlandırmasında 21.yüzyılda teknolojinin çok önemli bir yeri vardır. Bu nedenle öneri proje kapsamında sanal gerçeklik ve simülasyon teknolojileri önerilmiştir.

Ören Yeri'nin girişinde bulunan hizmet yapıları içerisindeki bir mekanda simülasyon teknolojisi aracılığı ile ön bilgilendirme yapıldıktan sonra buluntuları yerlerinde gezmeye başlayan ziyaretçilere belirli noktalarda sanal gerçeklik teknolojisi ile sunum yapılması öngörülmüştür. Bu sanal gerçeklik noktaları; Peristilli Ev, Resepsiyon Salonu, Aropol, Bizans Kalesi, Stoa, Hamam-Gymnaisun ve Aşağı Hamam yapılarının sunumuna yöneliktir (Şekil 5.31).

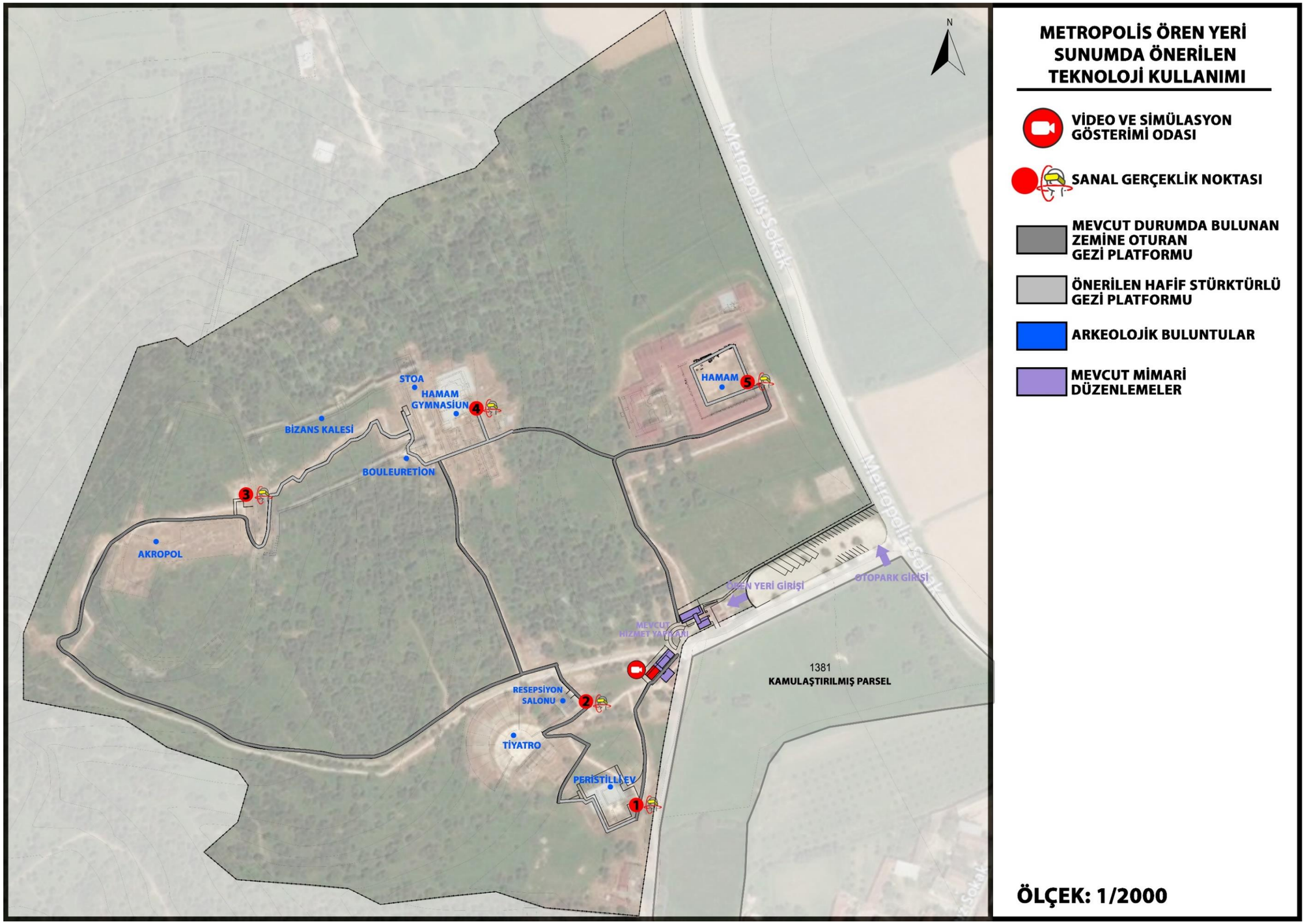

Şekil 5.31 Metropolis Ören Yeri sunumda önerilen teknoloji kullanımı

5.4 Metropolis Deneysel Arkeoloji Alanı Öneri Projesi

Metropolis Arkeolojik Alanı'nın güncel durumu ve potansiyelleri doğrultusunda alanın gerekli çevre düzenlemesi, hizmet yapıları, teknolojik ve deneysel sunum teknikleri ile çekici bir arkeopark alanına dönüştürülmesi uygun görülmüştür. Bu bağlamda, tez kapsamında Metropolis Ören Yeri'nin hemen yanında bulunan ve kamulaştırılan Yeniköy Mahallesi 1381 Numaralı parselin içerisinde bir 'Deneysel Arkeoloji Sergileme ve Uygulama Alanı' yapılması öngörülerek bir proje hazırlanmıştır (Şekil 5.32). Tasarlanacak olan deneysel alanın ören yeri ile bütüncül bir şekilde çalışması, deneysel alanın buluntuları eylemsel sunum yöntemleri ile sunarak ziyaretçilerin Metropolis Antik Kenti'ni daha iyi algılamasının ve alanın dinamizminin artmasını sağlaması amaçlanmıştır.

Şekil 5.32 Kamulaştırılmış 1381 Numaralı Parsel (Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Parsel Sorgulama Uygulaması, 2019)

Yerleşim kararı olarak parselin tümünün kullanılmaması, Metropolis'in giriş çıkış ve otopark alanı ile ilişkili olarak 1381 Numaralı parselin kuzeybatı bölümüne

yerleşilmesi uygun görülmüştür (Şekil 5.33). Deneysel alanın girişinin, Metropolis Ören Yeri'nin hizmet yapılarının meydan bölümünden çıkarak erişilen bir alana konumlandırılması, deneysel alanın çıkışının ise Metropolis Ören Yeri'nin otoparkının hemen karşısına konumlandırılması uygun görülmüştür. Bu sayede ziyaretçiler, Metropolis Ören Yeri'ndeki gezilerini tamamladıktan sonra deneysel alana ulaşacak, buradaki gezintilerinin sonrasında ise deneysel alandan çıkarak otoparka erişecektir. Bu sayede deneysel alan da bütüncül ve devamlı tasarlanmış gezi güzergahına entegre olacaktır (Şekil 5.36).

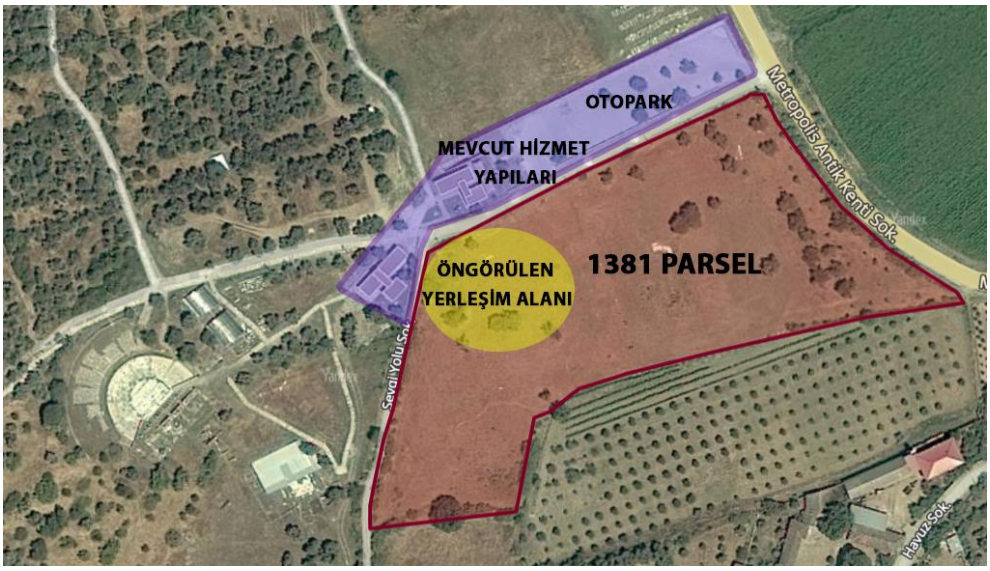

Şekil 5.33 Deneysel alan için öngörülen yerleşim alanı

Kütlelerin yerleşmesindeki diğer önemsenen konular ise alan üzerinde mevcut durumda bulunan ağaçlar ve doğal eğimdir (Şekil 5.34 ve Şekil 5.35). Mavcuttaki ağaçlara zarar vermemek yerleşimde alınan ana kararlardan bir tanesi olarak benimsenmiştir. Arazideki hafif eğim iki noktada artmaktadır. Bu iki noktada artan eğimi projede kot farkı yaratarak kullanmayı sağlamak da yerleşimde alınan kararlardan biridir. Eğimin arttığı bölgelerde amfi ve merdivenler ile kot farkı arasındaki geçişler sağlanmıştır. Bu sirkülasyon ağına bir diğer alternatif sirkülasyon ağı da engelli ziyaretçilerin rahatlıkla dolaşabilmesi adına rampalar ile sağlanmıştır.

Şekil 5.34 Parsel üzerinde mevcutta bulunan ağaçlar ve doğal eğim (Kişisel arşiv, 2019)

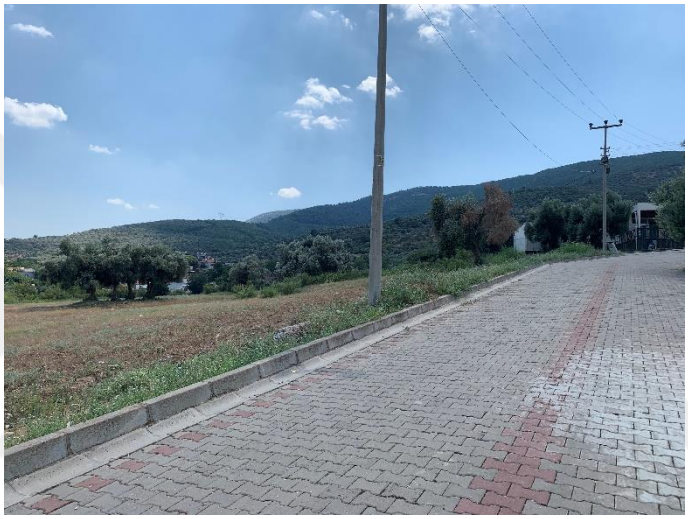

Şekil 5.35 Parsel üzerinde mevcutta bulunan ağaçlar ve doğal eğim (Kişisel arşiv, 2019)

Yerleşim ve üst ölçekte alınan bir diğer karar da deneysel alanın, tıpkı mevcut hizmet yapıları gibi meydanlaşması ve parçalı kütle organizasyonlarına sahip olmasıdır. Bu bağlamda deneysel alanda birbiri ile bağlantılı iki kütle ve giriş-çıkış meydanlarının olması önemsenmiştir. Birbiri ile bağlantılı iki kütlenin oluşumunun bir diğer nedeni de deneysel alandaki kütlelerin işlik ve konut aktiviteleri olmak üzere ikiye ayrılmış olmasıdır. Deneysel alana girişte ve çıkışta meydanlar tasarlanmıştır. Bu meydanlardan giriş meydanı Metropolis Ören Yeri girişinde hizmet yapıları arasında bulunan yarım daire formundaki meydanın algısal olarak devamı niteliğinde tasarlanan bir bilgilendirme meydanıdır. Bu meydanda bir amfi tasarlanması uygun görülmüştür. Ören Yeri otoparkına yüz veren kısımda ise bir çıkış meydanı tasarlanmıştır (Şekil 5.37 ve Şekil 5.38).

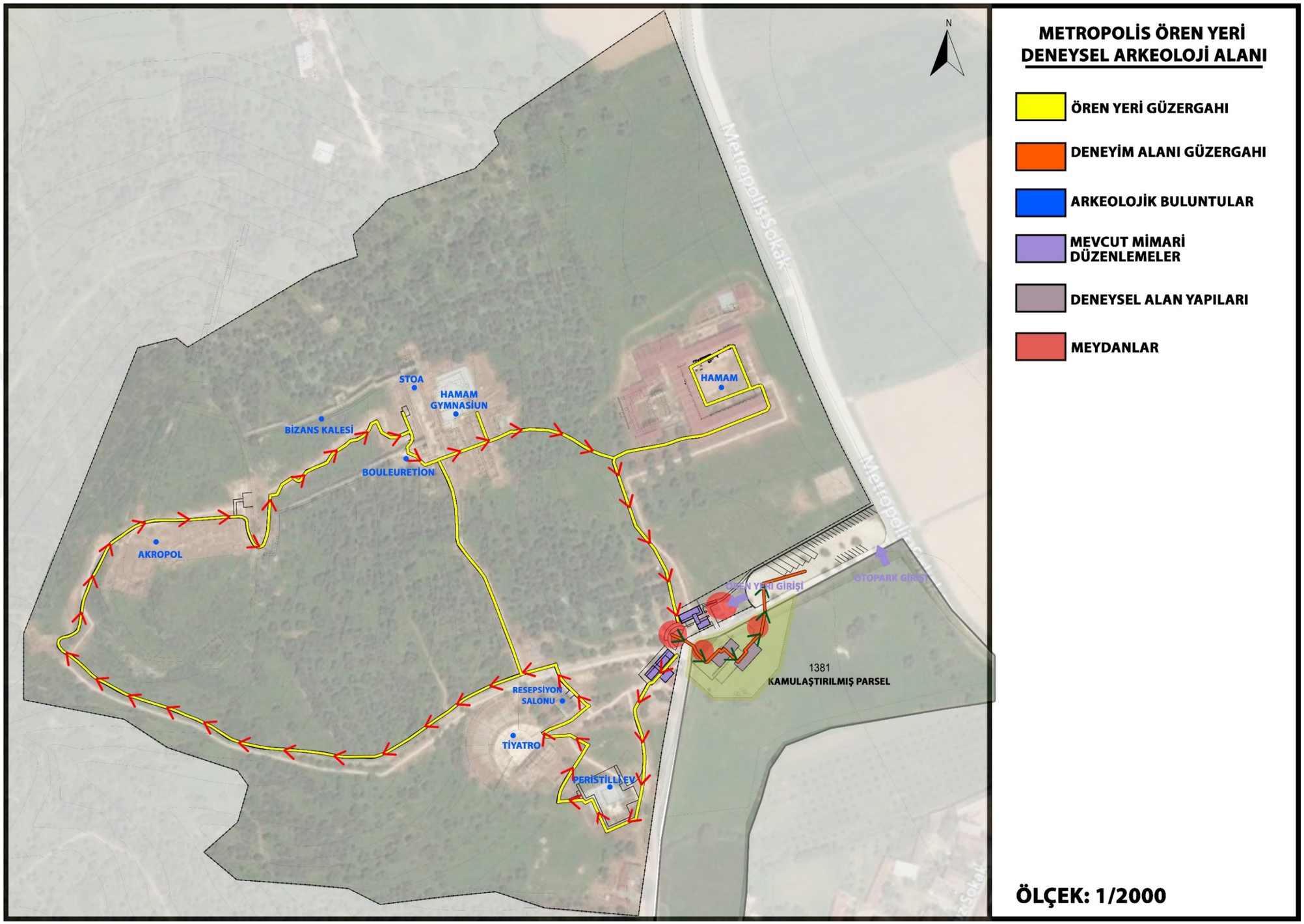

Şekil 5.36 Öneri projenin ören yeri içerisindeki konumu ve gezi güzergahına entegrasyonu

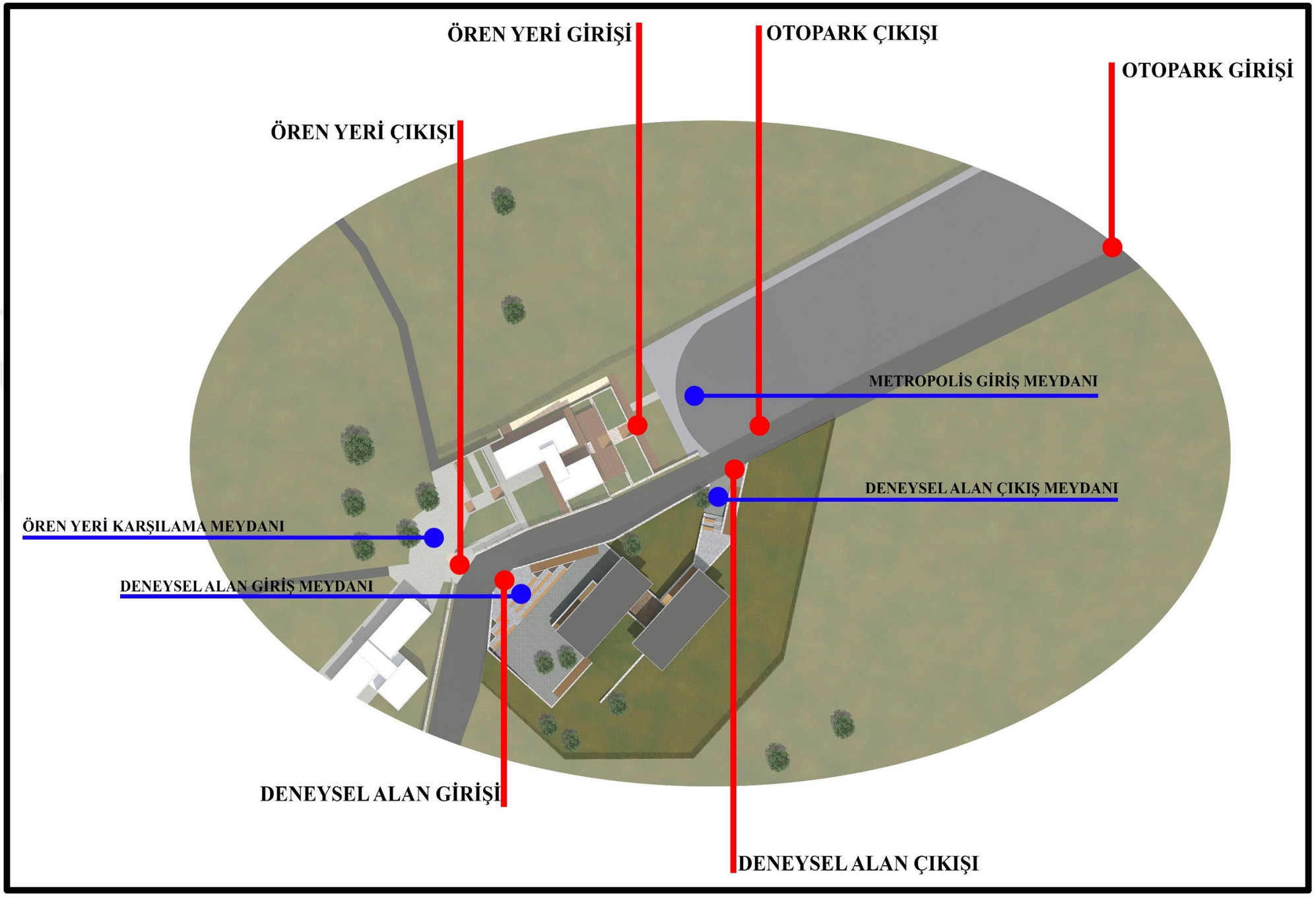

Şekil 5.37 Öneri proje ve mevcut düzenlemelerin ilişkisi

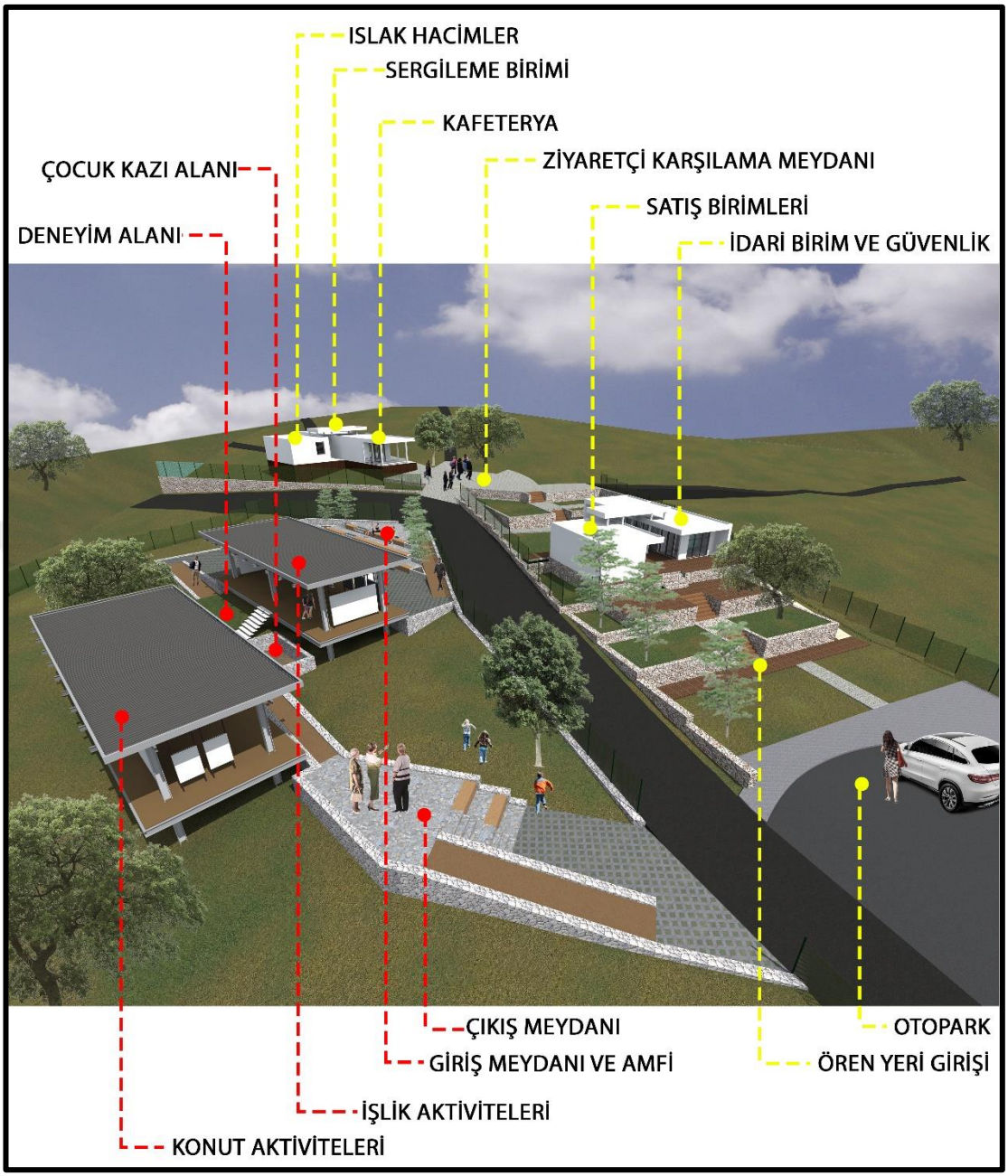

Şekil 5.38 Öneri proje ve mevcut düzenlemeler

Tasarlanacak kütlelerin sade bir dile sahip olması, tasarım dilinin harabe peyzajını ve sergiyi ön planda tutması önemsenmiştir. Ayrıca bu kütlelerin mevcut hizmet yapılarına referans veren bir mimari dile sahip olması amaçlanmıştır. Bu iki kütlenin yalın bir mimari dile sahip olmasının yanında, ören yeri silüetini bozmaması, zemine minimumda müdahale etmesi, hafif stürktür sisteme sahip olması ve açık alan kullanımına olanak sağlaması da deneysel alanın tasarımında ana kararlar olarak benimsenmiştir (Şekil 5.39 ve Şekil 5.40).

Şekil 5.39 Öneri projenin giriş alanı

Şekil 5.40 Otoparktan öneri deneysel alanın ve mevcut yapıların görüntüsü

Yapıların topografya ile ilişkisi de mevcutta var olan eğimi kullanmak üzerine kurulmuştur. Deneysel alanın girişinde bulunan ve yaklaşık 130 santimetre olan kot farkı küçük bir amfi ile çözüme ulaştırılmıştır. İki kütlenin arasında ise yaklaşık 150 santimetre kot farkı bulunmaktadır. Eğimli arazide topografya verilerini kullanarak yapı tasarlamak, bu alanın engelliler tarafından kullanımına olanak sağlayacak düzenlemelere ihtiyaç duyulmasını beraberinde getirmiştir. Bu nedenle iki kütle arasında merdivenlerin yanında rampalar da çözülmüştür. Bu sayede engelli ya da yaşlı ziyaretçiler rampalar, aracılığıyla deneysel alanı gezebilecektir (Şekil 5.41).

Şekil 5.41 Öneri projede kot farklarının çözümü

Projede açık alan kullanımı önemsenmiştir. Meydanlar ve amfi dışında iki küle arasında küçük boyutta bir çocuk kazı alanı tasarlanmıştır. Bu çocuk kazı alanında çocuklar yapay kazı uygulamalarını deneyimleyerek arkeoloji bilimini daha iyi anlayacaktır. Ayrıca deneysel alandaki açık alanların zeminleri çim olacak ve bu açık alanlarda esnek bir şekilde ziyaretçilere deneyim alanları sunulacaktır (Şekil 5.42).

Şekil 5.42 İki kütle arasındaki çocuk kazı alanı

Metropolis Deneysel Arkeoloji Uygulama ve Sergileme Alanı'nda kamuya sunulan tüm veriler Metropolis Ören Yeri'nde arkeolojik yöntemler ile elde edilen bilgiler içinden seçilmiştir. Deneysel alanda işlik aktivitesi olarak zeytinyağının ve cam malzemenin üretimine dair bilgiler ve eylemler uygulanacaktır. Konut aktivitesi olarak ise dokuma, bağcılık ve buğday üretimine dair eylemler sunulacaktır.

Türkiye'deki arkeolojik alanlarda görülen deneysel alanlara Prehistorik Dönem'e tarihlenen alanlarda rastlanmaktadır. Bu arkeolojik alanlarda genellikle 1/1 ölçekli mimari canlandırmalar yapılmaktadır. Fakat Metropolis'te tasarlanan deneysel alanda Antik Dönem ve Roma Dönemi'ne ait mimarinin 1/1 ölçekli canlandırmasının yapılması yerine, burada sergilenen aktivitelerin uygulandıkları mekanların özgün boyutları panolar yardımıyla ziyaretçilere aktarılmak istenmiştir. Örneğin dokuma bir konut aktivitesidir ve konut içerisinde yaklaşık olarak 3x5 metre boyutlarındaki bir odada gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle deneysel alanda, dokuma aktivitesi için panolarla sınırlandırılmış 3x5 metre bir mekan tanımlanmıştır. Üç yüzeyi panolarla

kaplı olan tanımlı mekanların karşı yüzeyleri aktivitenin sergilendiği yüzeyler olarak tanımlanmıştır. Sağ ve soldaki pano yüzeyleri ise sergilenen eyleme ait bilgilerin yer aldığı yüzeylerdir (Şekil 5.43). Tüm panolar alttan ve üstten döşeme ve çatıya bağlanacak şekilde 5x5 kutu profiller ile taşınmaktadır. Panolar ise boardex malzemeden üretilmiştir. Bilgilendirme panolarındaki bilgiler şeffaf plexy malzemelere basılacak, pano vidaları ile asılacak ve gerekli durumlarda sökülüp yeniden takılabilecektir (Şekil 5.44).

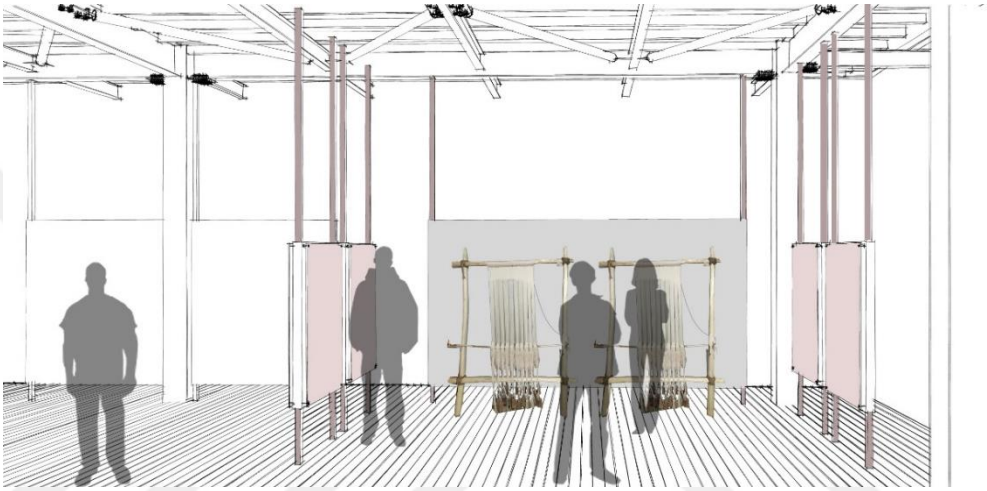

Şekil 5.43 Öneri deneysel alandaki panolar

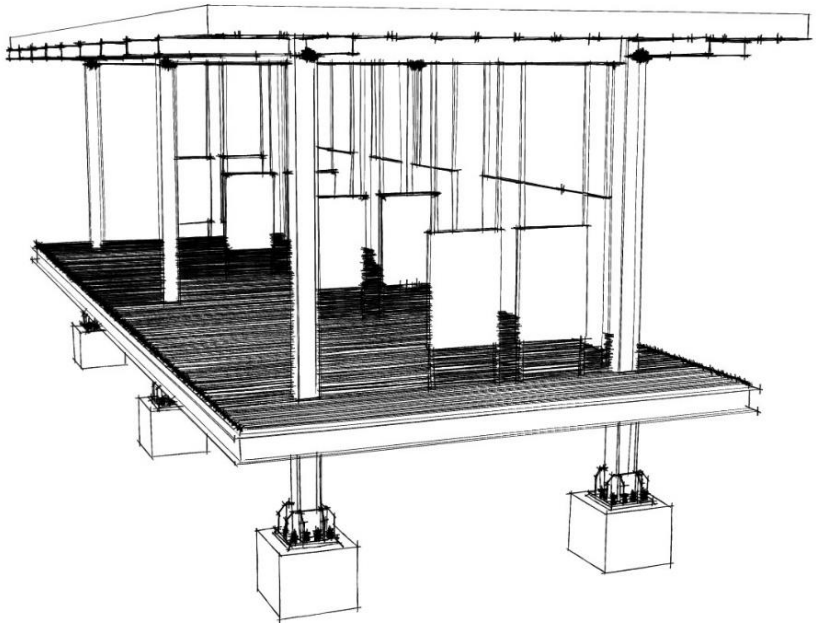

Şekil 5.44 Öneri deneysel alandaki panoların konumlandırılması

İki ayrı kütleden oluşan deneysel arkeoloji alanının her bir kütlesi için 6 tane betonarme tekil taşıyıcı ayak ve bu tekil temel ayaklarına basan 6 tane çelik kolon bulunmaktadır (Şekil 5.45). Her bir tekil temel ayağı 100x100x80 santimetre boyutlarındadır. Bu temel ayaklarının boyutu kütleyi taşıyacak minimum boyutlara sahiptir. Kolonlar I profildir ve 300x300x19 milimetre boyutlarındadır. HEB300 olarak adlandırılan çelik kolonlar, yangına karşı dayanımı olan RAL7010 (koyu gri) ile boyanacaktır. Çelik kolonlar taban levhasına kaynaklanacak, aaban levhaları ise temellere ankraj çubukları ile bağlanacaktır (Şekil 5.46).

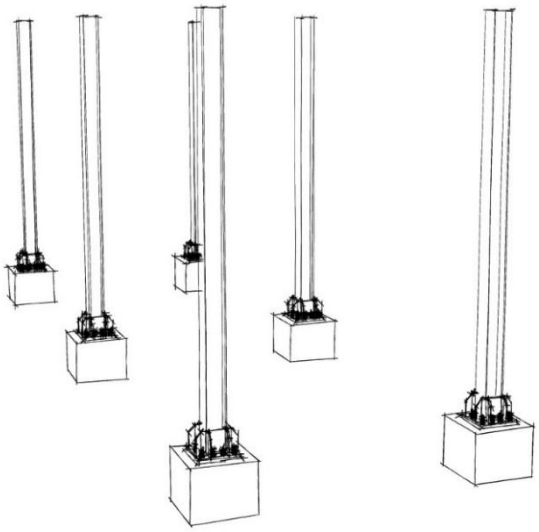

Şekil 5.45 Tekil temel ayakları ve düşey taşıyıcı elemanları

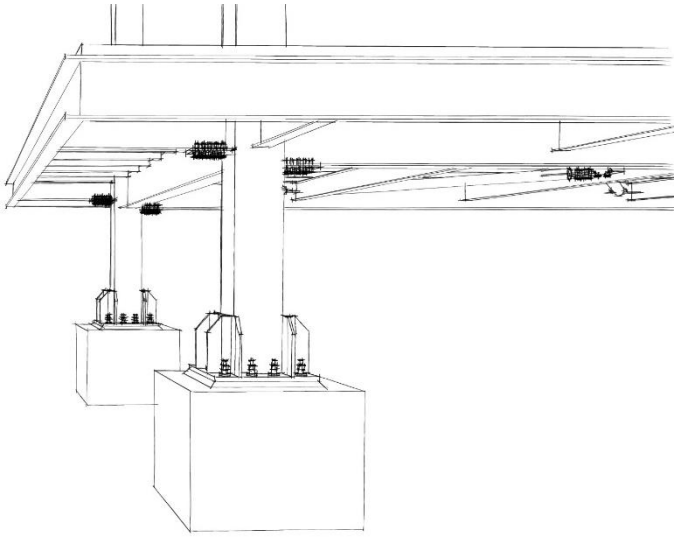

Şekil 5.46 Tekil temel ayağı ve düşey taşıyıcıların bağlantı detayı

Yapıların döşeme ve çatıları ise aynı strüktür sisteme sahiptir (Şekil 5.48). Çatı düz çatı olarak tasarlanmıştır. Yağmur suyunun yapıdan uzaklaştırılması için yapının çatısı %2 eğimli yapılmıştır. Döşeme ve çatının strüktür sistemi ise kolonların taşıdığı çerçevelerden oluşmaktadır. Her kolon (HEB300) birbirine kirişlerle (IPE200) bağlanmıştır. Bu şekilde kolon ve kirişler çerçeveler oluşturmaktadır. Çatı ve zemin kaplamalarını montajlamak için yerleştirilen kutu profilleri taşımak için çerçeve içerisine tali kirişler yerleştirilmiştir. Bu sistemlerde yanal yüklere daha iyi cevap verebilmek için ise çelik borular kirişler arasına çapraz şekilde yerleştirilmiştir (Şekil 5.47). Taşıyıcı sistem içerisindeki tüm çelik elemanlar bulonlar yardımı ile ankre edilmiştir. Yapının bütününde ise çelik elemanların yangına dayanımlı boya ile boyanması öngörülmüştür. Yapıların zemini ahşap, çatıları ise epoksi boyalı trapez levha ile kaplanacaktır.

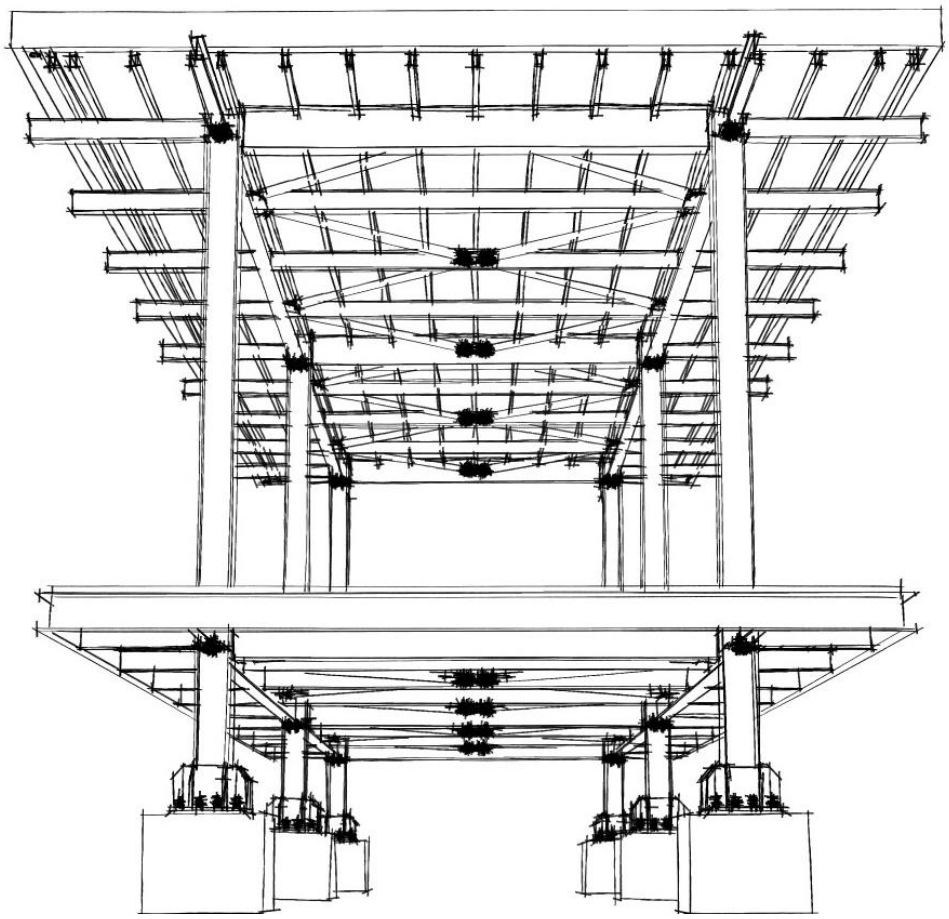

Şekil 5.47 Döşeme ve çatının strüktür sistemi

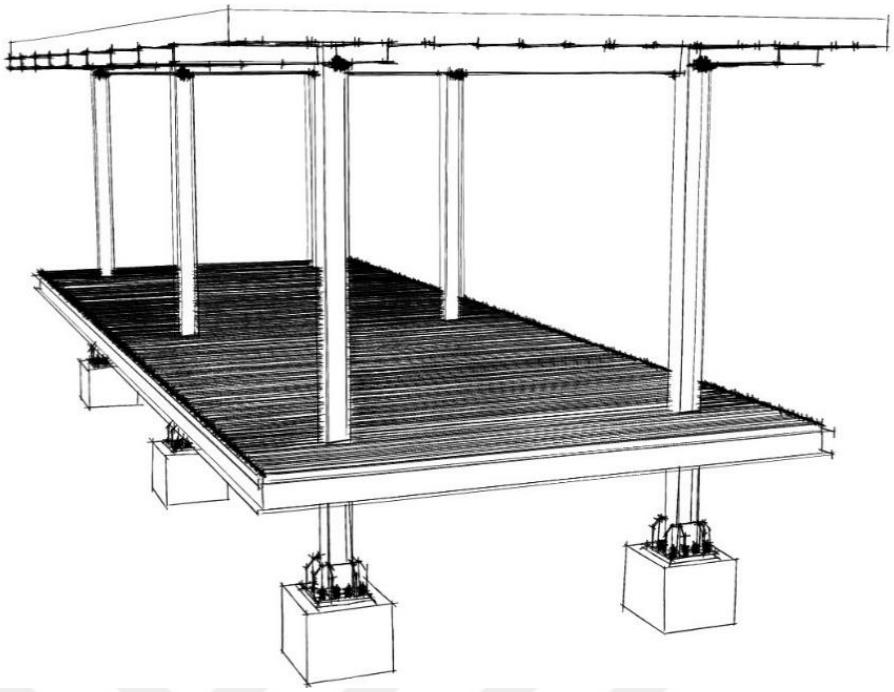

Şekil 5.48 Çatı formu ve döşeme

Tez kapsamında, Metropolis Ören Yeri için, alanın analizleri ve potansiyelleri doğrultusunda çevre düzenlemesi, deneysel arkeoloji alanı ve ziyaretçi senaryosunu içeren bir proje önerisi geliştirilmiştir. Projenin ana amacı, Metropolis Ören Yeri'nde yapılacak düzenlemeler ve çağdaş sunum yöntemleri ile; arkeolojik alanın dinamizmini ve çevresiyle kurduğu etkileşimi arttırmak olarak belirlenmiştir. Günümüzde Türkiye'de, Antik Yunan ve Roma Dönemi'ne tarihlenen bir 'arkeopark' örneğinin bulunmaması öneri projenin literature katkı sağlamasını ve yol gösterici niteliğe sahip olması sonucunu doğurmuştur.

Tez kapsamında hazırlanan öneri proje olan Metropolis Deneysel Arkeoloji Uygulama ve Sergileme Alanı'na ait diğer görseller aşağıda yer almaktadır (Şekil 5.49 ve Şekil 5.50).

Şekil 5.49 Metropolis Deneysel Arkeoloji Uygulama ve Sergileme Alanı öneri projesi

Şekil 5.50 Metropolis Deneysel Arkeoloji Uygulama ve Sergileme Alanı öneri projesi

BÖLÜM ALTI
SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRMELER

Arkeolojik miras alanları, sahip olduğu değerler ile belge niteliği taşımakta, geçmişin aydınlatılmasına fayda sağlamaktadır. Bu alanların veya kalıntıların, ortaya çıkarıldıklarından itibaren korunarak sürdürülebilirliklerinin sağlanması için dış etkenlere karşı çeşitli fiziksel koruma önlemleri alınmakta, birçok bakım ve onarım uygulaması yapılmaktadır. Gerekli ilgi gösterilmediğinde fiziksel eskimeye maruz kalarak, işlevini ve var olan değerini yitirme sürecine giren arkeolojik alanlar, öngörülebilir ya da öngörülemez birçok tahribata maruz kalmaktadır. Bu bağlamda da arkeolojik alanlar, kamu ilgisini, algılanabilirliklerini gün geçtikçe kaybetmekte ve sürdürülemez duruma gelmektedirler. Bu alanların kültürel değerlerinin yanında açık hava müzesi, alternatif açık alan ya da rekreatif alanlar olma potansiyelleri de bulunmaktadır. Arkeolojik alanların tüm bilgi değeri, belge değeri ve potansiyellerini ortaya çıkarmak, sürdürülebilirlik ve algılanabilirlik konularındaki problemleri ortadan kaldırmak ve bu alanların korunmasını sağlamak için modern dünyaya entegrasyonları mutlaka sağlanmalıdır. Bu entegrasyon ise gerekli koruma önlemleri ile birlikte buluntuların kamuya doğru şekilde sunumu ve aktarımını içeren tasarım yaklaşımları ile gerçekleştirilebilir. Arkeoparklar da arkeolojik kazı yöntemleri elde edilen buluntuların korunmasını, kültür varlıklarının, değerlerin ve verilerin toplumla paylaşılmasını hedefleyen çağdaş bir sunum yaklaşımı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Evrensel değer taşıyan arkeolojik miras alanlarının korunarak gelecek nesillere aktarılması tüm insanlığın ortak misyonu sayılmaktadır. Bu nedenle arkeolojik mirasın korunması için ulusal ve uluslararası düzeyde çeşitli tüzükler, yasalar ve bu konuda çalışan bir çok kuruluş bulunmaktadır. Arkeolojik alanlarda fiziksel koruma önlemlerinin yanında; bu alanların kamuya açılarak sergileme, sunum, tanıtım ve eğitim faaliyetlerinin de sürdürülmesi ve mimari düzenlemelerin yapılması yönünde kararları ya da maddeleri bulunan yasal düzenlemeler, tez kapsamında ele alınan ‘arkeopark’ kavramını destekler niteliktedir. Arkeolojik miras alanlarının tam anlamıyla korunarak gelecek nesillere aktarılması, yasal sürecin başarılı şekilde uygulanmasının yanında devletin ve toplumun koruma konusundaki sorumluluk

bilincinin artması ile mümkündür. ‘Koruma’ olgusu gerekli yasal destek ile ülkenin uyguladığı genel politikanın en önemli parçalarından biri haline gelmelidir.

Toplumun arkeoloji bilimine ve arkeolojik mirasa bakış açısının değişmesi, arkeolojik mirası kendi kimliklerinin bir parçası olarak görmesi ve bu bilinç ile arkeolojik alanları sahiplenmesi için arkeolojik alanların erişilebilir, algılanabilir olması ve bu alanlarda gerçekleştirilecek ziyaretlerin efektif olması birincil hedef haline gelmelidir. Bu hedef doğrultusunda çeşitli mimari düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda ören yerlerinde çevre düzenleme projeleri hazırlanarak ziyaretçiler için gezi güzergahı, giriş, ıslak hacim, otopark, koruma çatısı, sergi birimi, ziyaretçi merkezi, kafeterya gibi birimler inşa edilebilmektedir.

Tez kapsamında tanımlanan arkeopark alanları da tıpkı geleneksel arkeolojik alanlar gibi arkeolojik buluntuların yerlerinde sergilendiği, gerekli koruma önlemlerinin alındığı ve birçok mimari düzenlemenin yapıldığı açık hava müzeleridir. Fakat arkeoparkların, kamu erişimine açık geleneksel arkeolojik alanlardan birçok farkı da bulunmaktadır. Arkeopark alanlarında, ziyaretçiler ve çalışanlar için yapılan tüm mimari düzenlemelerin ve donatı elemanlarının bütüncül bir şekilde tasarlanması gerekmektedir. Bu düzenlemeler, çağdaş sunum ve sergileme yöntemleri ile desteklenmeli; imgesel, algısal ve eylemsel sunum teknikleri kullanılmalıdır. Eylemsel sunum teknikleri ile ziyaretçilere deneyimler yaşatılmalı, bu sayede geçmişin duyular aracılığı ile daha iyi algılanması sağlanmalıdır. Arkeopark alanlarında katılımcı politikalar benimsenmelidir. Katılımcı politikalar sayesinde arkeoparklar, bulundukları bölgeye ekonomik ve kültürel açıdan katkılar sağlamaktadır. Arkeoparklarda turizm, eğitim ve rekreasyona yönelik aktiviteler sürdürülerek arkeolojik alanların dinamizmi arttırılmalıdır. Arkeopark alanlarındaki tüm bu uygulamalar ile, ziyaretçiler arkeolojik buluntuları algılama ve anlama imkanı bulmakta, arkeolojik buluntuların bilgi ve belge değerinin farkına varmaktadırlar. Bu durumun bir sonucu olarak koruma olgusu başarıya ulaşmaktadır.

Arkeolojik alanlarda uygulanan alan yönetimi yaklaşımlarından biri olan arkeoparklar son yıllarda gelişmiş ülkelerde çokça tercih edilen bir uygulama haline

gelmiştir. Bu uygulamanın tercih edildiği coğrafyalarda toplumların, arkeolojiye ve arkeolojik buluntulara bakış açısı değişmiş, arkeolojik miras alanlarını koruma konusundaki bilinç düzeyi yükselmiştir. Anadolu coğrafyası da arkeolojik miras bakımından çok zengin bir bölgedir. Türkiye'de bulunan arkeolojik alanların analizi yapılmalı, potansiyelleri değerlendirilmeli ve arkeopark olgusunu yaratmaya uygun olanlar düzenlenerek dönüştürülmelidir. Dönüştürülen bu arkeolojik alanlar, ülkemize koruma, turizm, eğitim gibi konularda katkı sağlarken; toplumun geçmişini ve tarihini anlamasını ve anlamlandırmasını kolaylaştıracak, kamunun arkeolojik mirasa bakış açısını değiştirerek buluntuların korunması gerekliliği bilinci oluşturulacak, ulusal kimliğin ortaya çıkarılmasına katkı sağlanacaktır.

KAYNAKLAR

Ahunbay, Z. (2005). Tarihi çevre yönetimi ve yönetim planları. *Tarihi Kentlerin Yönetimi Paneli*, TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi Yayını, 35-50.

Ahunbay**,** Z. (2009). *Tarihî çevre koruma ve restorasyon* (5.Baskı). İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi.

Ahunbay, Z. (2010). Arkeolojik alanlarda koruma sorunları kuramsal ve yasal açılardan değerlendirme. *Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi, 8*(8), 103-118.

Ahunbay**,** Z. **(**2016). *Tarihî çevre koruma ve restorasyon,* (8.Baskı). İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi.

Ahunbay, Z. ve Soygür, Ü. (2011). *Tarihi eserlerin bakımı, onarımı ve restorasyonu: seçme terimler*. İstanbul: TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası Yayını.

Akça, E. (2015). *Kültürel varlıklarımızda inovasyon'un etkisi, teknolojik yeniliklerin uygulanabilirliği, Çorum-Kastamonu arkeoloji müzeleri*. Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi, Karabük.

Akurgal, E. (1998). *Anadolu kültür tarihi* (6.Baskı). İstanbul: Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu.

Archeopark, (2019). 5 Mart 2019, http://www.archeopark.net/en.

Archeopark Pavlov, (2019). 26 Şubat 2019, http://www.archeoparkpavlov.cz/en/?langselect=1.

Archaeopark Pavlov / Architektonicka kancelar Radko Kvet, (2016). 26 Şubat 2019, https://www.archdaily.com/795684/archeopark-pavlov-kvet-architects.

Arkitektuel- Troya Müzesi, (2019). 6 Nisan 2019, https://www.arkitektuel.com/troya-muzesi/.

Arkoç, V. (1997). *Torbalı*. İzmir: Sepici Holding Kültür Hizmeti 3.

Arslan, B. (2015). *Metropolis'deki İon tipi sütun başlıklarının biçimsel gelişimi*. Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne.

Aşıklı Höyük Kazı ve Araştırma Projesi, (2018). 10 Aralık 2018, http://www.asiklihoyuk.org/genel-bilgiler/.

Asgari, N. (2006). Geçmişin sömürüsü eski eser kaçakçılığı. N. Başgelen, (Ed.), *Toprağın altındaki geçmiş arkeoloji sorunlar, öneriler, kazılar* içinde (31-35). İstanbul; Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Atalay, S., Çamurcuoğlu, D., Hodder, I., Moser, S., Orbaşlı, A., Pye, E., (2010). Protecting and exhibiting Çatalhöyük. *Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi, 8*(8), 155-166.

Aybek, S., Meriç, A. E., Öz, A.K. (2009). *Metropolis İonia'da bir ana tanrıça kenti*. İstanbul: Homer Kitabevi.

Bakır, G., İplikçi, A.E., Koparal, E., Bakır, A. S. (2007). *Klazomenai Antik Kenti Zeytinyağı İşliği*. İzmir: Özercan Matbaacılık.

Başgelen, N. (2006). Toprağın altındaki geçmiş ve ülkemiz. N. Başgelen, (Ed.), T*oprağın altındaki geçmiş arkeoloji sorunlar, öneriler, kazılar* içinde (7-14). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Bayraktar, S. (2010). *Kentsel alanda arkeolojik park tasarımı: Küçükyalu ve Saraçhane Arkeolojik Parklarının değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Bayraktar, E. ve Kaleli, F. (2007). Sanal gerçeklik ve uygulama alanlari. *Akademik Bilişim Konferansı*, 1-6.

Bennett, T. (1995). *The birth of the museum: history theory, politics*. Londra: Routledge Yayınları.

Bianchini, R. (2018). *Acropolis Museum-Athens*. 20 Mart 2019, https://www.inexhibit.com/mymuseum/acropolis-museum-athens/.

Boyraz, B. (2011). *Müzelerde sergileme yöntemleri bağlamında teknoloji kullanımı*, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Bozkurt, E. (2016). *Topraktan fışkıran arkeopark: Pavlov*. 25 Şubat 2019, http://www.arkitera.com/haber/28088/pavlov-archeopark.

Cengiz, M. (2016). *Yassıtepe Höyüğü Erken Tunç Çağı yapısına yönelik arkeolojik restorasyon çalışmaları*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Colin, R. ve Paul, B. (2017). *Arkeoloji anahtar kavramlar* (3.Baskı). (S. Somuncuoğlu, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları, 360s, (Orjinal Çalışma Basım Tarihi 2005).

Cook, P. (2013). *Stonehenge Visitor Centre by Denton Corker Marshall opens*, 23 Şubat 2019, http://www.designboom.com/architecture/stonehenge-visitor-centreby-denton-corker-marshall-opens-12-23-2013/.

Copeland, T. (2004). Presenting archaeology to the public: constructing insights on-site. N. Merriman (Ed.), *Public Archaeology* içinde (132-144) London: Routledge.

Council Of Europe, (1992). *Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (Gözden Geçirilmiş Hali) (European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage).* 8 Eylül 2018, https://rm.coe.int/168007bd25.

Çambel, H. (2006). Uygarlıklar Beşiği'nden Uygarlıklar Mezarlığı'na, N. Başgelen, (Ed.), *Toprağın Altındaki Geçmiş Arkeoloji Sorunlar, Öneriler, Kazılar* içinde (27-29). İstanbul; Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Çatalhöyük Research Project, (2010). *Çatalhöyük 2010 Archive Report*. 20 Mart 2019, http://www.catalhoyuk.com/sites/default/files/media/pdf/Archive_Report_2010.pdf.

Çatalhoyuk Research Project, (2019). *Çatalhöyük Site Management Plan.* 18 Mart 2019. http://www.catalhoyuk.com/tr/proje.

Çatalhöyük Yönetim Planı, (2013). 21 Mart 2019. http://www.catalhoyuk.com/sites/default/files/Catal_SMP_TR_Revised.pdf.

Deniz, M. (2008). *Müze sergileme alanlarında güncel gösterim teknikleri ile mimari tasarım ilişkisi üzerine bir inceleme*. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Derin, Z. (2010). İzmir-Yeşilova Höyüğü'nde yeni bir eğitim yöntemi: zaman yolculuğu. *Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi, 8*(8), 263-274.

Derin, Z. (2014). İzmir'in turizme açılan yeni kapısı: Tarih Öncesi Yaşam Müzesi-İzmir's new gateway to tourism Prehistoric Life Museum. *İzmir Kültür ve Turizm Dergisi*, Eylül-Ekim 2014, 40-46.

Drobny, T. (2017). Archeopark Pavlov (Stánek Múz Pod Pálavou). *Museologica Brunensia*, 6(1), 72-74.

Duru, G. (2002). Some architectural indications for the origins of the Central Anatolian Neolithic. *The Neolithic of Central Anatolia*, 171-180. Ege Yayınları.

Duru, R. (2006). Sorunlar ve öneriler. N. Başgelen, (Ed.), T*oprağın altındaki geçmiş arkeoloji sorunlar, öneriler, kazılar* içinde (45-48). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

English Heritage, (2009). *Stonehenge World Heritage Site Management Plan 2009*. 22 Şubat 2019, http://www.stonehengeandaveburywhs.org/assets/Full-MP-2009-low-res-pdf.pdf.

English Heritage. (2019). *Stonehenge*. 19 Şubat 2019, https://www.english-heritage.org.uk/visit/places/stonehenge/.

Eres, Z. (2001). Tarihöncesi kazı yerlerinin kültür sektörüne kazandırılması için deneysel bir proje önerisi: Kırklareli- Aşağı Pınar Açık Hava Müzesi. *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, 23, 101-102, İstanbul.

Eres, Z. (2002). Traditional village architecture of thrace: documentation, problems and future prospects, H. Turgut ve P. Kellet (yay.) *Traditional Environments in a Nex Millenium (2nd Internatioanl Symposium, IAPS-CSBE Network, 20-23 June 2001- Amasya),* 447-452. IAPS-CSBE Network Book Series 4, İstanbul.

Eres, Z. ve Özdoğan, E. (2010). Aşağı Pınar Açık Hava Müzesi: Yaklaşım, Uygulama Süreci ve Karşılaşılan Sorunlar. *Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi, 8*(8), 183-200.

Eres, Z. (2014). Kırklareli Aşağı Pınar ve Kanlıgeçit kazılarının 20.yılında koruma ve alan yönetimi çalışmaları, M. Bachmann, C. Maner, S. Tezer, D. Göçmen (Ed.), *Heritage In Context- Miras 2* (89-130). İstanbul: Deutsches Archäologisches Institut, Ege Yayınları.

Eres, Z. (2016a). Arkeolojik kazı, koruma, sergileme ve toplum ilişkisi- Kırklareli'nde Tarihöncesi arkeolojik alanlar üzerinden bir deneyim. Eres, Z. (Ed.), *Mimari ve*

Arkeolojik Koruma Kültürü Üzerine Yazılar (115-156). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 257s.

Eres, Z. (2016b). Kırklareli Aşağı Pınar ve Kanlıgeçit Kazılarının 20. yılında koruma ve alan yönetimi çalışmaları. *Arkeoloji ve Sanat Dergisi, 152,* 31-56.

Eres, Z. (2016c). Tarihöncesi kazı alanlarında koruma ve sergileme kavramının gelişimine kısa bir bakış, Z. Eres (Ed.), *Mimari ve Arkeolojik Koruma Kültürü Üzerine Yazılar* (93-113). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 257s.

Ertürk, N. (2002). A*rkeolojik mirasın korunmasında ören yeri müzelerinin rolü*. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Farid, S. (2008). Excavations. *Çatalhöyük archive report 2007* içinde (21-22). 17 Mart 2019, http://www.catalhoyuk.com/sites/default/files/media/pdf/Archive_Report_2007.pdf.

Ferhat, S. (2016). Dijital dünyanın gerçekliği, gerçek dünyanın sanallığı bir dijital medya ürünü olarak sanal gerçeklik. *TRT Akademi, 1*(2), 724-746.

Gamble, C. (2014). *Arkeolojinin temelleri* (1.Baskı). (D. Kayıhan, Çev.). İstanbul: Aktüelarkeoloji Yayınları, 236s.

Golding, F. N. (2000). Stonehenge- past and future, *Archaeological Heritage Management in the Modern World* içinde (256-264). 10 Şubat 2019, https://books.google.com.tr/books?id=c0bM8hNHuN0C&pg=PA1&hl=tr&source=gbs_toc_r&cad=3#v=onepage&q&f=false.

Gülersoy, Ç. (2006). Müzelerimiz ve envanter sorunları. N. Başgelen, (Ed.), *Toprağın Altındaki Geçmiş Arkeoloji Sorunlar, Öneriler, Kazılar* içinde (22-25). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Güner, D. (2018). *Athens architectural excursion 2018.* İzmir Serbest Mimarlar Derneği, İzmir.

Hacar, A. **(**2011). *Güvercinkayası: Prehistorik kültür mirası alan yönetimi ve yönetim planlarının hazırlanması,* Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Hauselmayer, O. (2000). Efes için bir çatı Yamaç Ev 2 koruma binası. *Mimarlık ve Proje Yönetimi*. Viyana: Österreichisches Archaologisches Institut., 101-114.

Hodder, I. (2001). Yeniden Çatalhöyük: Konya Ovasında yeni kazılar. Çumra Belediyesi Kültür Hizmeti, (Ed.), *Geçmişten Günümüze Çatalhöyük* içinde (11-12). Konya.

Hodder, I. (2006). Çatalhöyük: yerleşme, proje ve sergi için kısa bir giriş. M. Haydaroğlu (Ed.), *Topraktan Sonsuzluğa Çatalhöyük*. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.

ICOMOS, (1931). *Atina Tüzüğü* (*Carta Del Restauro)*. 28 Ağustos 2018, http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_0997208001496825715.pdf.

ICOMOS, (1964). *Venedik Tüzüğü (Venice Charter)*. 29 Ağustos 2018, http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_0612886001496825607.pdf.

ICOMOS, (1990). *Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü*. 30 Ağustos 2018, http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_0844861001353670083.pdf.

ICOMOS, (1999). *Uluslararası Kültürel Turizm Tüzüğü: Kültürel Miras Değerine Sahip Alanlarda Turizmin Yönetimi (International Cultural Tourism Charter: Managing Tourism at Places of Heritage Significance).* 5 Eylül 2018, http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_0473172001407841550.pdf.

ICOMOS, (2008). *Kültürel Miras Alanlarının Algılanması ve Sunumu Tüzüğü (Charter on the Interpretation and Presentation of Cultural Heritage Sites).* 4 Eylül 2018, http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_0397812001353671158.pdf.

İzmir Büyükşehir Belediyesi, (2019). İzmir Tarih Kemeraltı Mobil Uygulaması.

Kaderli, L. (2014). Kültürel Miras Koruma Yaklaşımlarının Tarihsel Gelişimi. *Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi*, *12*(12), 29-41.

Karul, N., Avcı, M. B., Deveci, A. ve Karkıner, N. (2010). Bursa Aktopraklık-Kültürel Miras Yönetim Planı. *Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi, 8*(8), 241-262.

Karul, N. (2015). Aktopraklık Açıkhava Müzesi ve Arkeoloji Okulu. *Arkeoloji ve Sanat Dergisi (Journal of Archeology&Art),* 150, XI-XXII.

Karul, N. (2017). *Aktopraklık: Tasarlanmış Prehistorik Bir Köy*. İstanbul: Ege Yayınları.

Kayabaşı, Y. (2002). Sanal gerçeklik ve eğitim amaçlı kullanılması. *Turkish Online,* 151-158.

Kayapa, N., Tong, T. (2011). Sanal Gerçeklik Ortamında Algı. *Sigma, 3,* 348-354.

Kerber, J. E. (1994). Introduction. J. E. Kerber (Ed.), *Cultural Resource Management: Archaeological Research, Preservation Planning, and Public Education in the Northeastern United States,* Londra: Bergin&Carvey, 1-14.

Keskin, Y. ve Tanaç Zeren, M. (2018). Arkeolojik alanlarda bir sunum yöntemi olarak arkeoparklar. *Mimarlık Bilimleri ve Uygulamaları Dergisi (MBUD), 3*(2), 110-124.

Khan, A. A. ve Somuncu, M. (2015). Dünya miras alanlarının korunması ve yönetimi bağlamında yerel halkın kalkındırılması: Hattuşa-Türkiye ve Taxila Pakistan Dünya Miras Alanları Örneği. *TÜCAUM VI. Coğrafya Sempozyumu*, 377-386.

Kırklareli Projesi-Arkeoloji, Mimari, Koruma ve Toplum, (b.t). 25/01/2019, http://kirklareliprojesi.org/.

Köksal, Ş. (2014). *İzmir Smyrna Agorasında gezi güzergahlarının planlanması, mozaikli alan üzerine koruma çatısı önerisi.* Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Krinzinger, F. (2000). Yamaç Ev 2'nin arkeolojik önemi. *Efes için bir çatı Yamaç Ev 2 koruma binası* içinde (15-32). (E. Wien, Çev.). Viyana: Österreichisches Archäologisches Institut.

Kristiansen, K. (1999). Between rationalism and romanticism archaeological heritage management. *Çağlar Boyunca Anadolu'da Yerleşim ve Konut Uluslararası Sempozyumu*, 1996, İstanbul: Ege Yayınları, 295-302.

Kwas, M. L. (1986). *Archaeological parks integrating preservation, interpretation, and recreation.* Department of Conservation Division of Parks and Recreation, Nashville-Tennessee.

Madran, B. (1999). Müze Türleri. *Yeniden Müzeciliği Düşünmek*. Der. Tomur Atagök. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Basım Yayın Merkezi, 3-20.

Madran, E. ve Tağmat, T.S. (2007). *Kültürel ve Doğal Miras Uluslararası Kurumlar ve Belgeler*. TMMOB Mimarlar Odası.

Madran, E. Ve Özgönül, N. (2011). *Kültürel ve doğal değerlerin korunması* (2.Baskı). TMMOB Mimarlar Odası.

Marshall, D. C. (2013). Stonehenge Visitor Center., 25 Şubat 2019, https://www.archdaily.com/461242/stonehenge-visitor-centre-denton-corker marshall/52b3b573e8e44e5f020000b9-stonehenge-visitor-centre-denton-corker-marshall-image.

Meriç, R. (1996). *Metropolis*. Metropolis Dostları Derneği.

Meriç, R. (2003). *Metropolis: Ana Tanrıça Kenti*. Philip Morris/Sabancı.

Muşmal, H. (2009). Anadolu'nun İlk Eski Eser (Arkeoloji) Müzesi: Konya Âsâr-I Atîka Müzesi'nin Kuruluşu. *Pursuit Of History*, *1*(1), 121-142.

Neolithic Houses, (2014). *Stonehenge Neolithic Houses*. 22 Şubat 2019, https://neolithichouses.wordpress.com/2014/06/04/we-are-open/.

Nikolic, E., Rogic, D. ve Anđelković Grašar, J. (2010). Archaeological park as a product of emotional design: design and organizatıon of a park based on the Exploratıon Of Vısıtors' Emotıons. *Archaeology and Science 6*, Belgrade: Center for New Technology Archaeological Institute, 259-269.

Nigro, F. (2002). *Cultural Heritage Planning and Management for Development: The Palestinian Archaeological Park of the Jericho Oasis*, Rome, 191-208.

Önder, A., Abacı, O., Kamaraj, I. (2009). Müzelerin eğitim amaçlı kullanımı projesi: İstanbul Arkeoloji Müzesi'ndeki Marmara Örneklemi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *25*(25), 103-117.

Özbaşaran, M., Duru, G., Teksöz, D., Omacan, S. (2010). Yaşayan geçmiş: Aşıklı Höyük. *Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi, 8*(8), 215-228.

Özdemir, B. (2010). *Arkeolojik kazılarda alan yönetimi ve Magnesia Antik Kenti*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Özdoğan, M. (2003). The Prehistory of Northwestern Turkey, D. V. Grammenos (Ed.). *Recent research in the Prehistory of the Balkans* içinde (329-368). Thessaloniki: Archaeological Institute of Northern Greece and the Archaeological Receipts Fund.

Özdoğan, M. (2006a), Tahribat ve öneriler. N. Başgelen, (Ed.), *Toprağın altındaki geçmiş arkeoloji sorunlar, öneriler, kazılar* içinde (49-53). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Özdoğan, M. (2006b). *Arkeolojinin politikası ve politik bir araç olarak arkeoloji*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Özdoğan, M. (2011). *50 Soruda Arkeoloji.* İstanbul: Bilim ve Gelecek Kitaplığı.

Özdoğan, E. (2016). 23.Yılında Kırklareli Projesi: Aşağıpınar ve Kanlıgeçit Yerleşimleri. *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, 152, 1-30.

Özkoç, A. G., Duman, T. (2008). Müzelerde sergilenen eserlerin elde edilmesi ve korunmasına yönelik müze yöneticilerinin görüşleri. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, 19*(2), 157-168.

Pasin, B. ve Varinlioğlu, G. (2018). Arkeolojik Çevre Bağlamında Yeni Yapı Tasarımı. *Sanat Tasarım ve Bilim Dergisi*, 20, 173-182.

Rizzo, D. (b.t). *Athens 21st Century, the most contemporary views of Athens*. 25 Ocak 2019, http://www.athens-today.com/.

Salinas, C.E. ve Osorio, J. A., (2006). *Turismo y Sustentabilidad: de la Teoría a lapráctica en Cuba. Cuadernos de Turismo*. Universidad de La Habana-Universidad de Murcia, 201-221.

Serdaroğlu, Ü. (2006), Kültürel varlık sorunu ve arkeolojik sitler, N. Başgelen. (Ed.), *Toprağın altındaki geçmiş arkeoloji sorunlar, öneriler, kazılar* içinde (40-44). İstanbul; Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

Sertalp, E. (2018). Ören yerlerinde artırılmış gerçeklik standlarının kullanımı: Ankara Roma Hamamı ARtur Örneği. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 22, 273-289.

Sevin, V. (1999). *Arkeolojik Kazı Sistemi El Kitabı*, (2.baskı). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Smith, F. W. (1995). Square pegs on round holes: Problems of managing the Palaeolithic heritage. M. Cooper, A. Firth, J. Carman, D. Weatley (Ed.), *Managing archaeology* içinde (147-162). Londra ve New York: Routledge.

Sürücü, O., Başar, M. E. (2016). Kültürel mirası korumada bir farkındalık aracı olarak sanal gerçeklik. *Artium, 4*(1), 13-26.

Swogger, J. (2001). Geçmişten kartpostallar: Çatalhöyük'te yeni arkeolojik illüstrasyonlar. Çumra Belediyesi Kültür Hizmeti, (Ed.), *Geçmişten Günümüze Çatalhöyük* içinde (37-44). Konya: Çumra Belediyesi.

Şimşek, G. (2015). *Arkeolojik varlıklarla ilgili yasal düzenlemeler*. Aydın.

Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Parsel Sorgulama Uygulaması, (2019). 20 Nisan 2019, https://parselsorgu.tkgm.gov.tr/#ara/idari/166704/0/1381/1556870949798.

TBMM, (1973). *Eski Eserler Kanunu- 1710 Sayılı Yasa*. Ankara.

TC Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu, (1999a). *658 No'lu İlke Kararı*. 9 Eylül 2018, http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR-44310/ilke-karari--karar-no-658--karar-tarihi-05111999.html.

TC Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu, (2005). *702 No'lu İlke Kararı.* 7 Eylül 2018, http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR-44325/ilke-karari--karar-no-702--karar-tarihi-15042005.html.

TC Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu, (2006). *714 No'lu İlke Kararı*. 2 Eylül 2018, http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR-14348/714-nolu-ilke-karari.html.

TC Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu, (2012). *26 No'lu İlke Kararı.* 5 Eylül 2018, http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR-14383/26-nolu-ilke-karari-tasinmaz-kultur-varliklarinda-yapil-.html.

TC Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 3 Ağustos 2018, www.kulturvarlikları.gov.tr.

TC Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu, 3 Ağustos 2018, www.korumakurullari.gov.tr.

TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, (1983). 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu. TC Resmi Gazete, 17.05.2005.

TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, (2007). Müze ve Ören Yerleri Giriş, Bilgilendirme ve Yönlendirme Tabelalarına İlişkin Yönerge. 1 Nisan 2019, http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR-14761/muze-ve-oren-yerleri-giris-bilgilendirme-ve-yonlendirme-.html.

TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, (2019). *Ephesos (Efes, Selçuk)*. 17 Mart 2019, http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR-104598/efes-oren-yerinde-gezi-guzergahi-cevre-duzenleme-calism-.html.

TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, (2012). *2863 Sayılı Kanunun 13 ve 14 üncü Maddeleri Gereğince Yürütülen İşlemlere İlişkin Yönerge.* 7 Eylül 2018, http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR-46539/2863-sayili-kanunun-13-ve-14-uncu-maddeleri-geregince-y-.html.

Touropia, (2017). *Unravel the Secrets of Knossos Palace in Crete*. 18 Mart 2019, https://www.touropia.com/knossos-palace-in-crete/.

Türk Dil Kurumu. 29 Ağustos 2018, http://www.tdk.gov.tr.

Tuna, A. (2016). Arkeolojik peyzajların sunumunda kullanılan yapısal unsurların irdelenmesi, *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 6(13), 131-146.

Tuna, A., Erdoğan, E. (2016). Arkeolojik sitlerin sürdürülebilirliği kapsamında arkeolojik parklar. *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 13(02), 110-122.

Uçar, A. Ve Ömercioğlu, H.T. (2018). Yeniden inşa problematiği ve arkeolojik alanların sunumu. *ATA Planlama ve Tasarım Dergisi*, *2*(1), 21-28.

Ulu, B., Şahiner, M. (2010). Bir geleneğin kırılma noktası: Ekfrasis ve İngiltere'de Müzecilik. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi EFD*, 27 (2), 129-147.

UNESCO, (1956). *Arkeolojik Kazılara Uygulanabilir Uluslararası Prensipler Hakkında Tavsiye Kararı*.

UNESCO, (2005). *Alan Yönetimi İleAnıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik.* 20 Kasım 2018, http://www.unesco.org/culture/natlaws/media/pdf/turkey/turkey_regulationsubstanceproceduresestablishmentsitemanagementmonumentcouncil_15_turorof

Uyar, O. (2008). *Arkeolojik alanlarda koruma çatıları ve gezi platformlarının düzenlenmesi: Apollon Klarios Örneği Bilicilik Merkezi*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Vlahakis, V., Ioannidis, N., Karigiannis, J., Tsotros, M., Gounaris, M., Stricker, D., Almeida, L. (2002). Archeoguide: an Augmented Reality Guide for Archaeological Sites. *IEEE Computer Graphics and Applications*, (5), 52-60.

Williems, W.J.H. (1999). Proposals for a practical system of significance evaluations in archaeological heritage management. *Europen Journal of Arghaeology*, 17 Mart 2019, http://eja.sagepub.com/cgi/content/abstract/2/2/177.

Wolle, A. (2001). Atıktan Belgeye: Çatalhöyük'te bilgisayar kullanımı. Çumra Belediyesi Kültür Hizmeti, (Ed.), *Geçmişten günümüze Çatalhöyük* içinde (81-85). Konya.

Yardımcı, N. (2006), Arkeolojide devlet ne yapıyor?. N. Başgelen, (Ed.), *Toprağın Altındaki Geçmiş Arkeoloji Sorunlar, Öneriler, Kazılar* içinde (15-21). İstanbul; Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Yatzer, (2016). *Out of The Earth: Pavlov Archeopark By Radko Kvet Architects*. 26 Şubat 2019, https://www.yatzer.com/archeopark-pavlov-radko-kvet-architects.

Yazman, D. (2012). *1. Ödül, Troya Müzesi Serbest Katılımlı, Tek Aşamalı, Ulusal Mimari Proje Yarışması*. 6 Nisan 2019, http://www.arkitera.com/proje/102/1-odul-troya-muzesi-serbest-katilimli-tek-asamali-ulusal-mimari-proje-yarismasi.

Yeşilova Höyüğü Ziyaretçi Merkezi ve Kazı Evi, (b.t). 4 Ocak 2019, http://scra.com.tr/kayitlar/kayit/250.

Yılmaz, B. (2006). *Avrupa Birliği'ne üye bazı ülkelerdeki kültür varlıklarını koruma yaklaşımı, örgütlenme ve Türkiye*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Yücel, G. F. (2008). Açık alanlar, rekreasyon alanları ve yaya yollarında engelliler için tasarım gereksinimlerinin belirlenmesi. *Mimarlıkta Malzeme, 4,* 87-93.

Zeren, M. T. (2010). *Tarihi çevrede yeni ek ve yeni yapı olgusu: çağdaş yaklaşım örnekleri*. Yalın Yayıncılık.

Zeren, M. T. ve Uyar, O. (2010). Arkeolojik alanlarda koruma çatıları ve gezi platformlarının düzenlenmesi kriterleri*, DEÜ Mühendislik Fakültesi Mühendislik Bilimleri Dergisi,12* (2), 55-64.

Ziegler, V. (2012). Athenes Panser Le Ville De L'apres-Crise. *Collection Des Ateliers De Projet Urbain,* 3. Strasbourg.

Zippelius, A. (1974). *Handbuch Der Europaischen Freilichtmuseen*. Rheinland-Verlag.

EKLER

Ek 1: Plan

Ek 2: Temel planı

Ek 3: Çatı strüktür planı

Ek 4: Zemin strüktür planı

Ek 5: Çatı planı

Ek 6: Döşeme planı

Ek 7: Tefriş planı (yapı 1)

Ek 8: Tefriş planı (yapı 2)

Ek 9: Kesitler

Ek 10: Kesitler

Ek 11: Detaylar

Ek 12: Detaylar

Ek 13: Detaylar

Ek 14: Detaylar

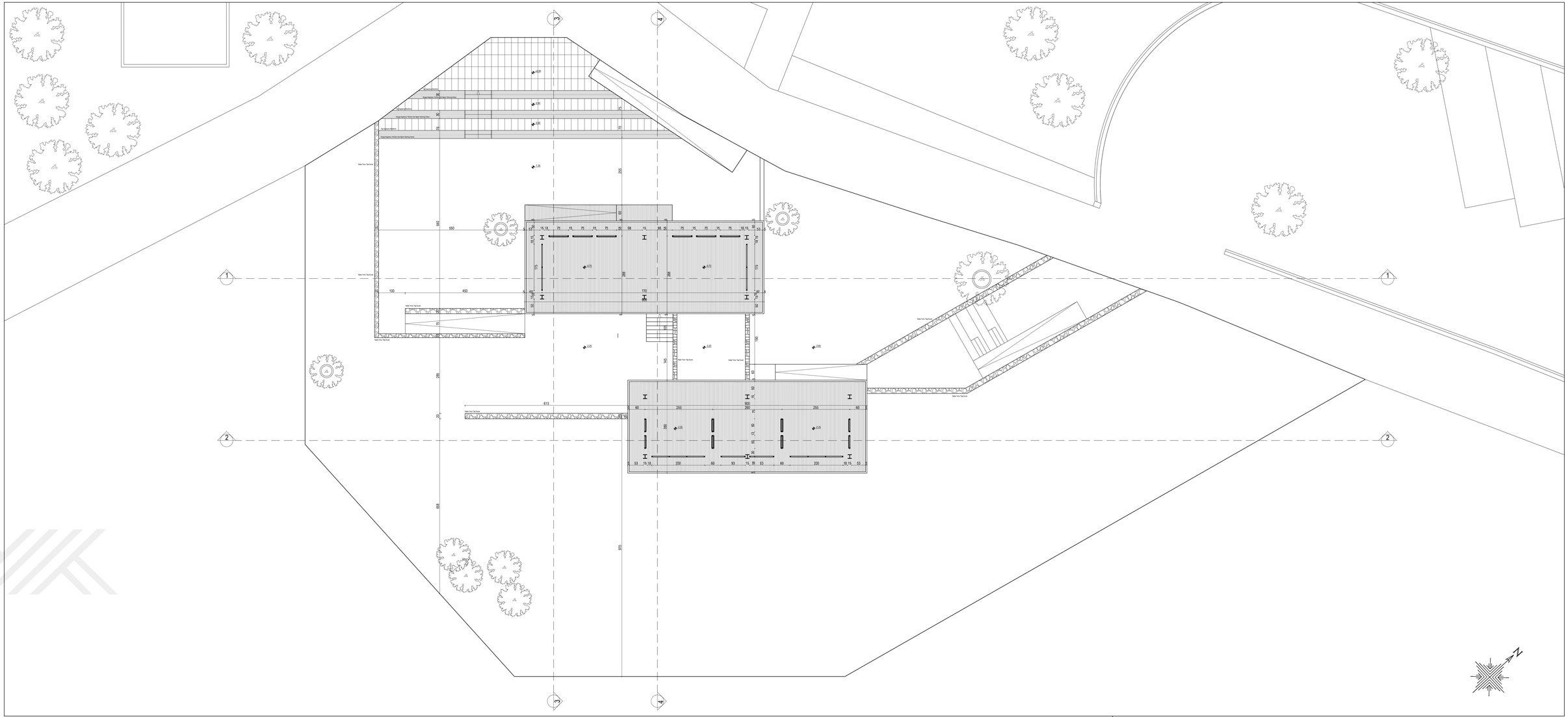
3
4
1
2
Kalde Yıkılı Taş Duvar
Proje Kapsamı Dışında Kalan Çatı Örtüsü Yıkılı
Proje Kapsamı Dışında Kalan Çatı Örtüsü Yıkılı
Proje Kapsamı Dışında Kalan Çatı Örtüsü Yıkılı
Yeni Kapsam Alanı
Proje Kapsamı Dışında Kalan Çatı Örtüsü Yıkılı
+4.00
+3.80
+3.80
+1.00
+0.15
+0.15
+0.15
+0.05
+0.05
+0.05

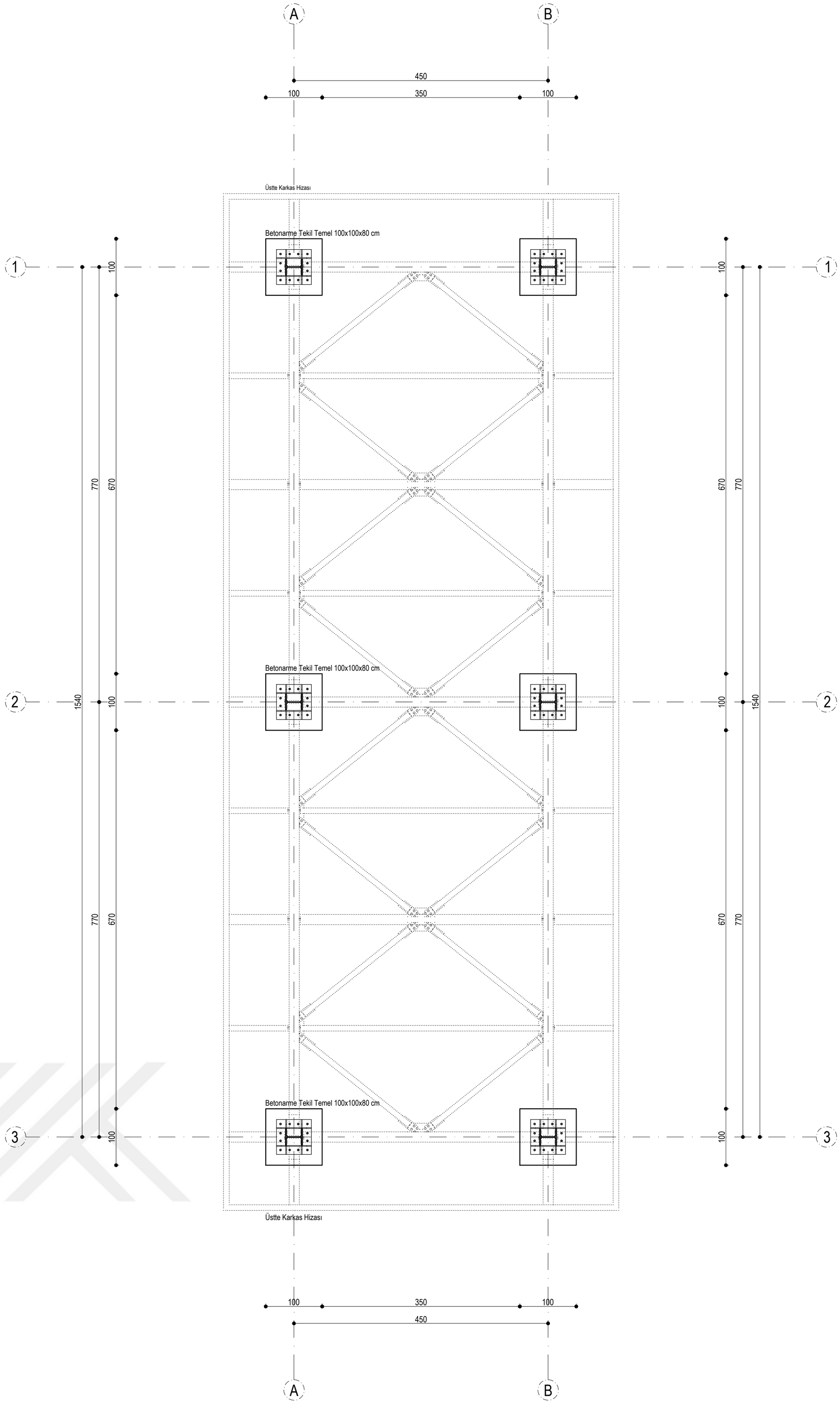

PROJE ADI: **Metropolis Deneysel Arkeoloji Uygulama ve Sergileme Alanı**	İL: İzmir İLÇE: Torbalı MAHALLE: Yeniköy PARSEL: 1381	PROJE EKİBİ: YÜRÜTÜCÜ : Prof.Dr. Mine TANAÇ ZEREN HAZIRLAYAN: Yeliz KESKİN NOT: Projenin strüktür sisteminin tasarım ve çizim sürecinde Mimar Engin YAVUZ'dan yardım alınmıştır.	**TEMEL PLANI** Ölçek: 1/50 | *PAFTA NO:2*

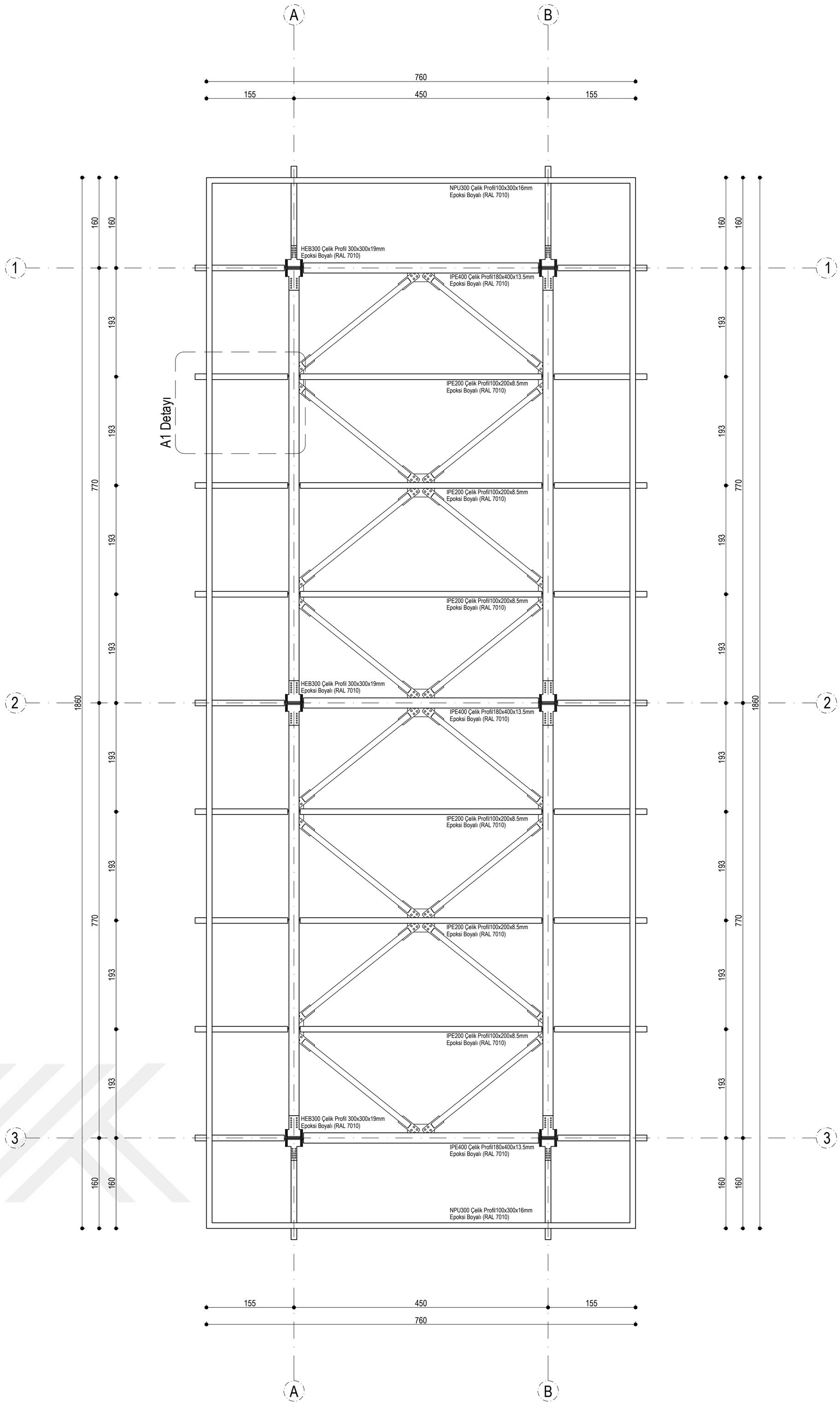

PROJE ADI:
Metropolis Deneysel Arkeoloji Uygulama ve Sergileme Alanı

İL: İzmir
İLÇE: Torbalı
MAHALLE: Yeniköy
PARSEL: 1381

PROJE EKİBİ:
YÜRÜTÜCÜ : Prof.Dr. Mine TANAÇ ZEREN
HAZIRLAYAN: Yeliz KESKİN
NOT: Projenin strüktür sisteminin tasarım ve çizim sürecinde Mimar Engin YAVUZ'dan yardım alınmıştır.

ÇATI STRÜKTÜR PLANI

Ölçek: 1/50 | *PAFTA NO:3*

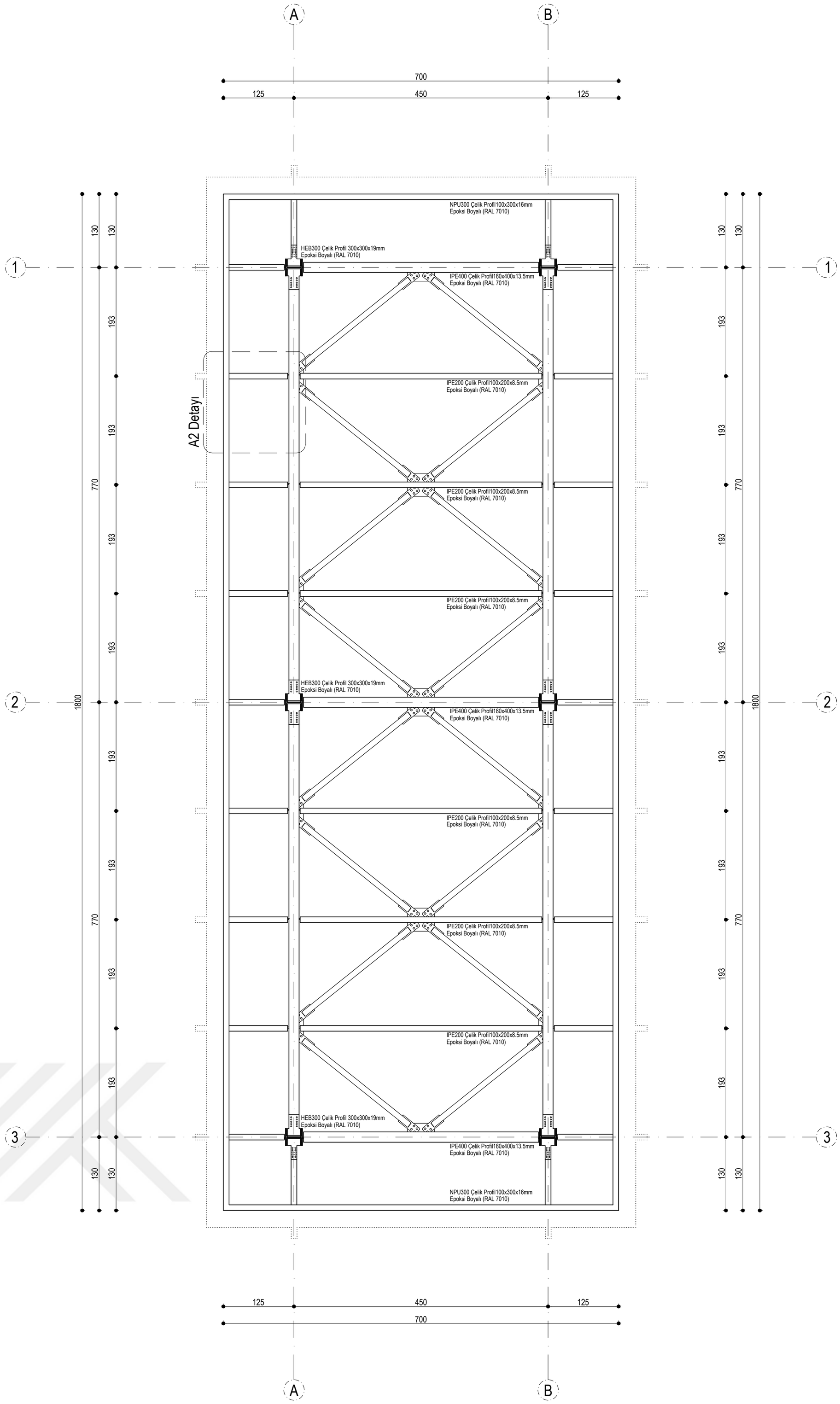

PROJE ADI:
Metropolis Deneysel Arkeoloji Uygulama ve Sergileme Alanı

İL: İzmir
İLÇE: Torbalı
MAHALLE: Yeniköy
PARSEL: 1381

PROJE EKİBİ:
YÜRÜTÜCÜ : Prof.Dr. Mine TANAÇ ZEREN
HAZIRLAYAN: Yeliz KESKİN
NOT: Projenin strüktür sisteminin tasarım ve çizim sürecinde Mimar Engin YAVUZ'dan yardım alınmıştır.

ZEMİN STRÜKTÜR PLANI

Ölçek: 1/50 | *PAFTA NO:4*

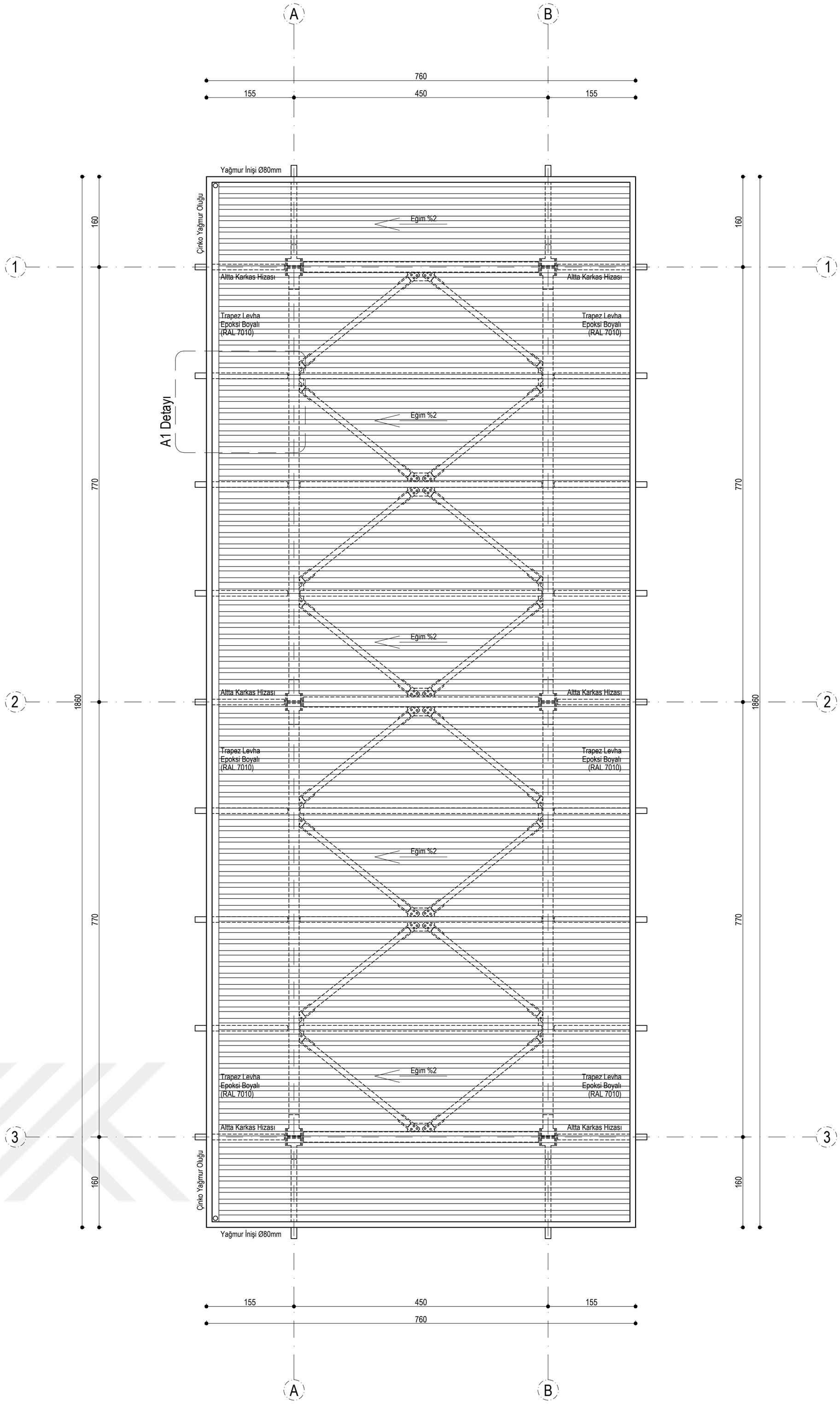

PROJE ADI: **Metropolis Deneysel Arkeoloji Uygulama ve Sergileme Alanı**	İL: İzmir İLÇE: Torbalı MAHALLE: Yeniköy PARSEL: 1381	PROJE EKİBİ: YÜRÜTÜCÜ : Prof.Dr. Mine TANAÇ ZEREN HAZIRLAYAN: Yeliz KESKİN NOT: Projenin strüktür sisteminin tasarım ve çizim sürecinde Mimar Engin YAVUZ'dan yardım alınmıştır.	**ÇATI PLANI** Ölçek: 1/50 | *PAFTA NO:5*

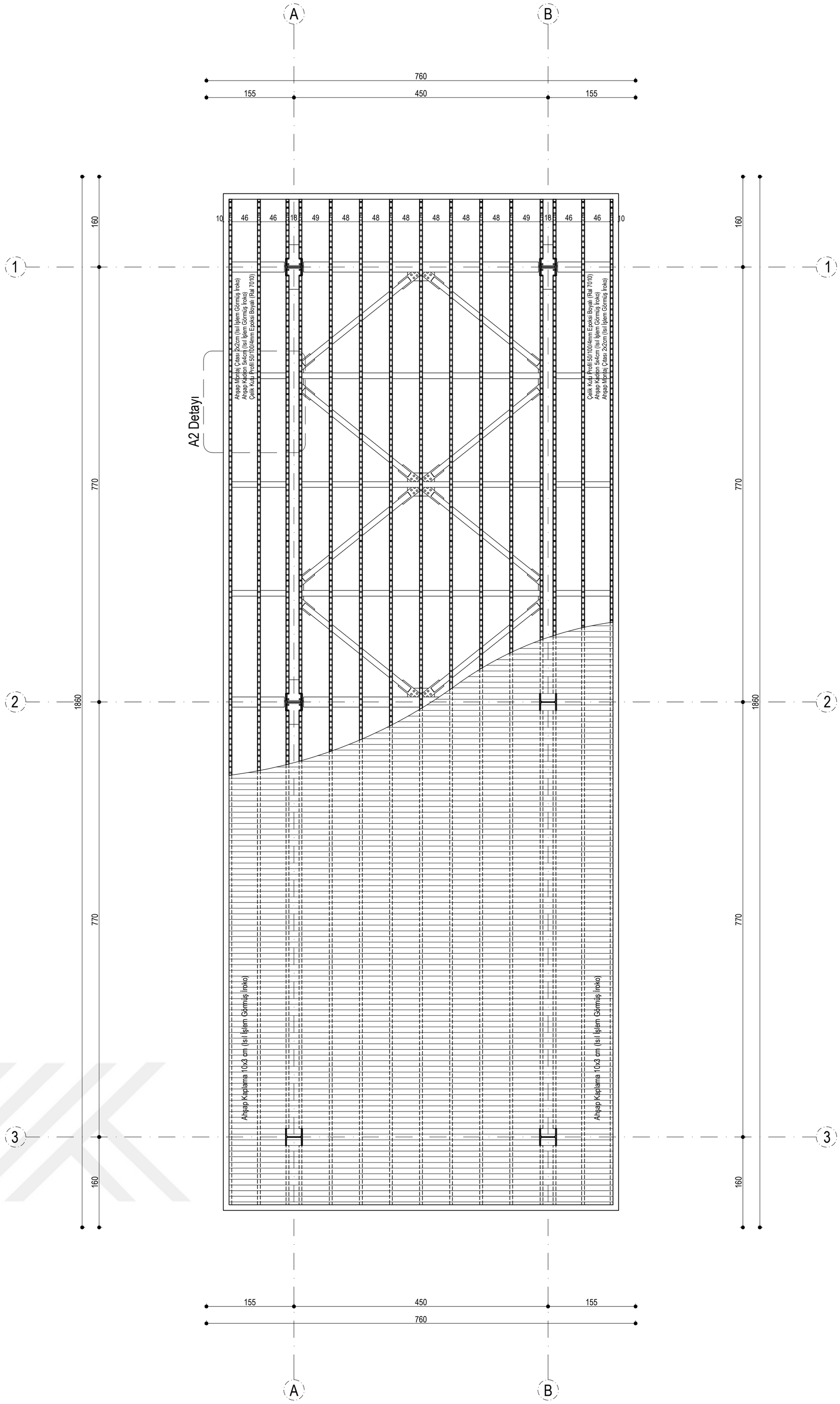

PROJE ADI: **Metropolis Deneysel Arkeoloji Uygulama ve Sergileme Alanı**	İL: İzmir İLÇE: Torbalı MAHALLE: Yeniköy PARSEL: 1381	PROJE EKİBİ: YÜRÜTÜCÜ : Prof.Dr. Mine TANAÇ ZEREN HAZIRLAYAN: Yeliz KESKİN NOT: Projenin strüktür sisteminin tasarım ve çizim sürecinde Mimar Engin YAVUZ'dan yardım alınmıştır.	**DÖŞEME PLANI** Ölçek: 1/50 | *PAFTA NO:6*

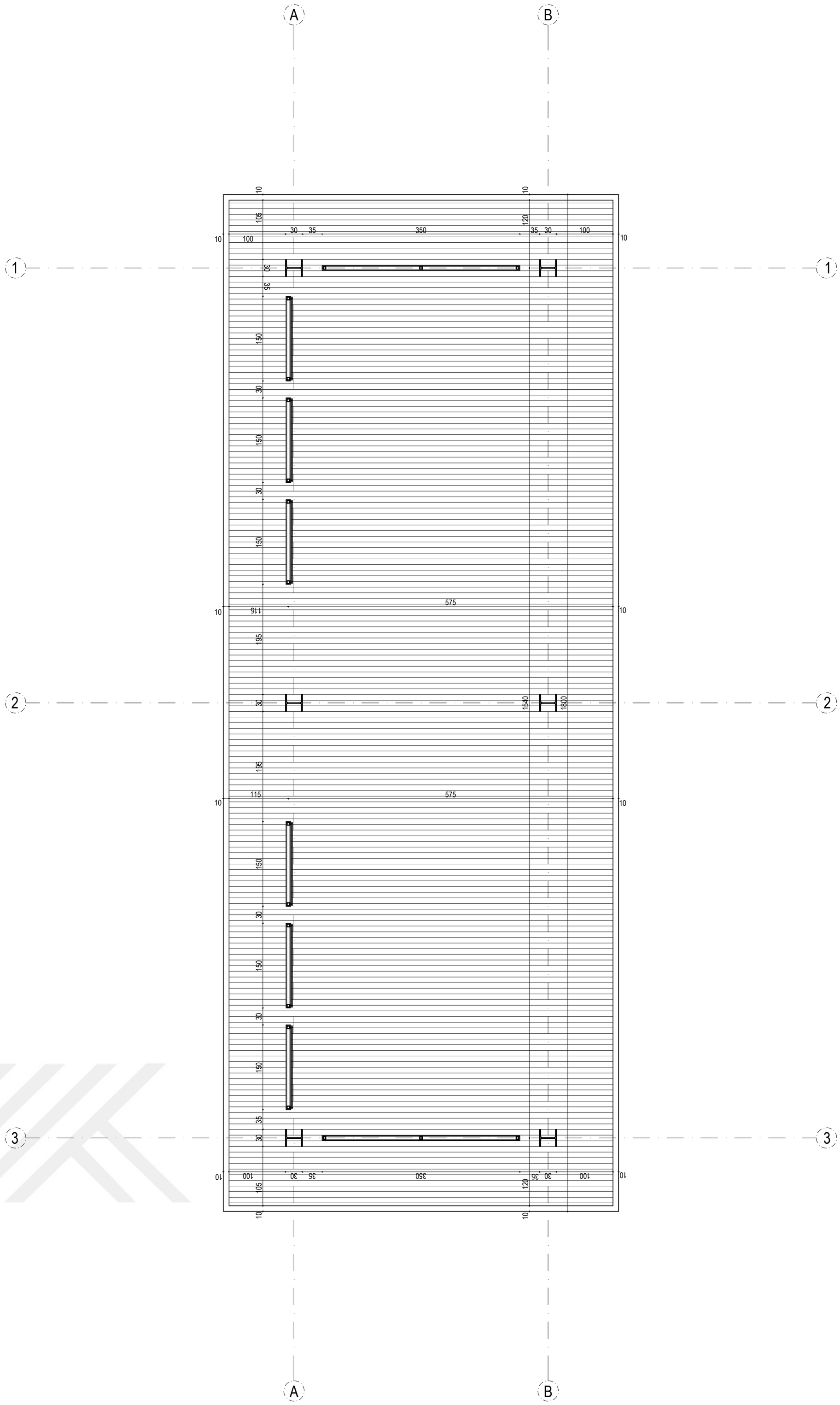

PROJE ADI:
Metropolis Deneysel Arkeoloji Uygulama ve Sergileme Alanı

İL: İzmir
İLÇE: Torbalı
MAHALLE: Yeniköy
PARSEL: 1381

PROJE EKİBİ:
YÜRÜTÜCÜ : Prof.Dr. Mine TANAÇ ZEREN
HAZIRLAYAN: Yeliz KESKİN
NOT: Projenin strüktür sisteminin tasarım ve çizim sürecinde Mimar Engin YAVUZ'dan yardım alınmıştır.

TEFRİŞ PLANI (YAPI 1)

Ölçek: 1/50 | *PAFTA NO:7*

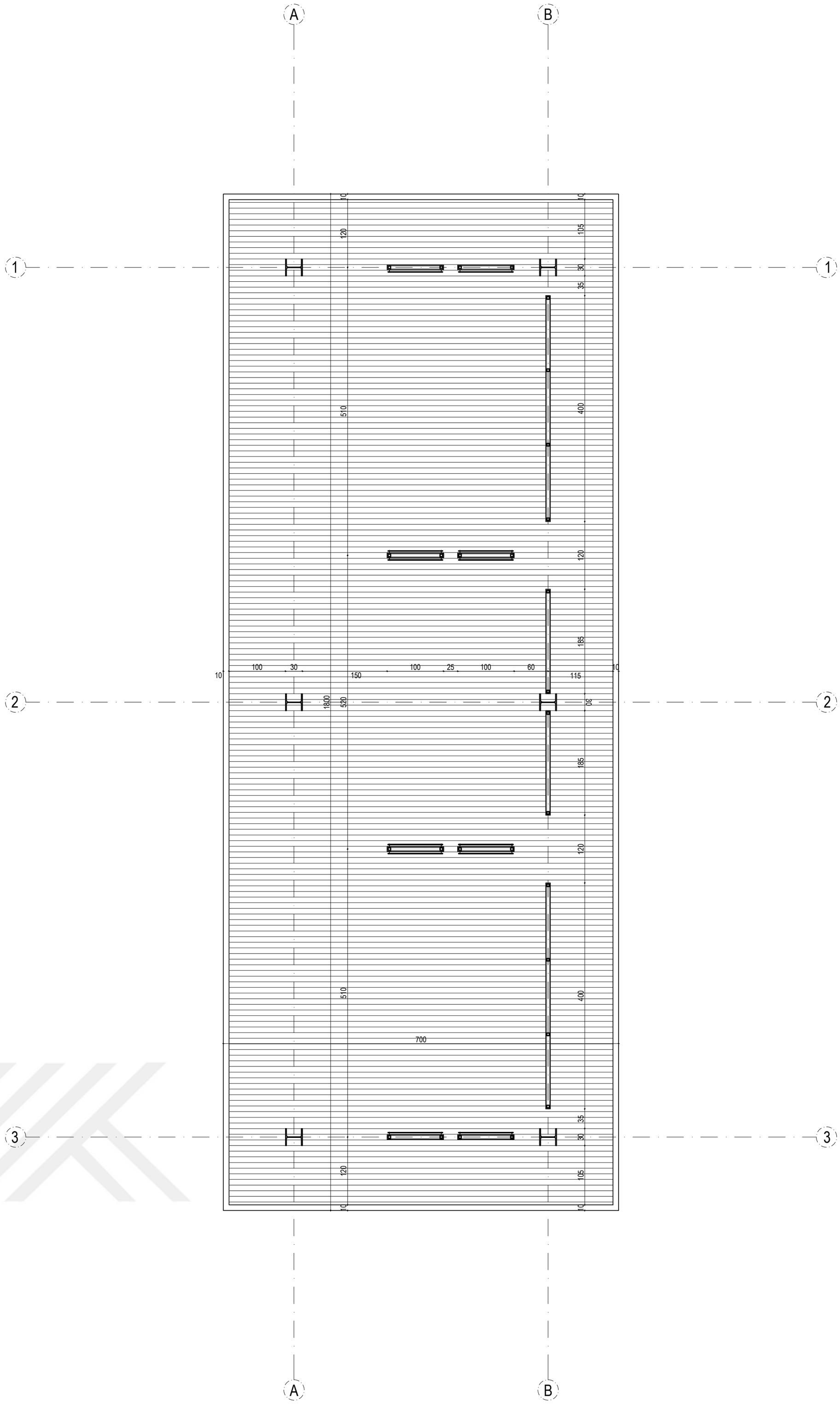

PROJE ADI:
Metropolis Deneysel Arkeoloji Uygulama ve Sergileme Alanı

İL: İzmir
İLÇE: Torbalı
MAHALLE: Yeniköy
PARSEL: 1381

PROJE EKİBİ:
YÜRÜTÜCÜ : Prof.Dr. Mine TANAÇ ZEREN
HAZIRLAYAN: Yeliz KESKİN
NOT: Projenin strüktür sisteminin tasarım ve çizim sürecinde Mimar Engin YAVUZ'dan yardım alınmıştır.

TEFRİŞ PLANI (YAPI 2)

Ölçek: 1/50 | *PAFTA NO:8*

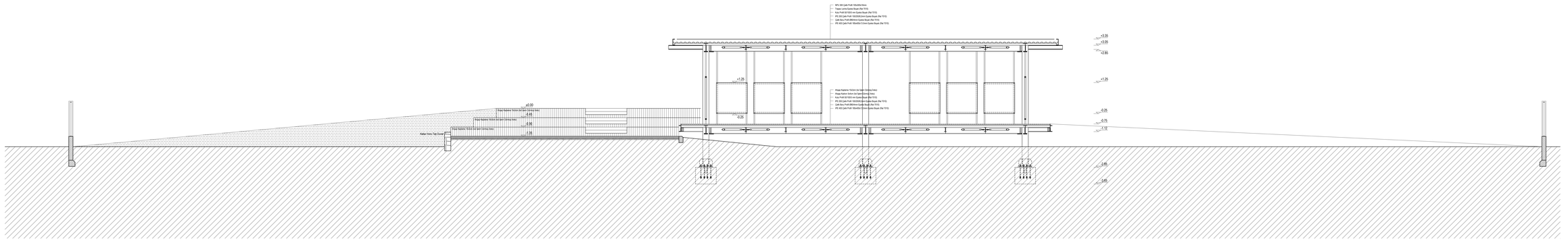

1-1 Kesiti Ö:1/50

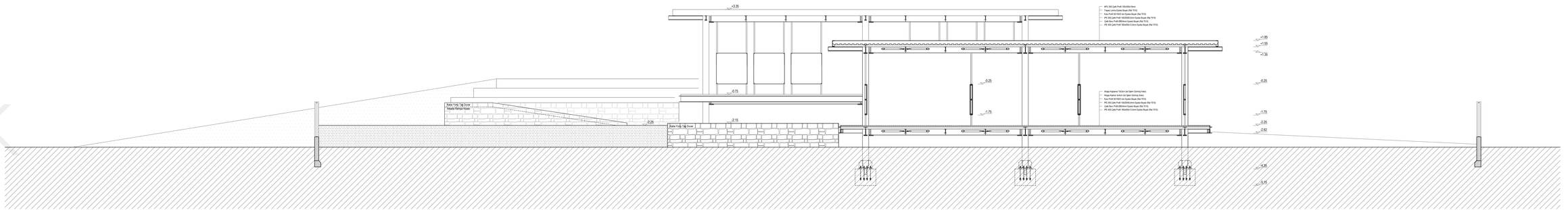

2-2 Kesiti Ö:1/50

PROJE ADI: **Metropolis Deneysel Arkeoloji Uygulama ve Sergileme Alanı**	İL: İzmir İLÇE: Torbalı MAHALLE: Yeniköy PARSEL: 1381	PROJE EKİBİ: YÜRÜTÜCÜ : Prof.Dr. Mine TANAÇ ZEREN HAZIRLAYAN: Yeliz KESKİN AÇÜ Projeler ofisi/Çizi sistemini tasarımı ve çizim sürecinde Nihat Engin YAVUZ'dan yardım almıştır.	**KESİTLER** Ölçek: 1/50 | *PAFTA NO:9*

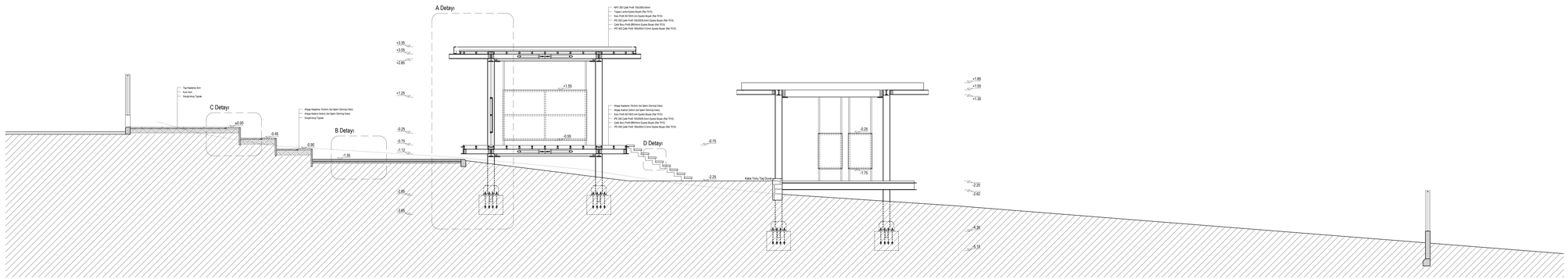

3-3 Kesiti Ö:1/50

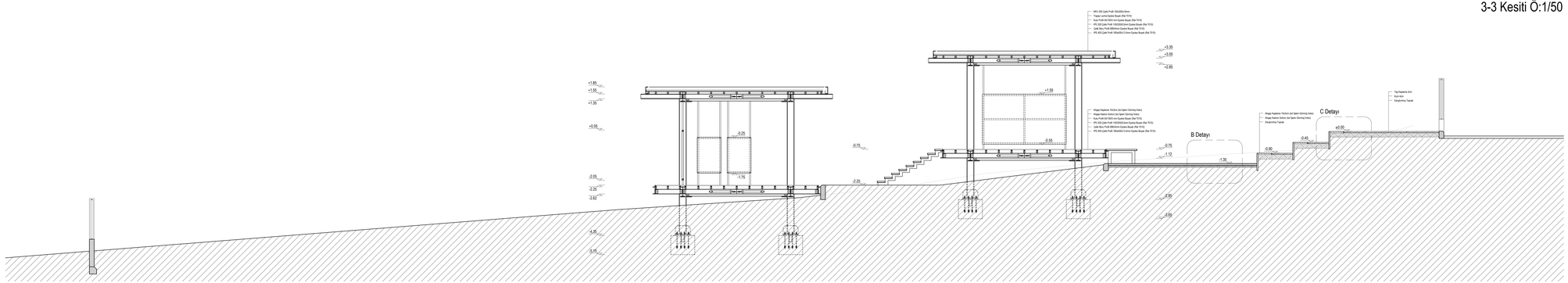

4-4 Kesiti Ö:1/50

PROJE ADI: **Metropolis Deneysel Arkeoloji Uygulama ve Sergileme Alanı**	İL: İzmir İLÇE: Torbalı MAHALLE: Yenikÿy PARSEL: 1381	PROJE EKİBİ: YÜRÜTÜCÜ : Prof.Dr. Mine TANAÇ ZEREN HAZIRLAYAN: Yeliz KESKİN AÇÜ Proje ve Yapı Uygulama Merkezi tarafından tasarım ve çizim sürecinde Mimar Engin YAVUZ'dan yardım alınmıştır.	**KESİTLER** Ölçek: 1/50 | *PAFTA NO:10*

A

Kesit 1/20

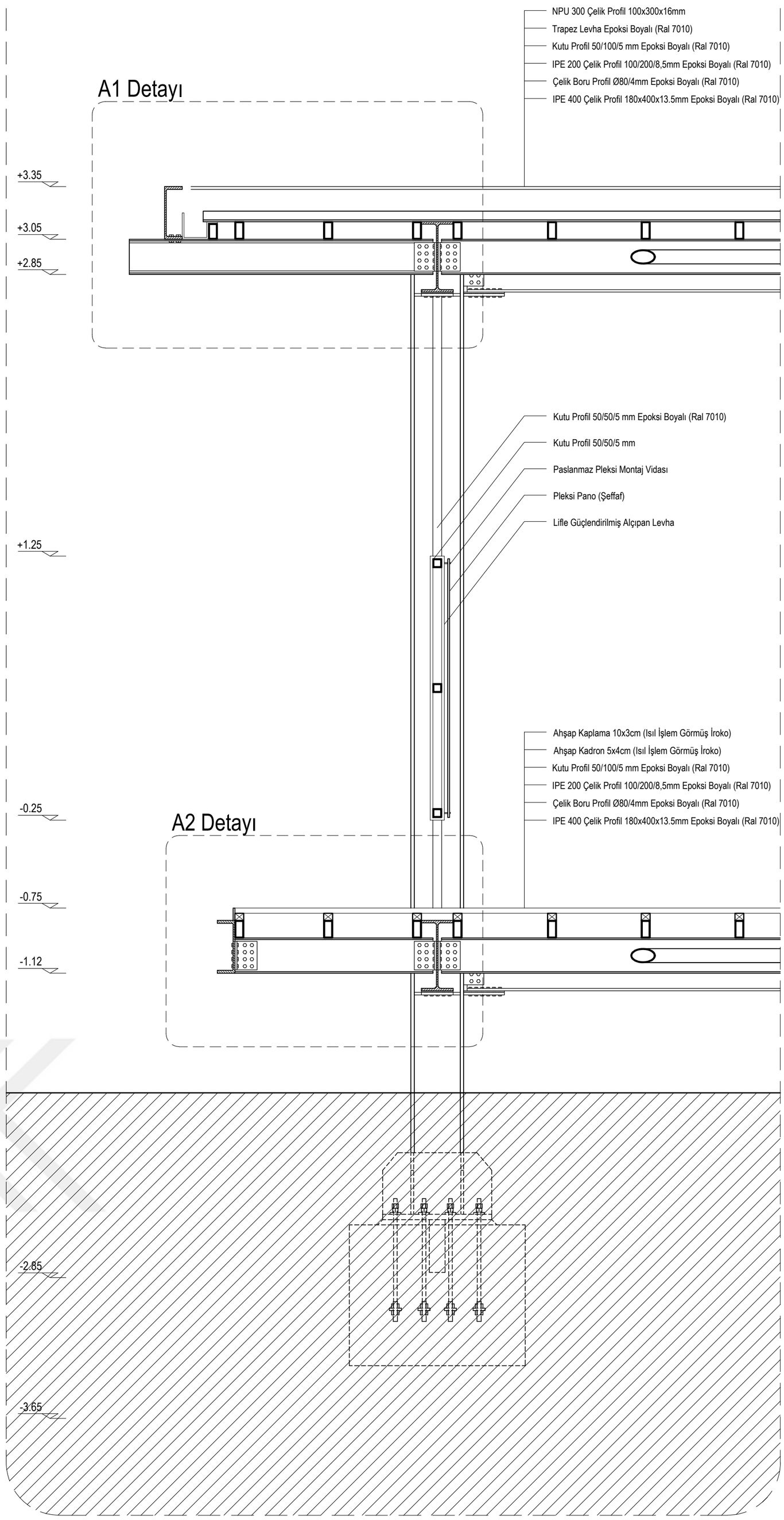

PROJE ADI:
Metropolis Deneysel Arkeoloji Uygulama ve Sergileme Alanı

İL: İzmir
İLÇE: Torbalı
MAHALLE: Yeniköy
PARSEL: 1381

PROJE EKİBİ:
YÜRÜTÜCÜ : Prof.Dr. Mine TANAÇ ZEREN
HAZIRLAYAN: Yeliz KESKİN
NOT: Projenin strüktür sisteminin tasarım ve çizim sürecinde Mimar Engin YAVUZ'dan yardım alınmıştır.

DETAYLAR

Ölçek: 1/10 | *PAFTA NO:11*

A1

Plan 1/10

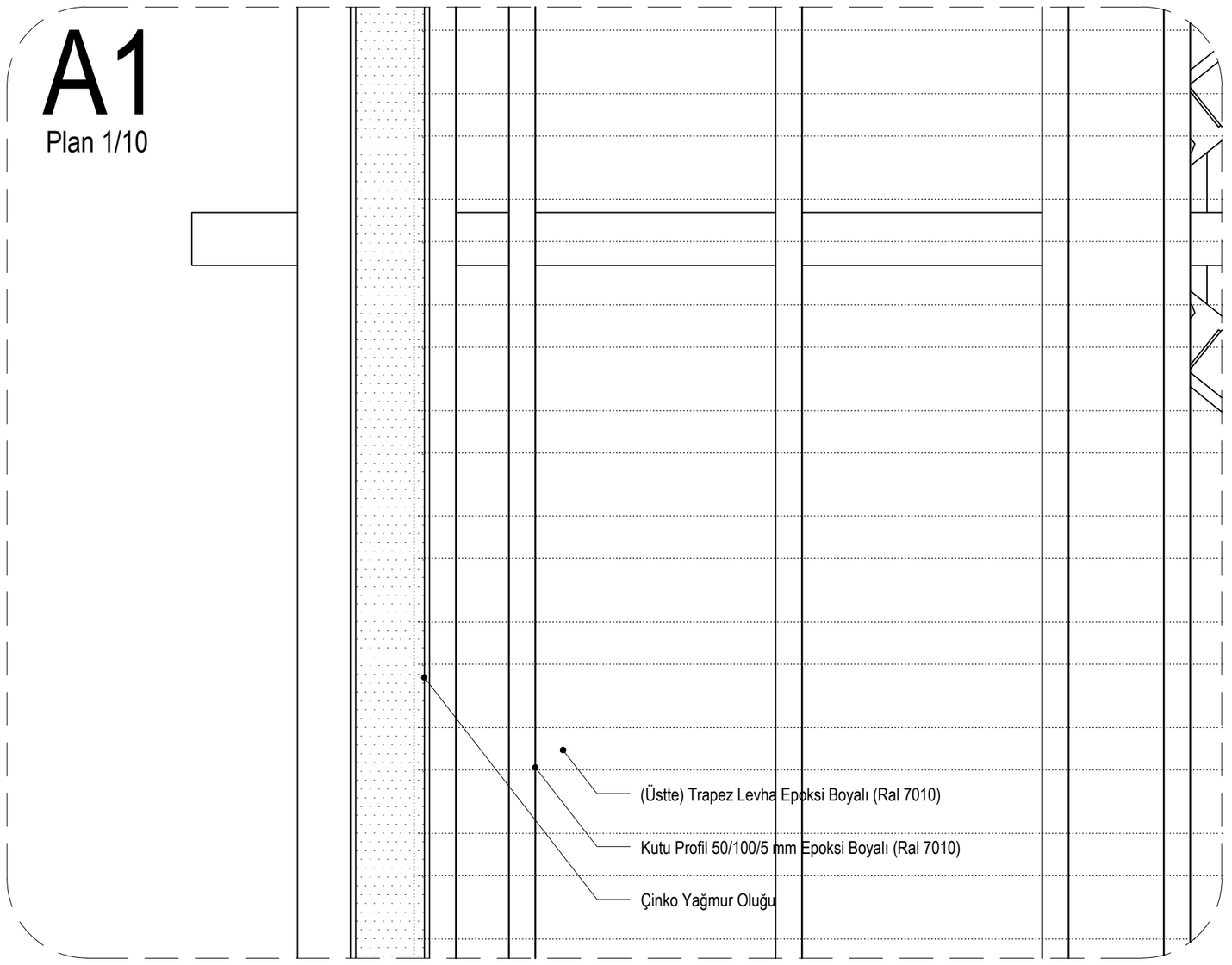

A1

Plan 1/10

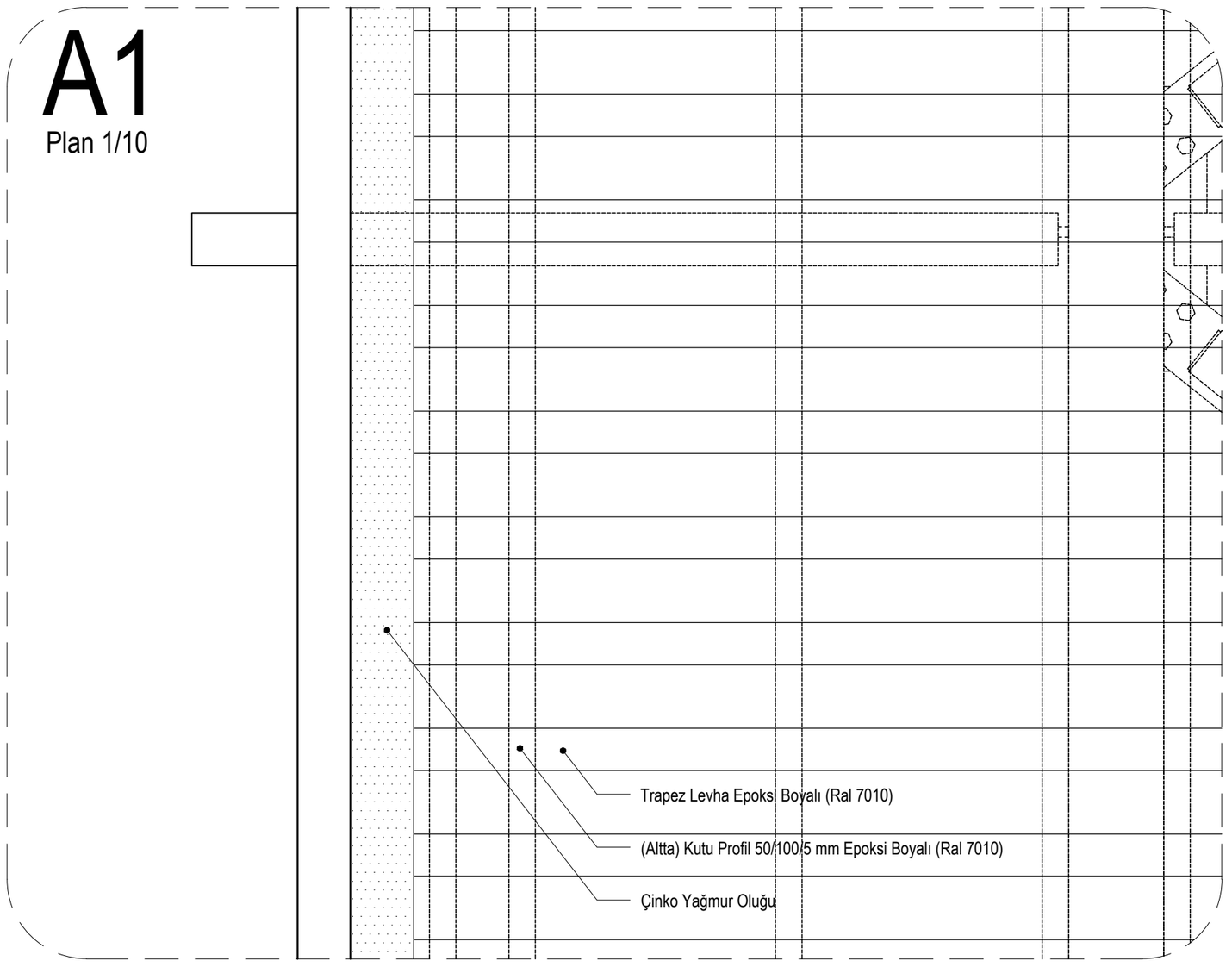

A1

Kesit 1/10

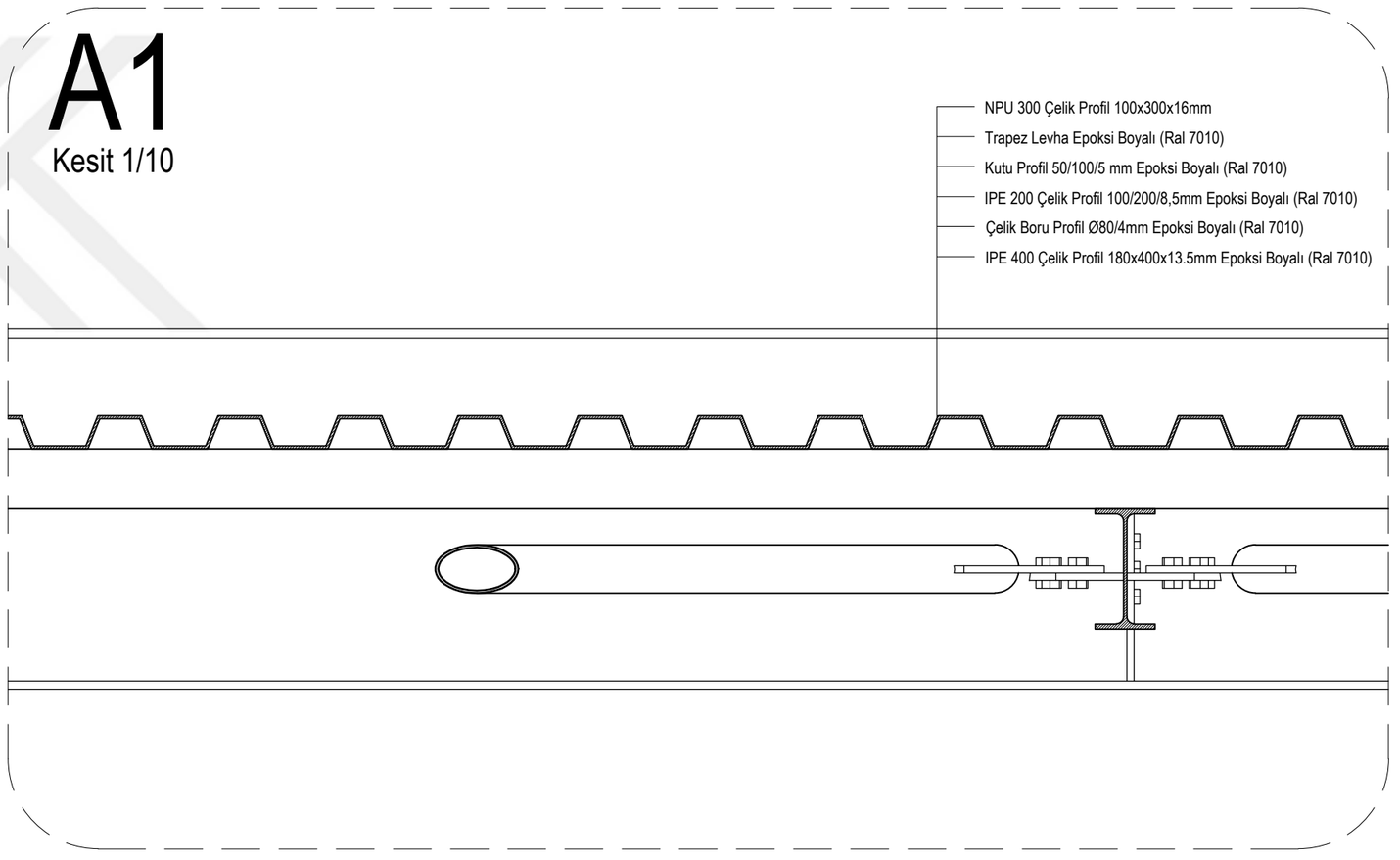

PROJE ADI:

Metropolis Deneysel Arkeoloji Uygulama ve Sergileme Alanı

İL: İzmir
İLÇE: Torbalı
MAHALLE: Yeniköy
PARSEL: 1381

PROJE EKİBİ:

YÜRÜTÜCÜ : Prof.Dr. Mine TANAÇ ZEREN
HAZIRLAYAN: Yeliz KESKİN

NOT: Projenin strüktür sisteminin tasarım ve çizim sürecinde Mimar Engin YAVUZ'dan yardım alınmıştır.

DETAYLAR

Ölçek: 1/10

PAFTA NO:12

A2

Plan 1/10

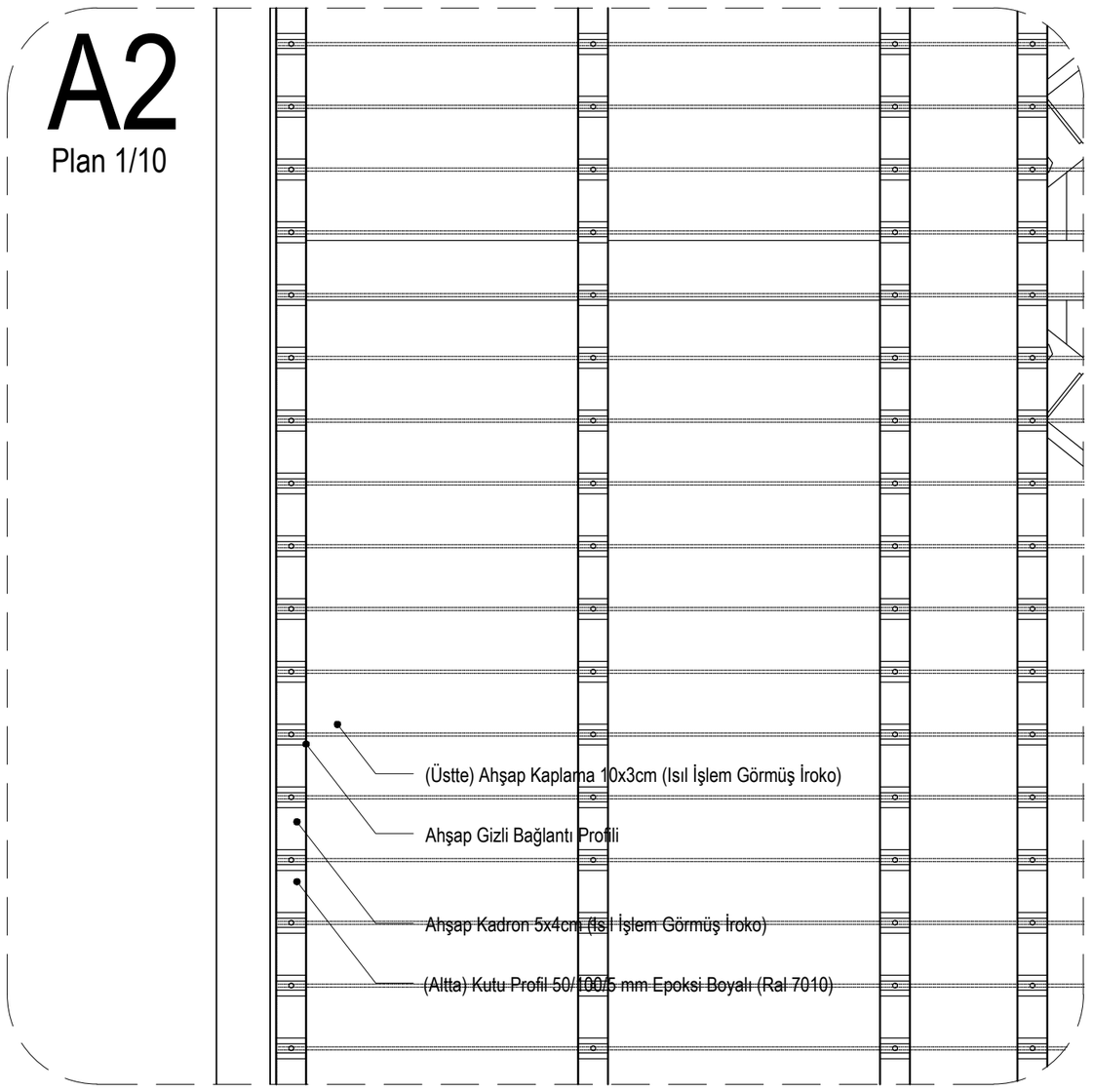

A2

Plan 1/10

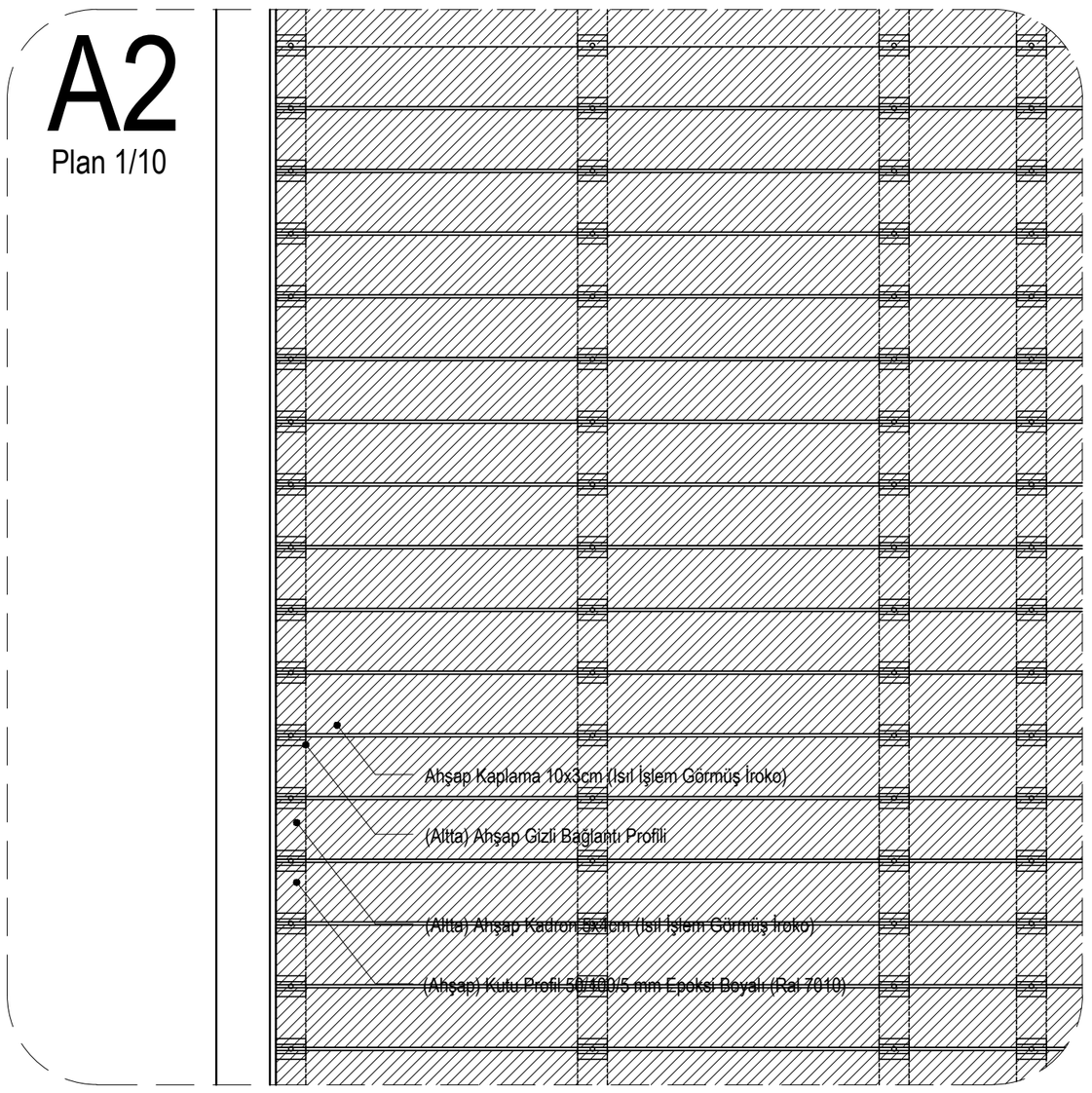

A2

Kesit 1/10

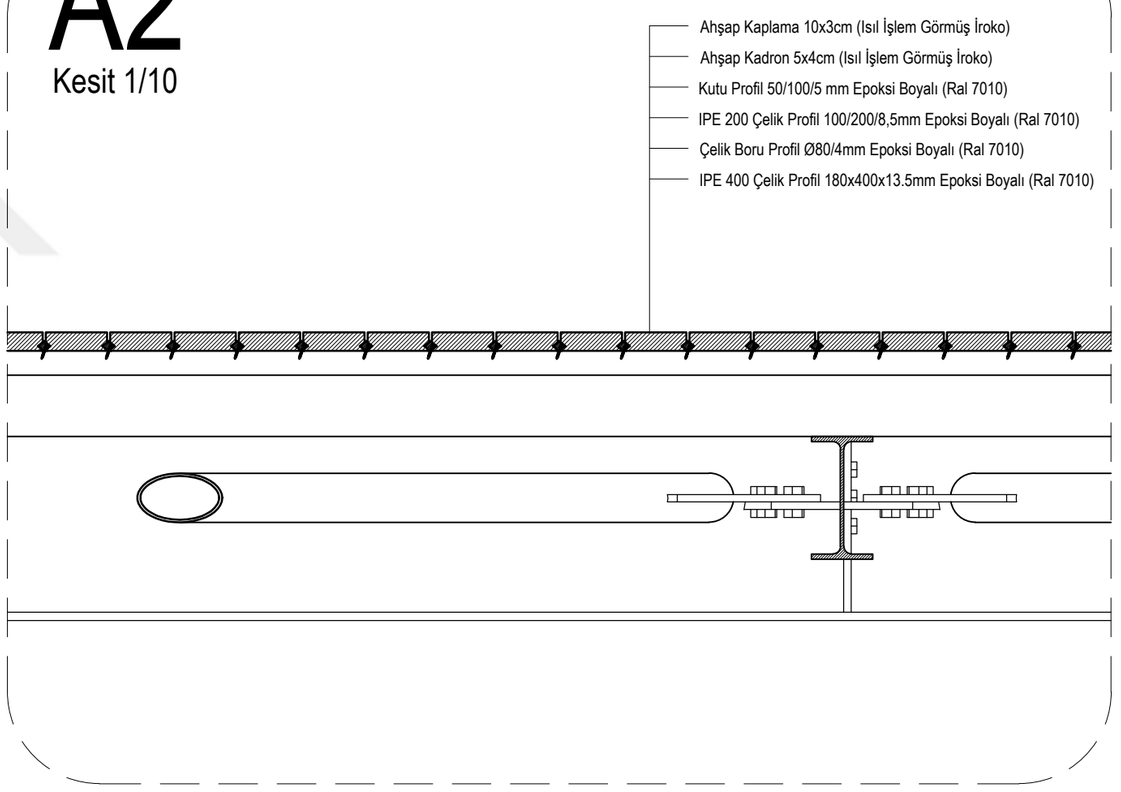

PROJE ADI:

Metropolis Deneysel Arkeoloji Uygulama ve Sergileme Alanı

İL: İzmir
İLÇE: Torbalı
MAHALLE: Yeniköy
PARSEL: 1381

PROJE EKİBİ:

YÜRÜTÜCÜ : Prof.Dr. Mine TANAÇ ZEREN
HAZIRLAYAN: Yeliz KESKİN

NOT: Projenin strüktür sisteminin tasarım ve çizim sürecinde Mimar Engin YAVUZ'dan yardım alınmıştır.

DETAYLAR

Ölçek: 1/10 | *PAFTA NO:13*

B

Plan 1/10

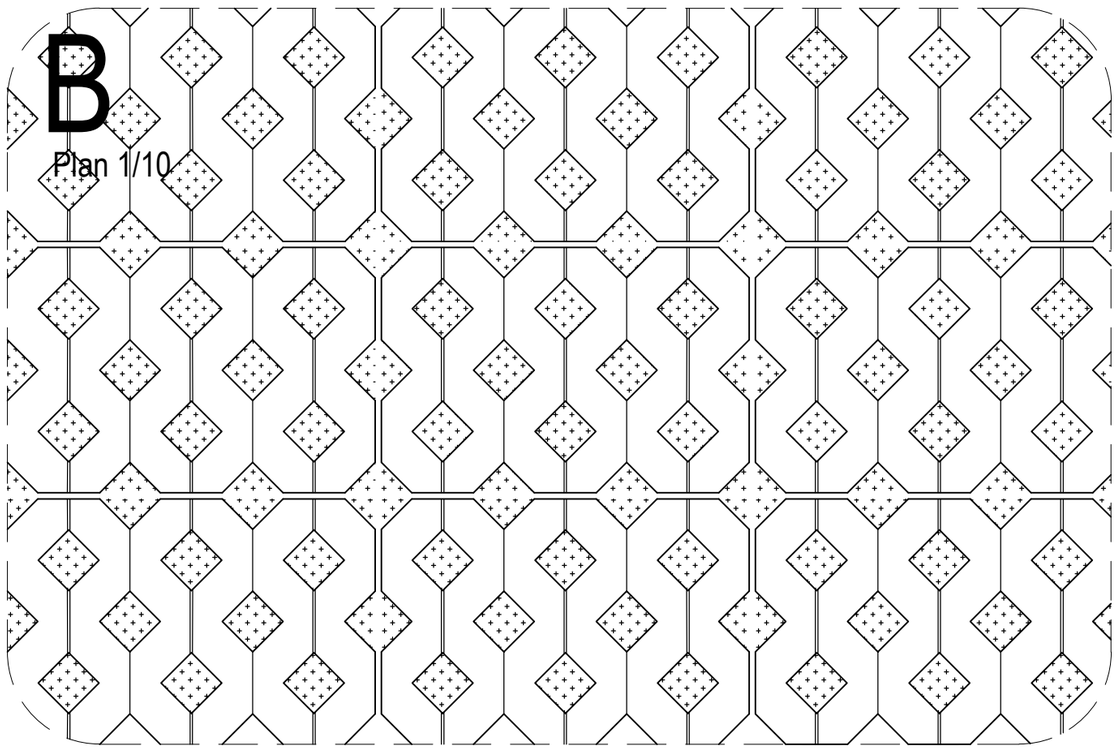

B

Kesit 1/10

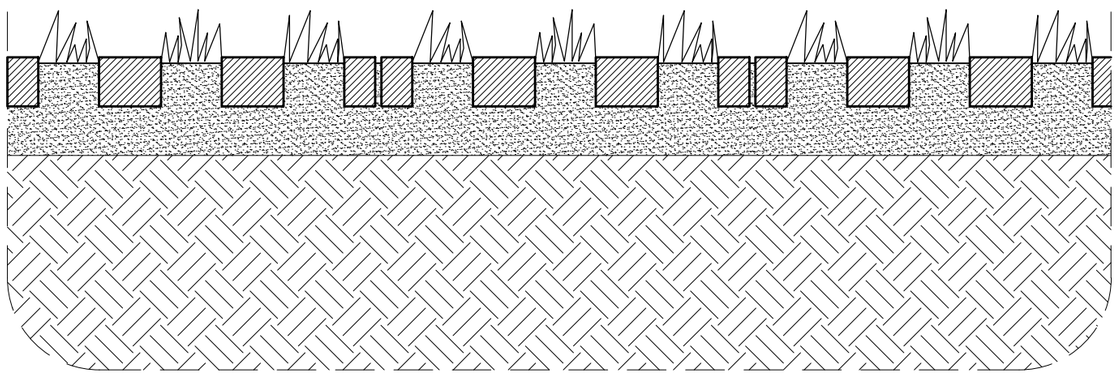

C

Kesit 1/10

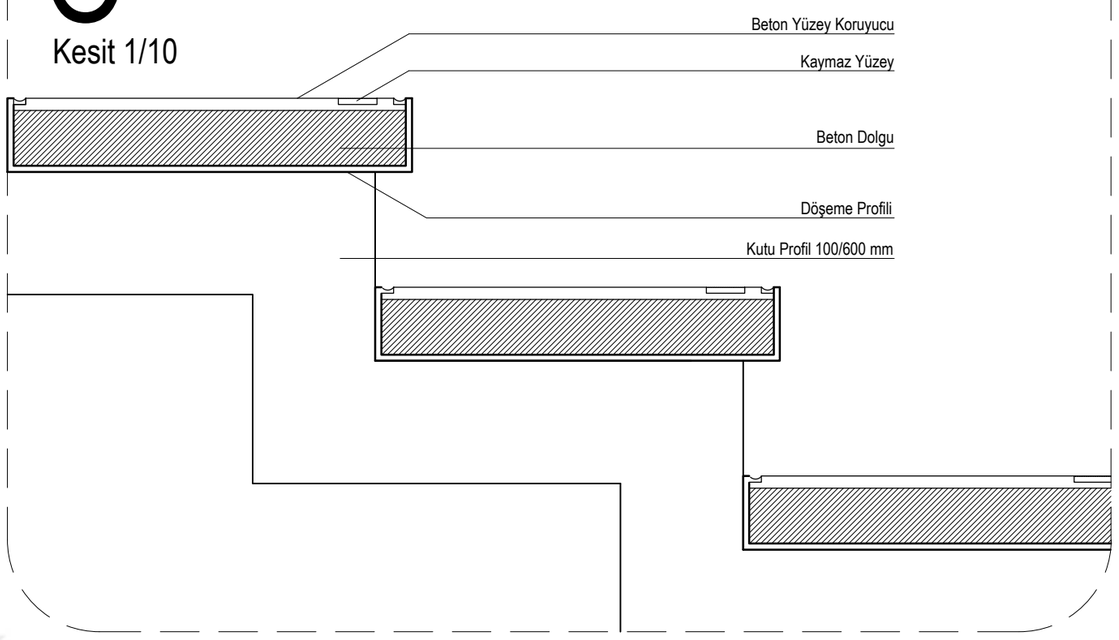

D

Kesit 1/10

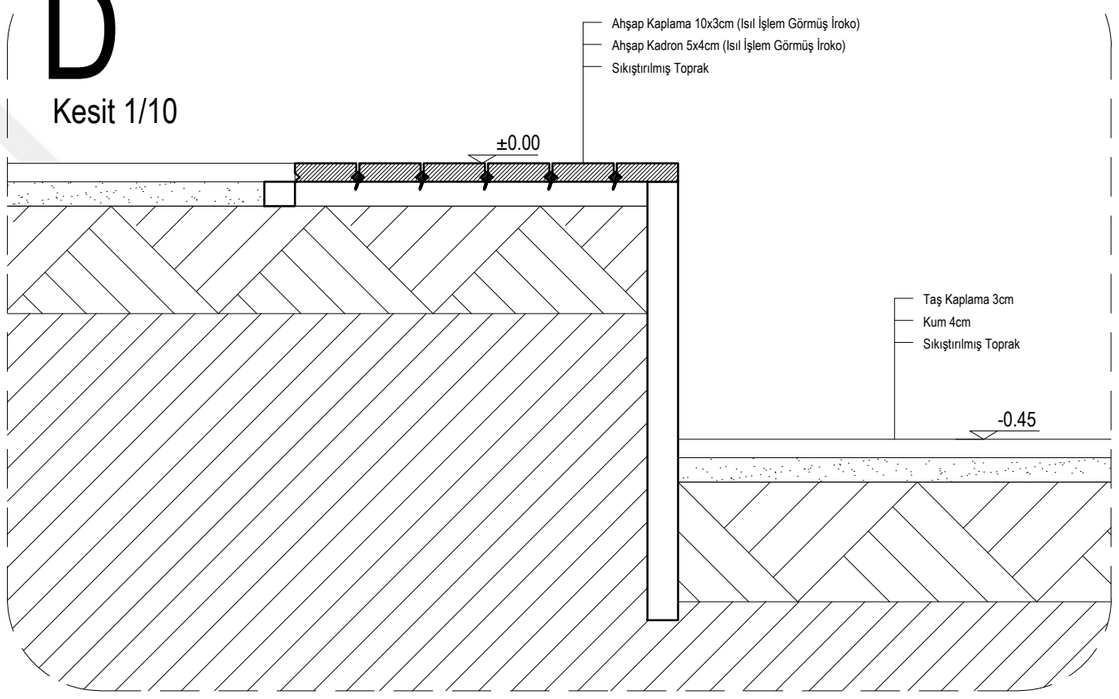

PROJE ADI:

Metropolis Deneysel Arkeoloji Uygulama ve Sergileme Alanı

İL: İzmir
İLÇE: Torbalı
MAHALLE: Yeniköy
PARSEL: 1381

PROJE EKİBİ:

YÜRÜTÜCÜ : Prof.Dr. Mine TANAÇ ZEREN
HAZIRLAYAN: Yeliz KESKİN

NOT: Projenin strüktür sisteminin tasarım ve çizim sürecinde Mimar Engin YAVUZ'dan yardım alınmıştır.

DETAYLAR

Ölçek: 1/10

PAFTA NO:14